

11.655
32

с IV

ИСТОРИЈА
СВЕСАВЕЗНЕ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
(БОЉШЕВИКА)

Презиме и име писца,

~~1916~~

32

История семейная
НАСЛОВ ДЕЛА

Удмуртские поэты

Место и год. издања

6 мая 1945.

[illegible]

RECEIVED
JAN 10 1900

ИСТОРИЈА

СВЕСАВЕЗНЕ

КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ

(БОЉШЕВИКА)

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА

Бр. 7310

Одељење II

Струка IV

КРАТКИ КУРС

У РЕДАКЦИЈИ КОМИСИЈЕ ЦК СКП(6)

ОДОВРЕНО ОД ЦК СКП(6). ГОДИНЕ 1938

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА
Бр. 11.655
Струка 32

КУЛТУРА
БИБЛИОТЕКА МАРКСИЗМА — ЛЕЊИНИЗМА

1945

ИСТОРИЯ

ОБЩЕСТВЕННЫЕ

ИЗМЕНЕНИЯ НА ТЕРРИТОРИИ

(ОБЩЕСТВЕННЫЕ)

НАРОДНАЯ ЭКОНОМИКА

НАРОДНАЯ ЭКОНОМИКА

1918

1918

1918

НАРОДНАЯ ЭКОНОМИКА

НАРОДНАЯ ЭКОНОМИКА

1918

1918

1918

1918

У В О Д

Свесавезна комунистичка партија (бољшевика) прошла је дуг и славан пут од првих малих марксистичких кружока и група, које су се појавиле у Русији 80-тих година прошлог века, до велике партије бољшевика, која сада руководи на свету првом социјалистичком државом радника и сељака.

СКП(б) израсла је на основу радничког покрета у пред револуционарној Русији из марксистичких кружока и група које су се повезале с радничким покретом и у њега унеле социјалистичку свест. СКП(б) руководила се и руководи се револуционарним учењем марксизма-лењинизма. Њени вођи су у новим условима епохе империјализма, империјалистичких ратова и пролетерских револуција даље развили учење Маркса и Енгелса, подигли га на нови степен.

СКП(б) расла је и јачала у принципијелној борби против ситнобуржоаских партија у радничком покрету — есера (а још раније против њихових претеча — народњака), мењшевика, анархиста, буржоаских националиста свих боја, а у партији — против мењшевичких, опортунистичких струја, — троцкиста, бухаринаца, национал-застрањивача и осталих антилењинистичких група.

СКП(б) јачала је и челичила се у револуционарној борби против свих непријатеља радничке класе, против свих

непријатеља трудбеника — спахија, капиталиста, кулака, штеточина, шпијуна, против свих најамника капиталистичког окружења.

Историја СКП(б) — то је историја трију револуција: буржоаско-демократске револуције 1905 године, буржоаско-демократске револуције у фебруару 1917 године и социјалистичке револуције у октобру 1917 године.

Историја СКП(б) — то је историја обарања царизма, обарања власти спахија и капиталиста, историја пораза иностране оружане интервенције у време грађанског рата, историја изграђивања совјетске државе и социјалистичког друштва у нашој земљи.

Изучавање историје СКП(б) обогађује искуством борбе радника и сељака наше земље за социјализам.

Изучавање историје СКП(б), изучавање историје борбе наше партије против свих непријатеља марксизма-лењинизма, против свих непријатеља трудбеника, помаже да се овлада *бољшевизмом*, појачава политичку будност.

Изучавање херојске историје бољшевичке партије наоружава познавањем закона друштвеног развитака и политичке борбе, познавањем покретачких снага револуције.

Изучавање историје СКП(б) учвршћује увереност у коначну победу великог дела партије Лењина—Стаљина, у победу комунизма на целом свету.

Ова књига укратко излаже историју Свесавезне комунистичке партије (бољшевика).

Г Л А В А I

БОРБА ЗА СТВАРАЊЕ СОЦИЈАЛ-ДЕМОКРАТСКЕ РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ У РУСИЈИ

(1883—1901 године)

1. Укидање кметства и развитак индустриског капитализма у Русији. Појава модерног индустриског пролетаријата. Први кораци радничког покрета.

Царска Русија ступила је на пут капиталистичког развитка касније од других земаља. Пре 60-тих година прошлог века било је у Русији врло мало фабрика и завода. Преовлађивала је феудална привреда племића-спахија. За време кметства индустрија се није могла несметано развити. Принудан кметовски рад давао је ниску продуктивност рада у пољопривреди. Цео ток економског развитка потстицао је на уништење кметства. Царска влада, ослабљена поразом за време Кримског рата и застрашена сељачким „бунама” против спахија, била је принуђена да укине кметство 1861-године.

Али спахије су и после укидања кметства наставили да угњетавају сељаке. Спахије су опљачкали сељаке одузевши им, одрезавши, приликом „ослобођења” знатан део земље коју су пре уживали сељаци. Тај део земље сељаци су прозвали „одресцима”. Сељаке су принудили да плаћају спахијама откуп за своје „ослобођење” — око две милијарде рубаља.

После укидања кметства сељаци су били принуђени да уз најтеже услове узимају под закуп спахиску земљу. Спахија је често приморавао сељаке да поред плаћања закупнине у новцу бадава обрађују сељачким алатом и коњима одређену површину спахиске земље. То се звало „одрађивање”.

„кулук“. Најчешће је сељак морао да плаћа спахији закупнину у натури, и то половину од целе своје летине. То се називало „наполица“.

На тај начин остао је скоро исти положај као и под кметством, само с том разликом што је сада сељак био лично слободан, није могао бити продан или купљен као ствар.

Спахије су на разле пљачкашке начине цедили последње сокове из заосталог сељачког газдинства (аренда, глобе). Због спахиског угњетавања основна маса сељаштва није могла да побољша своје газдинство. Отуда у Русији пре револуције крајња заосталост пољопривреде, која је доводила до честих неродица и глади.

Остаци феудалне привреде, огромне дажбине и откупнине спахијама, које су често премашале приход сељачког газдинства, изазивали су пропадање, осиромашавање сељачких маса, гонили сељаке да одлазе из села да траже зараду. Они су одлазили у фабрике и заводе. Фабриканти су добијали јевтину радну снагу.

Над радницима и сељацима стајала је читава војска средњих начелника, полициских писара, жандарма, полицајаца, пандура, који су штитили цара, капиталисте, спахије, од трудбеника, од експлоатисаних. До 1903 године постојале су телесне казне. Иако је кметство било укинато, сељаке су шиба­ли за најмању кривицу, за неплаћање дажбина. Полиција и козаци су пребијали раднике, особито за време штрајкова, кад су радници обустављали рад не могавши да издрже тлачење фабриканата. У царској Русији радници и сељаци нису имали никаквих политичких права. Царско самодржавље било је најљући непријатељ народа.

Царска Русија била је тамница народа. Многобројни неруски народи царске Русије били су потпуно бесправни, непрестано изложени свакојаким понижењима и увредама. Царска влада навикавала је руско стаповништво да гледа на домороце националних области као на нижу расу, називала их је службено „инороцима“, одгајивала је презир и мржњу према њима. Царска влада свесно је рас­пиривала националне раздоре, хушкала један народ на други, организовала јеврејске погроме, татарско-јерменски покољ у Закавказју.

У националним областима све или готово све државне службе заузимају су руски чиновници. Сви послови у установама и судовима водили су се на руском језику. Било је забрањено издавати новине и књиге на националним језицима, у школама је било забрањено учити на матерњем језику. Царска влада тежила је да угуши сваку појаву националне културе, водила је политику насилне „русификације“ неруских нација. Царизам је иступао као целат и мучитељ неруских народа.

После укидања кметства развитац индустриског капитализма у Русији кренуо је доста брзо, упркос остацима кметства који су још кочили тај развитац. За 25 година, од 1865 до 1890 године, број радника само у великим фабрикама, заводима и на железницама порастао је од 706 хиљада на 1.433 хиљаде, то јест више него двоструко.

Још брже се капиталистичка крупна индустрија у Русији почела развијати 90-тих година. Крајем 90-тих година порастао је број радника у великим фабрикама и заводима у рударству и на железницама само у 50 губернија европске Русије на 2.207 хиљада, а у читавој Русији — на 2.792 хиљаде.

То је био модерни индустријски пролетаријат, који се из темеља разликовао од фабричких радника из доба кметства и од радника ситне, занатске и разне друге радности, како по својој нагомиланости у великим капиталистичким предузећима, тако и по својим борбеним револуционарним особинама.

Индустријски полет 90-тих година био је у првом реду у вези с појачаном изградњом железница. За 10 година (1890—1900 године) било је изграђено више од 21 хиљаде врста¹⁾ нових железничких пруга. За железнице била је потребна огромна количина метала (за шине, локомотиве, вагоне), требало је све више горива, каменог угља и нафте. То је довело до развитака металургије и индустрије горива.

Као и у свим капиталистичким земљама, у предреволюционарној Русији године индустриског полета смењивале су

¹⁾ Врста — 1.067 метара. — Пр. прев.

се годинама индустријских криза, застоја индустрије, које су тешко погађале радничку класу, осуђивале стотине хиљада радника на незапосленост и беду.

Ма да се капитализам у Русији после укидања кметства развијао доста брзо, ипак је Русија у свом економском развоју много заостајала за другим капиталистичким земљама. Огромна већина становништва још се бавила пољопривредом. У својој знаменитој књизи „Развитак капитализма у Русији“ Лењин је наводио значајне бројке из општег пописа становништва који је извршен 1897 године. Показало се да је у пољопривреди било запослено око пет шестина читавог становништва, док је у крупној и ситној индустрији, трговини, на железничком и водном саобраћају, на градњама, на шумским радовима и тако даље, била запослена тек око једна шестина становништва.

То показује да је Русија, и поред тога што се у њој развијао капитализам, била земља аграрна, заостала у економском погледу, земља ситнобуржоаска, то јест таква земља у којој је још преовлађивало ситносопственичко, слабо продуктивно инокосно сељачко газдинство.

Капитализам се развијао не само у граду него и на селу. Сељаштво, најмногобројнија класа у предреволюционарној Русији, распадало се, раслојавало. На селу су се од најимућнијих сељака издвајали кулачки врхови, сеоска буржоазија, док су, с друге стране, многи сељаци пропадали, повећавао се број сеоске сиротиње, сеоских пролетера и полупролетера. Број средњих сељака бивао је сваке године мањи.

Године 1903 у Русији је било око 10 милиона сељачких домаћинстава. У својој брошури „Сеоској сиротињи“ Лењин је израчунао да је од тога броја у најмању руку три и по милиона домаћинстава било без коља. Сељаци тих најсиромашнијих сељачких домаћинстава обично су засејавали незнатан комадић земље, док су осталу земљу изнајмљивали кулацима, а сами одлазили за зарадом. Најсиромашнији сељаци били су по свом положају најближи пролетаријату. Лењин их је називао сеоским пролетерима или полупролетерима.

С друге стране, милион и по богатих, кулачких сеоских домаћинстава (од укупно 10 милиона) приграбило је у своје руке половину читаве сељачке обрадиве земље. Ова сељачка буржоазија богатила се тлачећи сиротињу и средње сељаштво, згрћући богатства од рада слугу и надничара, и претварала се у пољопривредне капиталисте.

Већ 70-тих и нарочито 80-тих година прошлог века радничка класа Русије почела се будити и повела је борбу против капиталиста. Положај радника у царској Русији био је необично тежак. Осамдесетих година радни дан у фабрикама и заводима износио је најмање 12½ часова, а у текстилној индустрији — по се на 14—15 часова. Експлоатација женског и дечијег рада широко се примењивала. Деца су радила исто толико часова колико и одрасли, али су добијала, баш као и жене, далеко мању надницу. Надница је била веома ниска. Већи део радника добијао је 7—8 рубаља месечно. У металским предузећима и ливницама најбоље плаћени радници нису добијали више од 35 рубаља месечно. Није било никакве заштите рада, што је доводило до масовног сакаћења и усмрћивања радника. Није било радничког осигурања, лекарска помоћ се пружала само уз наплату. Станбене прилике биле су необично тешке. У малим „коморицама“ у радничким касарнама становало је по 10—12 радника. Фабриканти су често при исплати рачуна вараили раднике и приморавали их да у послодавачким кантинама купују намирнице много скупље, плъачкали су раднике глобама.

Радници су се почели међусобно договарати и заједнички подносити власнику фабрике захтеве за побољшање свог неподношљивог положаја. Они су напуштали посао, то јест проглашавали обуставу рада, штрајк. Први штрајкови 70-тих и 80-тих година обично су настајали због великих глоба, лоповлука, превара при исплати радника, снижавања тарифних стопа.

Кад их је издало стрпљење, радници су за време првих штрајкова понекад ломили машине, разбијали стакла на фабричким зградама, разарали послодавачке канине и канцеларије.

Напредни радници су почели схватати да је за успешну борбу против капиталиста потребна организација. Почели су се појављивати раднички савези.

Године 1875 у Одеси је организован „Јужноруски раднички савез“. Ова прва радничка организација трајала је 8—9 месеци, а онда ју је уништила царска влада.

Године 1878 организован је у Петрограду „Северни савез руских радника“, на чијем челу су били столар Халтурин и бравар Обнорски. У програму тога савеза речено је да се он по својим задацима приближава социјал-демократским радничким партијама на Западу. Као крајњи циљ савеза постављено је извођење социјалистичке револуције — „рушење постојећег политичког и економског поретка у држави, као поретка крајње неправедног“. Један од организатора савеза — Обнорски — живео је неко време у иностранству и тамо се упознао с делатношћу марксистичких и социјал-демократских партија и I Интернационале, којом је руководио Маркс. То је ударило свој печат на програм „Северног савеза руских радника“. Овај савез поставио је као свој непосредни задатак извојевање политичке слободе и политичких права за народ (слободу говора, штампе, право збора и тако даље). Међу непосредним захтевима било је и ограничење радног дана.

Број чланова савеза попео се до 200, а исто толико је било и симпатизера. Савез је почео узимати учешћа у радничким штрајковима, руководио је њима. Царска влада је уништила и овај раднички савез.

Али раднички покрет је и даље растао, обухватајући све нове и нове области. Осамдесетих година било је много штрајкова. У току пет година (1881—1886) било је више од 48 штрајкова с 80 хиљада штрајкача.

Особито је велики значај у историји револуционарног покрета имао велики штрајк који је плануо 1885 године у фабрици Морозова у Орехово-Зујеву.

У тој фабрици је радило око 8 хиљада радника. Радни услови су се погоршавали из дана у дан: од 1882 до 1884 надница се снижавала пет пута, при чему су у 1884 години тарифне стопе биле наједанпут оборене за једну четвртину,

тј. за 25 процената. Али осим тога фабрикант Морозов измучио је раднике глобама. Како се показало на суђењу после штрајка, од сваког зарађеног рубља раднику се у облику глобе одузимало у корист фабриканта од 30 до 50 копејки. Радници нису могли издржати ту пљачку и у јануару 1885 године објавили су штрајк. Штрајк је био унапред организован. Њиме је руководио напредни радник Петар Мои-сејенко, који је већ имао револуционарног искуства, јер је раније био члан „Северног савеза руских радника“. Мои-сејенко је заједно с другим најсвеснијим ткачима уочи штрајка израдио низ захтева фабриканту, који су били одобрени на тајном састанку радника. Радници су у првом реду тражили да се укину пљачкашке глобе.

Тај штрајк је угушен оружаном силом. Преко 600 радника је ухапшено, неколико десетина их је предано суду.

Слични штрајкови су се десили 1885 године у фабрикама у Иваново-Вознесенску.

Идуће године је царска влада, уплашена порастом радничког покрета, била присиљена да изда закон о глобама. Тај закон је одређивао да новац од глобе мора ићи на потребе самих радника, а не у џепове фабриканата. Радници су, на основу искуства из Морозовског и других штрајкова, схватили да организованом борбом могу постићи много. Раднички покрет је из своје средине почео издизати способне руководиоце и организаторе, који су одлучно заступали интересе радничке класе.

У исто време, на основу ширења радничког покрета и под утицајем западноевропског радничког покрета, почеле су се у Русији стварати прве марксистичке организације.

2. Народњаштво и марксизам у Русији. Плеханов и његова група „Ослобођење рада“. Борба Плеханова против народњаштва. Ширење марксизма у Русији.

До појаве марксистичких група револуционарни рад у Русији водили су народњаци, који су били противници марксизма.

Прва руска марксистичка група појавила се 1883 године. То је била група „Ослобођење рада“, коју је организовао Г. В. Плеханов у иностранству, у Женеви, куд се морао склонити од царске владе која га је прогонила због револуционарне делатности.

Плеханов је пре тога и сам био народњак. Упознавши се у емиграцији с марксизмом, он је прекинуо с народњаштвом и постао истакнути пропагатор марксизма.

Група „Ослобођење рада“ учинила је веома много за ширење марксизма у Русији. Она је превела на руски језик радове Маркса и Енгелса: „Манифест комунистичке партије“, „Најамни рад и капитал“, „Развитак социјализма од утопије до науке“ и друге, штампала их је у иностранству и почела тајно ширити у Русији. Г. В. Плеханов, Засулић, Акселрод и други чланови те групе написали су такође низ дела, у којима су тумачили учење Маркса и Енгелса, тумачили идеје научног социјализма.

Маркс и Енгелс, велики учитељи пролетаријата, први су, наспрот социјалистима-утопистима, разјаснили да социјализам није измишљотина сањара (утописта), него нужен резултат развитка савременог капиталистичког друштва. Они су доказали да ће капиталистички поредак пасти исто онако као што је пао феудални поредак, да капитализам сам себи ствара гробара у лицу пролетаријата. Они су доказали да ће само класна борба пролетаријата, само победа пролетаријата над буржоазијом, ослободити човечанство од капитализма, од експлоатације.

Маркс и Енгелс су учили пролетаријат да буде свестан своје снаге, свестан својих класних интереса и да се уједињава за одлучну борбу против буржоазије. Маркс и Енгелс су открили законе развитка капиталистичког друштва и научно доказали да развитак капиталистичког друштва и класна борба у њему морају неминовно довести до пада капитализма, до победе пролетаријата, до диктатуре пролетаријата.

Маркс и Енгелс су учили да мирним путем није могуће ослободити се од власти капитала и претворити капиталистичку својину у друштвену својину, да радничка класа може то постићи само применом револуционарног насиља

против буржоазије, путем *пролетерске револуције*, путем успостављања своје политичке владавине — диктатуре пролетаријата, која треба да угуши отпор експлоататора и да створи ново, бескласно комунистичко друштво.

Маркс и Енгелс су учили да је индустријски пролетаријат најреволуционарнија и због тога — најнапреднија класа капиталистичког друштва, да само таква класа као што је пролетаријат може окупити око себе све снаге незадовољне капитализмом и повести их на јуриш против капитализма. Али да би победио стари свет и створио ново бескласно друштво, пролетаријат мора имати своју властиту радничку партију, коју су Маркс и Енгелс називали *комунистичка партија*.

Прва руска марксистичка група, Плехановљева група „Ослобођење рада“, управо се и прихватила ширења Марксових и Енгелсових схватања.

Група „Ослобођење рада“ подигла је заставу марксизма у руској штампи у иностранству у оно време када у Русији још није било социјал-демократског покрета. У првом реду било је нужно теориски, идејно, прокрчити пут том покрету. Главна идејна препрека на путу ширења марксизма и социјал-демократског покрета у то време била су народњачка схватања, која су тада преовлађивала међу напредним радницима и револуционарно расположеном интелигенцијом.

С развитком капитализма у Русији радничка класа је постајала моћна водећа снага, способна за организовану револуционарну борбу. Али народњаци нису схватили водећу улогу радничке класе. Руски народњаци су погрешно сматрали да главна револуционарна снага није радничка класа, него сељаштво, да се власт цара и спахија може збацити једино путем сељачких „буна“. Народњаци нису познавали радничку класу и нису схватили да сами сељаци, без савеза с радничком класом и без њеног руководства, не могу победити царизам и спахије. Народњаци нису схватили да је радничка класа најреволуционарнија и најнапреднија друштвена класа.

Народњаци су испочетка покушавали да подигну сељаке у борбу против царске владе. У том циљу револуционарна интелектуална омладина, пошто се преобукла у

сељачко одело, пошла је на село — „у народ“, како се онда говорило. Одатле је и потекло име „народњаци“. Али сељаштво није пошло за њима, јер они сељаке нису ни познавали ни разумевали како треба. Већину народњака је полиција похапсила. Онда су се народњаци одлучили да само својим снагама, без народа, наставе борбу против царског самодржавља, што је довело до још озбиљнијих погрешака.

Народњачко тајно удружење „Народна воља“ почело је припремати убиство цара. Првог марта 1881 године народвољцима је пошло за руком да бомбом убију цара Александра II. Међутим, то народу није донело никакве користи. Убијањем појединих лица није се могло оборити царско самодржавље, није се могла уништити класа спахија. На место убијеног цара дошао је други — Александар III, под којим је живот радника и сељака постао још тежи.

Пут борбе против царизма који су изабрали народњаци, пут појединачних убиства, индивидуалног терора, био је погрешан и штетан за револуцију. Политика индивидуалног терора полазила је од неправилне народњачке теорије о активним „херојима“ и пасивној „гомили“, која чека подвиге од „хероја“.

Та лажна теорија говорила је да само истакнути појединци праве историју, а да је маса, народ, класа, „гомила“, како су се презриво изражавали народњачки писци, неспособна за свесне, организоване акције, да она може само слепо ићи за „херојима“. Зато су се народњаци одрекли масовног револуционарног рада међу сељаштвом и радничком класом и прешли на индивидуални терор. Народњаци су присилили једног од највећих револуционара тога времена, Степана Халтурина, да обустави рад на организовању револуционарног радничког савеза и да се потпуно посвети терору.

Народњаци су одвраћали пажњу радног народа од борбе против утијетачке класе убиствима појединих претставника те класе која су била некорисна за револуцију. Они су кочили развитак револуционарне иницијативе и активности радничке класе и сељаштва.

Народњаци су сметали радничкој класи да схвати своју водећу улогу у револуцији и кочили су стварање самосталне партије радничке класе.

Иако је царска влада уништила тајну организацију народњака, народњачка схватања су се још дуго одржавала међу револуционарно расположеном интелигенцијом. Остаци народњака упорно су се противили ширењу марксизма у Русији, ометали су организацију радничке класе

Због тога је марксизам у Русији могао израсти и ојачати само у борби против народњаштва.

Група „Ослобођење рада” развила је борбу против погрешних схватања народњака, показивала је какву штету наноси радничком покрету учење народњака и њихов начин борбе.

У својим радовима, упереним против народњака, Плеханов је показао да схватања народњака немају ништа заједничко с научним социјализмом, ма да су народњаци називали себе социјалистима.

Плеханов је први дао марксистичку критику погрешних схватања народњака. Задајући сигурне ударе народњачким схватањима, Плеханов је истовремено сјајно бранио марксистичка схватања.

У чему су се састојала основна погрешна схватања народњака којима је Плеханов задао поразни ударац?

Прво, народњаци су тврдили да је капитализам у Русији „случајна” појава, да се он у Русији неће развијати, према томе, ни пролетаријат неће расти нити се развијати.

Друго, народњаци нису сматрали радничку класу водећом класом у револуцији. Они су сањали о остварењу социјализма без пролетаријата. Народњаци су сматрали да је главна револуционарна снага сељаштво, које води интелигенција, и сељачка община¹⁾, на коју су гледали као на клицу и основ социјализма.

¹⁾ Сељачка община — административно-статистичка земљишна организација, која је фактички служила фискалним интересима државе. Њени чланови заједнички су поседовали земљу, али нису имали права својине над парцелама које су обрађивали. — Пр. прев.

Треће, народњаци су имали погрешан и штетан поглед на читав ток историје човечанства. Они нису познавали нити су разумевали законе економског и политичког развитка друштва. Они су у том погледу били потпуно заостали људи. По њиховом мишљењу историју не стварају класе и борба класа, него поједине истакнуте личности — „хероји“, за којима слепо иде маса, „гомила“, народ, класе.

Борећи се против народњака и демаскирајући их, Плеханов је написао низ марксистичких дела, из којих су учили и васпитавали се марксисти у Русији. Плехановљева дела: „Социјализам и политичка борба“, „Наша разилажења“, „Прилог питању о развитку монистичког погледа на историју“, прокрчила су терен победи марксизма у Русији.

У својим делима Плеханов је изложио основна питања марксизма. Особито велик значај имала је његова књига „Прилог питању о развитку монистичког погледа на историју“, издана 1895 године. Лењин је истицао да се на тој књизи „васпитало читаво поколење руских марксиста“ (Лењин, књ. XIV, стр. 347).

У својим делима, упереним против народњака, Плеханов је доказао да је бесмислено поставити питање онако како су га постављали народњаци: мора ли се развијати капитализам у Русији или не мора? Ствар је у томе, говорио је Плеханов, доказујући то чињеницама, да је Русија *већ* ступила на пут капиталистичког развитка и да нема те силе која би је могла скренути с тог пута.

Задатак револуционара није био у томе да зауставе развитака капитализма у Русији, — то они и онако не би могли учинити. Задатак револуционара састојао се у томе да се ослоне на ону моћну револуционарну снагу коју рађа развитака капитализма, — на радничку класу, да развијају њену класну свест, да је организују, да јој помогну да створи своју радничку партију.

Плеханов је побио и друго основно погрешно схватање народњака — њихово порицање водеће улоге пролетаријата у револуционарној борби. Народњаци су гледали на појаву пролетаријата у Русији као на „историску несрећу“ своје врсте, писали су о „рак-рани пролетерства“. Бранећи марксистичко учење и његову потпуну применљивост на

Русију, Плеханов је доказивао да, и поред бројне надмоћности сељаштва и сразмерне малобројности пролетаријата, — револуционари треба да своје главне наде полажу баш у пролетаријат, у његов пораст.

Зашто баш у пролетаријат?

Зато што је пролетаријат, и поред своје садашње малобројности, таква радна класа која је везана с најнапреднијим обликом привреде, — с крупном производњом, и услед тога има велику будућност.

Зато што пролетаријат, као класа, *расте* из године у годину, *развија* се политички; што је због услова рада у крупној производњи веома приступачан организовању и што је, услед свог пролетерског положаја, најреволуционарнији, јер у револуцији нема шта да изгуби осим својих окова.

Друкчије стоји ствар са сељаштвом.

Сељаштво је (била је реч о инокосном сељаштву. — *Ред.*), и поред своје многобројности, радна класа која је везана с најзаосталијим обликом привреде, — са ситном производњом, услед чега оно нема и не може имати велике будућности.

Сељаштво не само што не расте, као класа, него се, напротив, из године у годину *распада* на буржоазију (кулаци) и сиротињу (пролетери, полупролетери). Сем тога, оно је, услед своје раштрканости, мање приступачно организовању и, услед свог ситносопственичког положаја, не иде у револуционарни покрет тако радо као пролетаријат.

Народњаци су тврдили да у Русији социјализам неће доћи преко диктатуре пролетаријата, него преко сељачке общине, коју су они сматрали клицом и базом социјализма. Али община није била, нити је могла бити ни база ни клица социјализма, јер су у общини владали кулаци, гуликоже, који су искоришћавали сеоску сиротињу, надничаре и неимућније средње сељаке. Формално постојеће заједничко поседовање земље и повремена деоба земље по главама, нису нимало мењали ствар. Земљом су се користили они чланови общине који су имали теглећу стоку, инвентар, семење, то јест имућнији средњаци и кулаци. Сељаци без коња, сиромашни и уопште

непмућни сељаци били су присиљени да дају земљу кулацима и да пду у најамнике, у надничаре. Сељачка община је уствари била згодан облик за прикривање кулачке свемоћи и јевтино средство у рукама царизма за скупљање пореза од сељака по принципу узајамног јемства. Зато царизам и није дирао сељачку общину. Смешно би било сматрати такву общину клицом или базом социјализма.

Плеханов је побио и треће основно погрешно схватање народњака — о прворазредној улози, у друштвеном развоју, „хероја“, истакнутих личности, њихових идеја, и о ништавној улози масе, „гомиле“, народа, класа. Плеханов је оптуживао народњаке за *идеализам*, доказујући да истина није на страни идеализма, него на страни *материјализма* Маркса—Енгелса.

Плеханов је развио и образложио гледиште марксистичког материјализма. У складу с марксистичким материјализмом он је доказивао да развој друштва у крајњој линији не одређују жеље и идеје истакнутих личности, него развој материјалних услова опстанка друштва, промене начина производње материјалних добара потребних за опстанак друштва, промене међусобних односа класа у области производње материјалних добара, борба класа за улогу и место у области производње и расподеле материјалних добара. Не одређују идеје друштвено-економски положај људи, него друштвено-економски положај људи одређује њихове идеје. Истакнуте особе могу се претворити у ништа, ако се њихове идеје и жеље косе с економским развојем друштва, ако се косе с потребама напредне класе, и — обрнуто, истакнути људи могу постати доиста истакнуте личности, ако њихове идеје и жеље правилно одражавају потребе економског развоја друштва, потребе напредне класе.

На тврђење народњака да је маса — гомила, да само хероји праве историју и претварају гомилу у народ, марксиста су одговарали: не праве хероји историју, него историја прави хероје, према томе — не стварају хероји народ, него народ ствара хероје и креће напред историју. Хероји, истакнуте личности, могу играти озбиљну улогу у животу дру-

штва само утолико, уколико умеју да правилно схвате услове развитка друштва, да схвате — како да се ови измене на боље. Хероји, истакнуте личности, ако нису кадри да правилно разумеју услове развитка друштва и ако се почну противити историским потребама друштва, уобразиши да су „градитељи“ историје, могу пасти у положај смешних и никоме потребних несретњаковића.

Народњаци су спадали у ред баш таквих хероја-несретњаковића.

Плехановљева литерарна дела и његова борба с народњацима у основи су поткопали утицај народњака међу револуционарном интелигенцијом. Али идејно уништење народњаштва још ни издалека није било завршено. Тај задатак — дотући народњаштво као непријатеља марксизма — пао је у део Лењину.

Ускоро после уништења партије „Народна воља“ већина народњака се одрекла револуционарне борбе против царске владе, почела је проповедати помирење, споразум с царском владом. Народњаци су 80-тих и 90-тих година постали тумачи интереса кулака.

Група „Ослобођење рада“ израдила је два нацрта програма руских социјал-демократа (први 1884 г. и други 1887 г.). То је био веома важан корак у припреми стварања марксистичке социјал-демократске партије у Русији.

Али група „Ослобођење рада“ имала је и озбиљних погрешака. У њеном првом нацрту програма било је још остатака народњачких схватања, допуштала се тактика индивидуалног терора. Даље, Плеханов није узимао у обзир да у току револуције пролетаријат може и мора повести за собом сељаштво, да само у савезу са сељаштвом пролетаријат може извојевати победу над царизмом. Даље, Плеханов је гледао на либералну буржоазију као на снагу која револуцији може указати потпору, макар и не чврсту потпору, док је сељаштво, у неким својим радовима, уопште губио из вида, изјављујући на пример да:

„Осим буржоазије и пролетаријата ми не видимо других друштвених снага на које би се код нас могле ослањати опозиционе или револуционарне комбинације“ (Плеханов, књ. III, стр. 119).

Ова Плехановљева погрешна схватања била су клица његових каснијих мењшевичких схватања.

Ни група „Ослобођење рада“ ни марксистички кружоци тога времена нису још били практички везани с радничким покретом. То је још био период настајања и учвршћивања теорије марксизма, идеја марксизма, програмских поставки социјал-демократије у Русији. У време од 1884—1894 социјал-демократија је тек постојала у облику појединих малих група и кружока, неповезаних или веома слабо повезаних с масовним радничким покретом. Налик на дете које се још није родило, али које се већ развија у утроби мајке, социјал-демократија је, како је писао Лењин, проживљавала „процес развика у утроби“.

Група „Ослобођење рада“ „само је теориски основала социјал-демократију и учинила први корак у сусрет радничком покрету“, — наглашавао је Лењин.

Задатак спајања марксизма с радничким покретом у Русији, као и исправљања погрешака групе „Ослобођење рада“ — морао је да реши Лењин.

3. Почетак Лењинове револуционарне делатности. Петроградски „Савез борбе за ослобођење радничке класе“.

Владимир Илић Лењин, оснивач болшевизма, родио се у граду Симбирску (сада Уљановск) 1870 године. Године 1887 ступио је на Казански универзитет, али је ускоро био ухапшен и искључен са универзитета због учешћа у студентском револуционарном покрету. У Казану је Лењин ступио у марксистички кружок који је организовао Федосејев. После Лењиновог преласка у Самару око њега се брзо формирао први кружок самарских марксиста. Лењин је још онда све запањивао својим познавањем марксизма.

Крајем 1893 године Лењин се преселио у Петроград. Већ први Лењинови кораци учинили су силан утисак на учеснике петроградских марксистичких кружока. Необично дубоко познавање Маркса, способност за примењивање марксизма на економске и политичке прилике у Русији тога времена, жива, несаломива вера у победу радничке ствари, изванредан организаторски таленат — све је то учинило Лењина признатим вођом петроградских марксиста.

Лењина су жарко волели напредни радници с којима је радио у кружоцима.

„Наша предавања, — сећао се радник Бабушкин Лењинова рада у радничким кружоцима, — била су веома жива, интересантна, и ми смо сви били веома задовољни тим предавањима и стално смо се одушевљавали умом нашег предавача”.

Године 1895 Лењин је ујединио у Петрограду све марксистичке радничке кружоке (њих је већ било око двадесет) у један савез — „Савез борбе за ослобођење радничке класе”. Тиме је он припремио стварање револуционарне марксистичке радничке партије.

Лењин је поставио „Савезу борбе” задатак: да се тешње веже с масовним радничким покретом и политички њиме руководи, а затим је предложио да се од *пропагирања* марксизма међу малим бројем напредних радника, окупљених у пропагандистичким кружоцима, пређе на свакодневну политичку *агитацију* међу широким масама радничке класе. Тај заокрет у правцу масовне агитације био је од озбиљног значаја за даљи развитак радничког покрета у Русији.

Деведесетих година индустрија је проживљавала период полета. Број радника је растао. Појачао се раднички покрет. Од 1895 до 1899 године штрајковало је, према непотпуним подацима, око 221 хиљада радника. Раднички покрет претварао се у озбиљну силу политичког живота земље. Сам живот је потврђивао схватања марксиста о водећој улози радничке класе у револуционарном покрету, која су они бранили у борби против народњака.

Под Лењиновим руководством „Савез борбе за ослобођење радничке класе” везао је борбу радника за економске захтеве — за побољшање радних услова, за скраћивање радног дана, за повећање надница — с политичком борбом против царизма. „Савез борбе” васпитавао је раднике политички.

Под Лењиновим руководством петроградски „Савез борбе за ослобођење радничке класе” почео је први пут у Русији да остварује *спајање социјализма с радничким покретом*. Када је започињао штрајк у некој фабрици, „Савез борбе”, знајући добро од учесника својих кружока стање у предузе-

лима, одмах се одазивао издавањем летака, издавањем социјалистичких прогласа. У тим летцима разголићавало се тлачење радника од стране фабриканата, објашњавало се како треба радници да се боре за своје интересе, износили су се захтеви радника. Летци су говорили сву истину о рак-ранама капитализма, о просјачком животу радника, о њиховом невероватно тешком 12—14-часовном раду, о њиховом неправном положају. Ту су се истицали и одговарајући политички захтеви. Крајем 1894 године Лењин је с радником Бабушкином написао први такав агитациони летак и проглас радницима-штрајкачима Семјаниковске фабрике у Петрограду. У јесен 1895 године Лењин је написао летак радницима и радницама — штрајкачима фабрике Торнтон. Та је фабрика припадала енглеским фабрикантима, који су добијали милионске профите. Радни дан је ту трајао преко 14 часова, а ткачи су зарађивали око 7 рубаља месечно. Штрајк се свршио повољно за раднике. За кратко време „Савез борбе” отштампао је десетине таквих летака, прогласа радницима разних фабрика. Сваки такав летак снажно је подизао дух радника. Радници су видели да им социјалисти помажу, да их бране.

„Савез борбе” је у лето 1896 године руководио штрајком од 30 хиљада петроградских текстилних радника. Главни захтев био је скраћење радног дана. Под притиском тога штрајка царска влада је била приморана да изда закон од 22 јула 1897 године, који је ограничавао радни дан на 11½ часова. Пре тога закона радни дан није уопште био ограничен.

У децембру 1895 године царска влада ухапсила је Лењина. Лењин ни у затвору није прекидао револуционарну борбу. Помагао је „Савез борбе” својим саветима и упутствима шаљући из затвора брошуре и летке. У затвору је Лењин написао брошуру „О штрајковима” и летак „Царској влади”, у коме се демаскирала необуздана самовоља царске владе. У затвору је Лењин такође написао и нацрт програма партије (био је написан млеком међу редовима медицинске књиге).

Петроградски „Савез борбе” дао је снажан потстрек уједињењу радничких кружока у исто такве савезе и по другим

градовима и областима Русије. Средином 90-тих година појављују се марксистичке организације у Закавказју. Године 1894 образован је у Москви московски „Раднички савез”. Крајем 90-тих година организован је у Сибиру сибирски „Социјал-демократски савез”. Деведесетих година у Иваново-Вознесенску, Јарослављу, Костроми настале су марксистичке групе, које су се касније ујединиле у „Северни савез социјал-демократске партије”. У Ростову на Дону, Јекатеринославу, Кијеву, Николајеву, Тули, Самари, Казану, Орехово-Зујеву и у другим градовима стварају се у другој половини 90-тих година социјал-демократске групе и савези.

Значај петроградског „Савеза борбе за ослобођење радничке класе” састојао се у томе што је био, по Лењиновим речима, прва озбиљна клица револуционарне партије која се нашла на раднички покрет.

У свом даљем раду око стварања марксистичке социјал-демократске партије у Русији Лењин се ослањао на револуционарно искуство петроградског „Савеза борбе”.

После хапшења Лењина и његових најближих сарадника састав вођства петроградског „Савеза борбе” знатно се променио. Појавили су се нови људи, који су себе називали „младима”, а Лењина и његове сараднике — „старцима”. Они су почели да воде погрешну политичку линију. Говорили су да треба позивати раднике само на економску борбу против послодаваца, а што се тиче политичке борбе, то је — ствар либералне буржоазије, којој треба да припада руковођење политичком борбом.

Такве људе почеше називати „економистима”.

То је била прва споразумашка, опортунистичка група у редовима марксистичких организација у Русији.

4. Лењинова борба против народњаштва и „легалног марксизма”. Лењинова идеја савеза радничке класе и сељачтва. I конгрес Руске социјал-демократске радничке партије. *ошо*

Иако је Плеханов још 80-тих година задао главни ударац народњачком систему схватања, ипак су схватања народњака почетком 90-тих година још увек наилазила на симпатије код извесног дела револуционарне омладине. Један

део омладине и даље је мислио да Русија може мимојћи капиталистички пут развитка, да ће главну улогу у револуцији играти сељаштво, а не радничка класа. Остаци народњака настојали су на све могуће начине да спрече ширење марксизма у Русији, повели су борбу против марксиста настојећи да их оцрне на све могуће начине. Требало је до краја идејно *разбити* народњаштво, да би се осигурало даље ширење марксизма и могућност стварања социјал-демократске партије.

Тај посао извршио је Лењин.

У својој књизи „Ко су »пријатељи народа« и како се они боре против социјал-демократа?» (1894 године) Лењин је до краја открио право лице народњака као лажних „пријатеља народа“, који на делу иду против народа.

Народњаци 90-тих година у суштини су се већ давно одрекли сваке револуционарне борбе против царске владе. Либерални народњаци проповедали су помирење с царском владом. „Они просто мисле, — писао је Лењин о народњацима тога времена, — да та влада може све добро удесити, само ако је лепо и умиљато замолиш“ (Лењин, књ. I, стр. 161).

Народњаци 90-тих година затварали су очи пред положајем сиротиње на селу, пред класном борбом на селу, пред експлоатисањем сеоске сиротиње од кулака и хвалили су на сав глас развитак кулачких газдинстава. Они су уствари иступали као тумачи интереса кулака.

У исто време народњаци су у својим часописима хушкали против марксиста. Свесно искривљујући, изврћући погледе руских марксиста, народњаци су уверавали да марксисте тобоже желе пропаст села, да марксисте желе „да скувају сваког сељака у фабричком котлу“. Разголићујући ту лажну народњачку критику, Лењин је показао да се не ради о „жељама“ марксиста, него о стварном току развитка капитализма у Русији, у коме се број пролетаријата неминовно повећава. А пролетаријат ће бити гробар капиталистичког поретка.

Лењин је показао да прави пријатељи народа, који желе да униште капиталистички и спахиски јарам, да униште царизам, нису народњаци, него марксисте.

Лењин је у својој књизи „Ко су »пријатељи народа«” први пут истакао идеју револуционарног савеза радника и

сељака као главног средства за обарање царизма, спахија и буржоазије.

Лењин је у низу својих радова из тога времена подвргао критици она средства политичке борбе народњака којима се служила главна група народњака — народовољци, а касније — настављачи народњака — есери, особито тактику индивидуалног терора. Лењин је сматрао да је она штетна за револуционарни покрет, јер је замењивала борбу маса борбом појединаца-хероја. Она је значила неверовање у народни револуционарни покрет.

У књизи „Ко су »пријатељи народа«” Лењин је изнео главне задатке руских марксиста. По Лењиновом мишљењу руски су марксисте у првом реду морали из разједињених марксистичких кружока организовати јединствену социјалистичку радничку партију. Лењин је даље истицао да ће управо радничка класа Русије у савезу са сељаштвом срушити царско самодржавље, после чега ће руски пролетаријат у савезу с радним и експлоатисаним масама, упоредо са пролетаријатом других земаља, поћи директним путем отворене политичке борбе ка победоносној комунистичкој револуцији.

На тај начин Лењин је пре више од 40 година правилно показао пут борбе радничке класе, одредио њену улогу, као водеће револуционарне снаге друштва, одредио улогу сељаштва, као савезника радничке класе.

Борба Лењина и његових присталица против народњаштва 90-тих година довела је до коначног идејног пораза народњаштва.

Огроман значај имала је и Лењинова борба против „легалног марксизма”. Као што то увек бива у историји, уз велики друштвени покрет обично се прилепе привремени „сапутници”. Такви „сапутници” били су и такозвани „легални марксисте”. Марксизам се почео снажно ширити у Русији. И буржоаски интелектуалци почеше се одједанпут китити марксистичким перјем. Они су штампали своје чланке у легалним, то јест од царске владе дозвољеним новинама и часописима. Зато су их почели звати „легалним марксистима”.

Они су на свој начин водили борбу против народњаштва. Али су они ту борбу и заставу марксизма покушавали да

искористе зато да раднички покрет потчине и прилагоде интересима буржоаског друштва, интересима буржоазије. Из Марксовог учења они су избацивали најглавније: учење о пролетерској револуцији, о диктатури пролетаријата. Највиднији легални марксист Петар Струве певао је славопојке буржоазији и, место револуционарне борбе против капитализма, — позивао је да се „призна наша некултурност и пође у школу капитализму”.

У борби против народњака Лењин је сматрао дозвољеним привремени споразум с „легалним марксистима”, да би их искористио против народњака, на пример, заједничко издање штампаног зборника против народњака. Али је Лењин у исто време свом оштрином критиковао „легалне марксисте”, разголићујући њихову либерално-буржоаску душу.

Многи од тих „сапутника” постали су после кадети (главна партија руске буржоазије), а у време грађанског рата — загрижени белогардејци.

Напореда са „Савезом борбе” у Петрограду, Москви, Кијеву итд. појавиле су се социјал-демократске организације и у западним националним пограничним областима Русије. Деведесетих година одвојили су се марксистички елементи из пољске националистичке партије и образовали „Социјал-демократију Пољске и Литве”. Крајем 90-тих година стварају се организације летонске социјал-демократије. У октобру 1897 године створен је у западним губернијама Русије Општи јеврејски социјал-демократски савез — Бунд.

У 1898 години неколико „Савеза борбе” — петроградски, московски, кијевски, јекатеринославски и Бунд — учинили су први покушај уједињавања у социјал-демократску партију. У ту сврху они су се окупили на I конгрес Руске социјал-демократске радничке партије (РСДРП) у марту 1898 године у Минску.

На I конгресу РСДРП било је свега 9 учесника. Лењин није присуствовао конгресу, јер се у то време налазио у прогонству у Сибиру. Централни комитет партије, изабран на конгресу, био је ускоро ухапшен. „Манифест”, издан у име конгреса, још у много чему није задовољавао. У њему је заобиђен задатак освајања политичке власти од стране про-

летаријата, није било ни речи о хегемонији пролетаријата, заобиђено је питање о савезницима пролетаријата у његовој борби против царизма и буржоазије.

Конгрес је у својим одлукама и у „Манифесту” објавио стварање Руске социјал-демократске радничке партије.

У том формалном акту, који је одиграо велику револуционарну пропагандистичку улогу, састојао се значај I конгреса РСДРП.

Међутим, иако је I конгрес одржан, марксистичка социјал-демократска партија у Русији уствари још није била створена. Конгресу није пошло за руком да уједини и организационо повеже поједине марксистичке кружоке и организације. Није још било јединствене линије у раду месних организација, није било партиског програма, партиског статута, није било руководства из једног центра.

Услед тога, и због низа других узрока, идејни хаос у месним организацијама почео се повећавати, а та околност створила је повољне услове за јачање опортунистичке струје — „економизма” — у радничком покрету.

Требало је неколико година напорног рада Лењина и листа „Искре” који је он организовао, да се тај хаос савлада, да се надвладају опортунистичка колебања и припреми стварање Руске социјал-демократске радничке партије.

5. Лењинова борба против „економизма”. Појава лењинског листа „Искра”.

На I конгресу РСДРП Лењина није било. Он се у то време налазио у прогонству у Сибиру, у селу Шушенскоје, куда га је, због „Савеза борбе”, после дугог држања у петроградској тамници, протерала царска влада.

Али је Лењин и у прогонству наставио револуционарни рад. У прогонству Лењин је завршио врло важно научно дело „Развитак капитализма у Русији”, које је докрајчило идејни пораз народњаштва. Тамо је написао и познату брошуру „Задаци руских социјал-демократа”.

И поред тога што је био отргнут од непосредног револуционарно-практичног рада, Лењин је ипак успео да сачува извесне везе с активистима, дописивао се с њима

из прогонства, постављао питања, давао им савете. Лењина је у то време особито занимало питање „економиста”. Он је боље него ико други схватао да је „економизам” главно језгро споразумаштва, опортунизма, да би победа „економизма” у радничком покрету значила поткопавање револуционарног покрета пролетаријата, пораз марксизма.

И Лењин је почео да бије „економисте” од првог дана њихове појаве.

„Економисти” су тврдили да радници треба да воде само економску борбу, а што се тиче политичке борбе, њу нека води либерална буржоазија, коју радници треба да потпомажу. Лењин је такве проповеди „економиста” сматрао отпадништвом од марксизма, порицањем потребе самосталне политичке партије за радничку класу, покушајем да се радничка класа претвори у политички привесак буржоазије.

Године 1899 група „економиста” (Прокоповић, Кускова и други, који су касније постали кадети) издала је свој манифест. Они су иступили против револуционарног марксизма и захтевали одустајање од стварања самосталне политичке партије пролетаријата, одрицање од самосталних политичких захтева радничке класе. „Економисти” су сматрали да је политичка борба — ствар либералне буржоазије, а што се радника тиче, њима је доста и економска борба против послодаваца.

Упознавши се с тим опортунистичким документом, Лењин је сазвао конференцију оближњих политичких прогнанника-марксиста, и 17 другова, с Лењином на челу, донели су оштар протест у коме су жигосали схватања „економиста”.

Тај протест, који је писао Лењин, био је проширен у марксистичким организацијама по читавој Русији и имао је огроман значај за развој марксистичке мисли и марксистичке партије у Русији.

Руски „економисти” проповедали су иста схватања као и противници марксизма у социјал-демократским партијама у иностранству, такозвани бернштајновци, тј. присталице опортунисте Бернштајна.

Због тога је Лењинова борба против „економиста” била у исто време и борба против међународног опортунизма.

Главну борбу против „економиста“ за стварање самосталне политичке партије пролетаријата повео је илегални лист „Искра“, који је организовао Лењин.

Почетком 1900 године Лењин и други чланови „Савеза борбе“ вратили су се из сибирског прогонства у Русију. Лењин је наумио да покрене велики општеруски илегални марксистички лист. Мноштво ситних марксистичких кружока и организација које су већ постојале у Русији није још било повезано међу собом. У то време, када су, по речима друга Стаљина, „ситничарство и кружоковштина разједили партију од врха до дна, када је идејни хаос био карактеристична црта унутрашњег живота партије“, оснивање општеруског илегалног листа био је главни задатак руских револуционарних марксиста. Једино је такав лист могао повезати међусобно неповезане марксистичке организације и припремити стварање праве партије.

Али је у царској Русији, због полицијских прогоњења, било немогуће издавати такав лист. За месец-два царске уходе би ушле у траг листу и он би био уништен. Зато је Лењин одлучио да га издаје у иностранству. Тамо се лист штампао на врло танкој и чврстој хартији и потајно слао у Русију. Поједини бројеви „Искре“ прештампавали су се у Русији, у тајним штампаријама у Баку-у, у Кишиневу, у Сибиру.

У јесен 1900 године Владимир Илић отпутовао је у иностранство да се договори с друговима из групе „Ослобођење рада“ о издавању општеруског политичког листа. Ову мисао Лењин је подробно разрадио још у прогонству. При повратку из прогонства Лењин је о том питању одржао низ саветовања у Уфи, Пскову, Москви, Петрограду. Свугде се договарао с друговима о шифрама за тајно дописивање, о адресама за слање литературе итд., и претресао с њима план о будућој борби.

Царска влада осећала је да у Лењину има најопаснијег непријатеља. У својим тајним дописима царски шпијун, жандарм Зубатов, писао је да „револуција сада нема крупније личности од Уљанова“, због чега је сматрао да је потребно организовати убиство Лењина.

По доласку у иностранство, Лењин се договорио с групом „Ослобођење рада“, то јест с Плехановом, Акселродом, В. Засулићевом, о заједничком издавању „Искре“. Цео план издавања израдио је Лењин од почетка до краја.

У децембру 1900 године у иностранству је изишао први број листа „Искра“. Испод наслова листа била је изрека (епиграф): „Из искре ће букнути пламен“. Те су речи узете из одговора декабриста песнику Пушкину, који им је послао поздрав у сибирско прогонство.

И заиста, из „Искре“ коју је Лењин украсио, касније је букнуо пламен великог револуционарног пожара који је до темеља сажегао племићско-спахијску царску монархију и буржоаску власт.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

Марксистичка социјал-демократска радничка партија у Русији стварала се у првом реду у борби против народњаштва, против његових погрешних и за револуцију штетних схватања.

Терен за стварање марксистичке радничке партије у Русији могао се прокрчити само идејним разбијањем народњачких схватања. Одлучујући ударац народњаштву задао је 80-тих година прошлога века Плеханов и његова група „Ослобођење рада“.

Лењин је 90-тих година завршио идејни пораз народњаштва, дотукао народњаштво.

Група „Ослобођење рада“, основана 1883 године, обавила је велики посао на ширењу марксизма у Русији, ударила је теориске темеље социјал-демократији и учинила први корак усусрет радничком покрету.

С развитком капитализма у Русији брзо је растао број индустриског пролетаријата. Половином осамдесетих година радничка класа је ступила на пут организовање борбе, на пут масовних акција у облику организованих штрајкова. Али марксистички кружоци и групе бавили су се само пропагандом, нису схватили потребу прелаза на масовну агитацију у радничкој класи, и, због тога, још нису били

практички повезани с радничким покретом, нису њим руководили.

Организовање петроградског „Савеза борбе за ослобођење радничке класе” (1895 године), извршено од Лењина, — савеза који је повео масовну агитацију међу радницима и руководио масовним штрајковима, — значило је нову етапу. — прелаз на масовну агитацију међу радницима и спајање марксизма с радничким покретом. Петроградски „Савез борбе за ослобођење радничке класе” био је прва клица револуционарне пролетерске партије у Русији. Ондах после петроградског „Савеза борбе” у свим главним индустријским центрима, а тако и на периферији, створене су марксистичке организације.

Године 1898 био је учињен први, иако неуспео, покушај уједињења марксистичких социјал-демократских организација у партију — одржан је I конгрес РСДРП. Али тај конгрес још није створио партију: није било ни програма, ни статута партије, ни руководства из једног центра, није било готово никакве везе међу појединим марксистичким кружоцима и групама.

Да би ујединио и међусобно повезао разједињене марксистичке организације у једну партију, Лењин је истакао и остварио план оснивања првог општеруског листа револуционарних марксиста — „Искре”. Главни противници стварања јединствене политичке радничке партије у том периоду били су „економисти”. Они су одрицали нужност такве партије. Они су подржавали разједињеност и ситничарство појединих група. Баш против њих су и управили своје ударце Лењин и „Искра”, коју је он организовао.

Издавање првих бројева „Искре” (1900—1901) било је прелаз у нови период — период стварног образовања јединствене Руске социјал-демократске радничке партије из разједињених група и кружока.

ГЛАВА II

ОСНИВАЊЕ РУСКЕ СОЦИЈАЛ-ДЕМОКРАТСКЕ РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ. ПОЈАВА ФРАКЦИЈА БОЉШЕВИКА И МЕЊШЕВИКА У ПАРТИЈИ (1901—1904 године)

1. Полет револуционарног покрета у Русији 1901—1904 године.

Крајем XIX века у Европи је избила индустриска криза. Та криза убрзо је обухватила и Русију. За време кризе — 1900-1903 — престало је да ради око 3 хиљаде крупних и ситних предузећа. Преко 100 хиљада радника било је бачено на улицу. Надница радника који су остали у предузећима нагло се смањила. Незнатне уступке, које су радници пре извојевали од капиталиста упорним економским штрајковима, капиталисти су сада поништили.

Индустриска криза, незапосленост, нису зауставили ни ослабили раднички покрет. Напротив, борба радника почела је узимати све револуционарнији карактер. Од економских штрајкова радници су почели прелазити на политичке штрајкове. Најзад, радници прелазе на демонстрације, истичу политичке захтеве за демократске слободе, истичу паролу: „Доле царско самодржавље”.

Године 1901 првомајски штрајк у војној фабрици Обухов у Петрограду претворио се у крвави сукоб радника и војске. Наоружаној царској војсци радници су могли супротставити само камење и комаде гвожђа. Упоран отпор радника био је сломљен. А затим је дошао жесток обрачун: око 800 радника било је ухапшено, многи су бачени у затвор и послани на робију. Али је херојска „Обуховска одбрана” извршила значајан утицај на раднике у Русији, изазвала талас симпатија међу радницима.

У марту 1902 године долази до великих штрајкова и демонстрација батумских радника, које је организовао Ба-

гумски социјал-демократски комитет. Батумска демонстрација заталасала је радничке и сељачке масе у Закавказју.

Исте, 1902 године у Ростову на Дону избија велики штрајк. Штрајк су отпочели железничари, којима су се убрзо придружили радници многих фабрика. Штрајк је заталасао све раднике; на митинзима изван града окупљало се у току неколико дана по 30 хиљада радника. На тим митинзима читане су наглас социјал-демократске прокламације, иступали су говорници. Полиција и козаци нису били кадри да растерају ове радничке скупове од много хиљада радника. Када је полиција убила неколико радника, сутрадан на њиховом погребу дошло је до огромне демонстрације радника. Царска влада успела је да угуши штрајк тек када је довела војску из суседних градова. Борбом ростовских радника руководио је Донски комитет РСДРП.

Још већи опсег имали су штрајкови 1903 године. Те године долази на југу до масовних политичких штрајкова, који су обухватили Закавказје (Баку, Тифлис, Батум) и највеће градове Украјине (Одесу, Кијев, Јекатеринослав). Штрајкови су били све упорнији, све организованији. За разлику од пређашњих акција радничке класе, политичком борбом радника почели су готово свуда руководити социјал-демократски комитети.

Радничка класа Русије дизала се на револуционарну борбу против царске власти.

Раднички покрет извршио је свој утицај на сељаштво. У пролеће и лети 1902 године у Украјини (у Полтавској и Харковској губернији) и у Поволжју развио се сељачки покрет. Сељаци су палили спахиска имања, узимали спахиску земљу, убијали омражене земске начелнике и спахије. На побуњене сељаке слали су војску, у сељаке су пуцали, стотине и стотине су похапсили, вође и организаторе бацали су у тамнице, али револуционарни покрет сељака и даље је растао.

Револуционарне акције радника и сељака сведочиле су да у Русији сазрева и да се ближи револуција.

Под утицајем револуционарне борбе радника појачава се и студентски опозициони покрет. Влада је као одговор на

студентске демонстрације и штрајкове затворила универзитете, бацила стотине студената у затворе и, најзад, смислила да непокорне студенте пошаље у војску. Као одговор на то слушаоци свих високих школа организовали су зими 1901—1902 године генерални штрајк студената. Тај штрајк обухватио је око 30 хиљада студената.

Революционарни покрет радника и сељака и нарочито репресалије против студената натерали су и либералне буржује и либералне спахије, који су седели у такозваним земствима, да се покрену, натерали су их да дигну глас „протеста” против „крајности” царске владе која је прогонила њихове синчиће-студенте.

Уприште земских либерала биле су земске управе. Земским управама звали су се месни органи власти, који су управљали чисто локалним стварима, стварима које су се тицале сеоског становништва (изградња путева, подизање болница и школа). Либерални спахије играли су прилично видну улогу у земским управама. Они су били тесно везани с либералним буржујима и готово су се с њима стапали, јер су и сами на својим имањима почињали прелазити с полуфеудалног газдовања на капиталистичко газдовање, као уносније. Обе групе либерала биле су, наравно, за царску владу, али су биле против „крајности” царизма, бојећи се да баш те „крајности” царизма не појачају револуционарни покрет. Бојећи се „крајности” царизма, оне су се још више бојале револуције. Протестујући против „крајности” царизма, либерали су имали двоструки циљ: прво, „уразумити” цара, друго, — навући маску „великог незадовољства” с царизмом, задобити поверење народа, отргнути народ или део народа од револуције и тиме ослабити револуцију.

Наравно, земско-либерални покрет није претстављао неку опасност за постојање царизма, али је он ипак служио као знак да с „вековним” темељима царизма ствар не стоји баш најбоље.

Земско-либерални покрет довео је 1902 године до организовања буржоаске групе „Ослобођење”, која је сачињавала језгро будуће главне буржоаске партије у Русији — партије кадета.

Видећи како се раднички и сељачки покрет као све страшнија бујица шири по земљи, царизам предузима све мере да револуционарни покрет заустави. Све чешће и чешће против радничких штрајкова и демонстрација употребљава се војна сила, пушчани метци и камџија постају обичан одговор царске владе на акције радника и сељака, пуне се тамнице и места прогонства.

Напореда са све оштријим репресалијама царска влада покушава да предузме и друге, „еластичније“, мере, које немају карактер репресалија, не би ли одвратила раднике од револуционарног покрета. Чине се покушаји да се створе лажне радничке организације под туторством жандарма и полиције. Те су се организације тада звале организације „полициског социјализма“ или зубатовске организације (по имену жандармериског пуковника Зубатова, који је створио те полициске радничке организације). Царска тајна полиција настојала је да преко својих агената убеди раднике како је царска влада, тобоже, сама спремна да помогне радницима да се испуне њихови економски захтеви. „Зашто се бавити политиком, зашто правити револуцију, кад је сам цар на страни радника“, — говорили су зубатовци радницима. Зубатовци су у неколико градова основали своје организације. Према типу зубатовских организација и са истом сврхом створио је 1904 године поп Гапон организацију под именом „Удружење руских фабричких радника Петрограда“.

Али покушај царске тајне полиције да потчини себи раднички покрет није успео. Царска влада није могла оваквим мерама изићи на крај са све јачим радничким покретом. Све снажнији револуционарни покрет радничке класе збрисао је са свог пута те полициске организације.

2. Лењинов план изградње марксистичке партије. Опортунизам „економиста“. Борба „Искре“ за Лењинов план. Лењинова књига „Шта да се ради?“. Идеолошки основи марксистичке партије.

И поред тога што се 1898 године одржао I конгрес Руске социјал-демократске партије, који је објавио оснивање партије, партија ипак није била створена. Није било програма

ни статута партије. Централни комитет партије, изабран на I конгресу, био је ухапшен и више се није обнављао, јер није имао ко да га обнови. Не само то. После I конгреса идејни хаос и организациона расцепканост партије још више су се појачали.

Док су године 1884—1894 биле период победе над народњаштвом и идејног припремања социјал-демократије, а године 1894—1898 период покушаја, додуше неуспешног, да се из појединих марксистичких организација створи социјал-демократска партија, период после 1898 године био је време јачања идејне и организационе збрке у партији. Победа марксизма над народњаштвом и револуционарне акције радничке класе, које су показале да марксисти имају право, појачале су симпатије револуционарне омладине за марксизам. Марксизам је постао мода. То је довело до тога да су у марксистичке организације нагрнуле читаве масе револуционарне омладине из редова интелигенције, које су биле слабе у теорији, неискусне у организационо-политичком погледу, и које су имале само магловиту, већим делом нетачну претставу о марксизму, напавирчену из опортунистичких списа „легалних марксиста”, којих је била пуна штампа. Та је околност довела до опадања теориског и политичког нивоа марксистичких организација, до уношења „легално-марксистичких” опортунистичких расположења у марксистичке организације, до јачања идејног хаоса, политичких колебања и организационе збрке.

Све већи полет радничког покрета и очигледна близина револуције захтевали су стварање јединствене централизоване партије радничке класе, способне да руководи револуционарним покретом. Али стање месних органа партије, месних комитета, група и кружока било је толико незавидно, а њихова организациона расцепканост и идејна разилажења — толико велика, да је задатак стварања такве партије претстављао невероватне тешкоће.

Тешкоће нису биле само у томе што се партија морала стварати под ватром жестоких прогона од стране царизма, који је сваки час извлачио из редова организације најбоље раднике и слао их у прогонство, затворе, на робију. Тешкоће су биле још и у томе што знатан део месних комитета и њи-

хових функционера није хтео да зна ни за што друго осим за свој месни ситно-практички рад, што није схватао штету од непостојања организационог и идејног јединства партије, што је био навикао на расцепканост партије, на идејну збрку у партији, и што је сматрао да се може и без јединствене централизоване партије.

Да би се створила централизована партија, било је потребно савладати ту заосталост, инертност и уски практицизам месних органа.

Али то није све. У партији је постојала прилично велика група људи који су имали своје органе штампе — „Радничку мисао” у Русији и „Радничко дело” у иностранству, — која је теориски оправдавала организациону расцепканост и идејни хаос у партији, чак их је често величала и сматрала да је задатак стварања јединствене централизоване политичке партије радничке класе непотребан и вештачки задатак.

То су били „економисти” и њихови следбеници.

Да би се створила јединствена политичка партија пролетаријата, било је у првом реду потребно разбити „економисте”.

Остварења тих задатака и изградње партије радничке класе прихватио се Лењин.

У питању — чиме да се почне изградња јединствене партије радничке класе, постојала су различита мишљења. Неки су мислили да изградњу партије треба почети сазивањем II конгреса партије, који ће ујединити месне организације и створити партију. Лењин је био против тог мишљења. Он је сматрао да пре него што се сазове конгрес треба пречистити питање циљева и задатака партије, треба знати — какву партију хоћемо да изградимо, треба се идејно разграничити с „економистима”, треба рећи партији поштено и отворено да постоје два различита мишљења о циљевима и задацима партије — мишљење „економиста” и мишљење револуционарних социјал-демократа, треба путем штампе повести широку пропаганду за схватања револуционарне социјал-демократије као што је воде „економисти” за своја схватања у својим органима штампе, треба омогућити месним организацијама да изврше свесни избор између тих

двеју струја, — и тек онда, када се изврши тај неопходни претходни рад, — моћи ће се сазвати конгрес партије.

Лењин је отворено говорио:

„Пре него што се ујединимо, и зато да бисмо се ујединили, потребно је да се најпре одлучно и тачно разграничимо“ (Лењин, књ. IV, стр. 378).

Стога је Лењин сматрао да изградњу политичке партије радничке класе треба почети с организацијом општеруског борбеног политичког листа који ће водити пропаганду и агитацију за схватања револуционарне социјал-демократије, — да организација таквог листа мора бити први корак у изградњи партије.

У свом познатом чланку „Чиме да се почне?“ Лењин је укратко изложио конкретан план изградње партије, који је касније развио у својој чувеној књизи „Шта да се ради?“

„По нашем мишљењу, рекао је Лењин у том чланку, полазна тачка рада, први практични корак ка стварању жељене организације¹⁾, најзад, основна нит по којој бисмо, не напуштајући је, могли непоколебиво развијати, продубљивати и проширивати ту организацију, — треба да буде организација општеруског политичког листа... Без њега је немогуће оно систематско вођење принципијелно доследне и свестране пропаганде и агитације, које сачињава стални и главни задатак социјал-демократије уопште и особито неопходан задатак садашњег момента, када је интересовање за политику, за питања социјализма, пробуђено у најширим слојевима становништва“ (исто, стр. 110).

Лењин је сматрао да ће такав лист послужити не само као средство за идејно збијање партије, него и као средство за организационо уједињавање месних организација у партију. Мрежа повереника и дописника таквог листа, претставника месних организација, послужиће као онај стожер око кога ће се партија организационо окупити. Јер, каже Лењин, „лист је не само колективни пропагатор и колективни агитатор, него и колективни организатор“.

¹⁾ Реч је о стварању партије. — Ред.

„Та мрежа повереника, писао је Лењин у истом чланку, биће стожер управо такве организације каква нам је потребна: довољно велике да обухвати читаву земљу; довољно широке и разностране да изврши строгу и детаљну поделу рада; довољно чврсте да би умела у свим околностима, на свим „окукама“ и у свим изненађењима непоколебиво вршити свој посао; довољно гипке да би, с једне стране, умела избећи битку с надмоћним непријатељем на отвореном пољу, када је он скупио све снаге на једном месту, а с друге стране, да би умела искористити неокретност тога непријатеља и нападати га тамо и онда где он најмање очекује напад“ (исто, стр. 112).

Такав лист треба да буде „Искра“.

И заиста, „Искра“ је постала управо такав општеруски политички лист који је припремио идејно и организационо уједињење партије.

Што се тиче структуре и састава саме партије, Лењин је сматрао да се партија мора састојати од два дела: а) од уског круга редовних кадровских руководећих радника, у који треба да улазе углавном професионални револуционари, то јест функционери који су слободни од свих других послова осим партиског рада, који располажу потребним минимумом теориског знања, политичког искуства, организаторских навика и вештине у борби против царске полиције, вештином да се крију од полиције, и б) од широке мреже периферних партиских организација, од многобројне масе чланова партије, окружених симпатијом и потпором стотине хиљада радног народа.

„Ја тврдим, писао је Лењин, да (1) ниједан револуционарни покрет не може бити чврст без постојане организације руководиоца, способне да одржава континуитет; (2) да уколико је шпра маса која спонтано улази у борбу... утолико је преча потреба такве организације и утолико та организација мора бити чвршћа... (3) да таква организација мора да се састоји углавном од људи који се професионално баве револуционарним радом; (4) да у самодржавној земљи, уколико више сузимо састав чланова такве организације само на

чланове који се професионално баве револуционарним радом и који су добили професионалну спремину за борбу против политичке полиције, утолико ће теже бити „похватали“ такву организацију, и — (5) — утолико ће шири бити састав лица из радничке класе и из осталих класа друштва, која ће имати могућности да учествују у покрету и да у њему активно раде” (исто, стр. 456).

Што се тиче карактера партије која се ствара и њене улоге у односу према радничкој класи, као и циљева и задатака партије, Лењин је сматрао да партија мора бити водећи одред радничке класе, да она мора бити руководећа сила радничког покрета, која уједињује и усмерује класну борбу пролетаријата. Крајњи циљ партије је обарање капитализма и увођење социјализма. Непосредан циљ је обарање царизма и увођење демократског поретка. А пошто је обарање капитализма немогуће без обарања царизма, то је у датом моменту главни задатак партије да подигне радничку класу, да подигне читав народ у борбу против царизма, да развије народни револуционарни покрет против царизма и сруши царизам као прву и озбиљну препреку на путу ка социјализму.

„Историја је сада поставила пред нас, рекао је Лењин, непосредни задатак, који је најреволуционарнији од свих непосредних задатака пролетаријата било које друге земље. Остварење тог задатка, разарање најмоћнијег бедема не само европске него и (сада можемо рећи) азијске реакције, учинило би руски пролетаријат авангардом међународног револуционарног пролетаријата” (Лењин, књ. IV, стр. 382).

И даље:

„Морамо имати на уму да борба против владе за поједине захтеве, за извојевање појединих уступака, претставља само чаркање с непријатељем, само мале окршаје претстража, а одлучна битка нас још чека. Пред нама стоји, у свој својој снази, непријатељска тврђава, из које нас обасипа киша граната и куршума који нам односе најбоље борце. Ми морамо заузети ту тврђаву, и ми ћемо је заузети ако све снаге пролетаријата који

се буди ујединимо са свим снагама руских револуционара у једну партију, у коју ће похрлити све што је у Русији живо и честито. И тек онда ће се испунити велико пророчанство руског радника револуционара Петра Алексејева: „подићи ће се жилава рука милиона радног народа, и јарам деспотизма, ограђен војничким бајонетима, претвориће се у прах!” (исто, стр. 59).

Такав је био Лењинов план стварања партије радничке класе у условима царско-самодржавне Русије.

„Економисти” су одмах отворили ватру против Лењиновог плана.

„Економисти” су тврдили да је општеполитичка борба против царизма ствар свих класа, у првом реду — ствар буржоазије, да она услед тога не претставља озбиљан интерес за радничку класу, јер је главни интерес радника у економској борби против послодаваца за повишење наднице, побољшање радних услова итд. Зато социјал-демократи не треба да поставе као свој главни непосредни задатак политичку борбу против царизма, обарање царизма, него организовање „економске борбе радника против послодаваца и владе”, при чему се под економском борбом против владе подразумева борба за побољшање фабричког законодавства. „Економисти” су тврдили да би се на тај начин могао „самој економској борби дати политички карактер”.

„Економисти” се нису више усуђивали да и формално устану против неопходности политичке партије радничке класе. Али су сматрали да партија не треба да буде руководећа снага радничког покрета, да она не треба да се меша у спонтани покрет радничке класе, а још мање — да њиме руководи, него треба да иде за њим, да га проучава и извлачи из њега поуке.

„Економисти” су даље тврдили да је улога свесног елемента у радничком покрету, организаторска и усмеривачка улога социјалистичке свести, социјалистичке теорије — ништавна, или готово ништавна, да социјал-демократија не треба да подиже раднике на ниво социјалистичке свести, него, напротив, да сама треба да се прилагођава и спушта на ниво просечних или чак заосталих слојева радничке класе, да социјал-демократија не треба да уноси со-

цијалистичку свест у радничку класу, него треба да чека док сам спонтани покрет радничке класе не створи социјалистичку свест својим властитим снагама.

Што се тиче Лењиновог организационог плана изградње партије, они су га сматрали као неку врсту насиља над спонтаним покретом.

На страницама „Искре“, а особито у својој чувеној књизи „Шта да се ради?“, Лењин се окомио на ту опортунистичку филозофију „економиста“, не оставивши од ње ни камен на камену.

1) Лењин је показао да скретати радничку класу од општеполитичке борбе против царизма и ограничавати њене задатке на економску борбу против послодаваца и владе, остављајући недирнутим и послодавце и владу, — значи осуђивати раднике на вечито ропство. Економска борба радника против послодаваца и владе јесте тред-унионистичка борба за повољније услове продаје радне снаге капиталистима, док радници желе да се боре не само за боље услове продаје своје радне снаге капиталистима, него и за уништење самог капиталистичког система који их приморава да продају своју радну снагу капиталистима, и да се излажу експлоатацији. Али радници не могу развити борбу против капитализма, не могу развити борбу за социјализам, док на путу радничког покрета стоји царизам, пас-чувар капитализма. Зато је непосредни задатак партије и радничке класе да очисти с пута царизам и тиме прокрчи пут к социјализму.

2) Лењин је показао да славити спонтани процес радничког покрета и одрицати водећу улогу партије, сводећи њену улогу на улогу регистратора догађаја, — значи проповедати „прирепаштво“, проповедати претварање партије у прирепак спонтаног процеса, у пасивну снагу покрета, способну једино да посматра спонтани процес и да се ослања на природан ток ствари. То проповедати — значи радити на уништењу партије, то јест оставити радничку класу без партије, то јест оставити радничку класу без оружја. А остављати радничку класу без оружја, док пред радничком класом стоје такви непријатељи као што су царизам, наоружан свим средствима за борбу, и буржоазија, која је модерно организована и има своју партију која руководи њеном

борбом против радничке класе, — значи издавати радничку класу.

3) Лењин је показао да клањање пред спонтаношћу радничког покрета и смањивање улоге свесности, смањивање улоге социјалистичке свести, социјалистичке теорије, — значи, прво, изругивање с радницима који теже за свешћу као за светлошћу, друго, — обезвређивање теорије у очима партије, то јест обезвређивање оружја помоћу кога она са знаје садашњост и предвиђа будућност, и, треће — потпуно и коначно срозавање у блато опортунизма.

„Без револуционарне теорије, рекао је Лењин, не може бити ни револуционарног покрета... Улогу првоборца може одиграти само партија која се руководи напредном теоријом“ (Лењин, књ. IV, стр. 380).

4) Лењин је показао да „економисти“ варају радничку класу кад тврде да социјалистичка идеологија може настати из спонтаног покрета радничке класе, јер, уствари, социјалистичка идеологија не настаје из спонтаног покрета, него из науке. Одричући потребу уношења социјалистичке свести у радничку класу, „економисти“ крче тиме пут буржоаској идеологији, олакшавају њено уношење, њено укоренивање у радничку класу, — према томе, сахрањују идеју спајања радничког покрета са социјализмом, помажу буржоазију.

„Свако клањање пред спонтаношћу радничког покрета, рекао је Лењин, свако сужавање улоге „свесног елемента“, улоге социјал-демократије, истовремено значи — потпуно независно од тога жели ли то онај који је смањује или не жели, — јачање утицаја буржоаске идеологије на раднике“ (исто, стр. 390).

И даље:

„Питање се поставља само овако: буржоаска или социјалистичка идеологија. Средине нема... Зато свако сужавање социјалистичке идеологије, свако удаљавање од ње, значи уједно јачање буржоаске идеологије“ (исто, стр. 391—392).

5) Сумирајући све те погрешке „економиста“, Лењин је дошао до закључка да „економисти“ не желе партију социјалне револуције која ослобађа радничку класу од капита-

лизма, него партију „социјалних реформи“ које претпостављају одржање владавине капитализма, да су „економисти“ због тога реформисти, који издају основне интересе пролетаријата.

6) Лењин је, најзад, показао да „економизам“ није случајна појава у Русији, да су „економисти“ проводници буржоаског утицаја на радничку класу, да имају савезнике у западноевропским социјал-демократским партијама у лицу ревизиониста, присталица опортунисте Бернштајна. У социјал-демократији на Западу све више јача опортунистичка струја, која је иступала под фирмом „слободне критике“ Маркса, захтевала „ревизију“, тј. преглед Марксове науке (одатле име „ревизионизам“), која је тражила одрицање од револуције, од социјализма, од диктатуре пролетаријата. Лењин је показао да су и руски „економисти“ ишли истим правцем одрицања од револуционарне борбе, од социјализма, од диктатуре пролетаријата.

То су главне теориске поставке које је Лењин развио у својој књизи „Шта да се ради?“.

Ширење књиге „Шта да се ради?“ довело је до тога да је за годину дана после њеног издања (изишла је у марту 1902 године), пред II конгрес Руске социјал-демократске партије, од идејних позиција „економизма“ остала само неугодна усмена, а надимак „економист“ већина партиских радника почела је сматрати за увреду.

То је био потпуни идејни пораз „економизма“, пораз идеологије опортунизма, прирепаштва, спонтаности.

Али се значај Лењиновог дела „Шта да се ради?“ не ограничава само на то.

Историски значај „Шта да се ради?“ састоји се у томе, што је Лењин у тој својој чувеној књизи:

1) Први у историји марксистичке мисли открио до дна идејне изворе опортунизма, показавши да се они састоје у првом реду у клањању пред спонтаношћу радничког покрета и у смањивању улоге социјалистичке свести у радничком покрету;

2) Подигао на висину значај теорије, свесности, партије, као снаге која револуционише и руководи спонтаним радничким покретом;

3) Сјајно образложио основну марксистичку поставку која каже да је марксистичка партија спој радничког покрета са социјализмом;

4) Генијално разрадио идеолошке основе марксистичке партије.

Теориске поставке развијене у „Шта да се ради?“ стављене су касније у темеље идеологије большевичке партије.

Имајући такво теориско богатство, „Искра“ је могла повести, и стварно је повела, широку кампању за Лењинов план изградње партије, за прибирање снага партије, за II конгрес партије, за револуционарну социјал-демократију, против „економиста“, против свих могућих опортуниста, против ревизиониста.

Најважнији посао „Искре“ била је израда нацрта партиског програма. Као што је познато, програм радничке партије јесте кратко, научно формулисано излагање циљева и задатака борбе радничке класе. Програм одређује како крајњи циљ пролетерског револуционарног покрета, тако и оне захтеве за које се партија бори на путу ка коначном циљу. Зато је израда нацрта програма морала имати прво-класни значај.

За време израде нацрта програма у редакцији „Искре“ настале су озбиљне несугласице између Лењина и Плеханова, као и других чланова редакције. Те несугласице и спорови умало нису довели до потпуног прекида између Лењина и Плеханова. Али до прекида тада још није дошло. Лењин је постигао да се у нацрт програма унесе најважнија тачка о диктатури пролетаријата и јасно укаже на руководећу улогу радничке класе у револуцији.

У програму партије Лењину припада и читав аграрни део тог програма. Лењин је већ тада био за национализацију земље, али је сматрао да у првој етапи борбе треба истаћи захтев да се сељацима врате „одресци“, то јест она земља коју су спахије при „ослобођењу“ сељака одрезали од сељачке земље. Против национализације земље устајао је Плеханов.

Спорови Лењина с Плехановом око програма партије делимично су условили каснија разилажења између большевика и мењшевика.

3. II конгрес Руске социјал-демократске радничке партије. Прихватање програма и статута и стварање јединствене партије. Разилажења на конгресу и појава двеју струја у партији — болшевичке и мењшевичке.

Тако је победа Лењинових принципа и успешна борба „Искре“ за Лењинов организациони план припремила све основне услове потребне за стварање партије, или, како се тада говорило, — за стварање праве партије. „Искрин“ првац победио је у социјал-демократским организацијама у Русији. Сада се могао сазвати II конгрес партије.

II конгрес РСДРП почео је 17 (30) јула 1903 године. Конгрес се одржао у иностранству, тајно. У почетку он је заседао у Бриселу. Али је затим белгиска полиција наредила делегатима конгреса да напусте Белгију. Тада је конгрес прешао у Лондон.

На конгрес су дошла 43 делегата од 26 организација. Сваки комитет имао је право да пошаље на конгрес по 2 делегата, али су неки комитети послали само по једног. Тако су 43 делегата имала 51 одлучујући глас.

Главни задатак конгреса био је „стварање *праве* партије на оним принципијелним и организационим начелима које је истакла и развила »Искра« (Лењин, књ. VI, стр. 164).

Састав конгреса није био хомоген. Због пораза који су претрпели, отворени „економисти“ нису били заступљени на конгресу. Али они су се за то време тако вешто претурили, да им је пошло за руком да прогурају неколико својих делегата. Осим тога, делегати Бунда разликовали су се од „економиста“ само на речима, док су на делу били за „економисте“.

Према томе, на конгресу су присуствовали не само присталице „Искре“ него и њени противници. Присталица „Искре“ било је 33, то јест већина. Али сви они који су себе убрајали међу искровце нису били прави искровци-лењинци. Делегати су се разбили на неколико група. Лењинове присталице, или чврсти искровци, имали су 24

гласа, а 9 искроваца било је уз Мартова. То су били непостојани искровци. Један део делегата колебао се између „Искре” и њених противника — они су на конгресу имали 10 гласова. То је био центрум. Отворени противници „Искре” имали су 8 гласова (3 „економиста” и 5 бундоваца). Довољно је било да се искровци поцепају, па да непријатељи „Искре” добију превагу.

Из овога се види како је била замршена ситуација на конгресу. Лењин је уложио много напора да би на конгресу обезбедио победу „Искре”.

Најважнији посао конгреса био је примање програма партије. Главно питање које је изазвало приговоре опортунистичког дела конгреса при претресању програма — било је питање диктатуре пролетаријата. Опортунисти се нису слагали с револуционарним делом конгреса ни у низу других програмских питања. Међутим, они су одлучили да даду битку углавном на питању диктатуре пролетаријата, позивајући се на то да низ социјал-демократских партија у иностранству нема у свом програму тачку о диктатури пролетаријата, и да се према томе она не мора уносити ни у програм Руске социјал-демократије.

Опортунисти су се противили томе да се у партиски програм унесу захтеви који се тичу сељачког питања. Ти људи нису хтели револуцију, зато су зазирали од савезника радничке класе — сељаштва, односили се према њему непријатељски.

Бундовци и пољски социјал-демократи су износили приговоре против права нација на самоопредељење. Лењин је увек учио да се радничка класа мора борити против националног угњетавања. Устајати против тога захтева у програму — било је исто што и предлагати: одреци се пролетерског интернационализма, постани помагач националног угњетавања.

Лењин је свим тим приговорима задао смртоносан ударац.

Конгрес је примио програм који је предложила „Искра”.

Тај се програм састојао од два дела: максималног програма и минималног програма. У максималном програму

говорило се о главном задатку партије радничке класе — о социјалистичкој револуцији, о обарању власти капиталиста, о успостављању диктатуре пролетаријата. У минималном програму говорило се о непосредним задацима партије, који треба да се остваре још пре обарања капиталистичког поретка, пре успостављања диктатуре пролетаријата: о обарању царског самодржавља, успостављању демократске републике, увођењу 8-часовног радног дана за раднике, уништењу свих остатака феудализма на селу, враћању сељацима земље („одрезака“) коју су им отели спахије.

Касније су бољшевици заменили захтев за враћање „одрезака“ захтевом за конфискацију све спахиске земље.

Програм, примљен на II конгресу, био је револуционарни програм партије радничке класе.

Он је постојао до VIII конгреса партије, када је наша партија, после победе пролетерске револуције, прихватила нов програм.

После прихватања програма II конгрес партије прешао је на претресање нацрта партиског статута. Пошто је прихватио програм и створио темеље за идејно уједињење партије, конгрес је морао да прихвати и партиски статут, да учини крај ситничарству и кружиковштини, организационој расцепканости и отсуству чврсте дисциплине у партији.

Али док је примање програма прошло сразмерно глатко, питање партиског статута изазвало је на конгресу огорчене препирке. Најоштрија разилажења избила су због формулације првог параграфа статута — о чланству у партији. Ко може бити члан партије, какав треба да буде састав партије, шта треба да буде партија у организационом погледу — организована целина или нешто неоформљено — то су била питања која су искрсла у вези с првим параграфом статута. Сукобиле су се две формулације: Лењинаова формулација, коју је подупирао Плеханов и чврсти искровци, и Мартовљева формулација, коју су подупирали Акселрод, Засулићева, непостојани искровци, Троцки и читав отворено-опортунистички део конгреса.

Лењинаова формулација је гласила да члан партије може бити свако ко признаје програм партије, помаже пар-

тију материјално и члан је једне од њених организација. Мартовљева формулација, сматрајући признање програма и материјалну помоћ партији као потребан услов за чланство у партији, није, међутим, сматрала учествовање у једној од партиских организација условом за чланство у партији, сматрајући да члан партије може и да не буде члан једне од партиских организација.

Лењин је гледао на партију као на *организовани* одред, чији се чланови не увршћују сами у партију, него их прима у партију једна од њених организација, па се, према томе, подвргавају партиској дисциплини, док је Мартов гледао на партију као на нешто организационо *неоформљено*, чији се чланови сами увршћују у партију и према томе нису обавезни да се подвргавају партиској дисциплини, чим не улазе у једну од партиских организација.

Према томе је Мартовљева формулација, за разлику од Лењинове формулације, широм отвара врата партије кољбливим непролетерским елементима. Уочи буржоаско-демократске револуције међу буржоаском интелигенцијом било је људи који су привремено симпатисали с револуцијом. Они су понекад могли и да учине неку малу услугу партији. Али ти људи нису били вољни да улазе у организацију, да се потчињавају партиској дисциплини, да извршавају партиске задатке, нису били вољни да се излажу опасностима које су биле с тиме скопчане. Мартов и други мењшевици предлагали су да се и такви људи сматрају члановима партије, предлагали су да им се да право и могућност да утичу на партиске послове. Они су, штавише, предлагали да се сваком штрајкачу да право да се „убраја“ у чланове партије, иако су у штрајковима суделовали и несоцијалисти — анархисти, есери.

Изразило је на то да су место монолитне и борбене, чврсто организоване партије, за коју су се борили на конгресу Лењин и лењинци, мартовци хтели да имају шарену и расплнуту, неоформљену партију, која већ због свога шаренила не би могла бити борбена партија, нити би могла имати чврсту дисциплину.

Отцепљење непостојаних искроваца од чврстих искроваца, њихов савез с центрумом и пристајање отворених опор-

туниста уз њих, дали су Мартову превагу у том питању. Конгрес је већином од 28 гласова према 22, док се један делегат уздржао од гласања, примio први параграф статута у Мартовљевој формулацији.

После расцепа искроваца на питању првог параграфа статута, борба на конгресу се још више заоштрила. Конгрес се приближавао крају, избору руководећих установа партије — редакције централног органа партије („Искре”) и Централног комитета. Међутим, пре него што је конгрес прешао на изборе, одиграло се неколико догађаја који су изменили односе снага на конгресу. У вези са статутом партије, конгрес се морао позабавити Бундом. Бунд је полагао право на специјалан положај у партији. Он је тражио да га признају за јединог претставника јеврејских радника у Русији. Задовољити тај захтев Бунда, значило би разделити раднике у партиским организацијама по националном критериуму, одрећи се јединствених класних територијалних организација радничке класе. Конгрес је одбацио бундовски организациони национализам. Тада су бундовци напустили конгрес. С конгреса су отишла и два „економиста”, када је конгрес одбио да призна њихов савез у иностранству за претставника партије у иностранству.

Одлазак седморице опортуниста с конгреса изменио је однос снага у корист лењинаца.

Питање састава централних установа партије било је од самог почетка у средишту Лењинове пажње. Лењин је сматрао неопходно потребним да у Централни комитет уђу чврсти и доследни револуционари. Мартовци су радили на томе да у Централном комитету буду у већини испостојани, опортунистички елементи. Већина конгреса је у том питању пошла за Лењином. У Централни комитет биле су изабране Лењинове присталице.

На Лењинов предлог у редакцију „Искре” изабрани су Лењин, Плеханов и Мартов. Мартов је затражио на конгресу да се у редакцију „Искре” изаберу сва шесторица старих редактора „Искре”, који су у већини били присталице Мартова. Конгрес је већином гласова одбио тај предлог. Изабрана је тројка коју је предложио Лењин. Тада је Мартов изјавио да неће ући у редакцију централног органа.

Тако је конгрес својим гласањем по питању централних установа партије запечатио пораз присталица Мартова и учврстио победу присталица Лењина.

Од тог тренутка Лењинове присталице, које су при изборима на конгресу добиле већину гласова, почели су звати бољшевицима, а Лењинове противнике, који су добили мањину гласова, почели су звати мењшевицима.

Резимирајући рад II конгреса долазимо до ових закључака:

1) Конгрес је запечатио победу марксизма над „економизмом”, над отвореним опортунизмом;

2) Конгрес је примио програм и статут, створио социјал-демократску партију и тако направио оквир за јединствену партију;

3) Конгрес је открио постојање озбиљних организационих разилажења која су поделила партију на два дела, на бољшевице и мењшевице, од којих први бране организационе принципе револуционарне социјал-демократије, а други се срзавају у мочвару организационе расплинутости, у мочвару опортунизма;

4) Конгрес је показао да место старих опортуниста које је партија већ разбила, место „економиста” — почињу у партији заузимати нови опортунисти — мењшевици;

5) Конгрес није био на висини свог задатка у области организационих питања, колебао се, понекад је чак давао превагу мењшевицима, и ма да се пред крај поправио, ипак не само да није умео разголитити опортунизам мењшевика у организационим питањима и изоловати их у партији, него није умео ни поставити такав задатак пред партију.

Ова последња околност била је један од главних узрока што се борба између бољшевика и мењшевика после конгреса не само није стишала него се, напротив, још више заштрила.

4. Цепачка делатност мењшевичких вођа и заоштравање борбе у партији после II конгреса. Опортунизам мењшевика. Лењинова књига „Корак напред, два корака назад“. Организациони основи марксистичке партије.

После II конгреса борба у партији још се више заоштрила. Мењшевици су свим силама настојали да сруше одлуке II конгреса партије и узму у своје руке партиске центре. Мењшевици су захтевали да у редакцију „Искре“ и ЦК уђе толики број њихових претставника да би у редакцији имали већину, а у ЦК исти број чланова као и болшевици. Пошто је то било у директној опреци с одлукама II конгреса, болшевици су одбили захтев мењшевика. Тада су мењшевици кришом од партије створили своју антипартиску фракциску организацију на челу с Мартовом, Троцким и Акселродом, и „дигли су, како је писао Мартов, устанак против лењинизма“. За метод борбе против партије они су изабрали — „дезорганизовање читавог партиског рада, кварење посла, кочење свега и свачега“ (Лењинов израз). Они су се ушанчили у „Иностраној лиги“ руских социјал-демократа, од које су $\frac{9}{10}$ били интелектуалци-емгранти, отргнути од рада у Русији, и одатле отворили ватру на партију, Лењина и лењинце.

Мењшевицима је много помогао Плеханов. На II конгресу Плеханов је био уз Лењина. Али после II конгреса Плеханов је допустио да га мењшевици застраше претњом расцепа. Он је одлучио да се пошто пото „помири“ с мењшевицима. Плеханова је вукло к мењшевицима бреме његових ранијих опортунистичких погрешака. Од помирљивца према опортунистима-мењшевицима Плеханов је убрзо и сам постао мењшевик. Плеханов је затражио да се у редакцију „Искре“ уведу сви стари редактори-мењшевици, које је конгрес одбио. Лењин, наравно, није могао пристати на то и иступио је из редакције „Искре“, да би се учврстио у ЦК партије и да с тог положаја туче опортунисте. Плеханов је на своју руку, не поштујући вољу конгреса, кооптирао у редакцију „Искре“ бивше редакторе-мењше-

вике. Од тога момента, од 52 броја „Искре”, мењшевици су је претворили у свој орган и почели су преко „Искре” да проповедају своја опортунистичка схватања.

Отада се у партији почело говорити о старој „Искри”, као о лењинској, бољшевичкој „Искри”, и о новој „Искри”, као о мењшевичкој, опортунистичкој.

Преласком у руке мењшевика „Искра” је постала орган борбе против Лењина, против бољшевика, орган пропаганде мењшевичког опортунизма, пре свега у области организационих питања. Ујединивши се с „економистима” и бундовцима, мењшевици су на страницама „Искре” — по њиховим речима — отпочели ратни поход против лењинизма. Плеханов се није могао одржати на позицијама помирљивства и после неког времена и сам се придружио походу. По логици ствари тако се и морало догодити: ко инсистира на помирењу с опортунистима, тај се и сам мора срозати у опортунизам. Са страница нове „Искре” покуљале су као из рога изобиља изјаве и чланци о томе да партија не треба да буде организована целина, да у партији треба дозволити постојање слободних група и појединаца који се не морају потчињавати одлукама њених органа, да треба допустити сваком интелектуалцу, симпатизеру партије, као и „сваком штрајкачу” и „сваком демонстранту”, да се назива чланом партије, да је захтев за потчињавање свима одлукама партије „формално бирократски” однос према ствари, да је захтев за потчињавање мањине већини „механичко гушење” воље чланова партије, да је захтев за једнако поковавање партиској дисциплини свих чланова партије, — и вођа и обичних чланова, — увођење „кметства” у партији, да „нама” у партији није потребан централизам, него анархистички „аутономизам”, који даје право појединим лицима и партиским организацијама да не извршују одлуке партије.

То је била необуздана пропаганда организационе распуштености, подривања партијности и партиске дисциплине, величања интелектуалског индивидуализма, оправдавања анархистичке недисциплинованости.

Мењшевици су отворено вукли партију натраг од II конгреса партије к организационој расцепканости, кружковштини, ситничарству.

Било је неопходно потребно да се мењшевицима да одлучан одговор.

Тај одговор дао им је Лењин у својој чувеној књизи „Корак напред, два корака натраг“, која је изишла у мају 1904 године.

Ево основних организационих поставки које је Лењин развио у тој књизи и које су затим постале организациони основи бољшевичке партије.

1) Марксистичка партија је део радничке класе, њен одред. Али радничка класа има много одреда, — према томе не може сваки одред радничке класе да се зове партија радничке класе. Партија се разликује од других одреда радничке класе у првом реду по томе што она није обичан одред него водећи одред, свесни одред, марксистички одред радничке класе, наоружан познавањем друштвеног живота, познавањем закона развитка друштвеног живота, познавањем закона класне борбе и због тога способан да води радничку класу, да руководи њеном борбом. Зато се не сме бркати партија с радничком класом, као што се не сме бркати део с целином, не сме се тражити да се сваки штрајкач може назвати чланом партије, јер ко брка партију и класу, тај снижава ниво свесности партије на ниво „сваког штрајкача“, тај уништава партију као водећи свесни одред радничке класе. Задатак партије није у томе да снижава свој ниво на ниво „сваког штрајкача“, него у томе да подиже масе радника, да подиже „сваког штрајкача“ на ниво партије.

„Ми смо партија класе, писао је Лењин, и зато готово *цела класа* (а у ратно време, у епоси грађанског рата, и апсолутно *цела класа*) мора да делује под вођством наше партије, мора, што је могуће тешње, стати уз партију, али би била маниловштина и „прирепаштво“ мислити да ће икад готово *цела класа* или *цела класа моћи*, под капитализмом, да се уздигне до свесности и активности свог водећег одреда, своје социјал-демократске партије. Још ни један паметан социјал-демократ није сумњао да под капитализмом ни синдикална организација (примитивнија, приступачнија свести неразвијених слојева) не може обухватити готово

целу или целу радничку класу. Заборављати разлик између водећег одреда и свих маса које теже к њему, заборављати сталну обавезу водећег одреда да се шири и шире слојеве на тај предводнички ниво, значило би само варати себе, затварати очи пред величином наших задатака, значило би ограничавати те задатке" (Лењин, књ. IV, стр. 205—206).

2) Партија није само водећи, свесни одред радничке класе, него је у исто време — организовани одред радничке класе, који има своју дисциплину, обавезну за своје чланове. Зато чланови партије обавезно морају да буду чланови једне од партиских организација. Када партија не би била организовани одред класе, када не би била систем организације, него просто збир људи који се сами проглашавају за чланове партије, али не улазе ни у једну од партиских организација, и, према томе, нису организовани, дакле — нису дужни да се поковавају одлукама партије, — онда партија и би никад имала јединствену вољу, она никад не би могла остваривати јединство акција својих чланова, — према томе, она не би имала могућности да руководи борбом радничке класе. Партија може практички руководити борбом радничке класе и управљати је једном циљу само ако сви њени чланови буду организовани у јединствен заједнички одред, повезан јединством воље, јединством акције, јединством дисциплине.

Приговори мењшевика да ће у том случају многи интелектуалци, рецимо професори, студенти, гимназисти и сл. остати ван партије, јер не желе да уђу у ове или оне партиске организације било зато што им је тешка партиска дисциплина, било зато, како је рекао Плеханов на II конгресу, што сматрају да „им је испод части ступити у ову или ону месну организацију“, — ти приговори мењшевика побијају саме мењшевике, јер партији нису потребни такви чланови којима је тешка партиска дисциплина и који се боје да уђу у партиску организацију. Радници се не боје дисциплине ни организације, и они радо ступају у организацију ако су се одлучили да постану чланови партије. Дисциплине и организације боје се индивидуалистички настројени интелектуалци, и они ће доиста остати ван партије. А

то је баш добро, јер ће се партија ослободити од навале колебљивих елемената, која се особито појачала сада, у време када је почео полет буржоаско-демократске револуције.

„Кад кажем, писао је Лењин, да партија мора да буде збир (и то не прост аритметички збир, него комплекс) *организација*, онда... тим изражавам потпуно јасно и тачно своју жељу, свој захтев да партија, као водећи одред класе, претставља нешто по могућности што чвршће *организовано*, да партија прима у своје редове само такве елементе који *допуштају* макар *минимум* *организованости*...” (исто, стр. 203).

И даље:

„Мартовљева формулација на речима бранителес широких слојева пролетаријата; на делу ће та формулација послужити интересима буржоаске интелигенције, која зазире од пролетерске дисциплине и организације. Нико се неће усудити да пориче да се *интелигенција*, као *нарочити слој* модерног капиталистичког друштва, одликује, опште узевши, управо индивидуализмом и неспособношћу за дисциплину и организацију” (исто, стр. 212).

И још:

„Пролетаријат се не боји организације и дисциплине... Пролетаријат се неће паштити око тога да гг. професори и гимназисти, који не желе ући у организацију, буду признати за чланове партије зато што раде под надзором организације... Самоваспитање у духу организације и дисциплине недостаје неким *интелектуалцима* у нашој партији, а не пролетаријату” (исто, стр. 307).

3) Партија није просто организовани одред, него „*највиши облик организације*” од свих других организација радничке класе, позван да *руководи* свим осталим организацијама радничке класе. Партија, као највиши облик организације, у којој су најбољи људи класе, наоружани напредном теоријом, познавањем закона класне борбе и искуством револуционарног покрета, има све могућности да *руководи* — и дужна је да *руководи* — свим другим организацијама радничке класе. Тежња мењшевика да умање и

снизје руководећу улогу партије води слабљењу свих других организација пролетаријата којима партија руководи, — према томе — слабљењу и разоружању пролетаријата, јер „пролетаријат нема другог оружја у борби за власт осим организације” (исто, стр. 328).

4) Партија је *оваплоћење везе водећег одреда радничке класе с милионским масама радничке класе*. Ма како партија била најбољи водећи одред и ма како да је добро организована, она ипак не може живети и развијати се без везе с ванпартиским масама, без умножавања тих веза, без учвршћивања тих веза. Партија која се зачаурила, одвојила од маса и изгубила или макар ослабила везу са својом класом, — мора изгубити поверење и потпору маса, — према томе — мора неминовно пропасти. Да би живела пуним животом и да би се развијала, партија мора да умножава везе с масама и да стекне поверење милионских маса своје класе.

„Да бисмо били социјал-демократска партија, рекао је Лењин, треба стећи баш *потпору класе*” (Лењин, књ. VI, стр. 208).

5) Да би партија правилно функционисала и плански руководила масама, потребно је да буде организована на начелима *централизма*, с јединственим статутом, с јединственим партиском дисциплином, с јединственим руководећим органом на челу — конгресом партије, а у време између конгреса ЦК-ом партије, с потчињавањем мањине већини, појединих организација центру, нижих организација вишим. Без тих услова партија радничке класе не може бити права партија, не може вршити своје задатке руковођења класом.

Наравно, услед илегалног живота партије под условима царског самодржавља, партиске организације нису се могле у оно време изграђивати на основу избора одоздо, због чега је партија морала да има двоструко конспиративан карактер. Али је Лењин сматрао да ће та привремена појава у животу наше партије нестати већ првих дана после ликвидације царизма, када партија постане јавна, легална, и када се партиске организације буду изграђивале на начелима демократских избора, на начелима демократског централизма.

„Пре, писао је Лењин, наша партија није била формално организована целина, него само збир посебних

група, и зато међу тим групама није ни могло да буде других односа осим идејног деловања. Сада смо постали организована партија, а то значи стварање власти, претварање ауторитета идеја у ауторитет власти, потчињавање нижих партиских инстанца вишим" (исто, стр. 291).

Оптужујући мењшевице за организациони нихилизам и господски анархизам, који не допушта над собом власт партије ни њену дисциплину, Лењин је писао:

„Руском нихилисти је нарочито својствен овај господски анархизам. Партиска организација чини му се као чудовишна „фабрика“, потчињавање делова целини и мањине већини за њега је „претварање у кметове“... подела рада под руководством центра изазива код њега трагикомичне вапаје против претварања људи у „точкиће и шрафиће“ (при чему се особито убитачним обликом тог претварања сматра претварање редактора у сараднике), потсећање на организациони статут партије изазива презирну гримасу и омаловажавајућу (на адресу „формалиста“) примедбу, да се може и без статута" (исто, стр. 310).

6) Ако партија хоће да у својој пракси сачува јединство својих редова, она треба да спроводи јединствену пролетерску дисциплину, подједнако обавезну за све чланове партије, како за вође, тако и за обичне чланове. Због тога у партији не сме да буде поделе на „изабране“, за које дисциплина није обавезна, и на „неизабране“, који су дужни да се поковавају дисциплини. Без тог услова не може бити сачувана целовитост партије и јединство њених редова.

„Потпун недостатак, писао је Лењин, разумних аргумената код Мартова и Ко против редакције коју је конгрес изабрао најбоље се огледа у њиховим речима: „ми писмо кметови“... Психологија буржоаског интелектуалца, који се убраја у „изабране душе“, који стоји изнад масовне организације и масовне дисциплине, показује се овде изванредно јасно... Интелектуалском индивидуализму... свака пролетерска организација и дисциплина изгледа као »кметство«" (исто, стр. 282).

И даље:

„Уколико се код нас изграђује права партија, утолико свестан радник мора да научи разликовати психологију борца пролетерске армије од психологије буржоаског интелектуалца који се размеће анархистичким фразама, мора се научити да захтева да дужности члана партије врше не само редови него и »људи с врха« (исто, стр. 312).

Закључујући анализу разилажења и означавајући становиште мењшевика као „опортунизам у организационим питањима“, Лењин је сматрао да је један од основних грехова мењшевизма потцењивање значаја партиске организације као оружја пролетаријата у његовој борби за ослобођење. Мењшевици су сматрали да партиска организација пролетаријата нема озбиљног значаја за победу револуције. Насупрот мењшевицима, Лењин је сматрао да само идејно уједињење пролетаријата није довољно за победу, — да би се победило, потребно је „учврстити“ идејно јединство „материјалним јединством организације“ пролетаријата. Лењин је сматрао да само под тим условом пролетаријат може постати непобедива сила.

„Пролетаријат, писао је Лењин, нема другог оружја у борби за власт осим организације. Разједињаван владавином анархичне конкуренције у буржоаском свету, пригњечен принудним радом за капитал, стално бацан „на дно“ потпуне беде, подивљалости и дегенерисања, пролетаријат може постати и неизбежно ће постати непобедива сила захваљујући искључиво томе, што се његово идејно уједињење на основу марксистичких принципа учвршћује материјалним јединством организације која спаја милионе радног народа у армију радничке класе. Тој армији неће одолети ни оронула власт руског самодржавља, ни све немоћнија власт међународног капитала“ (Лењин, књ. VI, стр. 328).

Тим пророчанским речима завршава Лењин своју књигу.

То су основне организационе поставке које је Лењин развио у својој чувеној књизи „Корак напред, два корака натраг“.

Значај те књиге састоји се у првом реду у томе, што је одбранила партијност од кружиковштине и партију од дезорганизатора, што је разбила мењшевички опортунизам у организационим питањима и положила организационе темеље бољшевичке партије.

Али тиме се не исцрпљује њен значај. Њен историјски значај састоји се у томе, што је Лењин први у историји марксизма разрадио учење о партији као руководећој организацији пролетаријата, као главном оружју у рукама пролетаријата, без кога се не може победити у борби за пролетерску диктатуру.

Ширење Лењинове књиге „Корак напред, два корака натраг“ међу партиским радницима довело је до тога да се већина месних организација окупила око Лењина.

Али уколико су се организације тешње окупљале око бољшевика, утолико су мењшевички вође били озлојеђенији.

У лето 1904 године мењшевици су приграбили већину у ЦК, захваљујући помоћи Плеханова и издаји двојице деморалисаних бољшевика, Красина и Носкова. Било је очигледно да мењшевици раде на расцепу. Губитак „Искре“ и ЦК ставио је бољшевице у тежак положај. Било је неопходно потребно организовати свој бољшевички лист. Било је неопходно потребно сазвати нов, III конгрес партије, да би се створио нов ЦК партије и да би се разрачунало с мењшевицима.

Тог посла латио се Лењин, латили су се бољшевици.

Бољшевици су повели борбу за сазивање III конгреса партије. У августу 1904 године одржана је у Швајцарској, под Лењиновим руководством, конференција 22 бољшевика. Та конференција издала је проглас „Партији“ који је постао за бољшевице програм борбе за сазивање III конгреса.

На трима обласним конференцијама бољшевичких комитета (Јужној, Кавкаској и Северној) био је изабран Биро комитета већине, који је извршио практичке припреме за III конгрес партије.

Четвртог јануара 1905 године изишао је први број бољшевичког листа „Напред“.

Тако су се у партији образовале две посебне фракције, бољшевичка и мењшевичка, са својим центрима, са својим органима штампе.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

У периоду 1901—1904 године на основу пораста револуционарног радничког покрета расту и јачају марксистичке социјал-демократске организације у Русији. У упорној принципијелној борби против „економиста“ побеђује револуционарна линија лењинске „Искре“, савлађује се идејни хаос и организационо „ситничарство“.

„Искра“ повезује разједињене социјал-демократске кружоке и групе и припрема II конгрес партије. На II конгресу 1903 године формирана је Руска социјал-демократска радничка партија, примљен је програм и статут партије, створени су централни руководећи партиски органи.

У борби, која се водила на II конгресу, за коначну победу „Искриног“ правца, у РСДРП појављују се две групе: група бољшевика и група мењшевика.

Главна разилажења између бољшевика и мењшевика после II конгреса долазе до изражаја у организационим питањима.

Мењшевици се зближавају с „економистима“ и заузимају њихово место у партији. Опартунизам мењшевика испољава се у то време у области организационих питања. Мењшевици су против борбене револуционарне партије лењинског типа. Они су за расплинуту, неорганизовану, прирепашку партију. Они спроводе линију расцепа у партији. Помоћу Плеханова они узимају у своје руке „Искру“ и ЦК, искоришћавајући те центре за своје цепачке циљеве.

Видећи да прети опасност расцепа од стране мењшевика, бољшевици предузимају мере за обуздавање цепача, мобилишу месне организације за сазивање III конгреса, издају свој лист „Напред“.

На тај начин, уочи прве руске револуције, у периоду руско-јапанског рата који је већ био започео, бољшевици и мењшевици иступају као посебне политичке групе.

ГЛАВА III

МЕЊШЕВИЦИ И БОЉШЕВИЦИ У ПЕРИОДУ РУСКО-ЈАПАНСКОГ РАТА И ПРВЕ РУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

(1904—1907 године)

1. Руско-јапански рат. Даљи полет револуционарног покрета у Русији. Штрајкови у Петрограду. Радничка демонстрација пред Зимским дворцем 9 јануара 1905 године. Пуцање на демонстранте. Почетак револуције.

Крајем XIX века империјалистичке државе су отпочеле појачану борбу за господство на Тихом Океану, за поделу Кине. У тој борби учествовала је и царска Русија. Године 1900 царска је војска, заједно с јапанском, немачком, енглеском и француском војском, с нечуvenом суровошћу угушила народни устанак у Кини који је својом општрицом био уперен против странаца-империјалиста. Царска влада је још пре била присилила Кину да уступи Русији Љаотуншко Полуострво с тврђавом Порт-Артур. Русија је стекла право да гради железничке пруге на кинеској територији. Саграђена је железничка пруга у Северној Манџурији — Кинеска источна железница — и доведене су руске трупе ради њене заштите. Северна Манџурија је стављена под војну окупацију царске Русије. Царизам се прикрадао Кореји. Руска буржоазија правила је планове о стварању „Жуте Русије” у Манџурији.

У својим освајањима на Далеком Истоку царизам се сукобио с другим грабљивцем — с Јапаном, који се брзо претворио у империјалистичку земљу и такође тежио за освајањима на азиском копну, у првом реду на штету Кине.

И Јапан, као и царска Русија, тежио је да присвоји Кореју и Манџурију. Јапан је већ тада маштао о освајању Сахалина и Далеког Истока. Енглеска, која се прибојавала јачања царске Русије на Далеком Истоку, потајно је била на страни Јапана. Сазревао је руско-јапански рат. На тај рат царску владу потстицала је крупна буржоазија, која је тражила нова тржишта, и најреакционарнији слојеви спахија.

Рат је отпочео Јапан, не чекајући да царска влада објави рат. Располажући добром шпијунажом у Русији, Јапан је рачунао да ће у тој борби имати посла са неспремним противником. Јапан је, не објављујући рат, у јануару 1904 године изненада напао на руску тврђаву Порт-Артур и нанео озбиљне губитке руској флоти која се тамо налазила.

Тако је започео руско-јапански рат. Царска влада је рачунала да ће јој рат помоћи да учврсти свој политички положај и да заустави револуцију. Али се преварила у рачуну. Рат је још више пољуљао царизам.

Слабо наоружана и неувежбана руска војска, коју су водили неспособни и подмитљиви генерали, трпела је пораз за поразом. На рату су зарађивали капиталисти, чиновници, генерали. Крало се на све стране. Трупe су рђаво снабдеване. Кад није било граната, војска је као за потсмех добијала вагоне с иконама. Војници су огорчено говорили: „Јапанци нас гранатама, а ми њих — иконама“. Место да се превозе рањеници, специјални возови извозили су ствари које су напљачкали царски генерали.

Јапанци су опсели, а затим освојили тврђаву Порт-Артур. Задавши царској војсци низ пораза, они су је разбили код Мугдена. Тристахиљадита царска војска изгубила је у тој битци око 120 хиљада што мртвих, што рањених и заробљених. Одмах затим дошло је у Цусимском Заливу до потпуног пораза и пропасти царске флоте, која је из Балтичког Мора била послана у помоћ опседнутом Порт-Артуру. Пораз код Цусиме значио је потпуну катастрофу: од двадесет ратних бродова, које је цар послао, потопљено је и уништено 13, заробљено 4. Царска Русија коначно је изгубила рат.

Царска влада била је приморана да склопи срамотни мир с Јапаном. Јапан је заузео Кореју, одузео од Русије Порт-Артур и половину Сахалина.

Народне масе нису хтеле тај рат и биле су свесне његове штетности за Русију. Народ је скупо плаћао заосталост царске Русије.

Бољшевици и мењшевици су се различито односили према том рату.

Мењшевици, међу њима и Троцки, срозали су се на позицију одбранаштва, тј. одбране „отаџбине” цара, спахија и капиталиста.

Лењин и бољшевици, напротив, сматрали су да је пораз царске владе у том пљачкашком рату користан, јер ће довести до слабљења царизма и јачања револуције.

Порази царске војске открили су пред најширим народним масама трулост царизма. Мржња према царизму расла је у народним масама из дана у дан. Пад Порт-Артура је почетак пада самодржавља, писао је Лењин.

Цар је хтео да ратом угуши револуцију. Постигао је обрнуто. Руско-јапански рат убрзао је револуцију.

Капиталистички јарам у царској Русији био је појачан јармом царизма. Радници су патили не само од капиталистичке експлоатације, од робијашког рада, него и од тога што је читав народ био бесправан. Зато су свесни радници настојали да стану на чело револуционарног покрета свих демократских елемената града и села против царизма. Оскудица у земљи и многобројни остаци феудализма гушили су сељаштво; оно се налазило у ропству спахија и кулака. Народи који су насељавали царску Русију стењали су под двоструким јармом — под јармом сопствених и руских спахија и капиталиста. Економска криза 1900—1903 године појачала је невоље радних маса, а рат их је још више заоштрио. Порази у рату појачавали су у масама мржњу према царизму. Стрпљењу народа долазио је крај.

Као што се види, узрока за револуцију било је више него довољно.

У децембру 1904 године, под руководством Бакинског комитета бољшевика, изведен је огроман, добро организован штрајк бакинских радника. Тај се штрајк завршио

победом радника, склапањем колективног уговора између радника и индустријалаца нафте, првог колективног уговора у историји радничког покрета у Русији.

Бакински штрајк био је почетак револуционарног покрета у Закавказју и у низу других крајева Русије.

„Бакински штрајк послужио је као сигнал славних јануарско-фебруарских акција по читавој Русији” (Стаљин).

Тај штрајк је синую као муња уочи велике револуционарне буре.

Почетак револуционарне буре били су догађаји од 9 (22) јануара 1905 године у Петрограду.

Трећег јануара 1905 године почео је штрајк у највећој фабрици Петрограда — Путиловском заводу (данас Кировски завод). Тај штрајк почео је због отпуштања четворице радника из фабрике. Штрајк у Путиловској фабрици убрзо се проширио. Њему су се придружиле друге петроградске фабрике и заводи. Штрајк се претворио у генерални штрајк. Покрет је бурно растао. Царска влада је одлучила да угуши покрет у самом почетку.

Још 1904 године, пре путиловског штрајка, полиција је помоћу провокатора пона Гапона створила међу радницима своју организацију — „Удружење руских фабричких радника”. Та је организација имала своје секције у свим петроградским реонима. Када је почео штрајк, поп Гапон је на скуповима свога удружења предложио провокаторски план: да се 9 јануара окупе сви радници и у мирној поворци с рипидама и царевим сликама пођу к Зимском дворцу и поднесу цару петицију (молбу) о својим потребама. Цар ће, тобоже, изићи пред народ, саслушати га и задовољити његове захтеве. Гапон је хтео да помогне царској тајној полицији да изазове стрељање радника и да у крви угуши раднички покрет. Али се полицијски план окренуо против царске владе.

Петиција се претресала на радничким скуповима, у њу су уношене исправке и промене. На тим су скуповима иступили и болшевици, не називајући се отворено болшевицима. Под њиховим утицајем у петицију су унесени захтеви за слободу штампе и говора, за слободу рад-

ничких савеза, за сазивање Уставотворне скупштине ради промене државног уређења у Русији, за једнакост свих пред законом, за одвајање цркве од државе, за обустављање рата, за увођење 8-часовног радног дана, за предају земље сељацима.

Бољшевички говорници на тим скуповима доказивали су радницима да се слобода не стиче молбама цару, него осваја с оружјем у руци. Бољшевици су опомињали раднике да ће се на њих пуцати. Али они нису могли спречити поворку к Зимском дворцу. Знатан део радника још је веровао да ће им цар помоћи. Покрет је огромном снагом захватао масе.

У петицији петроградских радника говорило се:

„Ми, радници града Петрограда, наше жене, деца и немоћни старци-родитељи, дошли смо теби, господару, да тражимо правду и заштиту. Ми смо оспромашили, нас угњетавају, оптерећују нас претешким радом, с нама се изругавају, не признају нас за људе... Док смо могли, трпели смо, али нас све даље и даље гурају у понор беде, неправде, незнања, дави нас деспотизам и самовоља... Трпети се више не може. Дошао је онај страшан тренутак, када нам је боља смрт него продужавање неподношљивих мука...”

Деветог јануара 1905 рано ујутру радници су кренули к Зимском дворцу где се тада налазио цар. Радници су ишли цару с читавим породицама — са женама, децом и старцима, носили су царске слике и црквене рипиде, певали молитве, ишли голоруки. На улицама се окупило преко 140 хиљада људи.

Никола II их је дочекао непријатељски. Он је наредио да се пуца на голоруке раднике. Преко хиљаду радника поубијала је тога дана царска војска, преко две хиљаде ранила. Улице Петрограда биле су заливане радничком крвљу.

Бољшевици су ишли заједно с радницима. Многи од њих су били убијени или ухапшени. Бољшевици су одмах ту, на улицама заливеним радничком крвљу, тумачили радницима ко је виновник тог ужасног злочина и како се треба борити против њега.

Дан 9 јануара назван је „Крвава недеља“. Деветог јануара радници су добили крваву лекцију. Тога дана убијена је вера радника у цара. Они су схватили да једино борбом могу извојевати своја права. Већ 9 јануара предвече у радничким реонима почели су градити барикаде. Радници су говорили: „цар је нама запаприо, али — запаприћемо и ми њему!“

Страшна вест о крвавом царском злочину пронела се на све стране. Револт и негодовање обузели су читаву радничку класу, целу земљу. Није било града где радници нису штрајковали у знак протеста против царског злочина и где нису истицали политичке захтеве. Радници су сад ишли на улицу с паролом „доле самодржавље“. Број штрајкача у месецу јануару досегао је огромну цифру — 440 хиљада. У једном месецу штрајковало је више радника него за читавих десет година раније. Раднички покрет подигао се на огромну висину.

У Русији је започела револуција.

2. Политички штрајкови и демонстрације радника. Пораст револуционарног покрета сељака. Побуна на оклопњаци „Потемкин“.

После 9 јануара револуционарна борба радника добила је још оштрији политички карактер. С економских штрајкова и штрајкова солидарности радници су почели прелазити на политичке штрајкове, на демонстрације, а местимице — на оружани отпор царској војсци. Особито упоран и организован карактер имали су штрајкови у великим градовима, где су биле скупљене велике масе радника, — у Петрограду, Москви, Варшави, Риги, Баку-у. У првим редовима борбеног пролетаријата ишли су металци. Најнапреднији одреди радника покретали су својим штрајковима мање свесне слојеве, подизали у борбу читаву радничку класу. Утицај социјал-демократије растао је брзо.

Првомајске демонстрације пратили су у пизу места сукоби с полицијом и војском. У Варшави је пуцано на демонстранте и било је неколико стотина убијених и рањених. На крвопролиће у Варшави радници су, на позив пољ-

ске социјал-демократије, одговорили генералним протестним штрајком. У току целог маја нису престајали штрајкови и демонстрације. У мајским штрајковима у Русији учествовало је преко 200 хиљада радника. Генерални штрајк обухватио је раднике Баку-а, Лођа, Иваново-Вознесенска. Радници-штрајкачи и демонстранти све чешће су се сукобљавали с царском војском. До таквих сукоба дошло је у низу градова — у Одеси, Варшави, Риги, Лођу и у другим.

Особито оштар карактер добила је борба у крупном индустријском центру Пољске — у граду Лођу. Радници Лођа закрчили су градске улице десетинама барикада и три дана (22—24 јуна 1905 године) водили су уличне борбе против царске војске. Оружана акција слила се ту с генералним штрајком. Лењин је те борбе сматрао првом оружаном акцијом радника у Русији.

Међу штрајковима тога лета особито се истиче штрајк иваново-вознесенских радника. Он је трајао од краја маја до почетка августа 1905 године, то јест скоро два и по месеца. У штрајку је учествовало око 70 хиљада радника, међу њима много жена. Штрајком је руководио Северни комитет большевика. Скоро сваки дан изван града, на реци Талки, скупљале су се хиљаде радника. Овде, на зборовима, они су претресали своје радничке потребе. На радничким зборовима говорили су большевици. Да би угушиле штрајк, царске власти су наредиле војсци да расте-рује раднике, да пуца у њих. Било је убијено неколико десе-тина и рањено неколико стотина радника. У граду је било проглашено опсадно стање. Али радници су се чврсто држали и нису ишли на рад. Радници и њихове породице су гладовали, али нису попуштали. И тек је крајња изнуре-ност присилила раднике да пођу на рад. Штрајк је оче-лично раднике. Он је показао пример храбрости, издржљи-вости, упорности, солидарности радничке класе. Он је по-служио као права школа политичког васпитања иваново-вознесенских радника.

За време тога штрајка иваново-вознесенски радници створили су повереничко веће, које је фактички било један од првих совјета радничких депутата у Русији.

Политички штрајкови радника потресли су целу земљу. Одмах за градом почело се дизати и село. У пролеће су започели сељачки немири. Сељаци су у огромним гомилама ишли против спахија, разарали њихова имања, фабрике шећера, пецаре ракије, палили спахиске дворце и мајуре. У низу места сељаци су узимали спахиску земљу, отпочињали масовну сечу шуме, тражили да се спахиска земља преда народу. Сељаци су узимали спахиско жито и друге намирнице и делили их гладнима. Престрављене спахије морале су бежати у градове. Царска влада је слала војнике и козаке да угуше побуне сељака. Војска је убијала сељаке, хапсила „коловође“, батинала их и мучила. Али сељаци нису обустављали борбу.

Сељачки покрет почео се све више ширити у центру Русије, у Поволжју, у Закавказју, нарочито у Грузији.

Социјал-демократи су почели све дубље продирати у село. ЦК партије издао је проглас сељацима: „Сељаци, вама се обраћамо“. Социјал-демократски комитети у Тверској, Саратовској, Полтавској, Черниговској, Јекатеринославској, Тифлиској и у многим другим губернијама издавали су прогласе сељацима. У селима су социјал-демократи приређивали зборове, организовали кружоке сељака, стварали сељачке комитете. У лето 1905 године у низу места вођени су штрајкови пољопривредних радника, које су организовали социјал-демократи.

Али то је био тек почетак сељачке борбе. Сељачки покрет обухватио је само 85 срезова, то јест отприлике седмину свих срезова европског дела царске Русије.

Раднички и сељачки покрет и низ пораза руске војске у руско-јапанском рату утицали су на војску. Тај ослонац царизма заљуљао се.

У јуну 1905 године избила је побуна у Црноморској флоти, на оклопњачи „Потемкин“. Оклопњача је у то време била укотвљена близу Одесе, у којој се водио генерални штрајк радника. Побуњени морнари поубијали су најомраженије официре и упловили с оклопњачом у Одесу. Оклопњача „Потемкин“ прешла је на страну револуције.

Лењин је тој побуни придавао огроман значај. Он је сматрао потребним да бољшевици руководе тим покретом,

да га повежу с покретом радника, сељака и месних гарнизона.

Цар је послао против „Потемкина” ратне бродове, али морнари тих бродова одбили су да пуцају на своје побуњене другове. Неколико дана на оклопњачи „Потемкин” лепршала је црвена застава револуције. Али тада, 1905 године, бољшевичка партија није била једина партија која је руководила покретом, као што је то било касније, 1917 године. На „Потемкину” је било доста мењшевника, есера и анархиста. Зато, иако су у побуни учествовали поједини социјал-демократи, она није имала правилно и довољно искусно руководство. Један део морнара поколебао се у одлучним тренуцима. Остали бродови Црноморске флоте нису се придружили побуњеној оклопњачи. Немајући угља и хране, револуционарна оклопњача била је приморана да отплови к румунској обали и да се преда румунским властима.

Побуна морнара на оклопњачи „Потемкин” завршила се поразом. Морнари који су касније пали у руке царској власти били су предани суду. Један део био је погубљен, други део послан на робију. Али сама чињеница побуне имала је необично важан значај. Побуна на оклопњачи „Потемкин” била је прва масовна револуционарна акција у војсци и морнарици, први прелаз крупне јединице царске војске на страну револуције. Ова побуна учинила је радничким, сељачким и особито самим војничким и морнарским масама разумљивијом и ближом мисао о прикључењу војске и флоте радничкој класи, народу.

Прелаз радника на масовне политичке штрајкове и демонстрације, јачање сељачког покрета, оружани сукоби народа с полицијом и војском, најзад побуна у Црноморској флоти — све је то говорило да сазревају услови за оружани устанак народа. Та околност натерала је либералну буржоазију да се озбиљно покрене. Бојећи се револуције и истовремено плашећи цара револуцијом, она је хтела да се споразуме с царем против револуције и тражила је ситне реформе „за народ”, да би „умирила” народ, поцепала снаге револуције и тиме предухитрила „страхоте револуције”. Треба „одрезати мало земље за сељаке, иначе ће они нас резати”, — говорили су либерални спахије. Либерална буржо-

азија спремала се да подели власт с царем. „Пролетаријат се бори, буржоазија се прикрада к власти“, — писао је Лењин у тим данима о тактици радничке класе и о тактици либералне буржоазије.

Царска влада је и даље гушила раднике и сељаке са страховитом суровошћу. Али она је морала увидети да само репресалијама не може изићи на крај с револуцијом. Зато је она упоредо с репресалијама почела прибегавати политици лавирања. С једне стране, помоћу својих провокатора, почела је хушкати народе Русије један на други, организујући погроме Јевреја и јерменско-татарски покољ. С друге стране, обећала је да ће сазвати „претставничко тело“ у виду Земског сабора или Државне думе, поверивши министру Булигину да изради нацрт такве думе, али с тим да дума буде без законодавних права. Све те мере предузимане су зато да се поцепају снаге револуције и да се умерени слојеви народа отргну од револуције.

Бољшевици су прогласили бојкот булигинске думе, стављајући себи за циљ да осујете ту карикатуру народног претставништва.

Мењшевици су, напротив, одлучили да не осујећују думу и сматрали су за потребно да у њој учествују.

3. Тактичка разилажења између бољшевика и мењшевика. III конгрес партије. Лењинова књига „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији“. Тактички основи марксистичко партије.

Револуција је заталасала све класе друштва. Преокрет у политичком животу земље, изазван револуцијом, померно их је са старих, утрвених позиција и присилио их да се прегрупишу у складу с новом ситуацијом. Свака класа, свака партија, настојала је да изради своју тактику, своју линију деловања, свој однос према другим класама, свој однос према влади. Чак и царска влада била је приморана да изради своју, за њу неуобичајену, нову тактику, у виду обећања да ће сазвати „претставничко тело“, — булигинску думу.

И социјал-демократска партија морала је изградити своју тактику. То је тражио све већи полет револуције. То су тра-

жила неодложна практична питања која су искрсла пред пролетаријатом: о организацији оружаног устанка, о обарању царске владе, о стварању привремене револуционарне владе, о учешћу социјал-демократије у тој влади, о односу према сељаштву, о односу према либералној буржоазији итд. Требало је изградити јединствену и добро промишљену марксистичку тактику социјал-демократије.

Али, захваљујући опортунизму и цепачком раду мењшевика, социјал-демократија Русије била је у то време поцепана на две фракције. Расцеп се још није могао сматрати потпуним, и те две фракције *формално* још нису биле две различите партије, али уствари оне су јако личиле на две различите партије, које имају своје сопствене центре, своје сопствене новине.

Продубљивању расцепа доприносила је околност, што су мењшевици својим старим разилажењима с већином партије у организационим питањима додали нова разилажења, — разилажења у *тактичким* питањима.

Непостојање јединствене партије довело је до непостојања јединствене партиске тактике.

Излаз из такве ситуације могао се наћи ако би се хитно сазвао III редовни конгрес партије, на коме би се утврдила јединствена тактика и мањина обавезала да ће поштено спроводити у живот одлуке конгреса, да ће се потчињавати одлукама већине конгреса. Баш тај излаз бољшевици су и предлагали мењшевицима. Али мењшевици нису хтели ни да чују о III конгресу. Сматрајући за злочин остављати и даље партију без тактике која би била одобрена од партије и обавезна за све чланове партије, бољшевици су одлучили да узму иницијативу за сазивање III конгреса.

На конгрес су биле позване све партиске организације, како бољшевичке, тако и мењшевичке. Али су мењшевици одбили да учествују на III конгресу и одлучили су да сазову свој конгрес. Свој конгрес назвали су конференцијом, јер су имали мало делегата, али уствари то је био конгрес, мењшевички партиски конгрес, чије су се одлуке сматрале обавезнима за све мењшевице.

У априлу 1905 године у Лондону је сазван III конгрес Руске социјал-демократске партије. На конгрес су дошла 24 делегата од двадесет бољшевичких комитета. Биле су заступљене све веће партиске организације.

Конгрес је осудио мењшевице као „део партије који се отцепио“, и прешао на дневни ред — израду партиске тактике.

Истовремено с овим конгресом, у Женеви се састала мењшевичка конференција.

„Два конгреса — две партије“, — тако је Лењин окарактерисао ситуацију.

И конгрес и конференција претресали су у суштини иста тактичка питања, али су одлуке, прихваћене по тим питањима, биле директно супротног карактера. Два различита низа резолуција, примљених на конгресу и конференцији, открили су сву дубину тактичких разлика између III конгреса партије и конференције мењшевика, између бољшевика и мењшевика.

Ево главних тачака тих разлика.

Тактичка линија III конгреса партије. Конгрес је сматрао да је пре свега — и поред буржоаско-демократског карактера револуције која је у току, и поред тога што она у овом тренутку не може да пређе оквир оног што је под капитализмом оствариво — интерес пролетаријата да револуција потпуно победи, јер би победа ове револуције омогућила пролетаријату да се организује, да се уздигне политички, да стекне искуство и умешност политичког руковођења радним масама и да од револуције буржоаске пређе на револуцију социјалистичку.

Тактику пролетаријата, која иде за потпуном победом буржоаско-демократске револуције, може подупрети само сељаштво, јер се оно не може обрачунати са спахијама ни добити спахиску земљу без потпуне победе револуције. Зато је сељаштво природни савезник пролетаријата.

Либерална буржоазија нема интереса да та револуција потпуно победи, јер је њој потребна царска власт као кнута против радника и сељака, којих се она највише плаши, и она ће настојати да очува царску власт, ограничивши до-

некле њена права. Зато ће либерална буржоазија настојати да сврши ствар нагодбом с царем на бази уставне монархије.

Револуција ће победити само онда ако јој на чело стане пролетаријат, ако пролетаријат, као вођа револуције, буде умео осигурати савез са сељаштвом, ако либерална буржоазија буде изолована, ако социјал-демократија узме активно учешће у организацији народног устанка против царизма, ако, као резултат победоносног устанка, буде створена привремена револуционарна влада, способна да искорени контра-револуцију и да сазове свенародну Уставотворну скупштину, ако социјал-демократија не одбије да у повољним условима узме учешћа у привременој револуционарној влади, да би револуцију довела до краја.

Тактичка линија мењшевичке конференције. Будући да је револуција буржоаска, вођа револуције може бити само либерална буржоазија. Пролетаријат не треба да се зближава са сељаштвом, него с либералном буржоазијом. Главно је овде — не уплашити либералну буржоазију својом револуционарношћу и не дати јој повода да устукне од револуције, јер ако она устукне од револуције, револуција ће ослабити.

Могуће је да ће устанак победити, али социјал-демократија после победе устанка треба да се склони у страну, да не би уплашила либералну буржоазију. Могуће је да ће као резултат устанка бити створена привремена револуционарна влада, али социјал-демократија ни у ком случају не сме да у њој учествује, јер та влада по свом карактеру неће бити социјалистичка, и што је главно — својим учешћем у њој и својом револуционарношћу социјал-демократија може уплашити либералну буржоазију и тиме поткопати револуцију.

С гледишта перспектива револуције било би боље кад би се сазвало неко претставничко тело, као Земски сабор или Државна дума, на коју би радничка класа могла вршити притисак споља да би је претворила у Уставотворну скупштину, или да би је нагнала да сазове Уставотворну скупштину.

Пролетаријат има своје посебне, чисто радничке интересе и требало би да се бави управо тим интересима, а не да покушава да постане вођа буржоаске револуције, која је

општеполитичка револуција и која се, према томе, тиче свих класа, а не само пролетаријата.

То су, укратко, биле две тактике двеју фракција Руске социјал-демократске радничке партије.

Класичну критику мењшевичке тактике и генијално образложење бољшевичке тактике дао је Лењин у својој историској књизи „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији”.

Та је књига изишла у јулу 1905 године, то јест два месеца после III конгреса партије. Судећи по наслову књиге могло се помислити да Лењин у њој додирује питања тактике само у периоду буржоаско-демократске револуције и да има пред очима само руске мењшевике. Уствари, критикујући мењшевичку тактику, он је уједно демаскирао и тактику међународног опортунизма, а образлажавајући тактику марксиста у периоду буржоаске револуције и истичући разлику између буржоаске револуције и социјалистичке револуције, — он је уједно формулисао основе марксистичке тактике у периоду прелаза од буржоаске револуције к социјалистичкој револуцији.

Ево основних тактичких поставки које је Лењин развио у својој брошури „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији”.

1) Основна тактичка поставка која се провлачи кроз Лењинову књигу јесте идеја да пролетаријат може и мора да буде вођа буржоаско-демократске револуције, *руководилац* буржоаско-демократске револуције у Русији.

Лењин је признавао буржоаски карактер те револуције, јер она, као што је истицао, „није способна да *непосредно* пређе оквир чисто демократске револуције”. Али он је сматрао да то није револуција горњих слојева, него народна револуција, која ставља у покрет цео народ, целу радничку класу, цело сељаштво. Зато је Лењин сматрао издајом интереса пролетаријата покушаје мењшевика да умање значај који буржоаска револуција има за пролетаријат, да смање улогу пролетаријата у њој и да уклоне пролетаријат из ње.

„Марксизам, писао је Лењин, не учи пролетера да се уклања од буржоаске револуције, да не суделује у

њој, да препушта буржоазији руководство у њој, него, напротив, да најенергичније суделује у њој, да се најодлучније бори за доследни пролетерски демократизам, за довођење револуције до краја" (Лењин, књ. VIII, стр. 58).

„Ми не смемо заборавити, писао је даље Лењин, да у данашње време нема и не може бити другог средства да приближимо социјализам него потпуна политичка слобода, него демократска република" (исто, стр. 104). Лењин је предвидео два могућа исхода револуције:

а) или ће се ствар свршити одлучном победом над царизмом, обарањем царизма и успостављањем демократске републике;

б) или се, не буде ли довољно снага, ствар може свршити погодбом између цара и буржоазије на рачун народа, каквим крњим уставом, највероватније — карикатуром таквог устава.

Интерес пролетаријата захтева најбољи исход, то јест одлучну победу над царизмом. А такав исход могућан је само онда ако пролетаријат буде умео постати вођа, руководилац револуције.

„Исход револуције, писао је Лењин, зависи од тога хоће ли радничка класа одиграти улогу помагача буржоазије, моћног по снази своје навале на самодржавље, али немоћног политички, или улогу руководиоца народне револуције" (Лењин, књ. VIII, стр. 32).

Лењин је сматрао да пролетаријат има све могућности да се избави од судбине помагача буржоазије и да постане руководилац буржоаско-демократске револуције. Те могућности, по Лењиновом мишљењу, састоје се у овоме:

Прво, „пролетаријат, будући по свом положају најнапреднија и једина доследно револуционарна класа, позван је самим тим да одигра руководећу улогу у општедемократском револуционарном покрету Русије" (исто, стр. 75).

Друго, пролетаријат има своју сопствену, од буржоазије независну, политичку партију, која му омогућава да се збије „у јединствену и самосталну политичку снагу" (исто, стр. 75).

Треће, пролетаријат је заинтересован више него буржоазија да победа револуције буде одлучна, услед чега је „у извесном смислу буржоаска револуција кориснија пролетаријату него буржоазији” (исто, стр. 57).

„За буржоазију је корисно, писао је Лењин, да се против пролетаријата ослања на извесне остатке прошлости, на пример, на монархију, на стајаћу војску итд. За буржоазију је корисно да буржоаска револуција не збрише сувише одлучно све остатке прошлости, него да остави неке од њих, то јест да та револуција не буде потпуно доследна, да не иде до краја, да не буде одлучна и немилосрдна... За буржоазију је корисније да се неопходни преображаји у буржоаско-демократском смеру изврше што спорије, постепеније, опрезније, неодлучније, путем реформи, а не путем револуције... да ти преображаји развију што је могуће мање револуционарне самоактивности, иницијативе и енергије простог народа, то јест сељаштва и нарочито радника, јер ће иначе радницима бити утолико лакше, како кажу Французи, „пребацити пушку с једног рамена на друго”, то јест уперити против саме буржоазије оно оружје којим ће их снабдети буржоаска револуција, ону слободу коју ће она дати, оне демократске установе које ће нићи на тлу очишћеном од феудализма. Напротив, за радничку класу је корисније да се неопходни преображаји у буржоаско-демократском правцу изврше баш револуционарним путем, а не реформаторским, јер реформаторски пут јесте пут одуговлачења, отежања, болно-полаганог одумирања делова народног организма који труну. Од њиховог труљења пате у првом реду и највише пролетаријат и сељаштво. Револуционарни пут јесте пут брзе, за пролетаријат најмање болне, операције, пут директног уклањања делова који труну, пут најмање попустљивости и обзирности према монархији и њој одговарајућим, одвратним и гнусним, трулим установама које труљењем окужују ваздух” (исто, стр. 57—58).

„Зато се, наставља Лењин, пролетаријат и бори за републику у првим редовима, одбацујући с пре-

зиром глупе и њега недостојне савете да треба водити рачуна о томе да буржоазија не устукне" (исто, стр. 94).

Да би се *могућности* пролетерског руковођења револуцијом претвориле у *стварност*, да би пролетаријат на делу постао вођа, руководилац буржоаске револуције, — потребна су по Лењину бар два услова.

Потребно је, прво, да пролетаријат има савезника, заинтересованог у одлучној победи над царизмом и склоног да прими руководство пролетаријата. То је тражила сама идеја руководства, јер руководилац престаје бити руководиоцем ако нема киме да руководи, вођа престаје бити вођа ако нема кога да води. Таквим савезником Лењин је сматрао сељаштво.

Потребно је, друго, да класа која се бори с пролетаријатом око руковођења револуцијом и која ради на томе да сама постане њен једини руководилац, — буде потиснута са попршта руковођења и изолована. То је тражила и сама идеја руковођења, која не допушта могућност да постоје два руководиоца револуције. Таквом класом Лењин је сматрао либералну буржоазију.

„Доследан борац за демократизам, писао је Лењин, може бити само пролетаријат. Победоносни борац за демократизам он може бити само под тим условом ако се његовој револуционарној борби придружи маса сељаштва" (исто, стр. 65).

И даље:

„Сељаштво садржи у себи масу полупролетерских елемената напореда са ситнобуржоаским елементима. То чини и њега колебљивим, приморавајући пролетаријат да се окупи у строго класну партију. Али колебљивост сељаштва из основа се разликује од колебљивости буржоазије, јер сељаштво у датом тренутку није толико заинтересовано за безусловну заштиту приватне својине, колико за одузимање спахиске земље, једног од главних облика те својине. Не постајући због тога социјалистичко, не постајући да буде ситнобуржоаско, сељаштво је способно да постане потпун и најрадикалнији присталица демократске револуције. Сељаштво ће неизбежно постати таквим, само ако се ток револуционар-

них догађаја, који га просвећује, не прекине одвише рано издајом буржоазије и поразом пролетаријата. Сељаштво ће неизбежно, уз поменути услов, постати упориште револуције и републике, јер ће само револуција која је потпуно победила моћи да да сељаштву све у области аграрних реформи, све оно што сељаштво жели, о чему оно машта, што му је заиста потребно" (Лењин, књ. VIII, стр. 94).

Анализирајући приговоре мењшевика који су тврдили да ће таква тактика бољшевика „натерати буржоаске класе да устукну од револуције и тиме ослабити њен замах“, и карактеришући их као „тактику издаје револуције“, као „тактику претварања пролетаријата у бедан прирепак буржоаских класа“, Лењин је писао:

„Ко заиста схвата улогу сељаштва у победоносној руској револуцији, тај не би могао говорити да ће замах револуције ослабити кад буржоазија устукне. Јер уствари тек када буржоазија устукне и када као активан револуционар иступи маса сељаштва напореда с пролетаријатом, тек тада ће почети истински замах руске револуције, тек тада ће то бити највећи револуционарни замах који је могућ у епоси буржоаско-демократске револуције. Да би била доследно доведена до краја, наша демократска револуција мора се ослонити на такве снаге које су способне да паралишу неизбежну недоследност буржоазије, то јест способне баш »да је натерају да устукне«" (исто, стр. 95—96).

То је основна тактичка поставка о пролетаријату као вођи буржоаске револуције, основна тактичка поставка о хегемонији (руководећој улози) пролетаријата у буржоаској револуцији, поставка коју је Лењин развио у својој књизи „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији“.

То је био нови став марксистичке партије у питањима тактике у буржоаско-демократској револуцији, који се дубоко разликовао од тактичких ставова који су дотле постојали у марксистичком арсеналу. Дотада се ствар сводила на то, да је у буржоаским револуцијама, на пример на За-

паду, руководећа улога остајала буржоазији, а пролетаријат је, хтео не хтео, играо улогу њеног помагача, док је сељаштво чинило резерву буржоазије. Марксисте су сматрали да је та комбинација више мање неизбежна, с том допуном да пролетаријат мора при томе по могућности да брани своје непосредне класне захтеве и да има своју сопствену политичку партију. Сада, у новој историској ситуацији, ствар се према Лењиновом ставу окретала тако, да је пролетаријат постао водећа снага буржоаске револуције, буржоазија се отстрањивала од руковођења револуцијом, а сељаштво се претварало у резерву пролетаријата.

Приче о томе да је Плеханов „такође био“ за хегемонију пролетаријата заснивају се на погрешном разумевању. Плеханов је кокетирао с идејом хегемоније пролетаријата и био готов да је призна на речима, — то је тачно, али на делу он је био против суштине те идеје. Хегемонија пролетаријата значи руководећу улогу пролетаријата у буржоаској револуцији при политици *савеза* пролетаријата и сељаштва, при политици *изолације* либералне буржоазије, док је Плеханов био, као што је познато, *против* политике *изолације* либералне буржоазије, *за* политику *споразума* са либералном буржоазијом, *против* политике *савеза* пролетаријата и сељаштва. Уствари, тактички став Плеханова био је мењшевички став одрицања хегемоније пролетаријата.

2) Као најважније средство за обарање царизма и извојевање демократске републике Лењин је сматрао победоносни оружани устанак народа. Насупрот мењшевицима, Лењин је сматрао да је „општедемократски револуционарни покрет већ довео до неопходности оружаног устанка“, да је „организовање пролетаријата за устанак“ већ „постављено на дневни ред, као један од битних, главних и неопходних задатака партије“, да је потребно „предузети најенергичније мере за наоружање пролетаријата и обезбеђење могућности непосредног руковођења устанком“ (исто, стр. 75).

Да би се масе привеле устанку и сам устанак учинио свенародним, Лењин је сматрао потребним да се истакну такве пароле, такви позиви масама, који би могли раздрешити револуционарну иницијативу маса, организовати их за устанак и дезорганизовати апарат власти царизма.

Као такве пароле он је сматрао тактичке одлуке III конгреса партије, чијој је одбрани била посвећена Лењина књига „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији”.

Као такве пароле он је сматрао:

а) примену „масовних политичких штрајкова, који могу имати важан значај у почетку и у самом току устанка” (исто, стр. 75);

б) организовање „неодложног остварења, револуционарним путем, 8-часовног радног дана и других захтева радничке класе који су на дневном реду” (исто, стр. 47);

в) „житну организацију револуционарних сељачких комитета за извођење”, револуционарним путем, „свих демократских преображаја”, укључивши конфискацију спахиске земље (Лењин, књ. VIII, стр. 88);

г) наоружање радника.

Овде су нарочито интересантна два момента:

Прво, тактика *револуционарног остварења 8-часовног радног дана* у граду и демократских преображаја на селу, то јест таквог остварења које не води рачуна о властима, не води рачуна о закону, игнорише и власти и законитост, крши постојеће законе и уводи нов поредак самовласно, по свом нахођењу. То је било ново тактичко средство, чија је примена парализовала апарат власти царизма и ослободила активност и стваралачку иницијативу маса. На основу те тактике никли су револуционарни штрајкачки комитети у граду и револуционарни сељачки комитети на селу, од којих су се први касније развили у Совјете радничких депутата, а други — у Совјете сељачких депутата.

Друго, примена *масовних политичких штрајкова*, примена *генералних политичких штрајкова*, који су доцније, у току револуције, одиграли првокласну улогу у револуционарној мобилизацији маса. То је било ново, врло важно оружје у рукама пролетаријата, дотле непознато у пракси марксистичких партија, а које је затим стекло право грађанства.

Лењин је сматрао да победоносни устанак народа мора замјенити царску владу привременом револуционарном владом. Задаци привремене револуционарне владе састоје се у томе да се учврсте тековине револуције, да се угуши отпор контра.

револуције и оствари минимални програм Руске социјал-демократске радничке партије. Лењин је сматрао да је без остварења тих задатака немогућа одлучна победа над царизмом. А да би се ти задаци остварили и да би се извојевала одлучна победа над царизмом, привремена револуционарна влада не сме бити обична влада, него влада диктатуре победничких класа, радника и сељака, она треба да буде револуционарна диктатура пролетаријата и сељаштва. Позивајући се на познату Марксову поставку да „свако привремено државно уређење после револуције тражи диктатуру, и то енергичну диктатуру“, Лењин је дошао до закључка да привремена револуционарна влада, ако жели да обезбеди одлучну победу над царизмом, не може бити ништа друго него диктатура пролетаријата и сељаштва.

„Одлучна победа револуције над царизмом, писао је Лењин јесте револуционарно-демократска диктатура пролетаријата и сељаштва... А таква победа биће управо диктатура, то јест она ће се неминуовно морати ослањати на војну силу, на наоружане масе, на устанак, а не на ове или оне „легалним“, „мирним путем“ створене установе. То може бити само диктатура, јер ће остварење преображаја, који су хитно и безусловно потребни пролетаријату и сељаштву, изазвати очајнички отпор и спахија, и крупних буржуја, и царизма. Сломити тај отпор, одбити контрареволуционарне покушаје, немогуће је без диктатуре. Али то, наравно, неће бити социјалистичка, него демократска диктатура. Она неће моћи дирнути (без читавог низа прелазних степена револуционарног развика) у основе капитализма. Она ће, у најбољем случају, моћи унети темељиту поновну расподелу земљишне својине у корист сељаштва, спровести доследан и потпун демократизам, укључивши и републику, ишчупати из корена све азијатске, ропске црте не само из сеоског него и из фабричког живота, отпочети с озбиљним побољшањем положаја радника и подизањем животног нивоа, најзад — последње по реду, али не и по важности — пренети револуционарни пожар у Европу. Таква победа никако још неће учинити од наше буржоаске револуције социјалистичку

револуцију; демократска револуција неће прећи непосредно оквир буржоаских друштвено-економских односа; али поред свега тога значај такве победе биће огроман за будући развитак и Русије и целог света. Ништа неће толико подићи револуционарну енергију светског пролетаријата, ништа неће тако јако скратити пут који га води потпуној победи као та одлучна победа револуције која је започела у Русији" (исто, стр. 62—63).

Што се тиче односа социјал-демократије према привременој револуционарној влади и допустивости учешћа социјал-демократије у њој, то се Лењин у целости залагао за одговарајућу резолуцију III конгреса партије, која гласи:

„Зависно од узајамног односа снага и других фактора, који се не могу унапред тачно одредити, дозвољено је учешће пуномоћника наше партије у привременој револуционарној влади у сврху немилосрдне борбе против свих контрареволуционарних покушаја и одбране самосталних интереса радничке класе; неопходан услов таквог учешћа јесте строга контрола партије над њезиним пуномоћницима и неотступно чување независности социјал-демократије, која тежи за потпуном социјалистичком револуцијом и утолико је непомирљиви непријатељ свих буржоаских партија; независно од тога да ли ће бити могуће учешће социјал-демократије у привременој револуционарној влади, треба у најширим слојевима пролетаријата пропагирати идеју потребе сталног притиска на привремену владу од стране наоружаног пролетаријата под вођством социјал-демократије ради чувања, учвршћивања и проширивања тековина револуције" (Лењин, књ. VIII, стр. 37).

Приговоре мењшевика да ће привремена влада бити ипак буржоаска влада, да се не сме дозволити учешће социјал-демократа у таквој влади, ако се не жели поновити иста погрешка коју је учинио француски социјалиста Милеран, који се примио учешћа у француској буржоаској влади, — Лењин је побијао истичући да мењшевици бр-

кају овде две *различите* ствари и показују своју неспособност да марксистички приђу питању: у Француској се радило о учешћу социјалиста у *реакционарној* буржоаској влади у време када *није* било револуционарне ситуације у земљи, и то је социјалистима наметало обавезу да се не примају учешћа у таквој влади; у Русији пак ради се о учешћу социјалиста у *револуционарној* буржоаској влади, која се бори за победу *револуције* у време када је *револуција у пуном јеку*, — околност која чини *допуштеним*, а под повољним условима — *обавезним*, учешће социјал-демократа у таквој влади — да би се контрареволуција тукла не само „одоздо“, споља, него и „одозго“, из саме владе.

3) Борећи се за победу буржоаске револуције и извојевање демократске републике, Лењин никако није мислио да застане на демократској етапи и да ограничи замах револуционарног покрета на извршење буржоаско-демократских задатака. Напротив: Лењин је сматрао да ће одмах после извршења демократских задатака морати да отпочне борба пролетаријата и других експлоатисаних маса — овог пута за *социјалистичку* револуцију. Лењин је то знао и сматрао је дужношћу социјал-демократије да предузме све мере потребне да буржоаско-демократска револуција почне *прерастати* у револуцију социјалистичку. Диктатура пролетаријата и сељаштва није била потребна Лењину да би, пошто је привела крају победу над царизмом, револуцију на томе *завршила*, него да би револуционарно стање што је могуће више *продужила*, да би до темеља уништила остатке контрареволуције, да би пренела пожар револуције у Европу и да би, омогућивши кроз то време пролетаријату да се политички школује и организује у велику армију, — отпочела директан прелаз у социјалистичку револуцију.

Говорећи о замаху буржоаске револуције и о томе какав карактер марксистичка партија треба да да томе замаху, Лењин је писао:

„Пролетаријат мора да до краја спроведе демократску револуцију, придружујући себи масу сељаштва, да би силом сатро отпор самодржавља и паралисао колебљивост буржоазије. Пролетаријат мора да изврши социјалистичку револуцију, придружујући себи

масу полупролетерских елемената становништва, да би силом сломио отпор буржоазије и парализовао колебљивост сељаштва и ситне буржоазије. То су задаци пролетаријата, које тако уско приказују новоискровци (то јест мењшевици. — *Ред.*) у свим својим разматрањима и резолуцијама о замаху револуције" (исто, стр. 96).

Или још:

„На челу читавог народа и нарочито сељаштва — за потпуну слободу, за доследну демократску револуцију, за републику! На челу читавог радног народа и експлоатисаних — за социјализам! Таква уствари треба да буде политика револуционарног пролетаријата, таква је класна парола која треба да прожима и одређује решавање сваког тактичког питања, сваки практични корак радничке партије за време револуције" (исто, стр. 105).

Да не би било никаквих нејасноћа, Лењин је два месеца после изласка своје књиге „Две тактике”, у чланку „Однос социјал-демократије према сељачком покрету” — тумачио:

„Од демократске револуције ми ћемо одмах почети прелазити, и то према нашој снази, снази свесног и организованог пролетаријата, почећемо прелазити на социјалистичку револуцију. Ми смо за непрекидну револуцију. Ми се нећемо зауставити на пола пута" (исто, стр. 186).

То је био нов став у питању односа између буржоаске и социјалистичке револуције, нова теорија прегруписавања снага око пролетаријата при крају буржоаске револуције ради директног прелаза у социјалистичку револуцију, — теорија прерастања буржоаско-демократске револуције у социјалистичку револуцију.

Израђујући тај нови став, Лењин се ослањао, прво, на познату Маркову поставку о непрекидној револуцији, дату крајем четрдесетих година прошлог века у „Адреси Савезу комуниста”, и, друго, на познату Маркову мисао о потреби комбиновања сељачког револуционарног покрета с пролетерском револуцијом, изречену у писму Енгелсу

1856 године, у коме је писао: „У Немачкој ће читава ствар зависити од тога да ли ће бити могућно да се пролетерска револуција потпомогне каквим другим издањем сељачког рата”. Али те генијалне Марксове мисли нису биле касније развијене у делима Маркса и Енгелса, а теоретичари II Интернационале учинили су све могуће да их дубоко сахране и предаду забораву. Лењину је пао у део задатак да изнесе на видело заборављене Марксове поставке и да их потпуно обнови. Али, обнављајући те Марксове поставке, Лењин се није ограничио, — нити се могао ограничити, — на то да их просто понови, него их је даље развио и прерадио у складну теорију социјалистичке револуције, унесећи нов моменат, као *обавезни* моменат социјалистичке револуције, — *савез* пролетаријата и пролетерских елемената града и села, као *услов* победе пролетерске револуције.

Тај став претварао је у прах и пепео тактичке ставове западноевропске социјал-демократије, која је полазила од тога да сељачке масе, међу њима и масе сиромашних сељака, после буржоаске револуције морају обавезно отпасти од револуције, услед чега после буржоаске револуције мора да наступи дуги период *прекида*, дуги период „смирења” од 50—100 година, ако не и више, у току којег ће пролетаријат бити „мирно” експлоатисан, а буржоазија ће се „законито” богатити, док не настане време за нову, социјалистичку револуцију.

То је била нова теорија *социјалистичке* револуције, коју не остварује изоловани пролетаријат против *читаве* буржоазије, него пролетаријат — хегемон, који има савезнике у полупролетерским елементима становништва, у милионима „радних и експлоатисаних маса”.

По тој теорији хегемонија пролетаријата у буржоаској револуцији *при савезу* пролетаријата и сељаштва морала је прерасти у хегемонију пролетаријата у социјалистичкој револуцији *при савезу* пролетаријата и осталих радних и експлоатисаних маса, а демократска диктатура пролетаријата и сељаштва морала је да припреми тло за социјалистичку диктатуру пролетаријата.

Она је обарала распрострањену теорију западноевропских социјал-демократа, који су одрицали револуционарне

...РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
ПЕСНИ
могућности полупролетерских маса града и села и полазили од тога да осим „буржоазије и пролетаријата не видимо других друштвених снага на које би се код нас опозиционе или револуционарне комбинације могле ослањати” (Плехановљеве речи, типичне за западноевропске социјал-демократе).

Западноевропски социјал-демократи су сматрали да ће у социјалистичкој револуцији пролетаријат бити сам, против читаве буржоазије, без савезника, против свих непролетерских класа и слојева. Они нису хтели да воде рачуна о чињеници да капитал експлоатише не само пролетере, него и милионе полупролетерских слојева града и села које угњетава капитализам, а који могу бити савезници пролетаријата у борби за ослобођење друштва од капиталистичког јарма. Зато су западноевропски социјал-демократи сматрали да услови за социјалистичку револуцију у Европи још нису сазрели, да ће се ти услови моћи сматрати зрелим тек онда кад пролетаријат постане већина нације, већина друштва, услед даљег економског развитка друштва.

Лењина теорија социјалистичке револуције потпуно је обарала тај гњили и антипролетерски став западноевропских социјал-демократа.

У Лењиновој теорији није још било директног закључка о могућности победе социјализма у једној, одвојено узетој, земљи. Али у њој су већ били сви или готово сви основни елементи, потребни да се, пре или касније, учини такав закључак.

Као што је познато, Лењин је до таквог закључка дошао 1915 године, то јест после десет година.

То су основне тактичке поставке које је Лењин развио у својој историској књизи „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији”.

Историски значај тога Лењиновог дела састоји се пре свега у томе, што је он идејно разбио ситнобуржоаски тактички став мењшевика, наоружао радничку класу Русије за даље развијање буржоаско-демократске револуције, за нову навалу на царизам и дао руским социјал-демократима јасну перспективу нужности прерастања буржоаске револуције у социјалистичку револуцију.

Али тиме се не исцрпљује значај Лењиновог дела. Његов неоцењив значај састоји се у томе, што је оно обогатило марксизам новом теоријом револуције и положило темељ оне револуционарне тактике бољшевичке партије помоћу које је 1917 године пролетаријат наше земље извојевао победу над капитализмом.

4. Даљи полет револуције. Сверуски политички штрајк у октобру 1905 године. Узмак царизма. Царски манифест. Појава совјета радничких депутата.

У јесен 1905 године револуционарни покрет обухватио је целу земљу. Он је растао с огромном снагом.

Деветнаестог септембра у Москви је започео штрајк графичара. Он се проширио на Петроград и низ других градова. У самој Москви штрајк графичара потпомогли су радници других грана производње и тако се он претворио у генерални политички штрајк.

Почетком октобра почео је штрајк на Московско-казанској железници. Сутрадан је ступио у штрајк читав московски железнички чвор. Убрзо је штрајк обухватио све железнице у земљи. Обуставили су рад пошта и телеграф. Хиљаде радника, у разним градовима Русије, скупљале су се на митинге и доносиле одлуку да ступе у штрајк. Штрајк је захватао фабрику за фабриком, завод за заводом, град за градом, крај за крајем. Радницима штрајкачима придруживали су се мали намештеници, ђаци, интелигенција — адвокати, инжењери, лекари.

Октобарски политички штрајк постао је сверуским, обухвативши готово сву земљу, све до најудаљенијих крајева, обухвативши готово све раднике, па и најзаосталије слојеве. У генералном политичком штрајку учествовало је око милион само индустријских радника, не рачунајући железничаре, поштанско-телеграфске намештенике и друге, који су такође дали велики број штрајкача. Читав живот земље био је укочен. Снага владе је била парализована.

Радничка класа је стала на чело борбе народних маса против самодржавља.

Парола бољшевика о масовном политичком штрајку донела је своје плодове.

Октобарски генерални штрајк, који је показао снагу, моћ пролетерског покрета, натерао је смртно престрашеног цара да 17 октобра донесе манифест. У манифесту од 17 октобра 1905 године народу су обећани „непоколебиви темељи грађанске слободе: стварна неприкосновеност личности, слобода савести, говора, састајања и удруживања“. Било је обећано да ће се сазвати законодавна дума, да ће у изборима суделовати све класе становништва.

На тај начин, снага револуције збрисала је булигинску саветодавну думу. Бољшевичка тактика бојкота булигинске думе показала се правилном.

Па ипак, упркос томе, манифест од 17 октобра био је превара народних маса, царска смицалица, предах своје врсте, потребан цару да би успавао лаковерне, добио у време, прибрао снаге и затим ударио на револуцију. Царска влада, обећавајући слободу на речима, на делу није дала ништа битно. Радници и сељаци нису од владе добили баш ништа осим пустих обећања. Место очекиване велике политичке амнестије, 21 октобра амнестиран је незнатан део политичких затвореника. У исто време влада је ради разједињавања народних снага организовала низ крвавих погрома Јевреја, за време којих је погинуло хиљаде и хиљаде људи, а ради обрачуна с револуцијом створила је бандинске полициске организације: „Савез руског народа“, „Савез Арханђела Михаила“. Те организације, у којима су видну улогу играли реакционарни спахије, трговци, попови и полукриминални скитнички елементи, народ је прозвао „црне стотине“. Црностиниши су уз помоћ полиције јавно премлаћивали и убијали напредне раднике, револуционаре из редова интелигенције, студенте, изазивали пожаре и пуцали у митинге и зборове грађана. Тако су тада изгледали резултати царског манифеста.

У то време је у народу била популарна ова песмица о царском манифесту:

„Цар се уплаши, издаде проглас:
Мртвима — слобода, живе у апс.“

Бољшевици су разјашњавали масама да је манифест од 17 октобра — клопка. Држање владе после манифеста они су жигосали као провокацију. Бољшевици су позивали раднике на оружје, на припремање оружаног устанка.

Радници су се још енергичније латили стварања борбених одреда. Њима је било јасно да прва победа од 17 октобра, изнуђена генералним политичким штрајком, тражи од њих даље напоре, даљу борбу за обарање царизма.

Манифест од 17 октобра Лењин је оцењивао као момент извесне привремене равнотеже снага, када пролетаријат и сељаштво, изнудивши од цара манифест, још нису кадри срушити царизам, а царизам више не може владати само пређашњим средствима и приморан је да на речима обећа „грађанске слободе“ и „законодавну“ думу.

У бурним данима октобарског политичког штрајка, у ватри борбе против царизма, револуционарно стваралаштво радничких маса створило је ново моћно оружје — Совјете радничких депутата.

Совјети радничких депутата, који су претстављали скупштину делегата свих фабрика и завода, били су до тада невиђена на свету масовна политичка организација радничке класе. Совјети који су први пут поникли 1905 године, били су прототип совјетске власти коју је 1917 године створио пролетаријат под руководством бољшевичке партије. Совјети су били нови револуционарни облик народног стваралаштва. Њих су створили искључиво револуционарни слојеви становништва, кршећи све законе и прописе царизма. Они су били израз иницијативе народа који се дицао у борбу против царизма.

Бољшевици су гледали у совјетима клицу револуционарне власти. Они су сматрали да снага и значај совјета зависи потпуно од снаге и успеха устанка.

Мењшевици нису сматрали совјете ни клицом органа револуционарне власти ни органима устанка. Они су гледали на њих као на органе месне самоуправе, налик на демократизоване градске самоуправе.

Тринаестог (26) октобра 1905 године у Петрограду, у свим фабрикама и заводима, вршили су се избори за Совјет радничких депутата. Ноћу је одржана прва седница совјета. После Петрограда организован је Совјет радничких депутата у Москви.

Совјет радничких депутата Петрограда, као совјет најкрупнијег индустриског и револуционарног центра Русије, престонице царске империје, требало је да одигра одлучујућу улогу у револуцији 1905 године. Међутим, због лошег мењшевичког руковођења совјетом, он није извршио своје задатке. Као што је познато, Лењин тада још није био у Петрограду, он је још увек био у иностранству. Мењшевици су искористили отсутност Лењина, увукли су се у Петроградски совјет и узели руководство у своје руке. Није чудо што је под таквим условима мењшевицима Хрусталеву, Троцком, Парвусу и другима пошло за руком да Петроградски совјет окрену против политике устанка. Место да зближе војнике са совјетима и да их повежу у заједничкој борби, они су тражили да се војници уклоне из Петрограда. Место да наоружа раднике и да их припрема за устанак, совјет је тапкао на месту и односио се негативно према припремању устанка.

Сасвим другу улогу одиграо је у револуцији Московски совјет радничких депутата. Московски совјет је од првих дана свога постојања проводио потпуно револуционарну политику. Руководство Московског совјета било је у рукама бољшевика. Захваљујући бољшевицима, упоредо са Совјетом радничких депутата формирао се у Москви Совјет војничких депутата. Московски совјет постао је орган оружаног устанка.

У току октобра-децембра 1905 године совјети радничких депутата створени су у низу великих градова и готово у свим радничким центрима. Било је покушаја да се организују совјети војничких и морнарских депутата и да се уједине са совјетима радничких депутата. Ту и тамо створени су совјети радничких и сељачких депутата.

Утицај совјета био је огроман. Ма да су они често настајали спонтано, били неоформљени и расплинути, они су деловали као власт. Совјети су путем силе остваривали сло-

боду штампе, уводили 8-часовни радни дан, позивали народ да не плаћа порез царској влади. У појединим случајевима они су конфисковали новац царске владе и употребљавали га за потребе револуције.

5. Децембарски оружани устанак. Пораз устанка. Узмак револуције. Прва државна дума. IV партиски конгрес (уједињења).

У октобру и новембру 1905 године револуционарна борба маса развијала се и даље огромном снагом. Настављали су се раднички штрајкови.

Борба сељака против спахија у јесен 1905 године узела је велике размере. Сељачки покрет обухватио је више од трећине срезова у читавој земљи. Саратовска, Тамбовска, Черниговска, Тифлиска, Кутаиска и неке друге губерније биле су обухваћене правим сељачким устанцима. Па ипак, притисак сељачких маса био је још увек недовољан. Сељачком устанку недостајала је организованост и руководство.

Појачали су се немири и међу војницима у низу градова — у Тифлису, Владивостоку, Ташкенту, Самарканду, Курску, Сухуму, Варшави, Кијеву, Риги. Избила је побуна у Кронштату и међу морнарима Црноморске флоте у Севастопољу (у новембру 1905 године). Али пошто су те побуне биле неповезане, царизам их је угушио.

Повод побунама у појединим јединицама војске и морнарице било је често пута одвећ грубо опхођење официра, лоша храна („побуне због пасуља“) итд. Маса побуњених морнара и војника још није била потпуно свесна тога да треба оборити царску владу, да треба енергично наставити оружану борбу. Побуњени морнари и војници били су још одвише мирољубиво, добродушно расположени, често су правили погрешке, ослобађајући офицере, ухапшене у почетку побуне, допуштали су да их старешине умире обећањима и наговарањима.

Револуција се потпуно приближила оружаном устанку. Бољшевици су позивали масе на оружани устанак против

цара и спахија, објашњавали им неизбежност устанка. Бољшевици су неуморно припремали оружани устанак. Вршен је револуционарни рад међу војницима и морнарицама. Створене су војне партиске организације у армији. У низу градова организовани су борбени одреди састављени од радника. Чланови одреда обучавали су се у руковању оружјем. Организована је набавка оружја у иностранству и тајно пребацивање у Русију. У организовању транспорта оружја учествовали су истакнути партиски руководиоци.

У новембру 1905 године Лењин се вратио у Русију. Скривајући се од царских жандарма и шпијуна, Лењин је у тим данима непосредно учествовао у припремању оружаног устанка. Његови чланци у бољшевичком листу „Нови живот” служили су као директиве у свакодневном раду партије.

У то време друг Стаљин вршио је огроман револуционарни рад у Закавказју. Друг Стаљин је демаскирао и поражавао мењшевице као противнике револуције и оружаног устанка. Он је темељито припремао раднике за одлучну битку против самодржавља. На митингу у Тифлису, на дан објаве царског манифеста, друг Стаљин је рекао радницима:

„Шта нам је потребно да бисмо доиста победили? Потребне су нам три ствари: прво — оружје, друго — оружје, треће — још једном и још једном оружје”.

У децембру 1905 године у Финској, у Тамерфорсу, састала се бољшевичка конференција. Ма да су бољшевици и мењшевици формално били у једној социјал-демократској партији, они су фактички сачињавали две различите партије, са својим посебним центрима. На тој су се конференцији први пут лично срели Лењин и Стаљин. Пре тога они су одржавали везу писмима или преко другова.

Од одлука Тамерфорске конференције треба истаћи две одлуке: једну — о обнови јединства партије, фактично поцепане на две партије, и другу — о бојкоту прве, такозване витеовске думе.

Будући да је у то време у Москви већ био започео оружане устанак, то је конференција, по Лењиновом савету, брзо завршила свој рад, и делегати су се разишли по терену да лично учествују у устанку.

Али ни царска влада није спавала. Она се такође спрема за одлучну борбу. Склопивши мир с Јапаном и олакшавши тиме свој тешки положај, царска влада је прешла у офанзиву против радника и сељака. Царска влада је прогласила опсадно стање у низу губернија које су биле захваћене сељачким устанцима, издала је сурове заповести — „ухапшених да не буде“, „метци да се не штеде“, наредила је да се затворе руководиоци револуционарног покрета и растерају совјети радничких депутата.

Московски бољшевици и Московски совјет радничких депутата, повезан са широким масама радника, којим су они руководили, одлучили су да у вези с тим сместа изврше припрему за оружане устанак. 5 (18) децембра Московски комитет донео је одлуку: предложити Совјету да прогласи генерални политички штрајк, с тим да се штрајк у току борбе претвори у устанак. Та одлука била је подупрta на масовним радничким зборовима. Московски совјет узео је у обзир вољу радничке класе и једнодушно одлучио да отпочне генерални политички штрајк.

Московски пролетаријат, почињући устанак, имао је своју борбену организацију — око хиљаду чланова одреда, од којих су преко половине били бољшевици. Борбени одреди постојали су и у низу московских фабрика. У свему су устаници имали око две хиљаде чланова одреда. Радници су рачунали да ће неутрализовати гарнизон, отцепити део гарнизона и повести га за собом.

Седмог (20) децембра отпочео је у Москви политички штрајк. Штрајк се међутим није могао проширити на читаву земљу, — био је недовољно потпомогнут у Петрограду, и то је од самог почетка слабило изгледе на успех устанка. Николајевска, сада Октобарска, железничка пруга остала је у рукама царске владе. Саобраћај на тој прузи није престајао, и влада је могла пребацивати из Петрограда у Москву гардиске пукове за гушење устанка.

У самој Москви гарнизон се колебао. Рачунајући до-
некле на помоћ гарнизона, радници су започели устанак.
Међутим, револуционари су пропустили прави час, и царска
влада је угушила немире у гарнизону.

Деветог (22) децембра појавиле су се у Москви прве
барикаде. Ускоро су улице Москве биле прекривене ба-
рикадама. Царска влада је употребила артиљерију. Она
је прикупила трупе које су неколико пута биле надмоћ-
није од устаничких снага. У току 9 дана неколико хи-
љада наоружаних радника водило је херојску борбу. Тек
кад је пребацио пукове из Петрограда, Твера и Западног
краја, царизам је могао да угуши устанак. Руководио
органи устанка били су уочи саме борбе делом похапшени,
делом изоловани. Московски бољшевички комитет био је
ухапшен. Оружана акција претворила се у устанак поје-
диних реона, међусобно неповезаних. Оставши без руково-
дећег центра, немајући заједничког плана за борбу у граду,
реони су се ограничавали углавном на одбрану. То је био
основни извор слабости Московског устанка и један од
узрока његовог пораза, како је доцније истицао Лењин.

Нарочито упоран и огорчен карактер имао је устанак
на Красној Пресњи у Москви. Краснаја Пресња била је
главна тврђава устанка, његов центар. Ту су били концен-
трисани најбољи борбени одреди којима су руководили
бољшевици. Али Краснаја Пресња била је угушена огњем
и мачем, заливена крвљу, буктала је у пламену пожара
изазваних артиљеријом.

Московски устанак био је угушен.

Устанак се није ограничио само на Москву. Револуци-
онарним устанцима био је обухваћен и низ других градова
и крајева. Оружаних устанака било је у Краснојарску, Мо-
товилихи (Перм), Новоросијску, Сормову, Севастопољу,
Кронштату.

У оружану борбу подигли су се и угњетени народи Ру-
сије. Устанак је захватио готово читаву Грузију. Устанак
крупних размера избио је у Украјини и Донбасу: у Гор-
ловки, Александровску, Луганску (Ворошиловград). Упо-
ран карактер имала је борба у Летонији. У Финској су рад-
ници створили своју Црвену гарду и дигли устанак.

Али све те устанке, као и московски, угушио је царизам са зверском суровошћу.

Мењшевици и большевици различито су оцењивали децембарски оружани устанак.

Мењшевик Плеханов је после оружаног устанка користио партију: „Није се требало лаћати оружја”. Мењшевици су доказивали да је устанак непотребна и штетна ствар, да се у револуцији може проћи без устанка, да се успех не може постићи оружаном устанком, него мирним средствима борбе.

Большевици су жигосали такву оцену као издајничку. Они су сматрали да је Московски оружани устанак само потврдио могућност успешне оружане борбе радничке класе. На Плехановљев прекор: „Није се требало лаћати оружја”, Тењин је одговарао:

„Напротив, требало се још одлучније, још енергичније и још офанзивније латити оружја, требало је објашњавати масама немогућност искључиво мирног штрајка и потребу неустрашиве и немилосрдне оружане борбе” (Лењин, књ. X, стр. 50).

Децембарски устанак 1905 године био је врхунац револуције. У децембру је царско самодржавље поразило устанак. После пораза децембарског устанка почео је заокрет к постепеном отступању револуције. Полет револуције заменио је постепено јењавање.

Царска влада журила је да искористи тај пораз да би дотукла револуцију. Царски ђелати и тамничари развили су свој крвави посао. Казнене експедиције у Пољској, Летонији, Естонији, Закавказју, Сибиру беснеле су свом жестином.

Ипак револуција још није била угушена. Радници и револуционарни сељаци отступали су полагано, под борбом. У борбу су увлачени нови слојеви радника. У штрајковима 1906 године учествовало је преко милион радника. Године 1907 — 740 хиљада. Сељачки покрет у првој половини 1906 године захватио је око половину срезова царске Русије, у другој половини године — петину свих срезова. Настављали су се немири у војсци и морнарици.

У својој борби против револуције царска влада се није ограничавала само на репресалије. Пошто је, захваљујући репресалијама, постигла прве успехе, одлучила је да револуцији зада нов ударац сазивањем нове, „законодавне“ думе. Она је рачунала да ће сазивањем такве думе одвојити сељаке од револуције и тиме дотући револуцију. У децембру 1905 године царска влада је издала закон о сазиву нове „законодавне“ думе, за разлику од старе „саветодавне“ булигинске думе, коју је збрисао бољшевички бојкот. Царски изборни закон био је, наравно, антидемократски. Избори нису били општи. Преко половине становништва било је просто лишено права гласа, на пример жене и преко два милиона радника. Није било једнаког права гласа. Бирачи су били подељени на 4 курије, како се тада говорило: земљопоседничку (спахије), градску (буржоазија), сељачку и радничку. Избори нису били непосредни, већ вишестепени. Избори стварно нису били тајни. Изборни закон обезбеђивао је у думи шачици спахија и капиталиста огромну превагу над милионима радника и сељака.

Цар је хтео да помоћу думе одбије масу од револуције. Велики део сељаштва веровао је у оно време да ће преко думе моћи добити земљу. Кадети, мењшевици и есери варали су раднике и сељаке да се уређење које је потребно народу може добити без устанка, без револуције. У борби против те преваре народа бољшевици су прогласили и провели тактику бојкота I Државне думе, у складу с одлуком примљеном на Тамерфорској конференцији.

Водећи борбу против царизма, радници су истовремено тражили јединство снага партије, уједињење партије пролетаријата. Бољшевици, наоружани познатом одлуком Тамерфорске конференције о јединству, подуширали су тај захтев радника и предложили мењшевицима да се сазове партиски конгрес уједињења. Под притиском радничких маса мењшевици су били принуђени да пристану на уједињење.

Лењин је био за уједињење, али за такво уједињење при коме се не би забашуривала разилажења у питањима револуције. Велику штету наносили су партији помирљивци (Богданов, Красин и други), који су се трудили да докажу да између бољшевика и мењшевика

нема озбиљних разилажења. Борећи се против помирљиваца, Лењин је тражио да бољшевици дођу на конгрес са својом платформом, да би радницима било јасно на каквим позицијама стоје бољшевици и на каквој се основи врши уједињење. Бољшевици су такву платформу израдили и дали је на претресање члановима партије.

У априлу 1906 године састао се у Штокхолму (Шведска) IV конгрес РСДРП, назван Конгресом уједињења. На конгресу је присуствовало 111 делегата са одлучујућим гласом, који су претстављали 57 партиских организација. Осим тога, на конгресу су били претставници националних социјал-демократских партија: 3 од Бунда, 3 од Пољске социјал-демократске партије и 3 од летонске социјал-демократске организације.

Због тога што су за време децембарског устанка и после њега биле разбијене, све бољшевичке организације нису могле да пошаљу своје делегате. Осим тога, мењшевици су у „данима слободе“ 1905 године примили у своје редове масу ситнобуржоаске интелигенције, која није имала ничег заједничког с револуционарним марксизмом. Довољно је указати на то да су тифлиски мењшевици (а у Тифлису је било мало индустријских радника) послали на конгрес исто толико делегата, колико је послала највећа пролетерска организација — петроградска. Због тога је на Штокхолмском конгресу већина, додуше незнатна, била на страни мењшевика.

Такав састав конгреса условно је мењшевички карактер одлука у читавом низу питања.

На томе конгресу дошло је само до *формалног* уједињења. Уствари, бољшевици и мењшевици остали су при својим схватањима, са својим самосталним организацијама.

Најглавнија питања која су претресана на IV конгресу била су: аграрно питање, процена ситуације и класних задатака пролетаријата, однос према Државној думи, организациона питања.

Иако су мењшевици на том конгресу били у већини, били су приморани да усвоје Лењинову формулацију првог параграфа статута о чланству у партији, како не би одбили од себе раднике.

У аграрном питању Лењин је заступао *нациснализацију* земље. Лењин је сматрао да је национализација земље могућна само с победом револуције, тек кад буде оборен царизам. Национализација земље би у том случају олакшала пролетаријату да у савезу са сеоском сиротињом пређе на социјалистичку револуцију. Национализација земље значила је да се без отштете одузме (конфискује) сва спахиска земља у корист сељака. Бољшевички аграрни програм позивао је сељаке у револуцију против цара и спахија.

Мењшевици су стајали на другом становишту. Они су заступали програм *муниципализације*. Према том програму спахиске земље не би биле даване на располагање, па чак ни на уживање сељачким заједницама, него на располагање муниципалитета (то јест месних самоуправа или земстава). Сељаци би ту земљу морали узимати под закуп, сваки према својим могућностима.

Мењшевички програм муниципализације био је споразумашки, и зато штетан за револуцију. Он није могао мобилисати сељаке за револуционарну борбу, он није био срачунат на потпуно уништење спахиског земљопоседа. Мењшевички програм био је срачунат на половични исход револуције. Мењшевици нису хтели да дижу сељаке у револуцију.

Конгрес је већином гласова примио мењшевички програм.

Мењшевици су открили своју антипролетерску, опортунистичку душу нарочито при претресању резолуције о процени текућег момента и о Државној думи. Мењшевик Мартинов отворено је иступио против хегемоније пролетаријата у револуцији. Одговарајући мењшевицима, друг Стаљин је поставио питање оштрице:

„Или хегемонија пролетаријата, или хегемонија демократске буржоазије — ето како се поставља питање у партији, ето у чему су наша разилажења”.

Што се тиче Државне думе, мењшевици су је у својој резолуцији величали као најбоље средство за решење питања револуције, за ослобођење народа од царизма. Бољшевици, напротив, сматрали су думу немоћним при-

леском царизма, застором који прикрива гнојне ране царизма, који ће он одбацити чим му буде неподесан.

У Централни комитет, изабран на IV конгресу, ушла су 3 бољшевика и 6 мењшевика. У редакцију централног органа ушли су сâми мењшевици.

Било је јасно да ће се борба у партији наставити.

После IV конгреса борба између бољшевика и мењшевика распламсала се новом жестином. У месним, формално уједињеним организацијама, иступала су с извештајима о конгресу врло често по два референта: један — од бољшевика, други — од мењшевика. После претресања двеју линија већина чланова организације у већини случајева стала би на страну бољшевика.

Живот је све више доказивао да су бољшевици у праву. Мењшевички ЦК, изабран на IV конгресу, све више је испољавао свој опортунизам, своју потпуну неспособност да руководи револуционарном борбом маса. У лето и јесен 1906 године поново се појачала револуционарна борба маса. У Кронштату и у Свеаборгу побунили су се морнари, разбуктала се борба сељаштва против спахија. А мењшевички ЦК давао је опортунистичке пароле, за којима масе нису ишле.

6. Растеривање I Државне думе. Сазивање II Државне думе. V конгрес партије. Растеривање II Државне думе. Узроци пораза прве руске револуције.

Пошто I Државна дума није била довољно послушна, царска ју је влада разјурила у лето 1906 године. Она је још више појачала репресалије против народа, развила погромашку делатност казњених експедиција по читавој земљи и објавила своју одлуку да у најскорије време сазове II Државну думу. Царска влада очигледно је постајала све дрскија. Она се више није бојала револуције, видећи да револуција јењава.

Бољшевици су морали решити питање учешћа у II думи или њеног бојкота. Говорећи о бојкоту, бољшевици су обично имали у виду активни бојкот, а не просто и пасивно уздржавање од учествовања у изборима. Бољшевици

су активни бојкот сматрали револуционарним средством које народ упозорава на царев покушај да преведе народ с револуционарног пута на пут царског „устава“, као на средство да се осујети такав покушај и организује нова навала на царизам.

Искуство с бојкотом булигинске думе показало је да је бојкот „био једино правилна тактика, коју су догађаји потпуно потврдили“ (Лењин, књ. X, стр. 27). Тај бојкот био је успешан јер није само упозоравао народ на опасности царско-уставног пута, него је и осујетио думу пре но што се и родила. Он је био успешан зато што је био извршен у време *растућег полета* револуције и што се ослањао на тај полет, а не у време опадања револуције, јер се дума могла осујетити само у условима *полета* револуције.

Бојкот витеовске, то јест I думе, извршен је после пораза децембарског устанка, када је цар изишао као победник, то јест када се могло мислити да је револуција почела да јењава.

„Али, писао је Лењин, само се по себи разуме, тада још није било разлога да се та победа (царева. — Ред.) сматра одлучном победом. Децембарски устанак 1905 године настављао се у виду читавог низа неповезаних и делимичних војних побуна и штрајкова у лето 1906 године. Парола о бојкоту витеовске думе била је парола борбе за концентрацију и уједињавање тих устанака“ (Лењин, књ. XII, стр. 20).

Бојкот витеовске думе није могао осујетити думу, иако је прилично окрњио њен ауторитет и ослабио веру једног дела становништва у думу, није могао осујетити думу, јер је био извршен, као што је сад постало јасно, у ситуацији јењавања, опадања револуције. Зато је бојкот I думе 1906 године био неуспешан. У вези с тим Лењин је писао у својој чувеној брошури „Дечја болест левичарства“ у комунизму”:

„Болшевички бојкот „парламента“ 1905 године обогатио је револуционарни пролетаријат необично драгоценим политичким искуством, показавши да је при комбинацији легалних и илегалних, парламентарних и ванпарламентарних облика борбе каткада корисно и чак

обавезно умети се одређи парламентарних... Бојкот „думе“ од стране бољшевика 1906 године био је већ погрешка, ма да и невелика, лако исправљива... Оно што важи за поједине људе, може се применити — с одговарајућим изменама — на политику и на партије. Није паметан онај ко не прави погрешке. Таквих људи нема и не може да буде. Паметан је онај ко не прави веома битне погрешке и ко их уме лако и брзо исправљати” (Лењин, књ. V, стр. 182—183).

Што се тиче II Државне думе, Лењин је, с обзиром на промењену ситуацију и опадање револуције, сматрао да бољшевици „морају подвргнути ревизији питање бојкота Државне думе” (Лењин, књ. X, стр. 26).

„Историја је показала, писао је Лењин, да онда кад се састаје дума, настаје могућност за корисну агитацију у њој и око ње; — да је тактика зближавања с револуционарним сељаштвом против кадета могућа у самој думи” (исто, стр. 29).

Из свега тога произлазило је да треба умети не само одлучно наступати, наступати у првим редовима, кад је револуција у полету, него и правилно отступати, отступати последњи, кад више нема полета, мењајући тактику у складу с промењеном ситуацијом, отступати, али не у нeredу него организовано, мирно, без панике, искоришћавајући најситније могућности да се кадрови извуку испод непријатељског ударца, да се прегрупишу, прикупе снаге и припреме за нову офанзиву на непријатеља.

Бољшевици су одлучили да суделују у изборима за II думу.

Али бољшевици нису ишли у думу ради органског „законодавног” рада у њој, у блоку с кадетима, као што су то радили мењшевици, него да би је искористили као трибину у интересу револуције.

Мењшевички ЦК, напротив, позивао је да се склапају изборни споразуми с кадетима, да се кадети помажу у думи, гледајући на думу као на законодавно тело, способно да обузда царску владу.

Већина партиских организација иступила је против политике мењшевичког ЦК.

Бољшевици су затражили да се сазове нови конгрес партије.

У мају 1907 године састао се у Лондону V конгрес партије. У време тога конгреса РСДРП је бројала (заједно с националним социјал-демократским организацијама) око 150 хиљада чланова. У свему је на конгресу присуствовало 336 делегата. Бољшевика је било 105, мењшевика — 97. Остали делегати претстављали су националне социјал-демократске организације, — пољске и летонске социјал-демократе и Бунд, који су били примљени у РСДРП на прошлом конгресу.

Троцки је покушао да на конгресу скрпи своју посебну центрумашку, то јест полумењшевичку групу, али за њим није пошао нико.

Пошто су уз бољшевице били Пољаци и Летонци, они су на конгресу имали чврсту већину.

Једно од основних питања око кога се водила борба на конгресу било је питање односа према буржоаским партијама. По том питању водила се борба између бољшевика и мењшевика још на II конгресу. Конгрес је дао бољшевичку оцену свих непролетерских партија, црнототинаша, октобрита, кадета, есера — и формулисао бољшевичку тактику према тим партијама.

Конгрес је одобрио бољшевичку политику и донео одлуку да се води немилосрдна борба како против црнототинашких партија — „Савеза руског народа“, монархиста, савета уједињеног племства, тако и против „Савеза 17 октобра“ (октобрита), трговачко-индустриске партије и партије „мирне обнове“. Све те партије биле су отворено контрареволуционарне.

Што се тиче либералне буржоазије, кадетске партије, конгрес је наложио да се води непомирљива борба за њено демаскирање. Конгрес је наложио да се демаскира лицемерни, лажни „демократизам“ кадетске партије и да се поведе борба против покушаја либералне буржоазије да стане на чело сељачког покрета.

У погледу такозваних народњачких или трудбеничких партија (народни социјалисти, група рада, есери), кон-

грес је препоручио да се разголићавају њихови покушаји да се маскирају као социјалисти. Истовремено конгрес је допуштао поједине споразуме с тим партијама ради заједничке и истовремене навалe на царизам и на кадетску буржоазију, уколико су те партије биле тада демократске партије и изражавале интересе ситне буржоазије града и села.

Још пре конгреса мењшевици су предлагали да се сазове такозвани „раднички конгрес”. По мењшевичком плану требало је сазвати конгрес на коме би присуствовали и социјал-демократи, и есери, и анархисти. Тај „раднички конгрес” имао би да створи неку „ванпартиску партију”, или неку „широку” ситнобуржоаску радничку партију без програма. Лењин је демаскирао тај веома штетни покушај мењшевика да ликвидирају социјал-демократску радничку партију и да утопе водећи одред радничке класе у ситнобуржоаску масу. Конгрес је оштро осудио мењшевичку паролу „радничког конгреса”.

Посебно место у раду конгреса заузело је питање синдиката. Мењшевици су заступали „неутралност” синдиката, то јест устајали су против руководеће улоге партије у синдикатима. Конгрес је одбио предлог мењшевика и примио бољшевичку резолуцију о синдикатима. У тој резолуцији истицало се да партија мора постићи идејно и политичко руковођење синдикатима.

У конгрес значио је велику победу бољшевика у радничком покрету. Али бољшевици се нису понели, нису заспали на ловорикама. Лењин их томе није учио. Бољшевици су знали да их и у будуће чека борба против мењшевика.

Друг Стаљин је у свом чланку „Белешке једног делегата”, објављеном 1907 године, овако оценио резултате конгреса:

„Фактично уједињење напредних радника читаве Русије у јединствену сверуску партију под заставом *револуционарне социјал-демократије* — то је смисао лондонског конгреса, то је његов општи карактер”.

У том чланку друг Стаљин наводи податке о саставу конгреса. Показало се да су бољшевичке делегате послали на конгрес углавном крупни индустриски реони (Петроград, Москва, Урал, Иваново-Вознесенск и други). Мењшевици су

дошли на конгрес из реона ситне производње, у којима су преовлађивали занатски радници, полупролетери, као и из низа чисто сељачких реона.

„Очигледно, — истицао је друг Стаљин, резимирајући резултате конгреса, — тактика большевика је тактика пролетера крупне индустрије, тактика оних реона у којима су класне противречности нарочито јасне, и класна борба нарочито оштра. Большевизам — то је тактика правих пролетера. С друге стране, није мање очигледно то, да је тактика мењшевика претежно тактика занатских радника и сељачких полупролетера, тактика оних реона у којима класне супротности нису сасвим јасне, и класна је борба маскирана. Мењшевизам — то је тактика полубуржоаских елемената пролетаријата. Тако говоре бројке” (Записници V конгреса РСДРП, стр. XI и XII, 1935 г.).

Растерујући I думу, цар је мислио да ће му II дума бити послушнија. Али ни II дума није оправдала очекивања. Зато је цар одлучио да разјури и ту думу и да помоћу погоршаног изборног закона сазове III думу — у нади да ће она бити послушнија.

Убрзо после V конгреса царска влада је извршила такозвани трећејунски удар. Трећег јуна 1907 године цар је растерао II Државну думу. Социјал-демократска думска фракција, која је бројила 65 посланика, била је ухапшена и прогнана у Сибир. Проглашен је нов изборни закон. Права радника и сељака била су још више скресана. Царска влада је настављала офанзиву.

Царски министар Столипин све крвавије се обрачунавао с радницима и сељацима. Казнене експедиције стрелале су и обесиле хиљаде револуционарних радника и сељака. У царским мучионицама мучили су и злостављали револуционаре. Особито су зверски прогоњене радничке организације, у првом реду большевици. Царски жбири тражили су Лењина, који је тајно живео у Финској. Они су хтели да се обрачунају с вођом револуције. Уз највећу опасност Лењину је пошло за руком да се у децембру 1907 године поново пребаци у иностранство, у емиграцију.

Наступиле су тешке године столипинске реакције. Прва руска револуција се, тако, завршила поразом. Томе су допринели ови узроци:

1. У револуцији није још било чврстог савеза радника и сељака против царизма. Сељаци су се дигли у борбу против спахија и они су прихватили савез с радницима против спахија. Али они још нису схватили да спахије није могућно оборити док се не обори цар, они нису схватили да цар ради заједно са спахијама, и знатан део сељака још је веровао цару и уздао се у царску Државну думу. Зато многи сељаци нису прихватили савез с радницима за обарање царизма. Сељаци су више веровали споразумашкој партији есера, него правим револуционарима — бољшевицима. Услед тога борба сељака против спахија није била довољно организована. Лењин је истицао:

„...сељаци су дејствовали сувише неповезано, неорганизовано, недовољно офанзивно, и у том се крије један од основних узрока пораза револуције” (Лењин, књига XIX, стр. 354).

2. То што знатан део сељака није хтео ићи заједно с радницима да обара царизам, изражавало се и у држању војске, која се већином састојала од сељачких синова, одевених у војничке шињеле. У појединим јединицама царске војске било је немира и побуна, али већина војника још је помагала цару да угушује радничке штрајкове и побуне.

3. Ни радници нису радили доста „сложно”. Најнапреднији одреди радничке класе развили су 1905 године херојску револуционарну борбу. Заосталији слојеви — радници индустриски најслабије развијених губернија, који су живели у селима, — покретали су се спорије. Њихово учешће у револуционарној борби особито се појачало 1906 године, али је у то време авангарда радничке класе већ била у знатној мери ослабљена.

4. Радничка класа била је водећа, главна снага револуције, али у редовима партије радничке класе није било потребног јединства и компактности. РСДРП — партија радничке класе — била је поцепана на две групе: бољшевици и мењшевици. Бољшевици су проводили доследну револуционарну линију и позивали раднике да оборе царизам.

Мењшевици су својом споразумашком тактиком кочили револуцију, збуњивали знатан део радника, цепали радничку класу. Зато радници нису у револуцији увек радили сложено, и радничка класа, немајући још јединства својих властитих редова, није могла постати прави вођа револуције.

5. Западноевропски империјалисти помогли су царском самодржављу да угуши револуцију 1905 године. Страни капиталисти бојали су се за своје капитале, уложене у Русији, и за огромне приходе. Осим тога, они су стрепили да ће се у случају победе руске револуције и радници других земаља дићи у револуцију. Зато су западноевропски империјалисти помогли цару-целату. Француски банкар дала су цару велики зајам за гушење револуције. Немачки цар држао је у приправности многохиљадиту војску за интервенцију у корист руског цара.

6. Цару је много помогао мир с Јапаном, склопљен у септембру 1905 године. Пораз у рату и страховити пораст револуције натерали су цара да пожури с потписивањем мира. Пораз у рату слабио је царизам. Склапање мира учврстило је царев положај.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

Прва руска револуција претставља читаву историску епоху у развиту наше земље. Ту историску епоху чине два периода. Први период, — када се револуција уздизала од генералног политичког штрајка у октобру до оружаног устанка у децембру, искористивши слабост цара, тученог на бојним пољима Манџурије, збрисавши булигинску думу и отимајући од цара уступак по уступак, и други период, — кад је цар, опоравивши се после склопљеног мира с Јапаном, искористио страх либералне буржоазије од револуције, искористио колебање сељаштва, бацио им као милостињу витеовску думу и прешао у офанзиву против радничке класе, против револуције.

За цигло три године револуције (1905—1907) радничка класа и сељаштво добијају такву богату школу политичког васпитања, какву не би могли добити за тридесет година обичног мирног развитака. Неколико година револу-

ције учиниле су јасним оно што се не би могло учинити јасним у току десетина година у мирним условима развитка.

Револуција је открила да је царизам заклет¹⁷ непријатељ народа, да је царизам онај грбавац кога може исправити само гроб.

Револуција је показала да либерална буржоазија не тражи савез с народом, него с царем, да је она контрареволюционарна снага, и да је споразум с њом исто што и издаја народа.

Револуција је показала да вођа буржоаско-демократске револуције може бити само радничка класа, да је само она способна да потисне либералну кадетску буржоазију, ослободи сељаштво од њеног утицаја, порази спахије, доведе револуцију до краја и прокрчи пут к социјализму.

Револуција је, најзад, показала да је радно сељаштво, без обзира на његова колебања, ипак једина озбиљна снага која је способна за савез с радничком класом.

За време револуције у РСДРП бориле су се две линије, линија бољшевика и линија мењшевика. Бољшевици су се држали правца развијања револуције, обарања царизма путем оружаног устанка, хегемоније радничке класе, изоловања кадетске буржоазије, савеза са сељаштвом, стварања привремене револуционарне владе од радничких и сељачких претставника, довођења револуције до победоносног завршетка. Мењшевици су се, напротив, држали правца спутавања револуције. Место обарања царизма путем устанка, они су предлагали његово реформисање и „побољшавање”, место хегемоније пролетаријата — хегемонију либералне буржоазије, место савеза са сељаштвом — савез с кадетском буржоазијом, место привремене револуционарне владе — Државну думу као центар „револуционарних снага” земље.

Тако су се мењшевици срозали у блато споразумаштва, поставши проводници буржоаског утицаја на радничку класу, поставши на делу агенти буржоазије у радничкој класи.

Бољшевици су се показали као једина револуционарно-марксистичка снага у партији и земљи.

Разумљиво је да је после таквих озбиљних разилажења РСДРП била уствари поцепана у две партије, партију болшевика и партију мењшевика. IV конгрес партије ништа није променио у фактичном стању ствари у партији. Он је само сачувао и нешто ојачао *формално* јединство партије. V конгрес учинио је корак напред у правцу *фактичног* уједињења партије, при чему је то уједињење извршено под заставом болшевизма.

Сумирајући резултате револуционарног покрета, V конгрес партије осудио је мењшевичку линију као споразумашку, и одобрио болшевичку линију као револуционарно-марксистичку. Тиме је он још једанпут потврдио оно што је већ било потврђено читавим током прве руске револуције.

Револуција је показала да болшевици умеју наступати, када то ситуација тражи, да су се они научили наступати борећи се у првим редовима и водити народ на јуриш. Али револуција је осим тога показала да болшевици умеју и отступати у реду, када ситуација постаје неповољна, када револуција јењава, да су болшевици научили отступати правилно, без панике и журбе, да би сачували кадрове, прикупили снаге и, прегрупписавши се у складу с новом ситуацијом, поново кренули у офанзиву на непријатеља.

Непријатељ се не може победити ако се не уме правилно наступати.

Не може се избећи уништење при поразу ако се не уме правилно отступати, отступати без панике, без пометње.

ГЛАВА IV

МЕЊШЕВИЦИ И БОЉШЕВИЦИ У ПЕРИОДУ СТО- ЛПИНСКЕ РЕАКЦИЈЕ. БОЉШЕВИЦИ СЕ ФОРМИ- РАЈУ У САМОСТАЛНУ МАРКСИСТИЧКУ ПАРТИЈУ. (1908—1912 године)

1. Столпинска реакција. Распадање у опозиционим слоје-
вима интелигенције. Декаденција. Прелаз једног дела
партијске интелигенције у табор непријатеља марксизма
и покушаји ревизије марксистичке теорије. Лењинов од-
говор ревизиоцистима у књизи „Материјализам и емпи-
риокритицизам” и одбрана теориских основа марксистичке
партије.

Царска влада распустила је II Државну думу 3 јуна 1907 године. Тај дан обично се у историји назива даном трећејунског државног удара. Царска влада донела је нов закон о изборима за III Државну думу и тиме прекр-шила свој манифест од 17 октобра 1905 године, јер је према том манифесту смела да доноси нове законе само с при-станком думе. Социјал-демократска фракција друге думе предата је суду, претставници радничке класе послани на робију и у прогонство.

Нови изборни закон састављен је тако да се у думи знатно повећавао број претставника спахија и трговачко-индустријске буржоазије. Истовремено је смањен за неко-лико пута и онако мали број сељачких и радничких прет-ставника.

Трећа дума била је по свом саставу црностотинашко-ка-детска. Од укупно 442 посланика у њој је било: десни-чара (црностотинаша) — 171, октобрита и чланова њима сродних група — 113, кадета и чланова њима блиских група — 101, трудовика — 13, социјал-демократа — 18.

Десничари (звали су се тако зато што су у думи седели на десној страни) били су претставници најљућих непријатеља радника и сељака — црностотинашких спахија-феудалаца, који су приређивали масовна батинања и стрељања сељака при угушивању сељачког покрета, организатора јеврејских погрома, крвопролића на радничким демонстрацијама, дивљачких спаљивања просторија у којима су се у данима револуције одржавали митинзи. Десничари су били за најсуровије угушивање радног народа, за неограничену царску власт, против царског манифеста од 17 октобра 1905 године.

Десничарима у думи била је блиска партија октобриста, или „Савез 17 октобра“. Октобристи су претстављали интересе крупног индустриског капитала и крупних спахија који су своја газдинства водили на капиталистички начин (у почетку револуције 1905 године октобристима је прешао знатан део кадета из редова крупних спахија). Октобристи су се од десничара разликовали само признавањем — и то на речима — манифеста од 17 октобра. Октобристи су у свему подупирали и унутрашњу и спољну политику царске владе.

Кадети, или „конституционално-демократска“ партија, имали су у III думи мање места него у I и II думи. То се тумачи тиме што је део спажиских гласова прешао од кадета октобристима.

У III думи била је заступљена малобројна група ситнобуржоаских демократа, такозваних трудовика. Трудовици су се у думи колебали између кадета и радничке демократије (бољшевика). Лењин је наглашавао да трудовици, иако су сасвим слаби у думи, претстављају масе, сељачке масе. Колебања трудовика између кадета и радничке демократије неизбежно су извирала из класног положаја ситних сопственика. Лењин је посланицима-бољшевицима, радничкој демократији, стављао у задатак — „помоћи слабим ситнобуржоаским демократима, отргнути их испод утицаја либерала, збити табор демократије против контрареволуционарних кадета, а не само против десничара...“ (Лењин, књ. XV, стр. 486).

И у току револуције 1905 године, и нарочито после њеног пораза, кадети су се све више откривали као контра-

револуционарна снага. Они су све више скидали са себе „демократску маску“, иступали као прави монархисти, брањоци царизма. Године 1909 група највиђенијих кадетских писаца издала је зборник „Вјехи“¹⁾, у коме су кадети у име буржоазије захваљивали царизму за угушење револуције. Пузећи и метанишући пред царском владом кнуте и вешала, кадети су отворено писали да треба „благосиљати ону власт која нас (то јест либералну буржоазију) једина још штити својим бајонетима и тамницама од народног гнева“.

Разјуривши П Државну думу и обрачунавши се са социјал-демократском фракцијом Државне думе, царска влада почела је да још жешће разбија политичке и економске организације пролетаријата. Робијашнице, тврђаве и места прогонства — била су препуна револуционара. Револуционари су у тамницама зверски премлаћивани, подвргавани мучењу и злостављању. Црностотинашки терор беснео је свом жестином. Царски министар Столипин начичкао је земљу вешалима. Погубљено је неколико хиљада револуционара. У оно време вешала су звали „столипинска кравата“.

Угушујући револуционарни покрет радника и сељака, царска влада није се могла ограничити само на репресалије, казнене експедиције, стрељања, тамнице, робију. Царска влада је са зебњом гледала како наивна вера сељаштва у „цара-баћушку“ све више ишчезава. Зато је она прибегла крупном маневру, наумила је да од многобројне класе сеоске буржоазије — кулака — створи себи чврст ослонац на селу.

Столипин је 9 новембра 1906 године донео нов аграрни закон о издвајању сељака из община у хуторе²⁾). Столипинов аграрни закон уништавао је заједничко уживање земље. По том закону сваки сељак могао је да узме у личну својину свој део, да се издвоји из общине. Сељак је свој део могао продати, што пре није имао право да уради. Заједница је била дужна да сељацима који иступају из общине издвоји земљу на једном месту (хутор, отруб).

¹⁾ Вјехи = Путокази. — Пр. прев.

²⁾ Хутор = салаш, посебно имање. — Пр. прев.

Богати сељаци — кулаци добијали су при том могућност да јевтино купују земљу од неимућних сељака. У току неколико година по доношењу тога закона преко милион сељака остало је потпуно без земље и пропало. На рачун неимућних сељака који су остали без земље повећао се број кулачких хутора и отруба. Понекад су то били прави спахиџи, где се увелико примењивао најамни, надничарски рад. Влада је нагонила сељаке да кулацима-хуторашима издавају из община најбољу земљу.

Док су при „ослобођењу” сељака спахије пљачкале сељачку земљу, сада су кулаци почели да пљачкају общинску земљу, добијајући најбоље парцеле, купујући од сеоске сиротиње по јевтиној цени њене делове.

Царска влада давала је кулацима велике зајмове за куповину земље и уређење хутора. Столипин је хтео да направи од кулака мале спахије, верне чуваре царског самодржавља.

За свега девет година (од 1906 до 1915) издвојило се из общине преко два милиона домаћина.

Столипинштина је још више погоршала положај сеоске сиротиње и сељака с мало земље. Раслојавање сељаштва се појачало. Почели су сукоби сељака с кулацима-хуторашима.

Истовремено је сељаштво почело схватати да неће добити спахиску земљу док постоји царска влада и спахиско-кадетска Државна дума.

У годинама појачаног издавања у хуторе (1907—1909) сељачки покрет спочетка јењава, али убрзо, 1910—1911 године и касније, долази до јачања сељачког покрета против спахија и кулака-хутораша на бази сукоба између чланова общине и хутораша.

И у области индустрије десиле су се после револуције значајне промене. Концентрација индустрије, то јест покрупљивање и скупљање индустрије у рукама све крупнијих капиталистичких група, — знатно се појачала. И пре револуције 1905 године капиталисти су се почели удруживати у савезе, да би подигли цене роби у земљи, а добијени екстрапрофит претворили у фонд за појачање извоза, како би по ниским ценама могли бацати робу на спољна тржишта и освојити

та тржишта. Такви савези, таква удружења капиталиста (монополи), звали су се трустови и синдикати. После револуције број буржоаских трустова и синдиката још више се повећао. Повећавао се и број великих банака и расла је њихова улога у индустрији. Повећавао се прилив страног капитала у Русију.

На тај начин, капитализам у Русији постајао је све више монополистички, империјалистички капитализам.

После неколико година застоја индустрија је поново оживела: повећало се вађење угља, израда метала, вађење нафте, повећала се производња тканина, шећера. Много се повећао извоз жита у иностранство.

Ма да је Русија у то време коракнула нешто напред у индустрији, она је и даље, у поређењу са Западном Европом, била заостала земља, зависна од страних капиталиста. У Русији се нису производиле машине, ни машине-алатљике — оне су се увозиле из иностранства. Није било ни аутомобилске индустрије, није било хемиске индустрије, није било производње минералних гнојива. У производњи оружја Русија је такође заостајала за другим капиталистичким земљама.

Указујући на ниски ниво потрошње метала у Русији као на знак њене заосталости, Лењин је писао:

„За пола века после ослобођења сељака потрошња гвожђа у Русији петороструко се повећала, па ипак Русија остаје невероватно, невиђено заостала земља, сиromашна и полудивља, четири пута горе снабдевена модерним средствима за производњу него Енглеска, пет пута горе него Немачка, десет пута горе него Америка” (Лењин, књ. XVI, стр. 543).

Непосредна последица привредне и политичке заосталости Русије била је зависност како руског капитализма, тако и самог царизма од западноевропског капитализма.

То се огледало у томе што су се тако важне гране народне привреде као што су угаљ, нафта, електрична индустрија, металургија, налазиле у рукама страног капитала, а готово све машине, сав уређај, царска Русија морала је увозити из иностранства.

То се огледало у поробљивачким спољним зајмовима, за чије камате је царизам сваке године цедио из становништва многе стотине милиона рубаља.

То се огледало у тајним уговорима са „савезницима“, којима се царизам обавезао да ће у случају рата послати на империјалистичке фронтове милионе руских војника ради помагања „савезника“ и обезбеђења баснословних профита енглеско-француских капиталиста.

Године столипинске реакције нарочито су се одликовале разбојничким налетима жандарма и полицајаца, царских провокатора и црнототинашких погромаша на радничку класу. Али репресалијама нису додијавали радницима само царски зулумћари. У том погледу нису за њима заостајали ни фабриканти, који су се нарочито окомили на радничку класу у годинама застоја индустрије и пораста незапослености. Фабриканти су у масама отпуштали раднике (локаут), уводили „црне књиге“ у које су уписивали свесне раднике који су активно учествовали у штрајковима. Они који би ушли у ту „црну књигу“ или у „црну листу“ нису примани на рад ни у једном предузећу које је улазило у савез фабриканата те индустријске гране. Тарифне стопе биле су још 1908 године снижене за 10—15 процената. Радни дан био је свуда продужен на 10—12 часова. Поново је почео да цвета систем пљачкашких глоба.

Пораз револуције 1905 године изазвао је расуло и распадање међу сапутницима револуције. Распадање и декаденција нарочито су се појачали међу интелигенцијом. Сапутници, који су у редове револуције дошли из буржоаске средине за време бурног полета револуције, отпали су од партије у данима реакције. Један део је прешао у табор отворених непријатеља револуције, други део се угнездио у преосталим легалним удружењима радничке класе и настојао је да скрене пролетаријат с револуционарног пута, настојао је да дискредитује револуционарну партију пролетаријата. Отпадајући од револуције, сапутници су настојали да се прилагодје реакцији, да се сложе с царизмом.

Царска влада искористила је пораз револуције да придобије најплашљивије и најсебичније сапутнике револуције за своје агенте, за провокаторе. Подли јуде-провока-

тори, које је царска тајна полиција слала у радничке и партиске организације, шпијунирали су изнутра и издавали револуционаре.

Офанзива контрареволуције развијала се и на идеолошком фронту. Појавила се читава руља помодних писаца који су „критиковали“ и „сатирали у прах“ марксизам, плували на револуцију, исмејавали је, славили издају, славили полни разврат под видом „култа личности“.

У области филозофије појачали су се покушаји „критике“, ревизије марксизма, а појавиле су се и све могуће религиозне струје, прикривене тобоже „научним“ доказима.

„Критика“ марксизма постала је мода.

Сва та господа, и поред свег свог шаренила, имала су један заједнички циљ — одвратити масе од револуције.

Декаденција и неверица заразиле су и један део партиских интелектуалаца који су себе сматрали марксистима, али који никада нису чврсто стајали на позицијама марксизма. Међу њима су били писци као Богданов, Базаров, Луначарски (који су 1905 године ишли с большевицима). Јушкевић, Валентинов (мењшевици). Они су истовремено развили „критику“ против филозофско-теориских основа марксизма, то јест дијалектичког материјализма, и против његових научно-историских основа, то јест против историског материјализма. Та се критика разликовала од уобичајене критике тиме што није вођена отворено и поштено, него закукуљено и лицемерно под фирмом „одбране“ основних позиција марксизма. Ми смо, говорили су они, у основи марксисте, али бисмо хтели да „поправимо“ марксизам, да га ослободимо од неких основних поставки. Уствари, они су били непријатељи марксизма, јер су настојали да поткопају теориске основе марксизма, ма да су на речима лицемерно порицали своје непријатељство према марксизму и дволичњачки се и даље називали марксистима. Опасност од такве лицемерне критике састојала се у томе што је била срачуната на превару обичних партијаца и што их је могла довести у заблуду. И уколико се лицемерније водила та критика срачуната на поткопавање теориских основа марксизма, утолико је постајала за партију опаснија, јер се утолико тешње спајала с општим походом реакције против партије,

против револуције. Један део интелектуалаца који су отпали од марксизма отишао је тако далеко да је стао проповедати потребу стварања нове религије (такозвани „боготражитељи” и „богоградитељи”).

Пред марксистима је стајао неодложан задатак — дати тим одродима у области теорије марксизма заслужен одговор, стргнути с њих маску, разголитити их до краја и тако одбранити теориске основе марксистичке партије.

Могло се очекивати да ће се Плеханов и његови мењшевички пријатељи, који су себе сматрали „познатим теоретичарима марксизма”, подухватити да изврше тај задатак. Али они су више волели да одговоре с неколико безначајних чланака фељтонско-критичког карактера и да се затим повуку у грмље.

Тај задатак извршио је Лењин у својој чувеној књизи „Материјализам и емпириокритицизам”, која је изишла 1909 године.

„За мање од пола године, пише Лењин у тој књизи, појавиле су се четири књиге, посвећене углавном и готово искључиво нападима на дијалектички материјализам. Ту спадају у првом реду „Огледи из (? требало је рећи: против) филозофије марксизма”, Петроград, 1908, зборник чланака Базарова, Богданова, Луначарског, Бермана, Хелфонда, Јушкевића, Суворова; затим књиге: Јушкевићева — „Материјализам и критички реализам”, Берманова — „Дијалектика у светлости модерне теорије сазнања”, Валентиновљева — „Филозофске конструкције марксизма”... Сва та лица, уједињена — без обзира на оштре разлике у политичким погледима — мржњом против дијалектичког материјализма, претендују у исто време да су у филозофији марксисти! Енгелсова дијалектика је „мистика”, — вели Берман, Енгелсови погледи су „застарели”, — додајује успут, као нешто што се само по себи разуме, Базаров; излази да су наши смели ратници, који се поносно позивају на „модерну теорију сазнања”, на „најновију филозофију” (или на „најновији позитивизам”), на „филозофију модерних природних наука” или чак на „филозофију при-

родних наука XX века", оповргли марксизам (Лењин књ. XIII, стр. 11).

Одговарајући Луначарском, који је, ради оправдања својих пријатеља-ревизиониста у филозофији, рекао: „Можда се ми варамо, али ми тражимо“, — Лењин је писао:

„Што се мене тиче, ја такође „тражим“ у филозофији. Наиме: у овим белешкама (реч је о књизи „Материјализам и емпириокритицизам“. — Ред.) ја сам ставио себи у задатак да испитам због чега су се помели људи који под видом марксизма сервирају нешто невероватно смушено, замршено и реакционарно“ (исто, стр. 12).

Међутим, Лењина књига фактично је далеко прешла оквир овог скромног задатка. Уствари, Лењина књига није само критика Богданова, Јушкевића, Базарова, Валентинова и њихових филозофских учитеља, — Авенариуса и Маха, који су у својим делима покушавали да као противтежу марксистичком материјализму сервирају префињени и дотерани идеализам. Лењина књига уједно је и одбрана теориских основа марксизма — дијалектичког и историског материјализма — и материјалистичко уопштавање свега значајног и битног што је постигла наука, и, пре свега, природне науке, у току читавог једног историског периода, периода од Енгелсове смрти до појаве Лењинове књиге „Материјализам и емпириокритицизам“.

После темељите критике руских емпириокритициста и њихових страних учитеља, Лењин у својој књизи долази до следећих закључака против филозофско-теориског ревизионизма:

1) „Све финије фалсификовање марксизма, све финије подметање антиматеријалистичких учења марксизму, — ето чиме се карактерише савремени ревизионизам и у политичкој економији, и у питањима тактике, и у филозофији уопште“ (исто, стр. 270);

2) „Читава школа Маха и Авенариуса иде ка идеализму“ (исто, стр. 291);

3) „Наши махисти заглибили су се сви одреда у идеализму“ (исто, стр. 282);

4) „Иза гносеолошке схоластике емпириокритицизма не може се сакрити борба партија у филозофији, борба која у крајњој линији изражава тенденције и идеологију непријатељских класа савременог друштва” (исто, стр. 292);

5) „Објективна класна улога емпириокритицизма у целости се своди на служење фидеистима (реакционари који дају предност вери пред науком. — *Ред.*) у њиховој борби против материјализма уопште и против историског материјализма напосе” (исто, стр. 292);

6) „Филозофски идеализам је... *пут к поповштини*” (исто, стр. 304).

Да би се оценио огромни значај Лењинове књиге у историји наше партије и да би се схватило какво је теориско богатство Лењин одбранио од свих могућих ревизиониста и одрода у периоду столипинске реакције, потребно је, бар укратко, упознати се с основима дијалектичког и историског материјализма.

То је утолико потребније, што дијалектички и историски материјализам чине теориски темељ комунизма, теориске основе марксистичке партије, а познавање тих основа и, према томе, њихово усвајање јесте дужност сваког активног борца наше партије.

Дакле:

- 1) Шта је дијалектички материјализам?
- 2) Шта је историски материјализам?

2. О дијалектичком и историском материјализму.

Дијалектички материјализам је поглед на свет марксистичко-лењинистичке партије. Он се зове дијалектички материјализам зато што је његово прилажење природним појавама, његов метод проучавања природних појава, његов метод сазнања тих појава *дијалектички*, а његово тумачење природних појава, његово схватање природних појава, његова теорија — *материјалистичка*.

Историски материјализам је проширење поставки дијалектичког материјализма на проучавање друштвеног живота,

примена поставки дијалектичког материјализма на појаве друштвеног живота, на проучавање друштва, на проучавање историје друштва.

Карактеришући свој дијалектички метод, Маркс и Енгелс позивају се обично на Хегела, као на филозофа који је формулисао основне црте дијалектике. То међутим не значи да је Марксова и Енгелсова дијалектика истовестна с Хегеловом дијалектиком. Уствари, Маркс и Енгелс узели су из Хегелове дијалектике само њено „рационално језгро“, одбацивши хегеловску идеалистичку љуску и развивши дијалектику даље, да би јој дали модерни научни вид.

„Мој дијалектички метод, каже Маркс, не само што се у својој основи разликује од Хегеловог него му је директно супротан. За Хегела је процес мишљења, који он под именом идеје претвара чак у самосталан субјект, демиург (творац) стварног, које чини само његову спољну појаву. За мене, напротив, идеално није ништа друго до материјално, пресађено у човекову главу и преображено у њој“ (К. Маркс, Поговор другом немачком издању прве књиге „Капитала“).

Карактеришући свој материјализам, Маркс и Енгелс позивају се обично на Фајербаха, као на филозофа који је материјализму вратио његова права. Али то не значи да је Марксов и Енгелсов материјализам истовестан с Фајербаховим материјализмом. Уствари, Маркс и Енгелс су из Фајербаховог материјализма узели његово „основно језгро“, развивши га даље у научно-филозофску теорију материјализма и одбацивши његове идеалистичке и религиозно-етичке наслагe. Познато је да се Фајербах, будући у основи материјалиста, бунио против назива — материјализам. Енгелс је више пута изјављивао да се Фајербах, „упркос материјалистичкој основици, још није ослободио од старих идеалистичких окова“, да „стварни Фајербахов идеализам избија на видело чим се приближимо његовој етици и филозофији религије“ (К. Маркс и Ф. Енгелс, књ. XIV, стр. 652—654).

Реч дијалектика долази од грчке речи „диалого“, што значи — водити разговор, полемисати. У старо доба под дијалектиком се подразумевала вештина да се дође до истине пу-

тем откривања противречности у судовима противника и савлађивања тих противречности. У старо доба неки филозофи сматрали су да је откривање противречности у мишљењу и сукобљавање супротних мишљења најбоље средство за откривање истине. Тај дијалектички начин мишљења, проширен касније на природне појаве, претворио се у дијалектички метод сазнања природе, који је посматрао природне појаве као појаве које се вечно крећу и мењају, а развој природе као резултат развика противречности у природи, као резултат узајамног деловања супротних сила у природи.

Дијалектика је у својој основи директно супротна метафизици.

1) *Марксистички дијалектички метод* карактеришу ове основне црте:

а) Супротно метафизици, дијалектика гледа на природу не као на случајан скуп предмета, појава, које су једна од друге одвојене, једна од друге изоловане и једна од друге независне, — него као на повезану, јединствену целину, у којој су предмети, појаве, органски везане једна с другом, зависе једна од друге и условљавају једна другу.

Зато дијалектички метод сматра да се ни једна појава у природи не може схватити ако се узме изоловано, ван везе с појавама које је окружују, јер се свака појава у свакој области природе може претворити у бесмислицу ако се посматра ван везе с условима који је окружују, одвојено од њих, и обрнуто, свака појава може се схватити и образложити ако се посматра у њеној нераскидивој вези с појавама које је окружују, у њеној условљености од појава које је окружују.

б) Супротно метафизици, дијалектика гледа на природу не као на стање мировања и непокретности, застоја и непроменљивости, него као на стање непрекидног кретања и мењања, непрекидног обнављања и развика, где увек нешто нице и развија се, нешто пропада и изумире.

Зато дијалектички метод тражи да се на појаве гледа не само с гледишта њихове узајамне везе и условљености, него и с гледишта њиховог кретања, њиховог мењања, њиховог развика, с гледишта њиховог настајања и изумирања.

За дијалектички метод није најважније оно што у датом моменту изгледа трајно, али већ почиње изумирати, него оно што настаје и што се развија, чак и кад у датом моменту изгледа нетрајно, јер је за њега неодољиво само оно што настаје и што се развија.

„Сва природа, каже Енгелс, почевши од њених најсићушних честица па до највећих тела, почевши од зрна песка и завршавајући са сунцем, почевши од протиста (примарна жива ћелија. — *Ред.*) и завршавајући с човеком, налази се у вечном настајању и пропадању, у непрекидном току, у непрестаном кретању и мењању” (исто, стр. 484).

Зато, каже Енгелс, дијалектика „узима ствари и њихове појмове одразе углавном у њиховој узајамној вези, у њиховом сплету, у њиховом кретању, у њиховом настајању и ишчезавању” (*К. Маркс и Ф. Енгелс, књ. XIV, стр. 23*).

в) Супротно метафизици, дијалектика гледа на процес развитка не као на прост процес рашћења, у коме квантитативне промене не воде квалитативним променама, — него као на такав развитак који прелази од незнатних и скривених квантитативних промена на отворене промене, на корените промене, на квалитативне промене, у коме квалитативне промене не настају постепено, него брзо, изненада, у облику скоковитог прелаза од једног стања у друго стање, не настају случајно, него законито, настају као резултат нагомилавања неприметних и постепених квантитативних промена.

Зато дијалектички метод сматра да процес развитка треба схватати не као кретање у кругу, не као просто понављање пређеног, него као прогресивно кретање, као кретање по узлазној линији, као прелаз од старог квалитативног стања у ново квалитативно стање, као развитак од једноставног к сложене, од нижег к вишем.

„Природа је, каже Енгелс, пробни камен дијалектике, и савремене природне науке, које пружају за ту пробу ванредно богат и сваким даном све већи материјал, доказале су тиме да се у природи, на крају крајева, све збива дијалектички, а не метафизички,

да се она креће не у вечно једнаком кругу, који се непрестано понавља, него да доживљава праву историју. Овде треба пре свега споменути Дарвина, који је задао најјачи ударац метафизичком погледу на природу, доказавши да је сав данашњи органски свет, биљке и животиње, а према томе и човек, производ процеса развитка који је трајао милионе година" (исто, стр. 23).

Карактеришући дијалектички развитак као прелаз од квантитативних промена на квалитативне, Енгелс каже:

„У физици... свака промена је прелаз квантитета у квалитет — последица квантитативне промене телу својственог или на њега пренетог квантитета кретања којег било облика. Тако, на пример, температура воде нема у почетку никаквог значаја за њено капљевито течно стање; али кад се температура воде повећава или смањује, настаје тренутак када се то стање кохезије мења и вода се претвара — у једном случају у пару, а у другом случају — у лед... Тако је потребан одређени минимум јачине струје да жица од платине почне давати светлост; тако сваки метал има своју температуру топљења; тако свака течност има при одређеном притиску своју одређену тачку смрзавања и врења — уколико нашим средствима можемо постићи одговарајућу температуру; тако, најзад, сваки гас има своју критичну тачку, на којој се одговарајућим притиском и хлађењем може претворити у течно стање... Такозване физикалне константе (тачке прелаза из једног стања у друго стање. — *Ред.*) у већини случајева нису ништа друго него назив за граничне тачке, где квантитативно (мењање) појачавање или смањивање кретања изазива квалитативну промену у стању дотичног тела, — где, према томе, квантитет прелази у квалитет" (исто, стр. 527—528).

Прелазећи даље на хемију, Енгелс наставља:

„Хемију можемо назвати науком о квалитативним променама тела, које се врше под утицајем промена квантитативног састава. То је већ знао и Хегел... Узмимо кисеоник: ако се овде у молекулу споје три

атома, а не два, као обично, онда имамо пред собом озон — тело које се врло одређено разликује по свом мису и деловању од обичног кисеоника. А шта да се каже о разним пропорцијама, у којима се кисеоник спаја с азотом или сумпором и од којих свака даје тело, квалитативно различито од свих других тела!" (исто, стр. 528).

Најзад, критикујући Диринга, који на сав глас грди Хегела и у исто време кришом позајмљује од њега познату поставку да је прелаз из царства безосећајног света у царство осећаја, из царства неорганског света у царство органског живота — скок у ново стање, Енгелс каже:

„Па то је Хегелова гранична линија односа мере, у којој чисто квантитативно повећање или смањење изазива на одређеним граничним тачкама *квалитативни скок*, као на пример у случају загревања или хлађења воде, где су тачке врења и смрзавања оне граничне линије на којима се — под нормалним притиском — врши скок у ново агрегатно стање, где, према томе, квантитет прелази у квалитет" (исто, стр. 45—46).

г) Супротно метафизици, дијалектика полази од тога да су предметима природе, појавама природе, својствене унутрашње противречности, јер све оне имају своју негативну и позитивну страну, своју прошлост и будућност, оно што престаје да живи и оно што се развија, да борба тих супротности, борба између старог и новог, између оног што изумире и оног што се рађа, између оног што престаје да живи и оног што се развија, сачињава унутрашњу садржину процеса развитка, унутрашњу садржину претварања квантитативних промена у квалитативне.

Зато дијалектички метод сматра да процес развитка од нижега к вишем не тече као хармонично развијање појава, него као избијање противречности, својствених предметима, појавама, као „борба“ супротних тенденција које делују на основу тих противречности.

„Дијалектика у правом смислу, каже Лењин, јесте проучавање противречности у самој суштини предмета“ (Лењин, „Филозофске свеске“, стр. 263).

И даље:

„Развитак је »борба« супротности" (Лењин, књ. XIII, стр. 301).

То су укратко основне црте марксистичког дијалектичког метода.

Није тешко схватити какав огроман значај има проширење основних поставки дијалектичког метода на проучавање друштвеног живота, на проучавање историје друштва, какав огроман значај има примена тих поставки на историју друштва, на практичну делатност партије пролетаријата.

Ако у свету нема изолованих појава, ако су све појаве међусобно повезане и једна другу условљавају, онда је јасно да сваки друштвени поредак и сваки друштвени покрет у историји треба процењивати не с гледишта „вечне правде" или неке друге унапред створене идеје, како то често чине историчари, него с гледишта оних услова који су родили тај поредак и тај друштвени покрет и с којима су они повезани.

Робовски поредак је за савремене услове бесмислица, противприродна глупост. Робовски поредак у условима распадања првобитне заједнице сасвим је разумљива и законита појава, јер значи корак напред у поређењу с поретком првобитне заједнице.

Тражење буржоаско-демократске републике у условима постојања царизма и буржоаског друштва, рецимо 1905 године у Русији, био је потпуно разумљив, правилан и револуционаран захтев, јер је тада буржоаска република значила корак напред. Тражење буржоаско-демократске републике за наше садашње услове у СССР бесмислен је и контрареволуционаран захтев, јер буржоаска република у поређењу са совјетском републиком јесте корак натраг.

Све зависи од услова, места и времена.

Разумљиво је да без таквог историског прилажења друштвеним појавама наука о историји не може постојати и развијати се, јер само такво прилажење чува историску науку да се не претвори у хаос случајности и у гомилу нај-апсурднијих погрешака.

Даље. Ако се свет налази у непрекидном кретању и раз-
витку, ако је изумирање старог и настајање новог — закон

развитка, јасно је да нема више „непоколебљивих“ друштвених поредака, „вечних принципа“ приватне својине и експлоатације, „вечних идеја“ потчињавања сељака спахијама радника капиталистима.

Дакле, капиталистички поредак може се заменити социјалистичким, као што је капиталистички поредак у своје време заменио феудални поредак.

Дакле, не треба се оријентисати на оне слојеве друштва који се више не развијају, иако они у садашњем тренутку сачињавају снагу која преовлађује, него на оне слојеве који се развијају, који имају будућност, иако у садашњем тренутку не претстављају снагу која преовлађује.

Осамдесетих година прошлога века, у епоси борбе марксиста против народњака, пролетаријат у Русији сачињавао је незнатну мањину у поређењу с инокосним сељаштвом, које је сачињавало огромну већину становништва. Али пролетаријат се развијао, као класа, док се сељаштво, као класа, распадало. И баш зато што се пролетаријат развијао, као класа, марксисти су се оријентисали на пролетаријат. И они се нису преварили, јер, као што је познато, пролетаријат је после израстао од незнатне снаге у прворазредну историску и политичку снагу.

Дакле, да се не погреша у политици, треба гледати напред, а не натраг.

Даље. Ако је прелаз спорих квантитативних промена у брзе и изненадне квалитативне промене закон развитка, онда је јасно да револуционарни преврати, које извршују угњетене класе, претстављају потпуно природну и неизбежну појаву.

Дакле, прелаз од капитализма социјализму и ослобођење радничке класе од капиталистичког јарма не може се остварити путем спорих промена, путем реформи, него само путем квалитативне промене капиталистичког поретка, путем револуције.

Дакле, да се не погреша у политици, треба бити револуционар, а не реформист.

Даље. Ако се развитак врши путем избијања унутрашњих противречности, путем сукоба супротних сила на бази

тих противречности с тиме да се савладају те противречности, онда је јасно да је класна борба пролетаријата потпуно природна и неизбежна појава.

Дакле, не треба заташкавати противречности капиталистичког поретка, него их треба откривати и расплитати, не треба гасити класну борбу, него је доводити до краја.

Дакле, да се не би погрешило у политици, треба водити непомирљиву класну пролетерску политику, а не реформистичку политику хармоније интереса пролетаријата и буржоазије, а не споразумашку политику „урастања“ капитализма у социјализам.

Тако стоји ствар с марксистичким дијалектичким методом, ако га применимо на друштвени живот, ако га применимо на историју друштва.

Што се тиче марксистичког филозофског материјализма, он је у својој основи директно супротан филозофском идеализму.

2) *Марксистички филозофски материјализам* карактеришу ове основне црте:

а) Супротно идеализму, који сматра свет оваплоћењем „апсолутне идеје“, „светског духа“, „свести“, — Марков филозофски материјализам полази од тога да је свет по својој природи *материјалан*, да разнолике појаве у свету претстављају разне видове материје у кретању, да узајамна повезаност и узајамна условљеност појава, што утврђује дијалектички метод, јесу законитости развитка материје у кретању, да се свет развија по законима кретања материје и да му није потребан никакав „светски дух“.

„Материјалистички поглед на свет, каже Енгелс, просто значи схватање природе онаквом каква она јесте, без икаквих страних додатака” (*К. Маркс и Ф. Енгелс*, књ. XIV, стр. 651).

Дотичући се материјалистичких погледа античког филозофа Хераклита, према коме „свет, једини од свега, није створен ни од каквих богова и ни од каквих људи, него је био, јесте и биће вечно живи огањ који се законито пали и законито гаси“, — Лењин каже: „Врло добро излагање начела дијалектичког материјализма” (*Лењин*, „Филозофске свеске“, стр. 318).

б) Супротно идеализму, који тврди да реално постоји само наша свест, да материјални свет, биће, природа постоје само у нашој свести, у нашим осећајима, претставама, појмовима, — марксистички филозофски материјализам полази од тога да материја, природа, биће, претстављају објективну реалност која постоји ван и независно од свести, да је материја примарна, јер је она извор осећаја, претстава, свести, а свест је секундарна, изведена, јер је одраз материје, одраз бића, да је мишљење производ материје која је у свом развоју достигла високи степен савршенства, наиме — производ мозга, а мозак је орган мишљења, да због тога не смемо одвајати мишљење од материје, ако нећемо да паднемо у грубу погрешку.

„Главна питања читаве филозофије, каже Енгелс, јесте питање о односу мишљења према бићу, духа према природи... Филозофи су се поделили на два велика тabora, према томе како су одговарали на ово питање. Они који су тврдили да је дух постојао пре природе... чинили су идеалистички табор. Они пак који су природу сматрали за примарно, припадали су разним школама материјализма“ (К. Маркс, Изабрана дела, књ. I, стр. 329).

II даље:

„Материјални свет који се опажа чулима и коме и ми сами припадамо, јесте једини стварни свет... Наша свест и наше мишљење, ма колико нам изгледали натчулни, производ су материјалног, телесног органа, мозга. Није материја производ духа, него је сам дух само највиши производ материје“ (исто стр. 332).

Дотичући се питања материје и мишљења, Маркс каже:

„Не може се одвојити мишљење од материје која мисли. Материја је субјект свих промена“ (исто, стр. 302).

Карактеришући марксистички филозофски материјализам, Лењин каже:

„Материјализам уопште признаје објективно реално биће (материју) независним од свести, од осећаја, од искуства... Свест... је само одраз бића, у најбољем

случају приближно веран (адекватан, идеално-тачан) његов одраз" (Лењин, књ. XIII, стр. 266—267).

И даље:

— „Материја је оно што, делујући на наша чула, производи осећај: материја је објективна реалност, која нам је дата у осећају... Материја, природа, биће, физичко — јесте примарно, а дух, свест, осећај, психичко — секундарно" (исто, стр. 119—120).

— „Слика света јесте слика која показује како се материја креће и како »материја мисли«" (исто, стр. 288).

— „Мозак је орган мишљења" (исто, стр. 125).

в) Супротно идеализму, који оспорава могућност сазнања света и његове законитости, не верује у веродостојност наших знања, не признаје објективну истину и сматра да је свет пун „ствари по себи", које наука никада не може сазнати, — марксистички филозофски материјализам полази са становишта да се свет и његове законитости потпуно могу сазнати, да су наша знања о природним законима, проверена искуством, праксом, веродостојна знања која имају значај објективних истина, да у свету нема ствари које се не могу сазнати, да постоје једино ствари које још нису сазнате, а које ће бити откривене и сазнате снагом науке и праксе.

Критикујући поставку Канта и других идеалиста о несазнајности света и несазнајним „стварима по себи" и бранећи познату поставку материјализма о веродостојности наших знања, Енгелс пише:

„Пракса, то јест експеримент и индустрија, најодлучније побија ове, као и све друге филозофске мудрости. Ако правилност нашег схватања неке природне појаве можемо доказати тиме што је сами правимо, што је производимо из њених услова, што је уз то приморавамо да служи нашим циљевима, онда је Кантовој несхватљивој „ствари по себи" дошао крај. Хемиске супстанце које се стварају у животињским и биљним телима биле су такве „ствари по себи" док их органска хемија није почела правити једну за другом; тиме се „ствар по себи" претварала у ствар за нас, на пример ализарин, боја из броћа коју ми сада

не добијамо из корена броја гајеног у пољу, него много јевтиније и једноставније из катрана каменог угља. Коперников сунчани систем био је у току триста година хипотеза, у највећој мери вероватна, али ипак хипотеза. Кад је Леверје, на основу података тога система, не само доказао да мора постојати још једна, до тада непозната планета, него је израчунао и место које она заузима у небеском простору, и када је после тога Гале заиста нашао ту планету, Коперников систем био је доказан" (*К. Маркс, Изабрана дела, књ. I, стр. 330*).

Опитујући Богданова, Базарова, Јушкевића и друге њихове присталице због фидеизма и бранећи познату поставку материјализма да су наша научна знања о законитостима у природи веродостојна, да закони науке претстављају објективну истину, Лењин каже:

„Савремени фидеизам никако не одбацује науку; он одбацује само „претеране претензије“ науке, наиме, претензију на објективну истину. Ако постоји објективна истина (како мисле материјалисти), ако су природне науке, одражавајући спољни свет у човековом „искуству“, једине способне да нам дају објективну истину, онда се сваки фидеизам безусловно одбацује" (*Лењин, књ. XIII, стр. 102*).

То су, укратко, карактеристичне црте марксистичког филозофског материјализма.

Може се лако схватити какав огроман значај има проширење поставки филозофског материјализма на проучавање друштвеног живота, на проучавање историје друштва, какав огроман значај има примена тих поставки на историју друштва, на практичну делатност партије пролетаријата.

Ако повезаност природних појава и њихова узајамна условљеност претстављају законитости развита природе, онда из тога излази да повезаност и узајамна условљеност појава друштвеног живота не претстављају случајност, него законитост друштвеног развита.

Дакле, друштвени живот, историја друштва, престају бити скуп „случајности“, јер историја друштва постаје

законити развитак друштва, а проучавање историје друштва претвара се у науку.

Дакле, практична делатност партије пролетаријата не сме се заснивати на добрим жељама „истакнутих“ личности, на захтевима „разума“, на „универзалном моралу“ итд., него на законитостима развитка друштва, на проучавању тих законитости.

Даље. Ако се свет може сазнати, и ако су наша знања о законима развитка природе веродостојна знања која имају значај објективне истине, онда из тога следи да се друштвени живот, развитак друштва, такође може сазнати, а да су подаци науке о законима развитка друштва — веродостојни подаци, који имају значај објективних истина.

Дакле, наука о историји друштва, и поред све сложености појава друштвеног живота, може постати исто тако егзактна наука, као рецимо биологија, способна да искористи законе развитка друштва за практичну примену.

Дакле, партија пролетаријата не сме се у својој практичној делатности руководити неким случајним мотивима, него друштвеним законима развитка, практичним закључцима из тих закона.

Дакле, социјализам се из маште о лепшој будућности човечанства претвара у науку.

Дакле, повезаност науке и практичне делатности, повезаност теорије и праксе, њихово јединство, мора да постане звезда водиља партије пролетаријата.

Даље. Ако је природа, биће, материјални свет примарно, а свест, мишљење — секундарно, изведено, ако материјални свет претставља објективну реалност која постоји независно од људске свести, а свест је одраз те објективне реалности, онда из тога следи да је материјални живот друштва, његово биће, такође примарно, а његов духовни живот — секундарно, изведено, да је материјални живот друштва објективна реалност која постоји независно од воље људи, а духовни живот друштва — одраз те објективне реалности, одраз бића.

Дакле, извор формирања духовног живота друштва, извор порекла друштвених идеја, друштвених теорија, политичких схватања, политичких установа, не треба тражити у

самим идејама, теоријама, схватањима, политичким установама, него у условима материјалног живота друштва, у друштвеном бићу, чији су одраз те идеје, теорије, схватања итд.

Дакле, ако се у разним периодима историје друштва опажају разне друштвене идеје, теорије, схватања, политичке установе, ако у робовском поретку сусрећемо једне друштвене идеје, теорије, схватања, политичке установе, у феудализму — друге, у капитализму — треће, онда се то не објашњава „природом“, „својством“ самих идеја, теорија, схватања, политичких установа, него различитим условима материјалног живота друштва у различитим периодима друштвеног развитка.

Какво је друштвено биће, какви су услови материјалног живота друштва, — такве су и његове идеје, теорије, политичка схватања, политичке установе.

У вези с тим Маркс каже:

„Не одређује свест људи њихово биће, него обрнуто, њихово друштвено биће одређује њихову свест“ (*К. Маркс, Изабрана дела, књ. I, стр. 269*).

Дакле, да не би погрешила у политици и да не би доспела у положај празних сањара, партија пролетаријата не сме у својој делатности полазити од апстрактних „принципа људског разума“, него од конкретних услова материјалног живота друштва, као одлучујуће снаге друштвеног развитка, не сме полазити од лепих жеља „великих људи“, него од реалних потреба развитка материјалног живота друштва.

Слом утописта, па међу њима и народњака, анархиста, есера, објашњава се, између осталог, тиме што нису признавали првенствену улогу услова материјалног живота друштва у развоју друштва и што, падајући у идеализам, своју практичну делатност нису вршили на основу потреба развитка материјалног живота друштва, него независно од њих и против њих, — што су је вршили на основу „идеалних планова“ и „свеобухватних“ пројеката, отргнутих од реалног живота друштва.

Снага и виталност марксизма-лењинизма састоји се у томе, што се он у својој практичној делатности ослања баш

на потребе развитка материјалног живота друштва, не одвајајући се никада од реалног живота друштва.

Из Маркових речи, међутим, не излази да друштвене идеје, теорије, политичка схватања, политичке установе, немају значаја у животу друштва, да оне, са своје стране, не утичу на друштвено биће, на развитак материјалних услова друштвеног живота. Ми смо досад овде говорили само о *пореклу* друштвених идеја, теорија, схватања, политичких уснова, о њиховом *постанку*, о томе да је духовни живот друштва одраз услова његовог материјалног живота. Што се тиче *значаја* друштвених идеја, теорија, схватања, политичких уснова, што се тиче њихове *улоге* у историји, то историски материјализам не само да не пориче, него, напротив наглашава њихову важну улогу и значај у животу друштва у историји друштва.

Постоје разне друштвене идеје и теорије. Има старије идеје и теорија које су преживеле свој век и служе интересима преживелих друштвених снага. Њихов значај састоји се у томе што коче развитак друштва, његов напредак. Има нових, напредних идеја и теорија које служе интересима напредних друштвених снага. Њихов значај састоји се у томе што олакшавају развитак друштва, његов напредак, при чему добијају утолико већи значај, уколико тачније одражавају потребе развитка материјалног живота друштва.

Нове друштвене идеје и теорије настају тек кад развитак материјалног живота друштва постави пред друштво нове задатке. Али чим су једном настале, оне постају врло озбиљна снага која олакшава решавање нових задатака што их поставља развитак материјалног живота друштва, која олакшава напредак друштва. Ту се управо и огледа изванредно велики организаторски, мобилизаторски и преображавајући значај нових идеја, нових теорија, нових политичких схватања, нових политичких уснова. Нове друштвене идеје и теорије и настају управо зато што су неопходне друштву, што је без њиховог организаторског, мобилизаторског и преображавајућег деловања *немогуће* решити сазреле задатке развитка материјалног живота друштва. Наставши на бази нових задатака, које је поставио

развитак материјалног живота друштва, нове друштвене идеје и теорије крче себи пут, постају својина народних маса, мобилишу их, организују их против преживелих друштвених снага, и, на тај начин, олакшавају обарање преживелих друштвених снага, које коче развитак материјалног живота друштва.

Тако друштвене идеје, теорије, политичке установе, наставши на бази сазрелих задатака развитка материјалног живота друштва, развитка друштвеног бића, — и саме затим утичу на друштвено биће, на материјални живот друштва, стварајући услове који су потребни да би се до краја решили сазрели задаци материјалног живота друштва и омогућно његов даљи развитак.

У вези с тим Маркс каже:

„Теорија постаје материјална снага чим овлада масама“ (*К. Маркс и Ф. Енгелс*, књ. I, стр. 406).

Дакле, да би могла утицати на услове материјалног живота друштва и убрзати њихов развитак, убрзати њихово побољшање, партија пролетаријата мора се ослонити на такву друштвену теорију, на такву друштвену идеју, која правилно одражава потребе развитка материјалног живота друштва и која је услед тога способна да покрене широке народне масе, способна да их мобилише и организује од њих велику армију пролетерске партије, спремну да разбије реакционарне снаге и да прокрчи пут напредним друштвеним снагама.

Слом „економиста“ и мењшевика објашњава се поред осталог и тиме, што они нису признавали мобилизаторску, организаторску и преображавајућу улогу напредне теорије, напредне идеје, и што су, падајући у вулгарни материјализам, сводили ту улогу готово на ништа, — према томе, осуђивали партију на пасивност, на таворење.

Снага и виталност марксизма-лењинизма састоји се у томе што се он ослања на напредну теорију која правилно одражава потребе развитка материјалног живота друштва, подиже теорију на висину која јој припада и сматра за своју дужност да до краја искористи њену мобилизаторску, организаторску и преображавајућу снагу.

Тако историски материјализам решава питање односа између друштвеног бића и друштвене свести, између услова развитка материјалног живота и развитка духовног живота друштва.

3) Историски материјализам.

Остаје још да се разјасни питање: шта с гледишта историског материјализма треба разумети под „условима материјалног живота друштва“, који у крајњој линији одређују физиономију друштва, његове идеје, схватања, политичке установе итд.

Уствари, — шта су то „услови материјалног живота друштва“, које су њихове карактеристичне црте?

Несумњиво је да у појам „услова материјалног живота друштва“ улази, пре свега, природа која окружује друштво, географска средина, која је један од неопходних и сталних услова материјалног живота друштва и која, наравно, утиче на развитак друштва. Каква је улога географске средине у развитку друштва? Није ли географска средина она главна снага која одређује физиономију друштва, карактер друштвеног поретка људи, прелаз од једног поретка у други?

Историски материјализам одговара на ово питање негативно.

Географска средина је, неоспорно, један од сталних и неопходних услова друштвеног развитка, и она, разуме се, утиче на развитак друштва, — она убрзава или успорава ток друштвеног развитка. Али њен утицај није одређујући утицај, јер се промене и развитак друштва врше неупоредиво брже него промене и развитак географске средине. У току три хиљаде година у Европи су се изређала три различита друштвена поретка: првобитна заједница, робовски поредак, феудални поредак, а у источном делу Европе, у СССР, изређала су се чак четири друштвена поретка. Међутим, у истом том периоду географски услови у Европи или се уопште нису променили, или су се променили тако незнатно, да географија неће чак ни да говори о томе. То је и разумљиво. За иоле озбиљније промене географске средине потребни су милиони година, док је за озбиљне промене друштвеног поретка људи довољно неколико стотина или неколико хиљада година.

А из тога излази да географска средина не може бити главни узрок, *одређујући* узрок друштвеног развитака, јер оно што остаје готово непромењено у току десетина хиљада година, не може бити главни узрок развитака онога што преживљује битне промене у току неколико стотина година.

Несумњиво је, даље, да пораст становништва, већа или мања густина становништва, такође улази у појам „услова материјалног живота друштва”, јер људи сачињавају неопходни елеменат услова материјалног живота друштва, и без извесног минимума људи не може бити никаквог материјалног живота друштва. Није ли пораст становништва она главна снага која одређује карактер друштвеног поретка људи?

Историски материјализам одговара и на ово питање негативно.

Додуше, пораст становништва утиче на развитака друштва, олакшава или успорава развитака друштва, али он не може бити главна снага друштвеног развитака, и његов утицај на развитака друштва не може бити *одређујући* утицај, јер пораст становништва сам по себи не даје кључ за објашњење питања зашто на место датог друштвеног поретка долази баш тај и тај нови поредак, а не неки други, зашто на место првобитне заједнице долази баш робовски поредак, на место робовског поретка — феудални, на место феудалног — буржоаски, а не неки други поредак.

Кад би пораст становништва био одређујућа снага друштвеног развитака, већа густина становништва неизоставно би морала довести до остварења одговарајућег вишег типа друштвеног поретка. Међутим, то уствари нигде не видимо. Густина становништва у Кини четири пута је већа него у САД, па ипак САД, с гледишта друштвеног развитака, стоје изнад Кине, јер у Кини још увек влада полуфеудални поредак, док су САД давно већ постигле највиши стадиј развитака капитализма. Густина становништва у Белгији 19 пута је већа него у САД, и 26 пута већа него у СССР, па ипак САД с гледишта друштвеног развитака стоје изнад Белгије, а за СССР-ом Белгија је заостала за читаву историску епоху, јер у Белгији влада капиталистички поредак,

док је СССР већ докрајчио капитализам и организовао социјалистички поредак.

А из тога излази да пораст становништва није и не може бити главна снага друштвеног развитака која одређује карактер друштвеног поретка, физиономију друштва.

а) У чему се онда састоји она главна снага у систему услова материјалног живота друштва, која одређује физиономију друштва, карактер друштвеног поретка, развитака друштва од једног поретка к другом?

За такву снагу историски материјализам сматра начин прибављања средстава за живот, потребних за опстанак људи, начин производње материјалних добара — хране, одеће, обуће, стана, огрева, оруђа за производњу и сл., потребних да би друштво могло да живи и да се развија.

Да би људи могли да живе, треба да имају храну, одећу, обућу, стан, огрев и сл., да би имали та материјална добра, треба да их производе, а да би их производили, треба да имају оруђа за производњу, помоћу којих људи производе храну, одећу, обућу, стан, огрев и сл., треба да умеју производити та оруђа, треба да се умеју користити тим оруђима.

Оруђа за производњу помоћу којих се производе материјална добра, људи који стављају у покрет оруђа за производњу и остварују производњу материјалних добара захваљујући извесном продукционом искуству и радним навикама, — сви ти елементи скупа сачињавају производне снаге друштва.

Али производне снаге чине само једну страну производње, једну страну начина производње, која изражава однос људи према предметима и природним силама што се искоришћавају за производњу материјалних добара. Другу страну производње, другу страну начина производње, чине међусобни односи људи у процесу производње, продукциони односи међу људима. Људи не воде борбу против природе и не искоришћавају природу за производњу материјалних добара изоловано једни од других, као јединке које су отргнуте једна од друге, него скупа, у групама, у заједницама. Зато је производња увек и у свим условима друштвена производња. У процесу производње материјалних до-

бара људи успостављају између себе ове или оне узајамне односе у производњи, ове или оне продукционе односе. Ти односи могу бити односи сарадње и узајамне помоћи људи слободних од експлоатације, они могу бити односи господства и потчињености, они могу бити, најзад, прелазни односи од једног облика продукционих односа к другом облику. Али ма какав карактер имали продукциони односи, они чине — свагда и у сваком поретку — исто онако неопходан елеменат производње, као што су и производне снаге друштва.

„У производњи, вели Маркс, људи делују не само на природу него и један на другог. Они не могу производити а да се на неки начин не удружују ради заједничке делатности и ради узајамне размене своје делатности. Да би производили, људи ступају у одређене везе и односе, и само у оквиру тих друштвених веза и односа постоји њихов однос према природи, врши се производња” (*К. Маркс и Ф. Енгелс*, књ. V, стр. 429).

Према томе, производња, начин производње, обухвата како производне снаге друштва, тако и продукционе односе међу људима, па је према томе оваплоћење њиховог јединства у процесу производње материјалних добара.

Прва особина производње састоји се у томе што се она никада дуго не задржава на једној тачки и што се увек налази у стању промене и развитка, при чему промене у начину производње неизбежно изазивају промене читавог друштвеног поретка, друштвених идеја, политичких схватања, политичких установа, — изазивају преуређење читавог друштвеног и политичког система. На разним степенима развитка људи се служе разним начинима производње, или, простије речено, — воде различит начин живота. У првобитној заједници постоји један начин производње, у робовском поретку постоји други начин производње, у феудализму — трећи начин производње итд. Саобразно с тим различит је и друштвени поредак људи, њихов духовни живот, њихова схватања, њихове политичке установе.

Какав је начин производње друштва, — такво је у основи и само друштво, такве су његове идеје и теорије, политичка схватања и установе.

Или, простије речено: какав је начин живота људи, такав им је и начин мишљења.

То значи да је историја развитка друштва у првом реду историја развитка производње, историја начина производње који смењују једни друге у току векова, историја развитка производних снага и продукционих односа међу људима.

Дакле, историја друштвеног развитка истовремено је и историја самих произвођача материјалних добара, историја радних маса, које су основна снага процеса производње и које остварују производњу материјалних добара, потребних за опстанак друштва.

Дакле, историска наука, ако хоће да буде стварна наука, не може више сводити историју друштвеног развитка на делатност краљева и војсковођа, на делатност „освајача” и „победилаца” држава, него треба, у првом реду, да се бави историјом произвођача материјалних добара, историјом радних маса, историјом народâ.

Дакле, кључ за проучавање закона историје друштва не треба тражити у главама људи, у схватањима и идејама друштва, него у начину производње који друштво примењује у сваком датом историском периоду, — у економици друштва.

Дакле, први задатак историске науке јесте проучавање и откривање закона производње, закона развитка производних снага и продукционих односа, закона економског развитка друштва.

Дакле, партија пролетаријата, ако хоће да буде права партија, треба у првом реду да упозна закон развитка производње, законе економског развитка друштва.

Дакле, да не би погрешила у политици, партија пролетаријата мора полазити, како у изграђивању свога програма тако и у својој практичној делатности, пре свега, од закона развитка производње, од закона економског развитка друштва.

в) Друга особина производње састоји се у томе што њене промене и развитак почињу увек с променама и развитком производних снага, пре свега — с променама и развитком оруђа за производњу. Производне снаге

су најпокретљивији и најреволуционарнији елеменат производње. Најпре се мењају и развијају производне снаге друштва, а затим, у зависности од тих промена и у складу с њима, мењају се продукциони односи међу људима, економски односи међу људима. То, међутим, не значи да продукциони односи не утичу на развитак производних снага и да последње не зависе од првих. Развијајући се у зависности од развитка производних снага, продукциони односи са своје стране утичу на развитак производних снага, убрзавајући га или успоравајући. При томе треба истаћи да продукциони односи не могу сувише дуго заостајати за порастом производних снага и бити с њиме у противречности, јер се производне снаге могу развијати у пуној мери само онда када продукциони односи одговарају карактеру, стању производних снага и дају довољно места за развитак производних снага. Стога, ма колико да продукциони односи заостајали за развитком производних снага, они морају — пре или после — доћи у склад — и стварно долазе у склад — са степеном развитка производних снага, с карактером производних снага. У противном случају јединство производних снага и продукционих односа у систему производње било би из основа нарушено, имали бисмо поремећај производње у целини, кризу производње, уништавање производних снага.

Пример несклада између продукционих односа и карактера производних снага, пример сукоба између њих — јесу економске кризе у капиталистичким земљама, у којима се приватнокапиталистичка својина средстава за производњу налази у вапијућем нескладу с друштвеним карактером процеса производње, с карактером производних снага. Резултат тога несклада јесу економске кризе које доводе до разарања производних снага, при чему управо тај несклад претставља економску основу социјалне револуције, која је позвана да уништи данашње продукционе односе и створи нове, који одговарају карактеру производних снага.

И обрнуто, пример потпуног склада између продукционих односа и карактера производних снага имамо у социјалистичкој народној привреди у СССР, где је друштвена својина средстава за производњу потпуно у складу са дру-

штвеним карактером процеса производње и где због тога нема ни економских криза, ни уништавања производних снага.

Према томе, производне снаге нису само најпокретљивији и најреволуционарнији елемент производње. Оне су истовремено одређујући елемент развитака производње.

Какве су производне снаге, — такви морају да буду и продукциони односи.

Док стање производних снага одговара на питање каквим оруђима за производњу производе људи потребна материјална добра, стање продукционих односа одговара на друго питање: у чијим се рукама налазе *средства за производњу* (земља, шуме, воде, рудна блага, сировине, оруђа за производњу, зграде за производњу, саобраћај и средства за везу и сл.), да ли у рукама читавог друштва или у рукама појединих лица, група, класа које их искоришћавају за експлоатисање других лица, група, класа.

Ево схематске слике развитака производних снага од најстаријих времена до наших дана. Прелаз од грубих камених оруђа на лук и стрелу и, у вези с тим, прелаз од ловачког начина живота на припитомљавање животиња и на примитивно сточарство; прелаз од каменог оруђа на метално оруђе (гвоздена секира, рало с гвозденим раоником и сл.) и, у вези с тим, прелаз на гајење биљака и на земљорадњу; даље усавршавање металног оруђа за обрађивање материјала, прелаз на ковачки мех, прелаз на грнчарство и, у вези с тим, развитака заната, одвајање заната од земљорадње, развитака самосталне занатске и доцније мануфактурне производње; прелаз од занатских оруђа за производњу на машину и претварање занатско-мануфактурне производње у машинску индустрију; прелаз на систем машина и појава савремене крупне машинизирани индустрије, — то је општа, ма да веома непотпуна, слика развитака производних снага друштва у току историје човечанства. При томе је разумљиво да су развијање и усавршавање оруђа за производњу вршили људи који су повезани с производњом, а да се није вршило независно од људи, — према томе, заједно с променом и развитаком оруђа за производњу мењали су се и развијали људи, као најважнији елемент производних снага, мењало се и развијало њихово искуство у произ-

водњи, њихове радне навике, њихова способност руковања оруђима за производњу.

У складу с променом и развјетком производних снага друштва у току историје — мењали су се и развијали продукциони односи међу људима, њихови економски односи.

Историја познаје пет основних типова продукционих односа: првобитну заједницу, робовски, феудални, капиталистички, социјалистички.

Основица продукционих односа у првобитној заједници је друштвена својина средстава за производњу. То у суштини одговара карактеру производних снага у том периоду. Камена оруђа и лук и стрела, који су се касније појавили, искључивали су могућност појединачне борбе против природних сила и дивљих звери. Да би сабрали плодове у шуми, уловили рибу у води, саградили какво пребивалиште, људи су морали да раде заједнички, ако нису хтели да постану жртва глади, дивљих звери, или суседних заједница. Заједнички рад води заједничкој својини средстава за производњу, као и произведених добара. Ту још не постоје појмови о приватној својини средстава за производњу, ако не рачунамо личну својину неких оруђа за производњу, која су у исти мах оруђа за одбрану од дивљих звери. Ту нема експлоатације, нема класа.

Основица продукционих односа у робовском поретку је својина господара робова над средствима за производњу, као и над произвођачем — робом, кога господар може продати, купити, убити као животињу. Такви продукциони односи у суштини одговарају стању производних снага у том периоду. Место камених оруђа људи су сада располагали металним оруђима, место оскудне и примитивне ловачке привреде, која није знала ни за сточарство ни за земљорадњу, појавило се сточарство, земљорадња, занати, подела рада између тих грана производње, појавила се могућност размене производа између појединих лица и заједница, могућност гомилања богатства у рукама неколицине, стварно гомилање средстава за производњу у рукама мањине, могућност потчињавања већине мањини и претварања чланова већине у робове. Ту више нема заједничког и сло-

бодног рада свих чланова друштва у процесу производње, — ту влада принудни рад робова, експлоатисаних од господара робова који не раде. Стога нема ни заједничке својине средстава за производњу, као ни заједничке својине произведених добара. Њу замењује приватна својина. Ту је господар робова први и главни пуноважни сопственик.

Богаташи и сиромаси, експлоататори и експлоатисани, пуноправни и бесправни, сурова класна борба међу њима — то је слика робовског поретка.

Основица продукционих односа у феудалном поретку је својина феудалаца над средствима за производњу и непотпуна својина над произвођачем, — над кметом, кога феудалац више не може убити, али га може продати, купити. Напореда с феудалном својином постоји индивидуална својина сељака и занатлије над оруђима за производњу и над својим приватним газдинством, заснована на личном раду. Такви продукциони односи у суштини одговарају стању производних снага у том периоду. Даље усавршавање ливења и обраде гвожђа; све шира употреба гвозденог плуга и разбоја; даљи развитак земљорадње, повртарства, виноградарства, уљарства; појава мануфактурних предузећа напореда са занатским радионицама, — то су карактеристичне црте стања производних снага.

Нове производне снаге траже да радник има извесну иницијативу у производњи и вољу за рад, интерес за рад. Зато феудалац напушта роба, као незаинтересованог за рад и потпуно неиницијативног радника, и више воли да има посла с кметом, који има своје газдинство, своја оруђа за производњу и код којег постоји извесна заинтересованост за рад, потребна да би се обрадила земља и феудалцу плаћало у натури од летине.

Приватна својина се ту развија даље. Експлоатација је готово исто тако сурова као и у ропству, — она је само незнатно ублажена. Класна борба између експлоататора и експлоатисаних чини основну црту феудалног поретка.

Основица продукционих односа у капиталистичком поретку је капиталистичка својина над средствима за производњу и непостојање својине над произвођачима, — над најамним радницима, које капиталист не може ни убити,

ни продати, јер су слободни од личне зависности, али који су лишени средстава за производњу и, да не би умрли од глади, морају продавати своју радну снагу капиталисти и носити на врату јарам експлоатације. Напореда с капиталистичком својином над средствима за производњу постоји, и то спочетка веома распрострањена, приватна својина од кметске зависности ослобођеног сељака и занатлије, својина над средствима за производњу, основана на личном раду. Уместо занатских радњица и мануфактурних предузећа појавиле су се огромне фабрике и заводи, снабдевени машинама. Уместо племићких имања која се обрађују примитивним сељачким оруђима за производњу, појавиле су се крупне капиталистичке економије вођене на основу агротехнике и снабдеване пољопривредним машинама.

Нове производне снаге траже да произвођачи буду културнији и разборитији од утучених и заосталих кметова, способни да схвате машину и правилно рукују њоме. Зато капиталисти више воле да имају посла с најамним радницима, слободним од кметских окова, довољно културним да правилно рукују машинама.

Али, развивши до огромних размера производне снаге, капитализам се заплео у противречности које су за њега неразрешиве. Производећи све више и више робе и обарајући цену роби, капитализам заоштрава конкуренцију, упропашћује масу ситних и средњих приватних сопственика, претвара их у пролетере и смањује њихову куповну моћ, услед чега продаја произведене робе постаје немогућна. А проширујући производњу и скупљајући у огромним фабрикама и заводима милионе радника, капитализам даје процесу производње друштвени карактер и тиме поткопава своју сопствену базу, јер друштвени карактер процеса производње тражи да својина над средствима за производњу буде друштвена, а међутим својина над средствима за производњу остаје приватнокапиталистичка, неспојива с друштвеним карактером процеса производње.

Те непомирљиве противречности између карактера производних снага и продукционих односа избијају у периодичним кризама хиперпродукције, кад капиталисти, због тога што су економски упропастили масе становништва, не на-

лазе купаца који могу да плате робу, и приморани су да спаљују производе, да уништавају готову робу, да обустављају производњу, да уништавају производне снаге, док су милиони становника принуђени да пате од незапослености и глади не зато што нема робе, већ зато што је произведено сувише много робе.

То значи да капиталистички продукциони односи више не одговарају стању производних снага друштва и да су дошли у непомирљиву противречност с њима.

То значи да је капитализам бременит револуцијом, која је позвана да замени данашњу капиталистичку својину над средствима за производњу социјалистичком својином.

То значи да најоштрија класна борба између експлоататора и експлоатисаних чини основну црту капиталистичког поретка.

Основица продукционих односа у социјалистичком поретку, који је засада остварен само у СССР, јесте друштвена својина над средствима за производњу. Ту нема више ни експлоататора ни експлоатисаних. Произведена добра расподељују се према раду — у складу с принципом: „ко не ради, не треба да једе“. Узајамни односи људи у процесу производње имају овде карактер другарске сарадње и социјалистичке узајамне помоћи произвођача, слободних од експлоатације. Овде се продукциони односи налазе у потпуном складу са стањем производних снага, јер се друштвени карактер процеса производње појачава друштвеном својином над средствима за производњу.

Због тога социјалистичка производња у СССР не зна за периодичне крпзе хиперпродукције нити за апсурдности које су с њима у вези.

Због тога се овде производне снаге развијају убрзаним темпом, јер им продукциони односи, који су с њима у складу, дају широко поље за такав развитак.

Таква је слика развитка продукционих односа међу људима у току историје човечанства.

Таква је зависност развитка продукционих односа од развитка производних снага друштва — пре свега од развитка оруђа за производњу — услед које промене и

развитак производних снага доводе пре или после до одговарајућих промена и развитка продукционих односа.

„Употреба и стварање средстава за рад¹⁾“, каже Маркс, иако у ембрионалном облику и својствено неким животињским врстама, чине специфичну карактеристичну црту људског процеса рада, и зато Франклин и дефинише човека као животињу која прави оруђа. Исту важност коју за упознавање ишчезлих животињских врста има структура фосилних костура, имају и остаци средстава за рад за проучавање ишчезлих друштвено-економских формација. Економске епохе не разликују се по томе шта се производи, него по томе како се производи... Средства за рад нису само мерило развитка људске радне снаге, него нам откривају и друштвене односе у којима се рад врши” (К. Маркс, „Капитал”, књ. I, стр. 121, издање 1935 г.).

И даље:

— „Друштвени односи тесно су везани с производним снагама. Стичући нове производне снаге, људи мењају свој начин производње, а с променом начина производње, начина обезбеђивања свога живота, — они мењају све своје друштвене односе. Ручни млин даје вам друштво са сизереом (феудалцем. — Ред.) на челу, парни млин — друштво с индустријским капиталистом” (К. Маркс и Ф. Енгелс, књ. V, стр. 364).

— „Непрекидно се врши кретање пораста производних снага, разарање друштвених односа, настајање идеја, непокретна је само апстракција кретања” (исто, стр. 364).

Карактеришући историски материјализам, формулисан у „Манифесту комунистичке партије”, Енгелс каже:

„Економска производња и из ње нужно настала друштвена структура сваке историске епохе сачињавају основицу за политичку и интелектуалну историју те епохе... Према томе, од распада прастарог заједничког поседа земље, читава историја била је

¹⁾ Под „средствима за рад“ Маркс углавном подразумева оруђа за производњу. — Ред.

историја класних борби, борби између експлоатисаних и експлоататорских, између потчињених и владајућих класа на различитим степенима друштвеног развитка... Сада је та борба достигла такав степен на коме се експлоатисана и угњетена класа (пролетаријат) више не може ослободити од класе која је експлоатише и угњетава (од буржоазије), а да у исто време заувек не ослободи и цело друштво од експлоатације, угњетавања и класних борби..." (Енгелсов предговор немачком издању „Манифеста”).

г) *Трећа особина* производње састоји се у томе што нове производне снаге и њима одговарајући продукциони односи не настају одвојено од старог поретка, после ишчежавања старог поретка, него у утроби старог поретка, не настају услед намерне, свесне делатности људи, него стихиски, несвесно, независно од воље људи. Два су узрока због којих оне настају стихиски и независно од воље људи:

Прво, јер људи нису слободни у избору овог или оног начина производње, јер свако ново поколење, улазећи у живот, затиче већ готове производне снаге и продукционе односе као резултат рада прошлих поколења, услед чега оно у прво време мора узети све оно што у области производње затиче у готовом облику и прилагодити се њима. да би могло производити материјална добра.

Друго, јер усавршавајући ово или оно оруђе за производњу, овај или онај елеменат производних снага, људи нису свесни, не схватају и не мисле о томе до каквих ће друштвених резултата довести та усавршавања, него мисле само на своје свакодневне интересе, на то како ће олакшати свој рад и извући неку непосредну, опипљиву корист за себе.

Када су неки чланови првобитне заједнице постепено и пипајући прелазили од камених оруђа на гвоздена оруђа, они, разуме се, нису знали нити су размишљали о томе до каквих ће друштвених резултата довести та новина, они нису схватили и нису били свесни тога да прелаз на метална оруђа значи преврат у производњу, да ће он на крају крајева довести до робовског поретка, — они су просто

хтели да олакшају свој рад и да извуку непосредне, опипљиве користи, — њихова свесна делатност била је ограничена уским оквиром свакодневне личне користи.

Кад је у периоду феудалног поретка млада буржоазија Европе напоређо с малим цеховским радионицама почела да подиже крупна мануфактурна предузећа и да на тај начин креће напред производне снаге друштва, она, разуме се, није знала и није размишљала о томе до каквих ће друштвених последица довести та новина; она није била свесна и није схватала да ће та „мала“ новина довести до таквог прегруписавања друштвених снага, које се мора завршити револуцијом и против краљевске власти, чију је милост она тако високо ценила, и против племића, у чије су редове врло често сањали да допру њени најбољи претставници, — она је просто хтела да појевтини производњу робе, да бади више робе на тржишта Азије и управо откривене Америке и да добије што више профита, — њена је свесна делатност била ограничена уским оквиром те свакодневне праксе.

Кад су руски капиталисти заједно са страним капиталистима убрзано уводили у Русију модерну крупну машинску индустрију, не дирајући у царизам и пуштајући спахијама да пљачкају сељаке, они, разуме се, нису знали нити су размишљали о томе до каквих ће друштвених последица довести тај велики пораст производних снага; они нису били свесни и нису схватили да ће тај важни скок у области друштвених производних снага довести до таквог прегруписавања друштвених снага које ће омогућити пролетаријату да привуче сељаштво на своју страну и изврши победоносну социјалистичку револуцију, — они су просто хтели да до крајњих граница прошире индустријску производњу, загосподаре огромним унутрашњим тржиштем, постану монополисти и извуку из народне привреде што више профита, — њихова свесна делатност није ишла даље од њихових свакодневних уско практичних интереса.

У складу с тим Маркс каже:

„У друштвеној производњи свога живота (то јест у производњи материјалних добара потребних за људски живот. — Ред.) људи улазе у одређене, неопходне, од

њихове воље независне¹⁾ односе — продукционе односе, који одговарају одређеном степену развитка њихових материјалних производних снага” (К. Маркс, Изабрана дела, књ. I, стр. 269).

То међутим не значи да промене продукционих односа и прелаз од старих продукционих односа на нове протиче глатко, без сукоба, без потреса. Напротив, такав прелаз обично се врши путем револуционарног обарања старих продукционих односа и учвршћивања нових. До извесног периода развитак производних снага и промене у области продукционих односа теку стихиски, независно од воље људи. Али то само до извесног момента, до момента када производне снаге, које су никле и које се развијају, сазру како треба. Пошто нове производне снаге сазру, продукциони односи и њихови носиоци — владајуће класе, претварају се у ону „несавладиву” препреку која се може уклонити с пута само свесном делатношћу нових класа, насилном акцијом тих класа, револуцијом. Овде се особито јасно испољава огромна улога нових друштвених идеја, нових политичких установа, нове политичке власти, које су позване да силом уклоне старе продукционе односе. На основу сукоба између нових производних снага и старих продукционих односа, на основу нових економских потреба друштва, ничу нове друштвене идеје, нове идеје организују и мобилишу масе, масе се збијају у нову политичку армију, стварају нову револуционарну власт и искоришћавају је за насилно уклањање старог поретка у области продукционих односа и учвршћивање новог поретка. Стихиски процес развитка уступа место свесној делатности људи, мирни развитак — насилном преврату, еволуција — револуцији.

„Пролетаријат, каже Маркс, у борби против буржоазије нужно се уједињује у класу... путем револуције он се претвара у владајућу класу и као владајућа класа силом уклања старе продукционе односе” („Манифест комунистичке партије”, издање 1938 г., стр. 52).

¹⁾ Курзив редакције.

И даље:

— „Пролетаријат искоришћава своју политичку власт да корак по корак одузме од буржоазије сав капитал, да централизује сва оруђа за производњу у рукама државе, тј. пролетаријата организованог као владајућа класа и да што брже повећа масу производних снага” (исто, стр. 50).

— „Насиље је бабица сваког старог друштва, кад је оно бременисто новим” (Маркс, „Капитал”, књ. I, стр. 603, 1935 г.).

Ево генијалне формулације суштине историског материјализма, коју је Маркс дао 1859 године у историском „предговору” својој чувеној књизи „Прилог критици политичке економије”:

„У друштвеној производњи свога живота људи улазе у одређене, неопходне, од њихове воље независне односе — продукционе односе, који одговарају одређеном степену развита њихових материјалних производних снага. Укупност тих продукционих односа сачињава економску структуру друштва, реалну базу на којој се издиже правна и политичка надградња и којој одговарају одређени облици друштвене свести. Начин производње материјалног живота условљава социјални, политички и духовни процес живота уопште. Не одређује свест људи њихово биће, него, обрнуто, њихово друштвено биће одређује њихову свест. На извесном степену свога развита материјалне производне снаге друштва долазе у противречност с постојећим продукционим односима, или — што је само правни израз тога — са односима својине у којима су се оне дотле развијале. Из развојних облика производних снага ти се односи претварају у њихове окове. Тада наступа епоха социјалне револуције. С променом економске базе врши се брже или спорије преврат читаве големе надградње. При посматрању таквих преврата потребно је увек разликовати материјални преврат у економским условима производње, који се може констатовати с тачношћу природних наука, од правних, политичких, религиозних, уметничких или филозофских, краће: од идеолошких облика, у којима

људи постају свесни тог сукоба и боре се против њега. Као год што се о поједином човеку не сме судити по ономе што он сам о себи мисли, исто се тако не сме судити о некој епоси преврата према њеној свести. Напротив, ту свест треба објаснити противречностима материјалног живота, постојећим сукобом између друштвених производних снага и продукционих односа. Ни једна друштвена формација не пропада пре него што се развију све производне снаге, којима она даје довољно простора, а нови, виши продукциони односи никада се не појављују пре него што у крилу самог старог друштва сазру материјални услови њиховог постојања. Зато човечанство поставља себи увек само онакве задатке које може решити, јер се при ближем посматрању увек показује да и сам задатак искрсава тек онда када већ постоје материјални услови за његово решење, или се бар налазе у процесу настајања" (*К. Маркс, Изабрана дела, књ. I, стр. 269—270*).

Тако стоји ствар с марксистичким материјализмом, ако га узмемо у његовој примени на друштвени живот, у примени на историју друштва.

То су основне црте дијалектичког и историског материјализма.

Из овога се види какво је теориско благо одбранио Лењин за партију од насртаја ревизиониста и одрода, и какав је велики значај за развитак наше партије имала појава Лењинове књиге „Материјализам и емпириокритицизам“.

3. Бољшевици и мењшевици у годинама столпнине реакције. Борба бољшевика против ликвидатора и одзовиста.

Рад у партиским организацијама у годинама реакције био је много тежи него у претходном периоду разарања револуције. Број чланова партије нагло је опао. Многи ситнобуржоаски сапутници партије, особито интелектуалци, напустили су редове партије, бојећи се прогона царске владе.

Лењин је истицао да револуционарне партије треба у таквим тренуцима да наставе с учењем. У периоду полета револуције оне су се училе да наступају, у периоду реакције оне треба да науче како се правилно отступа, како се прелази у

илегалност, како се чува и учвршћује илегална партија, како се за учвршћивање веза с масама искоришћавају легалне могућности, разне легалне, нарочито масовне организације.

Мењшевици су отступали панично, не верујући у могућност новог полета револуције, они су се срамно одрицали револуционарних програмских захтева и револуционарних парола партије, хтели су да ликвидирају, да униште револуционарну илегалну партију пролетаријата. Зато су такве мењшевице прозвали *ликвидаторима*.

За разлику од мењшевика, бољшевици су били уверени да ће у најближим годинама наступити револуционарни полет и да је партија дужна припремити масе за тај нови полет. Основни задаци револуције нису били решени. Сељаштво није добило спахиску земљу, радници нису добили 8-часовни радни дан, није било оборено народу мрско царско самодржавље, које је поново угушило оно мало политичких слобода што их је народ од њега извојевао још 1905 године. На тај начин су и даље постојали узроци који су изазвали револуцију 1905 године. Зато су бољшевици веровали у нов полет револуционарног покрета, припремали се за њ, прикупљали снаге радничке класе.

Бољшевици су црпили веру у неизбежност новог револуционарног полета још и из чињенице да је револуција 1905 године научила радничку класу да своја права осваја у масовној револуционарној борби. У годинама реакције, у годинама офанзиве капитала, радници нису могли заборавити поуке 1905 године. Лењин је цитирао писма радника, у којима су они, говорећи о томе како их фабриканти поново утњетавају и малтретирају, писали: „Чекајте, опет ће доћи 1905-та!“

Главни политички циљ бољшевика остао је исти као 1905 године — оборити царизам, довршити буржоаско-демократску револуцију, прећи на социјалистичку револуцију. Бољшевици нису ни за тренутак заборављали тај циљ, и даље су истицали пред масама основне револуционарне пароле: демократска република, конфискација спахиске земље, 8-часовни радни дан.

Али тактика партије није могла остати иста онаква каква је била у периоду полета револуције 1905 године. На

пример, за неко време није било могуће позивати масе на генерални политички штрајк или на оружани устанак, јер је наступило опадање револуционарног покрета, радничка класа је била јако заморена, реакционарне класе су знатно ојачале. Партија је морала водити рачуна о новој ситуацији. Офанзивну тактику требало је заменити одбранбеном тактиком, тактиком прикупљања снага, тактиком превођења кадрова у илегалност и партиског рада у илегалности, тактиком комбиновања илегалног рада с радом у легалним радничким организацијама.

И бољшевицима је пошло за руком да изврше тај задатак.

„Ми смо годинама пре револуције умели да радимо. Нису нас узалуд називали кремен-људима. Социјал-демократи су формирали пролетерску партију која неће клонути духом због неуспеха првог ратног напада, неће изгубити главу, неће се занети пустоловинама”, писао је Лењин (*Лењин*, књ. XII, стр. 126).

Бољшевици су се борили за одржање и учвршћивање илегалних партиских организација. Али у исто време бољшевици су сматрали потребним да искоришћавају све легалне могућности, сваку легалну закачку, помоћу које су се могле подржавати и чувати везе с масама и на тај начин јачати партија.

„То је био период заокрета наше партије од отворене револуционарне борбе против царизма на заобилазне путеве борбе, на искоришћавање свих легалних могућности — од болесничких благајни до думске трибине. То је био период отступања, пошто смо били разбијени у револуцији 1905 године. Тај заокрет тражио је од нас усвајање нових метода борбе, да бисмо, прикупивши снаге, поново пошли у отворену револуционарну борбу против царизма” (*Стаљин*, Стенографски извештај XV конгреса, стр. 366—367, 1935 г.).

Преостале легалне организације биле су нека врста заклона за илегалне партиске организације и средство за везу с масама. Да би сачували везу с масама, бољшевици су искоришћавали синдикате и друге легалне друштвене организације: болесничке благајне, радничке задруге, клубове и културна удружења, народне домове. Бољ-

шевици су искоришћавали трибину државне думе за демаскирање политике царске владе, за демаскирање кадета, за придобијање сељака на страну пролетаријата. Одржање илегалне партиске организације и руковођење свим другим облицима политичког рада преко те организације обезбеђивали су партији провођење правилне партиске линије, припремање снага за нови револуционарни полет.

Бољшевици су остваривали своју револуционарну линију борећи се на два фронта, против двају облика опортунизма у партији: против *ликвидатора*, отворених противника партије, и против такозваних *одзовиста*, прикривених непријатеља партије.

Лењин, бољшевици, водили су непомирљиву борбу против ликвидаторства од саме појаве те опортунистичке струје. Лењин је истицао да је ликвидаторство агентура либералне буржоазије у партији.

У децембру 1908 године одржана је у Паризу пета (општеруска) конференција РСДРП. На Лењинов предлог та конференција је осудила ликвидаторство, то јест покушаје једног дела партиске интелигенције (мењшевика) „да ликвидира постојећу организацију РСДРП и да је пошто пото замени безобличним удружењем у границама легалности, макар се та легалност купила по цену отвореног одрицања од програма, тактике и традиција партије” (СКП(б) у резолуцијама, део I, стр. 128).

Конференција је позивала све партиске организације на одлучну борбу против ликвидаторских покушаја.

Али мењшевици се нису покорили тој одлуци конференције и све више су се срозавали у ликвидаторство, издају револуције, зближавање с кадетима. Мењшевици су се све отвореније одрицали револуционарног програма пролетерске партије, захтева демократске републике, 8-часовног радног дана, конфискације спахиске земље. Мењшевици су хтели да, по цсну одрицања од програма и тактике партије, добију дозволу од царске владе за постојање јавне, легалне, тобоже „радничке” партије. Мењшевици су били спремни да се помире са Столипиновим режимом, да му се прилагоде. Зато су ликвидаторе звали још и „столипинска радничка партија”.

Упоредо с борбом против отворених противника револуције — ликвидатора, којима су на челу били Дав, Акселрод, Потресов, а уз то су им помагали Мартов, Троцки и други мењшевици, — бољшевици су водили непомирљиву борбу против прикривених ликвидатора, против одзовиста, који су маскирали свој опортунизам „левым“ фразама. Назив одзовисти добио је део бивших бољшевика који су тражили да се раднички посланици опозову из Државне думе и да се уопште обустави сваки рад у легалним организацијама.

Године 1908 део бољшевика затражио је да се социјал-демократски посланици опозову из Државне думе. Отуда име „одзовисти“. Одзовисти су образовали своју посебну групу (Богданов, Луначарски, Алексински, Покровски, Бубнов и други), која је повела борбу против Лењина и лењинске линије. Одзовисти су одлучно одбијали да раде у радничким синдикатима и у другим легалним удружењима. Тиме су они наносили велику штету радничкој ствари. Одзовисти су одвајали партију од радничке класе, лишавали је везе с ванпартиским масама, хтели да се зачауре у илегалној организацији и уједно су је излагали ударцима, одузимајући јој могућност да искоришћава легалне заклоне. Одзовисти нису схватили да у Државној думи и преко ње бољшевици могу утицати на сељаштво, да могу раскринкавати политику царске владе, политику кадета који су настојали да на превару поведу за собом сељаштво. Одзовисти су ометали прикупљање снага за нов револуционарни полет. Зато су одзовисти били „ликвидатори с наличја“ — они су настојали да ликвидирају могућност искоришћавања легалних организација, и тако се, уствари, одрицали пролетерског руковођења широким ванпартиским масама, одрицали револуционарног рада.

Саветовање проширене редакције бољшевичког листа „Пролетер“, сазвано године ради оцене држања одзовиста, осудило је одзовисте. Бољшевици су изјавили да они немају ничег заједничког с одзовистима, и искључили су их из бољшевичке организације.

И ликвидатори и одзовисти били су само ситно-буржоаски сапутници пролетаријата и његове партије.

У тешком тренутку за пролетаријат ликвидатори и одзовисти су особито јасно показали своје право лице.

4. Борба бољшевика против троцкизма. Августовски анти-партиски блок.

Док су бољшевици водили непомирљиву борбу на два фронта — против ликвидатора и одзовиста — за доследну линију пролетерске партије, Троцки је подупирао мењшевике-ликвидаторе. Баш у то време Лењин га је назвао „Јудушка Троцки“. Троцки је организовао у Бечу (Аустрија) литерарну групу и почео издавати „ванфракциски“, а уствари мењшевички, лист. Лењин је тада писао о Троцком: „Троцки се понео као најподлији каријериста и фракционаш... Брбља о партији, а понаша се горе од свих других фракционаша“.

Доцније, 1912 године, Троцки је био организатор Августовског блока, то јест блока свих антибољшевичких група и струја против Лењина, против бољшевичке партије. У том блоку, непријатељском према бољшевизму, ујединили су се и ликвидатори и одзовисти, доказавши тиме своју сродност. Троцки и троцкисти стајали су у свим основним питањима на ликвидаторским позицијама. Али Троцки је своје ликвидаторство маскирао центрумаштвом, то јест помирљивством, тврдећи да он не стоји ни на страни бољшевика ни на страни мењшевика и да тобоже настоји да их помири. Лењин је поводом тога говорио да је Троцки подлији и штетнији од отворених ликвидатора, јер обмањује раднике да је тобоже „изван фракција“, а уствари у потпуности подупире мењшевике-ликвидаторе. Троцкизам је био главна група која је ширила центрумаштво.

„Центрумаштво је, — пише друг Стаљин, — појам политички. Његова идеологија је идеологија прилагођавања, идеологија потчињавања пролетерских интереса интересима ситне буржоазије у оквиру једне заједничке партије. Та идеологија је туђа и противна лењинизму“ (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 379, изд. 9-то).

У то време су Камењев, Зиновјев и Риков били уствари прикривени агенти Троцкога, јер су му често помагали против Лењина. Уз помоћ Зиновјева, Камењева, Рикова и дру-

гих прикривених савезника Троцкога био је, против Лењинове воље, сазван у јануару 1910 године пленум ЦК. У то време изменио се састав ЦК услед хапшења низа бољшевика, и колебљиви елементи добили су могућност да проведу антилењинске одлуке. Тако је на том пленуму одлучено да се обустави бољшевички лист „Пролетер“ и да се да новчана помоћ листу Троцког „Правда“, коју је издавао у Бечу. Камењев је ушао у редакцију листа Троцког и заједно са Зиновјевом настојао је да претвори лист Троцког у орган ЦК.

Само захваљујући Лењиновом настојању јануарски пленум ЦК донео је одлуку којом се осуђује ликвидаторство и одзовизам, али су се и ту Зиновјев и Камењев залагали за предлог Троцког, да се ликвидатори не зову њиховим правим именом.

Догодило се онако како је предвиђао и упозоравао Лењин: одлуци пленума ЦК покорили су се само бољшевици, обуставили свој орган „Пролетер“, а мењшевици су и даље издавали свој фракционашки ликвидаторски „Глас социјалдемократа“.

Лењиново становиште у свему је подупирао друг Стаљин, који је у 11 броју „Социјалдемократа“ објавио специјални чланак. У том чланку осуђивало се држање помагача троцкизма, говорило о потреби ликвидације ненормалног положаја који је настао у бољшевичкој фракцији услед издајничког држања Камењева, Зиновјева и Рикова. У томе чланку су истакнути најпречи задаци, који су доцније остварени на Прашкој партиској конференцији: сазив општепартиске конференције, издавање легалног партиског листа и стварање илегалног партиског центра у Русији за руковођење практичним радом. Чланак друга Стаљина оснивао се на одлукама Бакинског комитета, који је у свему подупирао Лењина.

Насупрот Августовском антипартиском блоку Троцког, у који су ушли искључиво антипартиски елементи, створен је партиски блок присталица чувања и учвршћивања илегалне пролетерске партије. У тај блок ушли су бољшевици на челу с Лењином и мали број мењшевика-партијаца на челу с Плехановом. Плеханов и његова група

партијаца-мењшевика, остајући у низу питања на мењшевичким позицијама, одлучно су се ограђивали од Августовског блока и ликвидатора и тражили споразум с бољшевицима. Лењин је прихватио Плехановљев предлог и пристао на привремени блок с Плехановом против антипартистских елемената, полазећи од тога да ће тај блок бити користан за партију, а штетан по ликвидаторе.

Друг Стаљин је у свему подупирао тај блок. Он је у то време био у прогонству. У писму Лењину друг Стаљин је писао из прогонства:

„По мом мишљењу правилна је једино линија блока (Лењин—Плеханов): 1) она, и само она, одговара правим интересима рада у Русији, који тражи окупљање свих заиста партиских елемената; 2) она, и само она, убрзава процес ослобођења легалних организација од јарма ликвидатора, копајући јаз између радника-мека¹⁾ и ликвидатора, разгонећи и уништавајући последње” (Зборник „Лењин и Стаљин”, књ. I, стр. 529—530).

Захваљујући вештој комбинацији илегалног рада с легалним радом, бољшевицима је пошло за руком да постану озбиљна снага у јавним радничким организацијама. То је дошло до изражаја, између осталог, у оном великом утицају који су бољшевици имали на радничке групе четири легална конгреса — народних универзитета, жена, фабричких лекара и антиалкохоличара, који су у то време одржани. Бољшевички говори на тим легалним конгресима имали су велики политички значај, одјекнули су у целој земљи. Иступајући, на пример, на конгресу народних универзитета, бољшевичка радничка делегација демаскирала је политику царизма, који је гушио сваки културни рад, и доказивала је да се без ликвидације царизма не може ни замислити право културно уздизање у земљи. Иступајући на конгресу фабричких лекара, радничка делегација је износила ужасне здравствене услове у којима радници морају да раде и живе, и долазила је до закључка да све док се

¹⁾ *Меки* — скраћен назив мењшевика. — *Ред.*

царизам не обори, лекарска служба не може бити организована у фабрикама како треба.

Бољшевици су постепено потискивали ликвидаторе из разних легалних организација које су преостале. Нарочита тактика јединственог фронта с Плехановљевој партиској групом омогућила је бољшевицима да освоје низ радничких мењшевичких организација (Виборшки реон, Јекатеринослав и др.).

У том тешком периоду бољшевици су својим радом дали пример како треба комбиновати легални рад с илегалним.

5. Прашка партиска конференција 1912 г. Формирање бољшевика у самосталну марксистичку партију.

Борба против ликвидатора и одзовиста, као и борба против троцкиста, поставила је пред бољшевице неодложни задатак — ујединити све бољшевице и формирати их у самосталну бољшевичку партију. То је било преко потребно не само ради тога да се докрајче опортунистичке струје у партији, које су цепале радничку класу. То је било потребно учинити још и ради тога да би се довршило прикупљање снага радничке класе и да би се радничка класа припремила за нов револуционарни полет.

Али да би се тај задатак испунио, било је пре свега потребно очистити партију од опортуниста, од мењшевика.

Сада нико од бољшевика није више сумњао у то да је даљи боравак бољшевика и мењшевика у истој партији постао немогућан. Издајничко држање мењшевика у време столипинске реакције, њихови покушаји да ликвидирају пролетерску партију и да организују нову, реформистичку партију — учинили су да је раскид с њима постао неизбежан. Налазећи се у истој партији с мењшевицима, бољшевици су овако или онако сносили моралну одговорност за држање мењшевика. А сносити моралну одговорност за отворену издају мењшевика није више било могуће, ако бољшевици нису хтели да и сами постану издајници партије и радничке класе. Јединство с мењшевицима у оквиру исте партије претварало се, на тај начин, у издају радничке класе и њене партије. Зато је требало довршити фактички раскид с мењшевицима, извршити формално-организа-

они раскид с мењшевицима и истерати мењшевице из партије.

Само тим путем се могла обновити револуционарна партија пролетаријата с јединственим програмом, јединственом тактиком, јединственом класном организацијом.

Само тим путем се могло успоставити стварно (а не само формално) јединство партије, које су мењшевици разорили.

Тај задатак требало је да изврши VI општепартиска конференција, коју су припремали бољшевици.

Међутим, тај задатак био је само једна страна посла. Формални раскид с мењшевицима и формирање бољшевика у посебну партију претстављали су, разуме се, врло важан политички задатак. Али пред бољшевицима је стајао и други, важнији задатак. Задатак се није састојао само у томе да се раскине с мењшевицима и формира посебна партија, него, пре свега, у томе да се, пошто се раскине с мењшевицима, створи нова партија, створи партија *новог типа*, друкчија од обичних социјал-демократских партија на Западу, очишћена од опортунистичких елемената, способна да поведе пролетаријат у борбу за власт.

Борећи се против бољшевика, сви мењшевици, без обзира на нијансе, од Акселрода и Мартинова до Мартова и Троцког, — стално су се служили оружјем које су узели из арсенала западноевропских социјал-демократа. Они су хтели да у Русији имају исто онакву партију као што је, рецимо, немачка или француска социјал-демократска партија. Они су се зато и борили против бољшевика, јер су осећали да су ови нешто ново, необично, различито од социјал-демократије на Западу. А шта су тада претстављале социјал-демократске партије на Западу? Смеси, мешавину марксистичких и опортунистичких елемената, пријатеља и непријатеља револуције, присталица и противника партијности — с постепеним идејним мирењем првих с другима, с постепеним фактичким потчињавањем првих другима. Мирење с опортунистима, с издајницима револуције, — због чега? питали су бољшевици западноевропске социјал-демократе. Ради „мира у партији“, ради „јединства“ — одговарали су бољшевицима. Јединства — с киме, с опорту-

нистима? Да, одговорили су они, с опортунистима. Било је јасно да такве партије не могу бити револуционарне партије.

Бољшевици су морали видети да су се западноевропске социјал-демократске партије после Енгелсове смрти почеле изрођавати из партија социјалне револуције у партије „социјалних реформи“, а свака од тих партија, као организација, већ се била претворила из руководеће снаге у привесак своје властите парламентарне групе.

Бољшевици су морали знати да ће пролетаријат с таквом партијом лоше проћи, да таква партија није способна да поведе радничку класу у револуцију.

Бољшевици су морали знати да пролетаријату није потребна таква партија, него друкчија, нова, права марксистичка партија, која би била непомирљива према опортунистима и револуционарна према буржоазији, која би била чврсто збијена и монолитна, која би била партија социјалне револуције, партија диктатуре пролетаријата.

Бољшевици су хтели да имају баш такву, нову партију. И бољшевици су изграђивали, припремали такву партију. Сва историја борбе против „економиста“, мењшевика, троцкиста, одзовиста, идеалиста свих боја све до емпириокритициста, — била је историја припремања баш такве партије. Бољшевици су хтели да створе нову, бољшевичку партију, способну да служи као образац свима који су хтели да имају праву револуционарну марксистичку партију. Бољшевици су још од времена старе „Искре“ припремали такву партију. Они су је припремали упорно, истрајно, без обзира на све. Главну и одлучујућу улогу одиграла су у том припремном раду Лењинова дела као „Шта да се ради?“, „Две тактике“ итд. Лењинова књига „Шта да се ради?“ била је идеолошко припремање такве партије. Лењинова књига „Корак напред, два корака натраг“ била је организационо припремање такве партије. Лењинова књига „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији“ била је политичко припремање такве партије. Најзад, Лењинова књига „Материјализам и емпириокритицизам“ била је теориско припремање такве партије.

Може се са сигурношћу рећи, да још никада у историји ни једна политичка група није била тако темељито припремљена за формирање у партију, као што је то била бољшевичка група.

Под таквим условима формирање бољшевика у партију било је потпуно готова и зрела ствар.

Задатак VI партиске конференције састојао се у томе да већ готову ствар крунише истеривањем мењшевика и формирањем нове партије, партије бољшевика.

VI сверуска партиска конференција одржана је у Прагу, у јануару 1912 године. На тој конференцији било је заступљено преко 20 партиских организација. Зато је она формално имала значај партиског конгреса.

У извештају о конференцији, у коме се саопштавало о обнови разореног централног апарата партије, о стварању ЦК партије, говорило се да су године реакције најтеже године за партију, откако се руска социјал-демократија формирала као одређена организација. Упркос свим прогонима, тешким ударцима споља, издаји и колебањима опортуниста у самој партији, партија пролетаријата сачувала је своју заставу и своју организацију.

„Остала је сачувана не само застава руске социјал-демократије, њен програм, њени револуционарни завети, остала је сачувана и њена организација, коју су могли поткопавати и слабити, али коју нису могли избрисати с лица земље никакви прогони” — речено је у извештају конференције.

Конференција је забележила прве знаке новог полета радничког покрета у Русији и оживљавање партиског рада.

На основу извештаја са терена, конференција је констатовала да се „међу социјал-демократским радницима свуда на терену врши енергичан рад на учвршћивању месних легалних социјал-демократских организација и група”.

Конференција је констатовала да је свуда на терену усвојено најважније правило бољшевичке тактике у периоду отступања — комбиновање илегалног рада с легалним радом у различитим радничким удружењима и савезима.

Прашка конференција је изабрала бољшевички Централни комитет партије. У тај ЦК ушли су Лењин, Стаљин,

Орџоникидзе, Свердлов, Спандарјан и други. Другови Стаљин и Свердлов били су изабрани у ЦК у одсуству, јер су се налазили у прогонству. За кандидата ЦК био је изабран друг Калињин.

Створен је центар за руковођење практичним револуционарним радом у Русији (Руски биро ЦК), на челу с другом Стаљином. У Руски биро ЦК ушли су, осим друга Стаљина, другови Ј. Свердлов, С. Спандарјан, С. Орџоникидзе, М. Калињин.

Прашка конференција је направила биланс читаве претходне борбе бољшевика против опортунизма и одлучила да се мењшевици избаде из партије.

Изабацивши мењшевике из партије, Прашка конференција формирала је самосталну бољшевичку партију.

Поразивши мењшевике идејно и организационо, протеравши их из партије, бољшевици су у својим рукама сачували стару заставу партије — РСДРП. Зато се бољшевичка партија до 1918 године звала и даље Руска социјал-демократска радничка партија, с додатком у загради — „бољшевика”.

Лењин је почетком 1912 године писао Горком о резултатима Прашке конференције:

„Најпосле нам је пошло за руком — упркос ликвидаторском олошу — да обновимо партију и њен Централни комитет. Надам се да ћете се и ви томе обрадовати заједно с нама” (Лењин, књ. XXIX, стр. 19).

Оцењујући значај Прашке конференције друг Стаљин каже:

„Та конференција имала је највећи значај у историји наше партије, јер је повукла границе између бољшевика и мењшевика и ујединила бољшевичке организације у целој земљи у јединствену бољшевичку партију” (Стенографски извештај XV конгреса СКП (6), стр. 361—362).

После избацивања мењшевика и формирања бољшевика у самосталну партију, бољшевичка партија постала је јача и снажнија. Партија се учвршћује тиме што се чисти од опортунистичких елемената — то је једна од парола бољшевичке партије, као партије новог типа, која се принципи-

јелно разликује од социјал-демократских партија II Интернационале. Партије II Интернационале, називајући се на речима марксистичким, на делу су трпеле у својој средини противнике марксизма, отворене опортунисте, пустиле их да дезорганизују, упропасте II Интернационалу. Бољшевици су, напротив, водили непомирљиву борбу против опортуниста, чистили пролетерску партију од опортунистичког шљама и успели су да створе партију новог типа, партију лењинску, партију која је доцније извојевала диктатуру пролетаријата.

Да су у редовима пролетерске партије остали опортунисти, бољшевичка партија не би могла изићи на пут и повести за собом пролетаријат, не би могла узети власт и организовати диктатуру пролетаријата, не би могла изићи из грађанског рата као победник, не би могла изградити социјализам.

Прашка конференција је у својим одлукама истакла као главне и првенствене политичке пароле партије — минимални програм: демократску републику, 8-часовни радни дан, конфискацију све спахиске земље.

Под тим револуционарним паролама бољшевици су водили изборну кампању на изборима за IV Државну думу.

Под тим паролама вршио се нов полет револуционарног покрета радничких маса 1912—1914 године.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

Године 1908—1912 биле су најтежи период за револуционарни рад. После пораза револуције, када је револуционарни покрет опадао, а масе биле заморене, бољшевици су променили своју тактику и прешли од директне борбе против царизма на заобилазне путеве те борбе. Под тешким условима столипинске реакције бољшевици су искоришћавали и најмање легалне могућности (од болесничких благајни и синдиката до думске трибине) да очувају везе с масама. Бољшевици су неуморно прикупљали снаге за нов полет револуционарног покрета.

У тешкој ситуацији пораза револуције, распадања опозиционих струја, разочарања у револуцију и појачања ре-

визионистичких препада на теориске основе партије са стране интелектуалаца који су отпали од партије (Богданов, Базаров и др.), бољшевици су били једина снага у партији која је високо држала партиску заставу, која је остала верна програму партије и одбила нападе „критичара“ марксистичке теорије (Лењина књига „Материјализам и емпириокритицизам“). Идејна марксистичко-лењинистичка прекаљеност и разумевање перспектива револуције помогли су основном језгру бољшевика, окупљеном око Лењина, да одбрани партију и њена револуционарна начела. „Нису нас узалуд називали кремен-људима“, — говорио је Лењин о бољшевицима.

У том периоду мењшевици се све више удаљују од револуције. Они постају ликвидатори, траже да се ликвидира, уништи илегална, револуционарна партија пролетаријата, све отвореније се одричу партиског програма, револуционарних задатака и парола партије, покушавају да организују своју, реформистичку партију, коју су радници прозвали „столипинска радничка партија“. Троцки подупире ликвидаторе, маскирајући се фарисејски паролом „јединства партије“, уствари — јединства с ликвидаторима.

С друге стране, један део бољшевика, не схватајући потребу заокрета на нове, обилазне путеве борбе против царизма, тражи да се партија одрекне искоришћавања легалних могућности, тражи да се раднички посланици опозову из Државне думе. Одзовисти гурају партију на одвајање од маса, ометају прикупљање снага за нов револуционарни полет. Маскирајући се „левим“ фразама, одзовисти се у суштини одричу револуционарне борбе баш као и ликвидатори.

Ликвидатори и одзовисти уједињују се против Лењина у заједнички блок, Августовски блок, који је организовао Троцки.

Из борбе против ликвидатора и одзовиста, из борбе против Августовског блока, бољшевици излазе као победници и успешно бране илегалну пролетерску партију.

Најважнији догађај у том периоду била је Прашка конференција РСДРП (у јануару 1912 године). На тој конференцији избачени су из партије мењшевици, заувек је

учињен крај формалном јединству бољшевика и мењше-
вика у истој партији. Од политичке групе бољшевици се
оформљују у самосталну Руску социјал-демократску рад-
ничку партију (бољшевика). Прашка конференција ударила
је темељ партији новог типа, партији лењинизма, бољше-
вичкој партији.

Чишћење пролетерске партије од опортуниста, од мењ-
шевика, извршено на Прашкој конференцији, имало је ва-
жан, одлучујући значај за даљи развитак партије и револу-
ције. Да бољшевици нису изbacили из партије издајнике
радничке ствари, споразумаше-мењшевике, пролетерска пар-
тија не би могла 1917 године подићи масе у борбу за осва-
јање диктатуре пролетаријата.

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ГОДИНАМА ПОЛЕТА РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА УОЧИ ПРВОГ ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКОГ РАТА

(1912—1914 године)

1. Полет револуционарног покрета 1912—1914 године.

Триумф столипинске реакције није био дуга века. Влада, која није хтела дати народу ништа осим кнуте и вешала, није могла бити чврста. Репресалије су постале тако обична појава, да више нису плашиле народ. Почео је ишчежавати замор радника, који их је обузео у првим годинама пораза револуције. Радници су се поново почели дизати у борбу. Предвиђање бољшевика о неизбежности новог револуционарног полета показало се као правилно. Већ 1911 године број штрајкача превазишао је 100 хиљада, док је претходних година износио свега 50—60 хиљада. Прашка партиска конференција у јануару 1912 године могла је констатовати почетак оживљавања радничког покрета. Али прави полет револуционарног покрета почиње у априлу — мају 1912 године, када су букнули масовни политички штрајкови у вези с ленским крвопролићем, извршеним над радницима.

Четвртог априла 1912 године у Ленским златним мајданима у Сибиру било је за време штрајка убијено и рањено преко 500 радника, по наређењу царског жандармериског официра. Пуцање у голоруку гомилу ленских рудара који су мирно пошли да преговарају с управом, узбунило је земљу. Тај нови крвави злочин царског самодржавља извршен је за љубав власника Ленских златних мајдана — енглеских капиталиста, да би се сломио економски штрајк рудара. Енглески капиталисти и њихови руски компањони из-

влачили су из Ленских мајдана грдне профите — преко 7 милиона рубаља годишње — захваљујући најбезочнијој експлоатацији радника. Они су радницима плаћали ништавну надницу, хранили су их лошим, поквареним намирницама. Не могавши издржати угњетавање и шиканирање, 6 хиљада радника Ленских мајдана ступило је у штрајк.

На ленско крвопролиће пролетаријат је одговорио масовним штрајковима, демонстрацијама и митинзима у Петрограду, Москви, у свим индустриским центрима и реонима.

„Ми смо били тако запрепашћени и потресени, да у први мах нисмо налазили одговарајућих речи. Ма какав протест да уложимо, то би био само слаба сенка оне душевне узбурканости коју је сваки од нас преживљавао. Ништа нам неће помоћи: ни сузе, ни протести, него само организована масовна борба”, — тако су писали у својој резолуцији радници једне групе предузећа.

Бурно негодовање радника још се више појачало када је царски министар Макаров, одговарајући на интерпелацију социјал-демократске фракције у Државној думи поводом ленског крвопролића, дрско изјавио: „Тако је било и тако ће бити!” Број учесника политичких протестних штрајкова против крвопролића извршеног над ленским радницима попео се на 300 хиљада.

Ленски дани су као ураган провалили у ону атмосферу „смирења” коју је створио столипински режим.

Ево шта је тим поводом писао друг Стаљин у бољшевичком петроградском листу „Звезда” 1912 године:

„Ленски хитци разбили су лед ћутања, и — кренула се река народног покрета. Кренула се!.. Све што је било зло и кобно у садашњем режиму, све од чега је страдала нападена Русија — све се то згуснуло у једном факту, у догађајима на Лени. Ето зашто су баш ленски хитци били сигнал за штрајкове и демонстрације”.

Узалуд су ликвидатори и троцкисти сахрањивали револуцију. Ленски догађаји показали су да револуционарне снаге живе, да се у радничкој класи накупила огромна маса револуционарне енергије. Првوماјски штрајкови 1912 године обухватили су око 400 хиљада радника. Ти штрај-

кови имали су изразит политички карактер, вођени су под бољшевичким револуционарним паролама: демократска република, 8-часовни радни дан, конфискација све спахиске земље. Те основне пароле имале су за циљ да окупе не само широке масе радника него и сељаке и војнике за револуционарни напад на самодржавље.

„Величанствени мајски штрајк пролетаријата целе Русије и уличне демонстрације у вези с тим штрајком, револуционарне прокламације и револуционарни говори пред радничким масама јасно су показали да је Русија ступила у период револуционарног полета”, — писао је Лењин у чланку „Револуционарни полет” (Лењин, књ. XV, стр. 533).

Узнемирани револуционарношћу радника, ликвидатори су иступили против штрајкачке борбе, називајући је „штрајкачком страшћу”. Ликвидатори и њихов савезник Троцки хтели су да револуционарну борбу пролетаријата замене „петиционом кампањом”. Радницима је подношено на потпис парче хартије, „петиција”, с молбом о „правима” (о укидању ограничења савеза, штрајкова и сл.), да би се затим то парче хартије упутило Државној думи. Ликвидаторима је пошло за руком да прикупе само 1.300 потписа, док су се око револуционарних парола, које су истакли бољшевици, окупиле стотине хиљада радника.

Радничка класа је ишла путем који су јој показали бољшевици.

Економска ситуација у земљи пружала је у то време ову слику.

Већ 1910 године оживљавање, проширивање производње у главним индустријским гранама сменило је индустријски застој. Док је производња сировог гвожђа 1910 године износила 186 милиона пуди, а 1912 године — 256, дотле је 1913 године износила 283 милиона пуди. Производња каменог угља износила је 1910 године 1.522 милиона пуди, а 1913 године — већ 2.214 милиона пуди.

Упоредо с порастом капиталистичке индустрије брзо је растао пролетаријат. Особина развитка индустрије била је даља концентрација производње у крупним и најкрупнијим предузећима. Док је 1901 године у крупним пре-

дузећима са 500 и више радника радило 46,7% од укупног броја радника, дотле је 1910 године у предузећима таквог типа радило већ око 54%, то јест преко половине свих радника. То је била невиђена концентрација индустрије. Чак и у тако развијеној индустриској земљи, као што је Северна Америка, радила је у то време у крупним предузећима само око једна трећина свих радника.

Пораст и концентрација пролетаријата у крупним предузећима и постојање такве револуционарне партије, као што је била бољшевичка партија, претварали су радничку класу Русије у највећу снагу политичког живота у земљи. Варварски облици експлоатације радника у предузећима, повезани с неподношљивим полицијским режимом царских зулумћара, давали су сваком озбиљном штрајку политички карактер. А преплитање економске и политичке борбе давало је масовним штрајковима нарочиту револуционарну снагу.

У првим редовима револуционарног радничког покрета ишао је херојски пролетаријат Петрограда, за Петроградом су ишли Прибалтички крај, Москва и Московска губернија, затим Поволжје и јужни део Русије. Године 1913 покрет обухвата Западни крај, Пољску, Кавказ. У свему је 1912 године, према службеним извештајима, штрајковало 725 хиљада, а према другим потпунијим подацима — преко милион радника, 1913 године, према званичним извештајима, — 861 хиљада, а према потпунијим подацима — 1.272 хиљаде. У првој половини 1914 године учествовало је у штрајковима већ око милион и по радника.

Тако су револуционарни помет 1912—1914 године и замах штрајкачког покрета приближили земљу ситуацији која је била налик на ситуацију у почетку револуције 1905 године.

Револуционарни масовни штрајкови пролетаријата имали су општенородни значај. Они су били уперени против самодржавља. Штрајкови су наилазили на симпатије огромне већине радног становништва. Фабриканти су се локаутима светили радницима за штрајкове. Године 1913 у Московској губернији капиталисти су избацили на улицу 50 хиљада текстилаца. У марту 1914 године у Петрограду је

за један дан отпуштено 70 хиљада радника. Радници других предузећа и индустријских грана помагали су штрајкачима и локаутом погођеним друговима — масовним новчаним прилозима, каткада штрајковима солидарности.

Полет радничког покрета и масовни штрајкови будили су и увлачили у борбу и сељачке масе. Сељаци су се поново дизали на борбу против спахија, уништавали су спахиска имања и кулачке хуторе. Од 1910—1914 године било је преко 13 хиљада сељачких акција.

Почеле су револуционарне акције у војсци. Године 1912 дошло је до оружане акције међу трупима у Туркестану. Сазреле су побуне у Балтичкој морнарици и Севастопољу.

Револуционарни штрајкачки покрет и демонстрације, којима је руководила бољшевичка партија, показали су да радничка класа не води борбу за делимичне захтеве, за „реформе“, него за ослобођење народа од царизма. Земља је ишла у сусрет новој револуцији.

Да би био ближе Русији, Лењин се лети 1912 године преселио из Париза у Галицију (бивша Аустро-Угарска). Ту су под његовим претседништвом одржана два саветовања чланова ЦК и одговорних функционера: једно — у Кракову крајем 1912 године и друго — у јесен 1913 године у месту Пороњино, недалеко од Кракова. На тим саветовањима примљене су одлуке о најважнијим питањима радничког покрета: о револуционарном полету, о штрајковима и задацима партије, о јачању илегалних организација, о социјал-демократској фракцији у думи, о партиској штампи, о кампањи за радничко осигурање.

2. Бољшевички лист „Правда“. Бољшевичка фракција у IV Државној думи.

Моћно оружје у рукама бољшевичке партије за учвршћивање њених организација и освајање утицаја у масама био је бољшевички дневни лист „Правда“, који је излазио у Петрограду. Он је покренут према упутствима Лењина, на иницијативу Стаљина, Ољминског и Полетајева. Масовни раднички лист „Правда“ појавио се заједно с по-

вим полетом револуционарног покрета. Њен први број изашао је 22 априла (5 маја) 1912 године. То је био прави раднички празник. У част појаве „Правде“ одлучено је да се 5 мај сматра празником радничке штампе.

Још пре „Правде“ излазио је бољшевички недељни лист „Звезда“, намењен најсвеснијим радницима. „Звезда“ је одиграла велику улогу у ленске дане. У њој је објављен низ Лењинових и Стаљинових борбених политичких чланака, који су радничку класу мобилисали за борбу. Али у условима револуционарног полета недељни лист већ је бољшевичкој партији био недовољан. Био је потребан дневни масовни политички лист, намењен најширим радничким слојевима. Такав је лист „Правда“ и била.

У том периоду улога „Правде“ била је изузетно велика. „Правда“ је привлачила на страну бољшевизма широке масе радничке класе. У ситуацији непрестаних полицијских прогона, глоба, заплена листа због чланака и дописа који се нису свиђали цензури, „Правда“ је могла постојати само уз активну помоћ десетине хиљада напредних радника. Огромне новчане казне „Правда“ је могла плаћати само захваљујући обилним прилозима радника. Често пута је велики део заплених бројева „Правде“ ипак стизао у руке читалаца, јер су најсвеснији радници још ноћу долазили у штампарију и односили пакете новина.

Царска влада је за две и по године осам пута обустављала „Правду“, али помоћу радника она је поново излазила под новим, сличним именом, на пример „За правду“, „Пут правде“, „Трудоваја правда“.

Док се „Правда“ растунала просечно у 40 хиљада примерака дневно, тираж мењшевичког дневника „Луч“ није презио 15—16 хиљада.

Радници су сматрали „Правду“ својим радничким листом, гледали су на њу с великим поверењем и пажљиво слушали њен глас. Сваки примерак „Правде“, прелазећи из руке у руку, служио је десетинама читалаца, формирао њихову класну свест, васпитавао их, организовао, позивао у борбу.

О чему је писала „Правда“?

У сваком броју „Правде” штампане су десетине радничких дописа, у којима је описиван раднички живот, зверска експлоатација, разне неправде и шикане радника од стране капиталиста, њихових управитеља и мајстора. То је било оштро, живо разголићавање капиталистичког поретка. У белешкама „Правде” често се јављало о самоубиствима гладних незапослених радника, који су изгубили наду да ће наћи рада.

„Правда” је писала о потребама и захтевима радника разних фабрика и индустријских грана, писала је како се радници боре за своје захтеве. Готово у сваком броју писало се о штрајковима у разним предузећима. Када су вођени велики, дуготрајни штрајкови, лист је организовао раднике других предузећа и индустријских грана да помогну штрајкаче својим прилозима. Каткада се у штрајкачке фондове накупљало на десетине хиљада рубаља, — за оно време огромне суме, ако узмемо у обзир да је већина радника добијала свега 70—80 копејки на дан. То је васпитавало раднике у духу пролетерске солидарности и свести о јединству интереса свих радника.

На сваки политички догађај, на сваку победу или пораз, радници су се одазивали шаљући у „Правду” писма, поздраве, протесте итд. У својим чланцима „Правда” је расветљавала задатке радничког покрета с доследног бољшевичког становишта. Легални лист није могао отворено позивати на обарање царизма. Морало се писати у алузијама, које су свесни радници добро схватили и тумачили масама. Када је, на пример, „Правда” писала о „потпуним и неокрњеним захтевима пете године”, радници су схватили да се ради о револуционарним бољшевичким паролама — о паролама за обарање царизма, за демократску републику, за конфискацију спахиске земље, за 8-часовни радни дан.

„Правда” је организовала напредне раднике уочи избора за IV думу. Она је демаскирала издајнички став присталица споразума с либералном буржоазијом, присталица „столипинске радничке партије” — мењшевика. „Правда” је позивала раднике да гласају за присталице „неокрњених захтева пете године”, то јест за бољшевице. Избори су били вишестепени. Најпре су се на радничким

скупштинама бирали пуномоћници, затим су пуномоћници бирали бираче, а тек бирачи су учествовали у изборима радничког посланика за думу. На дан избора „Правда” је објавила листу бирача-бољшевика и препоручивала је радницима да гласају за њих. Та се листа није смела раније објавити, да истакнути кандидати не би били изложени опасности од хапшења.

„Правда” је помагала при организовању акција пролетаријата. За време великог локаута у Петрограду у пролеће 1914 године, када није било целисходно прогласити масовни штрајк, „Правда” је позивала раднике на друге облике борбе, — на масовне митинге у фабрикама, на уличне демонстрације. О томе се у листу није могло писати отворено. Али тај позив био је разумљив свесним радницима који су читали Лењинов чланак под скромним насловом „О облицима радничког покрета”, у коме се говорило да у датом тренутку треба заменити штрајк вишим обликом радничког покрета, што је значило позив на организовање митинга и демонстрација.

Тако се преко „Правде” остваривало повезивање илегалне револуционарне бољшевичке делатности с легалном агитацијом и организацијом радничких маса.

„Правда” није писала само о радничком животу, о радничким штрајковима и демонстрацијама. „Правда” је систематски осветљавала сељачки живот, гладовање сељаштва, експлоатацију сељака од стране феудалаца-спахија, отимање најбоље сељачке земље од стране кулака-хутораша на основу Столипинове „реформе”. „Правда” је показивала свесним радницима колико се запаљивог материјала скупило у селу. „Правда” је учила пролетаријат да задаци револуције 1905 године нису решени, да претстоји нова револуција. „Правда” је учила да у тој другој револуцији пролетаријат треба да иступи као прави вођа, руководиоца народа, да ће он у тој револуцији имати тако снажног савезника као што је револуционарно сељаштво.

Мењшевици су ишли за тим да пролетаријат престане мислити на револуцију. Мењшевици су саветовали радницима: престаните мислити о народу, о гладовању сељака, о господству црнототинашких спахија-феудалаца, борите се

само за „слободу коалиције”, подносите о томе „петиције” царској влади. Бољшевици су тумачили радницима да се та мењшевичка проповед одрицања од револуције, одрицања од савеза са сељаштвом врши у интересу буржоазије, да ће радници сигурно победити царизам ако на своју страну привуку сељаштво као свога савезника, да такве рђаве пастире као што су мењшевици треба одбацити као непријатеље револуције.

О чему је писала „Правда” у рубрици „Сељачки живот”?

Узмимо као пример неколико дописа из 1913 године.

Допис под насловом „О аграру” јављао је из Самаре да је од 45 сељака из села Новохазбулата, Бутуљминског среза, оптужених због противљења геометру при одмеравању и издвајању заједничке земље хуторашима, велики део осуђен на дугогодишњи затвор.

Кратак допис из Псковске губерније јављао је: „Сељаци села Псице (близу железничке станице Заваље) пружили су оружани отпор пандурима. Било је рањених. Узрок сукоба — аграрни спорови. У Псицу су упућени пандури с разних страна; тамо је отпутовао вицегубернатор и државни тужилац”.

Допис из Уфинске губерније јављао је да сељаци продају своје делове земље које су добили из общине, о томе да су глад и закон о изласку из сеоске общине појачали процес обезземљења сељака. Узмимо хутор Борисовку. Ту има 27 домаћинстава која поседују 543 десетине*) зиратне земље. За време глади 5 домаћина продало је заувек 31 десетину по 25—33 рубља за десетину, а земља вреди око 3 до 4 пута више. У истом месту 7 домаћинстава zaloжило је 177 десетина, добивши по 18—20 рубља за десетину, на 6 година уз 12% годишње. Ако се узме у обзир осиромашење становништва и велика камата, може се слободно рећи: од 177 десетина, половина мора прећи у руке зеленаша, јер ће такву огромну своту у року од 6 година тешко моћи да плати и половина дужника.

*) Руска јединица за мерење земље — 1,09 хектара. — Пр. прев.

У свом чланку „крупни спахиски и ситни сељачки земљопосед у Русији”, објављеном у „Правди”, Лењин је очигледно показао радницима и сељацима каква се огромна земљишна богатства налазе у рукама паразита-спахија. Само 30 хиљада најкрупнијих спахија имало је око 70 милиона десетина земље. А исто толико земље долазило је на 10 милиона сељачких домаћинстава. На сваког крупног спахију просечно је долазило по 2.300 десетина, на свако сељачко домаћинство, урачунавши и кулачка домаћинства, — просечно 7 десетина, при чему 5 милиона неимућних сељачких домаћинстава, то јест половина свега сељаштва, није имала више од једне до две десетине земље на домаћинство. Те су чињенице очигледно показивале да је корен сељачке беде и гладовања у крупном спахиском земљопоседу, у остацима феудализма, од којих се сељаштво могло избавити само револуцијом, којом руководи радничка класа.

Преко радника, повезаних са селом, „Правда” је продирала у село, потстицала на револуционарну борбу најсвесније сељаке.

У периоду оснивања „Правде”, илегалне социјал-демократске организације налазиле су се потпуно у рукама бољшевика. Међутим, легални облици организације — думска фракција, штампа, болесничке благајне, синдикати — нису још били потпуно преотети од мењшевика. Била је потребна одлучна борба бољшевика да се ликвидатори најуре из легалних организација радничке класе. Захваљујући „Правди”, та борба је крунисана успехом.

„Правда” је стајала у средишту борбе за партијност, за успостављање масовне радничке револуционарне партије. „Правда” је окупљала легалне организације око илегалних жаришта бољшевичке партије и усмеривала раднички покрет једном одређеном циљу — припремању револуције.

„Правда” је имала огроман број радничких дописника. Само за једну годину у њој је штампано преко 11 хиљада радничких дописа. Али „Правда” није била везана с радничким масама само преко писама и дописа. Многобројни радници из предузећа свакодневно су долазили у редакцију. У редакцији „Правде” био је концентрисан знатан део организационог партиског рада. Ту су се организовали са-

станции с претставницима месних партиских ћелија, ту су долазили извештаји о партиском раду у фабрикама и заводима, одатле су упућиване директиве Петроградског комитета и Централног комитета партије.

После две и по године упорне борбе против ликвидатора за обнову масовне револуционарне радничке партије, бољшевици су постигли да је у лето 1914 године за бољшевичком партијом, за „правдистичком” тактиком, ишло четири петине активних радника у Русији. О томе је сведочила, на пример, чињеница да је од укупно седам хиљада радничких група, које су 1914 године скупљале прилоге за радничке новине, 5.600 група скупљало новац за бољшевичку штампу, а само 1.400 група — за мењшевичку. Али зато су мењшевици имали много „богатих пријатеља” у редовима либералне буржоазије и буржоаске интелигенције, који су давали преко половину средстава потребних за издржавање мењшевичког листа.

Бољшевици су тада називали „правдистима”. С „Правдом” је расло цело поколење револуционарног пролетаријата које је доцније извршило Октобарску социјалистичку револуцију. За „Правдом” су стајале десетине и стотине хиљада радника. У годинама револуционарног полета (1912—1914) положен је чврст темељ масовне бољшевичке партије, који нису могли разорити никакви прогони царизма у периоду империјалистичког рата.

„Правда” 1912 године — то је полагање темеља победе бољшевизма у 1917 години” (Стаљин).

Други општеруски легални орган партије била је бољшевичка фракција у IV Државној думи.

Године 1912 влада је расписала изборе за IV думу. Наша партија давала је велики значај учествовању на изборима. Социјал-демократска фракција у думи и лист „Правда” били су главна легална упоришта у општеруском размеру, преко којих је бољшевичка партија вршила свој револуционарни рад у масама.

Бољшевичка партија пошла је на изборе за думу самостално, под својим паролама, ударајући истовремено и по владиним партијама и по либералној буржоазији (кадетима). Изборну кампању бољшевици су водили под па-

ролама демократске републике, 8-часовног радног дана, конфискације спахиске земље.

Избори за IV думу извршени су у јесен 1912 године. Почетком октобра влада је, незадовољна током избора у Петрограду, покушала да окрњи изборна права радника у низу најкрупнијих фабрика. Као одговор на то Петроградски комитет наше партије, на предлог друга Стаљина, позвао је раднике најкрупнијих предузећа на једнодневни штрајк. Доведена у тежак положај, влада је морала дапусти, и радници су добили могућност да на скупштинама бирају кога хоће. Радници су огромном већином гласали за „Поруку” пуномоћницима и посланику, коју је саставио друг Стаљин. „Порука петроградских радника своје радничком посланику” потсећала је на нерешене задатке 1905 године.

„...Ми мислимо, — речено је у „Поруци”, — да се Русија налази уочи масовних покрета, можда дубљих него пете године... Иницијатор тих покрета биће, као и пете године, најнапреднија класа руског друштва, руски пролетаријат. А његов савезник може да буде само напаћено сељаштво, животно заинтересовано да се у Русији ликвидира кметство”.

„Порука” је говорила да будуће народне акције морају узети облик борбе на два фронта — како против царске владе, тако и против либералне буржоазије, која тражи споразум с царизмом.

Лењин је придавао велики значај „Поруци” која је позивала раднике на револуционарну борбу. И радници су се у својим резолуцијама одазивали на тај позив.

Бољшевици су победили на изборима, и петроградски радници изабрали су у думу друга Бадајева.

Радници су учествовали у изборима за думу одвојено од осталих слојева становништва (такозвана радничка курија). Од 9 посланика радничке курије шесторица су били чланови бољшевичке партије: Бадајев, Петровски, Муранов, Самојлов, Шагов и Малиновски (који се доцније испољио као провокатор). Бољшевичке посланике изабрали су најкрупнији индустријски центри, који су имали преко $\frac{1}{3}$ радничке класе. Били су међутим изабрани и неки ликвидатори,

али не од радника, не од радничке курије. Зато се у думи нашло 7 ликвидатора према 6 бољшевика. У почетку су бољшевици и ликвидатори формирали у думи једну заједничку социјал-демократску фракцију. После упорне борбе против ликвидатора, који су ометали револуционарни рад бољшевика, посланици-бољшевици су по директиви ЦК бољшевичке партије иступили у октобру 1913 године из уједињене социјал-демократске фракције и формирали самосталну бољшевичку фракцију.

Бољшевички посланици држали су у думи револуционарне говоре у којима су демаскирали самодржавни поредак, подносили влади интерпелације о насиљима над радницима, о нечовечној експлоатацији радника од капиталиста.

Они су у думи говорили и о аграрном питању. У својим говорима позивали су сељаке у борбу против феудалаца-спахија, демаскирали кадетску партију која је била против конфисковања спахиске земље и предаје те земље сељацима.

Бољшевици су поднели Државној думи пројект закона о 8-часовном радном дану, који, разуме се, црнотинашка дума није примила, али који је одиграо велику агитациону улогу.

Бољшевичка фракција у думи била је у тесној вези с ЦК партије, с Лењином, и од њега је добијала директиве. Њоме је, за време свога боравка у Петрограду, непосредно руководио друг Стаљин.

Не ограничавајући се на рад у думи, посланици-бољшевици су развили велику делатност ван думе. Они су одлазили у фабрике и заводе, обилазили радничке центре у земљи и држали реферате, приређивали тајне зборове на којима су тумачили одлуке партије, стварали нове партиске организације. Посланици су вешто комбиновали легални рад с илегалним, подземним радом.

3. Победа бољшевика у легалним организацијама. Даљи пораст револуционарног покрета. Предвечерје империјалистичког рата.

Бољшевичка партија показала је у том периоду обрасце руковођења свим облицима и појавама класне борбе

пролетаријата. Она је изграђивала илегалне организације. Она је издавала илегалне летке. Она је вршила тајни револуционарни рад у масама. Истовремено она је добијала све више утицаја на разне легалне организације радничке класе. Партија је настојала да задобије синдикате, народне домове, вечерње универзитете, клубове, болесничке благајне. Те су легалне организације одавно служиле као прибежиште ликвидатора. Бољшевици су повели енергичну борбу за претварање легалних удружења у упоришта наше партије. Спајајући вешто илегални рад с легалним, бољшевици су придобили за себе већину синдикалних савеза у обема престоницама. Нарочито сјајну победу извојевали су бољшевици у изборима за управу Савеза металаца у Петрограду 1913 године: на скупштини је од 3 хиљаде људи за ликвидаторе гласало 150.

То исто треба рећи и о једној таквој легалној организацији, као што је била социјал-демократска фракција у IV Државној думи. Иако су мењшевици имали у думи 7 посланика, а бољшевици 6 посланика, мењшевичка седморка, изабрана углавном у не-радничким областима, претстављала је једва $\frac{1}{3}$ радничке класе, док је бољшевичка шесторка, изабрана у главним индустријским центрима земље (Петроград, Москва, Иваново-Вознесенск, Кострома, Јекатеринослав, Харков) претстављала преко $\frac{4}{5}$ радничке класе у земљи. Радници су сматрали својим посланицима шесторку (Бадајев, Петровски и др.), а не седморку.

Бољшевицима је пошло за руком да задобију легалне организације зато што су, и поред свих сурових прогона од стране царизма и хајке ликвидатора и троцкиста, успели да сачувају илегалну партију и чврсту дисциплину у својим редовима, што су упорно бранили интересе радничке класе, били тесно везани с масама и водили непомирљиву борбу против непријатеља радничког покрета.

На тај начин, победа бољшевика и пораз мењшевика у легалним организацијама одвијали су се на читавој линији. Мењшевици су били потиснути у позадину, како у области агитације с думске трибине, тако и у области радничке штампе и других легалних организација. Захваћена револу-

ционарним покретом, радничка класа се одлучно окупљала око бољшевика, одбацујући мењшевице.

Поврх свега осталог мењшевици су банкротирали у области националног питања. Револуционарни покрет у периферним областима Русије тражио је јасан програм у националном питању. Али мењшевици нису имали никакав програм, ако се не узме у обзир Бундова „културна аутономија“, која није могла никога задовољити. Једино су бољшевици имали марксистички програм у националном питању, изложен у чланку друга Стаљина „Марксизам и национално питање“ и у Лењиновим чланцима „О праву нација на самоопредељење“ и „Критичке примедбе о националном питању“.

Није чудо што је после таквих пораза мењшевизма Августовски блок почео да пуца по свим шавовима. Састављен од разнородних елемената, он није издржао притисак бољшевика и почео се распадати на делове. Створен ради борбе против бољшевика, Августовски блок убрзо се распао под бољшевичким ударцима. Најпре су изишли из блока вперјодовци¹⁾ (Богданов, Луначарски и др.), затим су изишли Летонци, онда су се растурили и остали.

Претрпевши пораз у борби с бољшевицима, ликвидатори су се обратили за помоћ II Интернационали. II Интернационала им је притекла у помоћ. Под видом „измирења“ бољшевика с ликвидаторима, под видом успостављања „мира у партији“ II Интернационала је затражила од бољшевика да обуставе критику споразумашке политике ликвидатора. Али су бољшевици били непомирљиви: они су одбили да се покоре одлукама опортунистичке II Интернационале и нису пристали ни на какве уступке.

Победа бољшевика у легалним организацијама није била нити је могла бити случајна. Она није била случајна не само због тога што су једино бољшевици имали правилну марксистичку теорију, јасан програм и револуционарну пролетерску партију, прекаљену у борбама. Она није била случајна још и због тога што је бољшевичка победа одражавала нарастање револуционарног полета.

¹⁾ Вперјодовци — према листу „Вперјод“ („Напред“) — Пр. прев.

Револуционарни раднички покрет све се више ширио, захватајући нове градове и области. С наступањем 1914 године раднички штрајкови не само што се нису почели стишавати, него су се, напротив, почели ширити с новом снагом. Штрајкови су били све упорнији, обухватили су све већи број радника. Деветог јануара штрајковало је 250 хиљада радника, од њих 140 хиљада у Петрограду. Првог маја штрајковало је преко пола милиона, од тога у Петрограду — преко 250 хиљада. У штрајковима су радници показивали необичну издржљивост. У Обуховском заводу у Петрограду штрајк је трајао преко два месеца, у заводу Леснер — око три месеца. Масовна тровања у низу петроградских предузећа изазвала су штрајк 115 хиљада радника и одмах затим демонстрације. Покрет је и даље растао. У првој половини 1914 године (укључујући и почетак јула) штрајковало је свега 1.425 хиљада радника.

У мају је започео генерални штрајк радника у индустрији нафте у Баку-у, који је привукао пажњу читавог пролетаријата Русије. Штрајк је текао организовано. Двадесетог јуна у Баку-у је демонстрирало 20 хиљада радника. Полиција је против бакинских радника предузела свирепе мере. У знак протеста и из солидарности с бакинским радницима почео је штрајк у Москви, који се проширио на друге области.

Трећег јула у Путиловском заводу у Петрограду одржан је митинг поводом штрајка у Баку-у. Полиција је пучала у раднике. Огромно узбуђење обузело је петроградски пролетаријат. Четвртог јула у Петрограду, на позив Петроградског комитета партије, ступило је у штрајк, у знак протеста, 90 хиљада радника, 7 јула штрајковало је 130 хиљада, 8 јула — 150 хиљада, 11 јула — 200 хиљада.

У свим фабрикама владало је узбуђење, свуда су одржавани митинзи и демонстрације. Дошло је до покушаја подизања барикада. Барикаде су подизане и у Баку-у и Лођу. У низу места полиција је пучала у раднике. Ради угушивања покрета влада је предузела „ванредне“ мере, престоница је претворена у војни логор, „Правда“ је забрањена.

Али у то време на сцени се појавила нова снага међународног карактера — империјалистички рат — који је мо-

рао да измени ток догађаја. Баш у време јулских револуционарних догађаја у Петроград је допутовао претседник Француске Републике Поенкаре да преговара с царем о почетку претстојећег рата. После неколико дана Немачка је објавила рат Русији. Царска влада је искористила рат да би разбила бољшевичке организације и угушила раднички покрет. Полет револуције био је прекинут светским ратом, у коме је царска влада тражила спаса од револуције.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

У годинама новог револуционарног полета (1912—1914) бољшевичка партија стала је на чело радничког покрета и водила га под бољшевичким паролама ка новој револуцији. Партија је успела да оствари спој илегалног и легалног рада. Кршећи отпор ликвидатора и њихових пријатеља — троцкиста и одзовиста, она је овладава свим облицима легалног покрета и легалне организације учинила упориштем свог револуционарног рада.

Борећи се против непријатеља радничке класе и њихових агената у радничком покрету, партија је учврстила своје редове и проширила своје везе с радничком класом. Искоришћавајући широко трибину думе за револуционарну агитацију и створивши одличан масовни раднички лист „Правду“, партија је васпитала ново поколење револуционарних радника — правдиста. Тај слој радника остао је у годинама империјалистичког рата веран застави интернационализма и пролетерске револуције. Он је касније сачињавао језгро бољшевичке партије у данима Октобарске револуције 1917 године.

Уочи империјалистичког рата партија је руководила револуционарним акцијама радничке класе. То су били авангардни бојеви које је прекинуо империјалистички рат, али који су се, после три године, поновили, да би оборили царизам. У тешки период империјалистичког рата бољшевичка партија улазила је с развијеним заставама пролетерског интернационализма.

ГЛАВА VI

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКОГ РАТА. ДРУГА РЕВОЛУЦИЈА У РУСИЈИ

(1914 г. — март 1917 г.)

1. Избијање и узроци империјалистичког рата.

Четрнаестог (27) јула 1914 године царска влада објавила је општу мобилизацију. Деветнаестог јула (1 августа) Немачка је објавила рат Русији.

Русија је ступила у рат.

Много пре почетка рата Лењин, бољшевици, предвидели су његову неизбежност. На међународним социјалистичким конгресима Лењин је иступао са својим предлозима који су имали за циљ да одреде револуционарну линију држања социјалиста у случају избијања рата.

Лењин је истицао да су ратови неизбежан пратилац капитализма. Отимање туђих земаља, освајање и плачка колонија, заузимање нових тржишта често су били узрок освајачких ратова капиталистичких држава. За капиталистичке земље рат је исто тако природно и законито стање као и експлоатација радничке класе.

Ратови су постали нарочито неизбежни када је капитализам крајем XIX и почетком XX века коначно прерастао у највиши и последњи степен свога развитка — империјализам. Одлучујућу улогу у животу капиталистичких држава под империјализмом добили су моћни савези (монополи) капиталиста и банке. Финансиски капитал постао је господар у капиталистичким државама. Финансиски капитал тражио је нова тржишта, освајање нових колонија, нових места за извоз капитала, нових извора сировина.

Али већ крајем XIX века сва територија земаљске кугле била је раздељена међу капиталистичким државама. Међутим, развитак капитализма у епоси империјализма врши се крајње неравномерно и скоковито: једне земље, које су пре биле на првом месту, развијају своју индустрију релативно споро, друге, које су пре биле заостале, достижу их и престижу у брзим скоковима. Променио се однос економских и војних снага империјалистичких држава. Појавила се тежња за новом поделом света. Борба за нову поделу света изазивала је неизбежност империјалистичког рата. Рат 1914 године био је рат за поновну поделу света и утицајних сфера. Њега су дуго припремале све империјалистичке државе. Кривци за тај рат су империјалисти свих земаља.

Тај рат су нарочито спремале Немачка и Аустрија — с једне стране, Француска, Енглеска и од њих зависна Русија, — с друге стране. Године 1907 склопљен је Тројни споразум или Антанта, — савез Енглеске, Француске и Русије. Други империјалистички савез сачињавале су Немачка, Аустро-Угарска и Италија. Али је Италија у почетку рата 1914 године иступила из тог савеза, а затим се придружила Антанти. Немачку и Аустро-Угарску подупирале су Бугарска и Турска.

Спремајући се за империјалистички рат, Немачка је настојала да Енглеској и Француској отме колоније, Русији — Украјину, Пољску и Прибалтик. Немачка је угрожавала господство Енглеске на Блиском Истоку, саградивши Багдадску железницу. Енглеска се бојала пораста немачког наоружања на мору.

Царска Русија тежила је за поделом Турске, сањала о освајању мореуза који спајају Црно и Средоземно Море (Дарданели), о освајању Цариграда. У планове царске владе улазило је и освајање Галиције — дела Аустро-Угарске.

Енглеска је настојала да помоћу рата уништи свог опасног конкурента — Немачку, чија је роба пре рата била почела да све више потискује енглеску робу на светском тржишту. Осим тога, Енглеска је намеравала да отме Турској Месопотамију, Палестину и да чврсто заседне у Египту.

Француски капиталисти су тежили да узму од Немачке угљем и гвожђем богати Сарски басен и Елзас-Лотарингију коју је Немачка отела од Француске у рату 1870—1871 године.

Тако су крупне противречности између двеју група капиталистичких држава довеле до империјалистичког рата.

Тај разбојнички рат за поновну поделу света задирао је у интересе свих империјалистичких земаља и зато су се у њему касније нашли Јапан, Сједињене Америчке Државе и низ других држава.

Рат је постао светски.

Буржоазија је припремала империјалистички рат у највећој тајности од својих народа. Када је рат букнуо, свака империјалистичка влада трудила се да докаже да она није напала суседе, него да је била нападнута. Буржоазија је варала народ кријући праве циљеве рата, његов империјалистички, освајачки карактер. Свака империјалистичка влада изјављивала је да се рат води ради одбране домовине.

Опортунисти из II Интернационале помагали су буржоазији да vara народ. Социјал-демократи II Интернационале подло су издали ствар социјализма, ствар међународне солидарности пролетаријата. Они не само што нису устали против рата, него су, напротив, помагали буржоазији да хушка раднике и сељаке зараћених држава једне против других под фирмом одбране домовине.

Русија није случајно ушла у империјалистички рат на страни Антанте — Француске и Енглеске. Треба имати на уму да су се пре 1914 године најважније индустријске гране у Русији налазиле у рукама страног капитала, углавном француског, енглеског и белгиског, то јест земаља Антанте. Најважније металургиске фабрике у Русији налазиле су се у рукама француских капиталиста. Од целокупне металургије готово три четвртине (72%) зависило је од страног капитала. Индустрија каменог угља — у Донбасу — пружала је исту слику. Готово половина производње нафте налазила се у рукама енглеско-француског капитала. Знатан део профита руске индустрије ишао је у стране, претежно енглеско-француске банке. Све те околности, а уз то

и милијардски зајмови које је цар закључио у Француској и Енглеској, приковале су царизам за енглеско-француски империјализам, претвориле Русију у вазала тих земаља, у њихову полуколонију.

Отпочевши рат, руска буржоазија је рачунала да ће поправити своје послове: освојити нова тржишта, обогатити се на војним порудбинама и лиферицијама и уједно угушити револуционарни покрет, искоришћавајући ратно стање.

Царска Русија ступила је у рат неприпремљена. Индустрија у Русији јако је заостајала за индустријом других капиталистичких земаља. У њој су преовлађивале старе фабрике и заводи са истрошеном машинеријом. Пољопривреда с полуфеудалним земљопоседом и масом осиромашеног, упропашћеног сељаштва није могла служити као чврста економска база за вођење дуготрајног рата.

Цар се у првом реду ослањао на феудалце-великопоседнике. Крупни црностотинашки великопоседници у блоку с крупним капиталистима, газдовали су у земљи и у Државној думи. Они су потпуно подупирали унутрашњу и спољну политику царске владе. Руска империјалистичка буржоазија уздала се у царско самодржавље као у гвоздену песницу која ће јој обезбедити освајање нових тржишта и нових земаља, с једне стране, и гушити револуционарни покрет радника и сељака, с друге стране.

Партија либералне буржоазије — кадети — правила се опозиционом, али је спољну политику царске владе подупирала без икакве оgrade.

Маскирајући се социјализмом, ситнобуржоаске партије есера и мењшевика помагале су буржоазији од самог почетка рата да вара народ, да крије империјалистички, разбојнички карактер рата. Оне су проповедале потребу заштите, потребу одбране буржоаске „отаџбине“ од „пруских варвара“, подупирале су политику „грађанског мира“ и помагале, на тај начин, влади руског цара да води рат, исто онако као што су и немачки социјал-демократи помагали влади немачког цара да води рат против „руских варвара“.

Једино је болшевичка партија остала верна великој застави револуционарног интернационализма, остајући чврсто

на марксистичким позицијама одлучне борбе против царског самодржавља, против спахија и капиталиста, против империјалистичког рата. Бољшевичка партија се од првог дана рата држала става — да рат није отпочео ради одбране отаџбине, него ради освајања туђих земаља, ради пљачкања туђих народа у интересу спахија и капиталиста, да против тога рата радници треба да воде одлучан рат.

Радничка класа подупирала је бољшевичку партију.

Истина, буржоаско-патриотско пијанство, које је у почетку рата обузело интелигенцију и кулачке слојеве сељаштва, захватило је и извештајни део радника. Али то су били претежно чланови бандитског „Савеза руског народа“ и део есеровско-мењшевички расположених радника. Међутим, они нису одражавали и нису ни могли одражавати расположење радничке класе. Управо ти елементи били су учесници шовинистичких манифестација буржоазије, које је царска влада организовала у првим данима рата.

2. Прелаз партије II Интернационале на страну својих империјалистичких влада. Распад II Интернационале на поједине социјал-шовинистичке партије.

Лењин је често упозоравао на опортунизам II Интернационале и на колебљивост њених вођа. Он је све време тврдио да су вође II Интернационале само на речима против рата, да они могу, ако рат наступи, променити своју позицију и пребећи на страну империјалистичке буржоазије, да могу постати присталице рата. Већ први дани рата потврдили су Лењиново предвиђање.

Године 1910 на конгресу II Интернационале у Копенхагену била је донесена одлука да социјалисти морају у парламентима гласати против ратних кредита. За време балканског рата 1912 године Међународни конгрес II Интернационале у Базелу изјавио је да радници свих земаља сматрају злочином да пуцају једни на друге ради повећања профита капиталиста. Тако је било на речима, у резолуцијама.

А кад је букнуо капиталистички рат и кад је те одлуке требало провести у живот, вође II Интернационале показали су се као издајници, они су изневерили пролетаријат,

показали се као слуге буржоазије, — постали су присталице рата.

Четвртог августа 1914 године немачка социјал-демократија гласала је у парламенту за ратне кредите, за помагање империјалистичког рата. То исто је учинила огромна већина социјалиста Француске, Енглеске, Белгије и других земаља.

Друга Интернационала престала је да постоји. Она се уствари распала на поједине социјал-шовинистичке партије, које ратују једна против друге.

Пошто су издали пролетаријат, вође социјалистичких партија прешли су на позицију социјал-шовинизма и одбране империјалистичке буржоазије. Они су помагали империјалистичким владама да обмањују радничку класу и да је трују отровом национализма. Ти социјал-издајници почели су под фирмом одбране отаџбине хушкати немачке раднике на француске, а енглеске и француске раднике — на немачке. Само је незнатна мањина у II Интернационали остала на интернационалистичкој позицији и пошла против струје, додуше не сасвим сигурно и не сасвим одређено, али је ипак пошла против струје. Једино је бољшевичка партија одмах и без колебања подигла заставу одлучне борбе против империјалистичког рата. У тезама о рату, које је Лењин написао у јесен 1914 године, Лењин је истицао да пад II Интернационале није случајан. II Интернационалу су упропастили опортунисти, на које су већ одавно упозоравали најбољи претставници револуционарног пролетаријата.

Партије II Интернационале биле су и пре рата заражене опортунизмом. Опортунисти су отворено проповедали одрицање од револуционарне борбе, проповедали су теорију „мирног урастања капитализма у социјализам“. II Интернационала није хтела да се бори против опортунизма, била је за мир с опортунизмом и допустила му да се учврсти. Придржавајући се политике помирљивости према опортунизму, II Интернационала је и сама постала опортунистичка.

Империјалистичка буржоазија је путем виших надница и друге милостиње за рачун својих профита од колонија, од експлоатације заосталих земаља, систематски поткупљивала горњи слој квалификованих радника, такозвану рад-

ничку аристократију. Из тог слоја радника регрутован је приличан број руководилаца синдиката и задруга, муниципалних и парламентарних посланика, новинара и функционера социјал-демократских организација. Кад је започео рат, ти су људи, из страха да не изгубе своје положаје, постали противници револуције, постали су најбешњи браниоци своје буржоазије, својих империјалистичких влада.

Опортунисти су постали социјал-шовинисти.

Социјал-шовинисти, међу њима и руски мењшевици и есери, проповедали су класни мир радника с буржоазијом у земљи и рат против других народа ван своје земље. Они су обмањивали масе у погледу истинских криваца за рат, говорећи да буржоазија њихове земље није крива за рат. Многи социјал-шовинисти постали су министри империјалистичких влада своје земље.

За ствар пролетаријата нису били ништа мање опасни прикривени социјал-шовинисти, такозвани центрумаша. Центрумаша — Кауцки, Троцки, Мартов и други — оправдавали су и бранили отворене социјал-шовинисте, дакле, издавали су пролетаријат заједно са социјал-шовинистима, прикривајући своју издају „левым“ фразама о борби против рата, срачуватим на превару радничке класе. Уствари, центрумаша су помагали рат, јер је предлог центрумаша да се не гласа против ратних кредита и да се ваља ограничити на уздржавање од гласања за ратне кредите, — значио помагање рата. Они су, као и социјал-шовинисти, тражили да се пролетаријат одрекне класне борбе за време рата, како не би сметао својој империјалистичкој влади да води рат. Центрумаш Троцки био је по свим важнијим питањима рата и социјализма против Лењина, против бољшевичке партије.

Лењин је већ од првих дана рата почео прикупљати снаге за стварање нове, III Интернационале. Већ у манифесту против рата у новембру 1914 године ЦК бољшевичке партије поставио је задатак стварања III Интернационале место II Интернационале, која је срамно крахирала.

На конференцији социјалиста Антантиних земаља фебруара 1915 године у Лондону иступао је, по Лењиновом налогу, друг Литвинов. Литвинов је захтевао да социјалисти (Вандервелде, Самба, Гед) иступе из буржоаских влада

Белгије и Француске и да потпуно раскину с империјалистима, да се одрекну сарадње с њима. Он је захтевао од свих социјалиста да поведу одлучну борбу против својих империјалистичких влада и да осуде гласање за ратне кредите. Али Литвиновљев глас на тој конференцији није нашао одјека.

Почетком септембра 1915 године састала се у Цимервалду прва конференција интернационалиста. Лењин је ту конференцију називао „првим кораком” у развоју интернационалног покрета против рата. Лењин је на тој конференцији формирао Цимервалдску леву групу. Али је у тој Цимервалдској левици једино правилан, до краја доследан став против рата заузимала само бољшевичка партија на челу с Лењином. Цимервалдска левица издавала је на немачком језику часопис „Претеча”, у коме су штампани Лењинови чланци.

Године 1916 успело се да се у швајцарском селу Кинталу сазове друга конференција интернационалиста. Она се назива друга Цимервалдска конференција. У то време готово у свим земљама издвојиле су се групе интернационалиста, оштрије се испољио расцеп интернационалистичких елемената са социјал-шовинистима. А што је главно, у то време су, под утицајем рата и ратних невоља, саме масе пошле улево. Кинталски манифест израђен је на основу споразума разних група које су се бориле на конференцији. Он је био корак напред у поређењу са Цимервалдским манифестом.

Али ни Кинталска конференција није примила основне поставке бољшевичке политике: претварање империјалистичког рата у грађански рат, пораз својих империјалистичких влада у рату, организовање III Интернационале. Ипак је Кинталска конференција допринела издвајању интернационалистичких елемената, од којих се касније формирала комунистичка III Интернационала.

Лењин је критиковао погрешке недоследних интернационалиста међу левим социјал-демократима, као што су били Роза Луксембург, Карл Либкнехт, али им је у исто време помагао да заузму правилан став.

3. Теорија и тактика болшевичке партије по питањима рата, мира и револуције.

Болшевици нису били обични пацифисти (присталице мира) који уздишу за миром и који се ограничавају на пропаганду мира, као што је то чинила већина левих социјал-демократа. Болшевици су били за активну револуционарну борбу за мир све до обарања власти ратоборне империјалистичке буржоазије. Болшевици су повезивали ствар мира с победом пролетерске револуције, сматрајући да је обарање власти империјалистичке буржоазије најсигурније средство за ликвидацију рата и извојевање праведног мира, мира без анексија и контрибуција.

Против мењшевичко-есеровског одрицања од револуције и издајничке пароле о чувању „грађанског мира“ за време рата — болшевици су истакли паролу „*претварања империјалистичког рата у грађански рат*“. Та парола значила је да трудбеници, међу њима наоружани радници и сељаци преобучени у војничке шињеле, треба да окрену оружје против своје буржоазије и да оборе њену власт, ако хоће да се ослободе рата и постигну праведан мир.

Против мењшевичко-есеровске политике одбране буржоаске отаџбине — болшевици су истакли политику „*поруза своје владе у империјалистичком рату*“. То је значило да је потребно гласати против ратних кредита, стварати илегалне револуционарне организације у војсци, помагати братимљење војника на фронту и организовати револуционарне акције радника и сељака против рата, претварајући их у устанак против своје империјалистичке владе.

Болшевици су сматрали да би најмање зло за народ у империјалистичком рату био пораз царске владе у рату, јер би он олакшао победу народа над царизмом и успешну борбу радничке класе за ослобођење од капиталистичког ропства и империјалистичких ратова. При томе је Лењин сматрао да политику пораза своје империјалистичке владе морају да проводе не само руски револуционари, него и револуционарне партије радничке класе свих зараћених земаља.

Бољшевици нису били против сваког рата. Они су били само против освајачког, против империјалистичког рата. Бољшевици су сматрали да има две врсте ратова:

а) рат *праведни*, неосвајачки, ослободилачки, који има за циљ било одбрану народа од спољашњег напада и покушаја да буде подјармљен, било ослобођење народа од капиталистичког ропства, било, најзад, ослобођење колонија и зависних земаља од империјалистичког угњетавања, и

б) рат *неправедни*, освајачки, који има за циљ освајање и поробљавање туђих земаља, туђих народа.

Рат прве врсте бољшевици су подупирали. Што се тиче рата друге врсте, бољшевици су сматрали да против њега треба водити одлучну борбу све до револуције и обарања своје империјалистичке владе.

Огромни значај за радничку класу читавог света имали су Лењинови теориски радови за време рата. У пролеће 1916 године Лењин је написао дело: „Империјализам као највиши стадиј капитализма“. Лењин је у тој књизи показао да је империјализам највиши стадиј капитализма, када је он већ успео да се из „прогресивног“ капитализма претвори у паразитски капитализам, у трулећи капитализам, да је империјализам — умирући капитализам. То, разуме се, не значи да ће капитализам изумрети сам, без пролетерске револуције, да ће он сам истрнути на корену. Лењин је увек учио да се без револуције радничке класе капитализам не може оборити. Зато је Лењин, дефинишући империјализам као умирући капитализам, у тој књизи уједно показао да је „империјализам предвечерје социјалне револуције пролетаријата“.

Лењин је показао да се капиталистичко угњетавање у епоси империјализма све више појачава, да у условима империјализма расте огорчење пролетаријата против темеља капитализма, да се множе елементи револуционарне експлозије у капиталистичким земљама.

Лењин је показао да се у епоси империјализма заоштрава револуционарна криза у колонијалним и зависним земљама, да се множе елементи огорчења против империјализма, да се множе елементи ослободилачког рата против империјализма.

Лењин је показао да су се у условима империјализма неравномерност развитака и противречности капитализма нарочито заостриле, да борба о тржишта за продају робе и извоз капитала, борба о колоније, о изворе сировина, чини периодичне империјалистичке ратове за нову поделу света неизбежним.

Лењин је показао да баш услед те неравномерности развитака капитализма настају империјалистички ратови, који слабе снаге империјализма и омогућавају пробој империјалистичког фронта тамо где се он покаже најслабији.

На основу свега тога Лењин је дошао до закључка да је потпуно могућно да пролетаријат пробије империјалистички фронт ма где на једном месту или на неколико места, да је *могућна* победа социјализма најпре у неколико земаља или чак у једној, засебно узетој, земљи, да је истовремена победа социјализма у свим земљама, услед неравномерности развитака капитализма у тим земљама, — *немогућна*, да ће социјализам победити најпре у једној или у неколико земаља, а остале ће земље за неко време остати буржоаске земље.

Ево формулације тог генијалног закључка који је Лењин дао у два различита чланка написана у периоду империјалистичког рата:

1) „Неравномерност економског и политичког развитака безусловни је закон капитализма. Отуда следи да је могућна победа социјализма најпре у неколико, или чак у једној, засебно узетој, капиталистичкој земљи. Победнички пролетаријат те земље, пошто је експроприсао капиталисте и организовао код себе социјалистичку производњу, устаће *против* осталог, капиталистичког света, привлачећи к себи угњетене класе других земаља...” (Из чланка „О пароли Сједињених Држава Европе”, писаног у августу 1915 године) (Лењин, књ. XVIII, стр. 232—233).

2) „Развитак капитализма врши се у разним земљама у највишем степену неравномерно. Друкчије не може ни бити при робној производњи. Отуда непобитан закључак: социјализам не може победити истовремено у *свим* земљама. Он ће победити најпре у једној

или неколико земаља, а остале ће за неко време остати буржоаске или предбуржоаске. То ће морати изазвати не само трење, већ и директну тежњу буржоазије других земаља да уништи победоносни пролетаријат социјалистичке државе. У тим случајевима рат с наше стране био би оправдан и праведан. То би био рат за социјализам, за ослобођење других народа од буржоазије" (Из чланка „Ратни програм пролетерске револуције”, писаног у јесен 1916 године) (Ленин, књ. XIX, стр. 325).

То је била нова, довршена теорија социјалистичке револуције, теорија о могућности победе социјализма у појединим земљама, о условима његове победе, о перспективама његове победе, теорија чије је основе Ленин одржао још 1905 године у брошури „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији”.

Она се у основи разликује од оног става који је био одомаћин међу марксистима у периоду предимперијалистичког капитализма, када су марксисте сматрали да је победа социјализма само у једној земљи, ма која била, — немогућна, да ће се победа социјализма догодити истовремено у свим цивилизованим земљама. Ленин је, на основу података о империјалистичком капитализму, изложених у својој значајној књизи „Империјализам као највиши стадиј капитализма”, одбацио тај став као застарео и дао нов теориски став, према коме се истовремена победа социјализма у свим земљама сматра немогућном, а победа социјализма у једној, засебно узетој, капиталистичкој земљи, признаје могућном.

Неоцењиви значај Ленинове теорије социјалистичке револуције није само у томе што је она обогатила марксизам новом теоријом и кренула га напред. Њен значај је и у томе што она даје револуционарну перспективу пролетерима појединих земаља, држи њихову иницијативу у навали на своју, националну, буржоазију, учи их да искоришћавају ратну ситуацију за организовање такве навале и учвршћује њихову веру у победу пролетерске револуције.

Такав је био теориски и тактички став бољшевика у питањима рата, мира и револуције.

На основу тога става бољшевици су вршили свој практички рад у Русији.

Упркос дивљим полициским прогонима, думски посланици—бољшевици Бадајев, Петровски, Муранов, Самојлов и Шагов обишли су почетком рата низ организација и одржали реферате о односу бољшевика према рату и револуцији. У новембру 1914 године организовано је саветовање бољшевичке фракције Државне думе ради претресања питања о односу према рату. Трећег дана похапшени су сви који су учествовали на седници. Суд је осудио све посланике на губитак права и на прогонство у источни Сибир. Царска влада је оптуживала бољшевичке посланике Државне думе „због велеиздаје”.

На суду је избила на видело делатност думских посланика, која је чинила част нашој партији. Бољшевици-посланици држали су се мушки пред царским судом, претворивши га у трибину за демаскирање освајачке политике царизма.

Друкчије се држао Камењев, који је био оптужен због исте ствари. Због свог кукавичлука он се при првој опасности одрекао од политике бољшевичке партије. Камењев је изјавио на суду да се не слаже с бољшевицима по питању рата, и да би то доказао, молио је да се на суд позове као сведок мењшевик Јордански.

Бољшевици су развили велику делатност против ратно-индустриских комитета који су служили рату, против мењшевичких покушаја да потчине раднике утицају империјалистичке буржоазије. Буржоазија је била животно заинтересована да империјалистички рат прикаже свима као свенародни рат. За време рата буржоазија је стекла велики утицај на државне послове, створивши своју сверуску организацију — савезе земстава и градова. Њој је било потребно да своме руководству и утицају потчини и раднике. Зато је буржоазија смислила средство — стварање „радничких група” при ратно-индустриским комитетима. Мењшевици су прихватили ту идеју буржоазије. Буржоазији је ишло у рачун да привуче у те ратно-индустриске комитете радничке претставнике који би међу радницима агитовали за потребу да се повећа продуктивност рада у фабрикама граната, то-

пова, оружја, метака и другим фабрикама које раде за одбрану. „Све за рат, сви у рат“, — била је парола буржоазије. Уствари, та парола је значила: „богати се што више можеш на војним лиферицијама и на освајању туђих земаља“. Мењшевици су активно учествовали у том псеудопатриотском послу који је замислила буржоазија. Помажући капиталистима, они су свом снагом агитовали код радника да учествују у изборима „радничких група“ при ратно-индустриским комитетима. Бољшевици су били против те замисли. Они су били за бојкот ратно-индустриских комитета и спровели су успешно тај бојкот. Али део радника ипак је суделовао у раду ратно-индустриских комитета под вођством познатог мењшевика Гвоздева и провокатора Абросимова. Кад су се у септембру 1915 године састали раднички пуномоћници ради коначних избора у „радничке групе ратно-индустриских комитета“, показало се да је већина пуномоћника против учешћа у њима. Већина радничких претставника донела је оштру резолуцију против учешћа у ратно-индустриским комитетима, изјавивши да радници стављају себи у задатак да се боре за мир, за обарање царизма.

Бољшевици су увелико развили делатност у војсци и у морнарици. Они су објашњавали масама војника и морнара ко је крив за нечувене страхоте рата и патње народа, објашњавали су да је револуција за народ једини излаз из империјалистичке кланице. Бољшевици су стварали ћелије у војсци и морнарици, на фронту и у позадинским јединицама, растурали су летке против рата.

У Кронштату су бољшевици створили „Главни колектив кронштатске војне организације“, која је био у тесној вези с Петроградским комитетом партије. Створена је војна организација при Петроградском комитету партије за рад у гарнизону. У августу 1916 године шеф петроградске тајне полиције извештавао је да је у „Кронштатском колективу ствар организована врло озбиљно, конспиративно, а учесници су махом ћутљиви и опрезни људи. Тај колектив има претставнике и на обали“.

Партија је на фронту водила агитацију за братимљење међу војницима зараћених војски, истичући да је непријатељ — светска буржоазија и да се рат може свршити

само ако се империјалистички рат претвори у грађански рат и оружје упери против своје властите буржоазије и њене владе. Све чешће су се понављали случајеви одбијања појединих војних јединица да иду у офанзиву. Таквих случајева било је још 1915 године, а особито 1916 године.

Нарочито велику делатност бољшевици су развили у армијама северног фронта, у области Прибалтика. Командант армије северног фронта генерал Руски службено је јављао надлежнима у почетку 1917 године о огромном револуционарном раду који су бољшевици развили на том фронту.

Рат је био највећа прекретница у животу народа, у животу међународне радничке класе. Он је ставио на коцку судбину државе, судбину народа, судбину социјалистичког покрета. Зато је он истовремено био пробни камен, испит за све партије и струје које су се називале социјалистичкима. Хоће ли те партије и струје остати верне ствари социјализма, ствари интернационализма, или ће издати радничку класу, савити своје заставе и бацити их под ноге своје националне буржоазије, — тако се тада постављало питање.

Рат је показао да партије II Интернационале нису положили испит, да су издале радничку класу и спустиле своје заставе пред својом, националном, империјалистичком буржоазијом.

Друкчије нису могле ни поступити те партије, које су у својој средини гајиле опортунизам и биле васпитане у духу уступака опортунистима, националистима.

Рат је показао да је бољшевичка партија била једина партија која је часно положила испит и остала до краја верна ствари социјализма, ствари пролетерског интернационализма.

То је и разумљиво: само партија новог типа, само партија васпитана у духу непомирљиве борбе против опортунизма, само партија слободна од опортунизма и национализма — само је таква партија могла положити велики испит и остати верна ствари радничке класе, ствари социјализма и интернационализма.

Бољшевичка партија била је баш таква партија.

4. Пораз царске војске на фронту. Привредно расуло. Криза царизма.

Рат је трајао већ трећу годину. Он је косио милионе људских живота — убијених, рањених, умрлих од епидемија које је рат изазвао. Буржоазија и спахије богатали су се у рату. А радници и сељаци трпели су све веће невоље и оскудицу. Рат је разарао народну привреду Русије. Око 14 милиона здравих трудбеника било је узето у војску, отргнуто од привреде. Фабрике и заводи су обустављали рад. Смањили су се усеви житарица — није било радних руку. Становништво и војници на фронту гладовали су, били су голи и боси. Рат је прождирао сва богатства земље.

Царска војска је трпела пораз за поразом. Немачка артиљерија засипала је царску војску кишом граната. Царска војска није имала довољно топова, није имала довољно граната, није имала чак ни пушака. Понекад је на три војника долазила по једна пушка. Још за време рата откривена је издаја царског министра војног Сухомлинова, који је био у вези с немачким шпијунима. Сухомлинов је извршавао задатак који му је поставила немачка шпијунажа — осујетити снабдевање фронта гранатама, не давати фронту топова, не давати пушака. Неки царски министри и генерали сами су у потаји доприносили успесима немачке војске: заједно с царicom, која је била у вези с Немцима, они су Немцима издавали војне тајне. Није онда чудо што је царска војска трпела поразе и била принуђена да отступа. До године 1916 Немцима је већ било пошло за руком да освоје Пољску и део Прибалтика.

Све је то изазивало мржњу и огорчење против царске владе међу радницима, сељацима, војницима, интелигенцијом, појачавало је и заоштравало револуционарни покрет народних маса против рата, против царизма, како у позадини, тако и на фронту, како у центру, тако и на периферији.

Незадовољство је почело обузимати и руску империјалистичку буржоазију. Њу је огорчавала чињеница да су на царском двору господарили прописвети као Распућин, који су се отворено залагали за склапање сепаратног мира

с Немцима. Она се све више убеђивала да је царска влада неспособна да води успешан рат. Она се бојала да царизам, ради спасавања свог положаја, не закључи сепаратан мир с Немцима. Зато је руска буржоазија одлучила да изврши дворски преврат, да би збацила цара Николу II и место њега поставила за цара Михаила Романова, који је био повезан с буржоазијом. Тиме је хтела да убије два зеца: прво, да се дочепа власти и обезбеди даље вођење империјалистичког рата, друго — да малим дворским превратом предухитри велику народну револуцију, чији су таласи бивали све већи.

Руску буржоазију су у томе издашно помагале енглеска и француска влада. Оне су виделе да је цар неспособан да даље води рат. Оне су се бојале да цар не сврши ствар сепаратним миром с Немцима. Кад би царска влада склопила сепаратан мир, енглеска и француска влада изгубиле би у Русији савезника који је не само привлачио противничке снаге на своје фронтове, него и лиферовао Француској десетине хиљада елитних руских војника. Зато су оне подупирале руску буржоазију у њеним покушајима да изврши дворски преврат.

Тако се цар нашао изолован.

Док су се неуспеси на фронту и даље низали, привредно расуло је све више и више расло. У јануарским и фебруарским данима 1917 године поремећеност у снабдевању храном, сировинама и горивом достигла је врхунац свог развика и највећу оштрину. Престао је скоро сасвим довоз намирница у Петроград и Москву. Предузећа су се затварала једно за другим. Затварање предузећа појачало је незапосленост. Нарочито несносан постао је положај радника. Све шире народне масе долазиле су до убеђења да постоји само један излаз из несносног положаја — обарање царског самодржавља.

Царизам је очигледно преживљавао самртну кризу.

Буржоазија је мислила да реши кризу дворским превратом.

Али народ ју је решио на свој начин.

5. Фебруарска револуција. Пад царизма. Образовање совјета радничких и војничких депутата. Образовање привремене владе. Двовлашће.

Година 1917 отпочела је штрајком од 9 јануара. За време штрајка дошло је до демонстрација у Петрограду, у Москви, Баку-у, Нижњем Новгороду, при чему је у Москви 9 јануара у штрајку учествовала око трећина свих радника. Демонстрацију од две хиљаде учесника на Тверском булевару растерала је коњичка полиција. У Петрограду, на Выборшком друму, демонстрантима су се придружили војници.

„Идеја генералног штрајка, — извештавала је петроградска полиција, — из дана у дан стиче све нове присталице и постаје популарна, као што је била 1905 године”.

Меншевици и есери настојали су да започети револуционарни покрет сведу у границе потребне либералној буржоазији. Меншевици су предлагали да се на дан отварања Државне думе, 14 фебруара, организује радничка поворка и пође пред Државну думу. Али радничке масе су пошле за бољшевицима, не пред думу, него на демонстрацију.

Осамнаестог фебруара 1917 започео је штрајк путниковских радника у Петрограду. 22 фебруара штрајковали су радници већине најкрупнијих предузећа. На међународни дан радница, 23 фебруара (8 марта), раднице су, на позив Петроградског бољшевичког комитета, изишле на улицу да демонстрирају против глади, рата, царизма. Демонстрацију радница подупрли су радници генералним штрајком у Петрограду. Политички штрајк почео је прерастати у општу политичку демонстрацију против царског система.

Двадесетчетвртог фебруара (9 марта) демонстрација се понавља још снажније. Штрајковало је већ око 200 хиљада радника.

Двадесетпетог фебруара (10 марта) револуционарни покрет обухвата читав раднички Петроград. Политички штрајкови по реонима прелазе у генерални политички штрајк у читавом Петрограду. Свуда демонстрације и сукоби с полицијом. Над радничким масама — црвене заставе с паролама: „Доле цар!”, „Доле рат!”, „Хлеба!”.

Ујутру 26 фебруара (11 марта) политички штрајк и демонстрација почињу да прерастају у покушаје устанка. Радници разоружавају полицију и жандармерију и сами се наоружавају. Ипак, оружани сукоб с полицијом завршава се крвавим растеривањем демонстрације на Знаменском тргу.

Генерал Хабалов, командант петроградског војног округа, објављује да се радници морају вратити на рад 28 фебруара (13 марта), иначе ће бити послани на фронт. Двадесетпетог фебруара (10 марта) цар издаје заповест генералу Хабалову: „Заповедам да се сутра обуставе нереди у престоници”.

Али револуција се више није могла „обуставити”.

На дан 26 фебруара (11 марта) 4 чета резервног баталјона Павловског пука отворила је ватру, али не на раднике, него на одреде коњичке полиције, који су се пушкарали с радницима. Развила се најенергичнија и најупорнија борба о војску, у којој су предњачиле жене-раднице које су се обраћале непосредно војницима, братимиле се с њима, позивале их да помогну народу да обори омражено царско самодржавље.

Практичним радом бољшевичке партије руководио је биро Централног комитета наше партије, који се у то време, на челу с другом Молотовом, налазио у Петрограду. Биро ЦК издао је 26 фебруара (11 марта) манифест, позивајући да се настави оружана борба против царизма, да се створи привремена револуционарна влада.

Двадесетседмог фебруара (12 марта) војска у Петрограду одбила је да пуца у раднике и почела је прелазити на страну побуњеног народа. Још ујутру 27 фебруара било је само 10 хиљада побуњених војника, а увече их је било већ преко 60 хиљада.

Побуњени радници и војници почели су хапсити царске министре и генерале, ослобађати из тамнице револуционаре. Ослобођени политички затвореници укључивали су се у револуционарну борбу.

На улицама је још трајало пушкарање с полицијом и жандармима, који су се с митраљезима били сместили на

таванима кућа. Али је брзи прелаз војске на страну радника решио судбину царског самодржавља.

Када се глас о победи револуције у Петрограду пронео по другим градовима и на фронту, радници и војници почели су свуда да збацују царске чиновнике.

Фебруарска буржоаско-демократска револуција је победила.

Револуција је победила зато што је радничка класа била иницијатор револуције и стајала на челу покрета милионских маса сељака, преобучених у војничке шињеле — „за мир, за хлеб, за слободу”. Хегемонија пролетаријата условила је успехе револуције.

„Револуцију је извршио пролетаријат, он је показао хероизам, он је проливао крв, он је повукао за собом најшире масе радног и сиромашног становништва...”, — писао је Лењин у првим данима револуције (Лењин, књ. XX, стр. 23—24).

Прва револуција 1905 године припремила је брзу победу друге револуције 1917 године.

„Без три године највећих класних битака и револуционарне енергије руског пролетаријата 1905—1907 године, не би била могућна тако брза — у смислу довршавања њене почетне етапе за свега неколико дана — друга револуција”, истицао је Лењин (исто, стр. 13).

Још првих дана револуције појавили су се совјети. Победоносна револуција ослањала се на совјете радничких и војничких депутата. Побуњени радници и војници створили су совјете радничких и војничких депутата. Револуција 1905 године показала је да су совјети органи оружаног устанка и истовремено клица нове, револуционарне власти. Идеја совјета живела је у свести радничких маса, и оне су је оствариле сутрадан после обарања царизма, али с том разликом што су 1905 године били створени само совјети радничких депутата, док су се у фебруару 1917 године, на иницијативу бољшевика, појавили совјети радничких и војничких депутата.

Док су бољшевици руководили непосредном борбом маса на улици, споразумашке партије, мењшевици и есери, гра-

биле су депутатска места у совјетима, стварајући у њима своју већину. Томе је делимично помагала околност што је већина вођа бољшевичке партије била у тамницама и у прогонству (Лењин је био у емиграцији, Стаљин и Свердлов у прогонству у Сибиру), док су се мењшевици и есери слободно шетали по улицама Петрограда. Тако су на чело Петроградског совјета и његовог Извршног комитета дошли претставници споразумашких партија: мењшевици и есери. Исто се десило у Москви и у низу других градова. Само у Иваново-Вознесенску, Краснојарску и у неким другим градовима бољшевици су у совјетима од самог почетка имали већину.

Наоружани народ — радници и војници, шаљући своје претставнике у совјет, гледали су у њему орган народне власти. Они су сматрали и веровали да ће Совјет радничких и војничких депутата остварити све захтеве револуционарног народа и да ће, у првом реду, бити склопљен мир.

Али се радницима и војницима грдно осветило њихово сувишно поверење. Есери и мењшевици нису ни мислили на ликвидацију рата, на извојевање мира. Они су намеравали да искористе револуцију за настављање рата. Што се тиче револуције и револуционарних захтева народа, есери и мењшевици су сматрали да је револуција већ завршена и да се задатак сада састоји у томе да се она учврсти и да се пређе на колосек „нормалног“, уставног живота заједно с буржоазијом. Зато је есеровско-мењшевичко руководство Петроградског совјета предузело све што је било у његовим могућностима да забашури питање ликвидације рата, питање мира и да преда власт буржоазији.

Двадесетседмог фебруара (12 марта) 1917 године либерални посланици Државне думе закулисним споразумом са есеровско-мењшевичким вођама образовали су Привремени одбор Државне думе на челу с претседником IV думе, спахијом и монархистом Родзјанком. А неколико дана после тога Привремени одбор Државне думе и есеровско-мењшевичке вође Извршног комитета Совјета радничких и војничких депутата договорили су се, тајно од бољшевика, о формирању нове владе Русије, — буржоаске Привремене владе на челу с кнезом Љвовом, кога је цар

Никола II још пре фебруарске револуције био предвидио за министра-председника своје владе. У привремену владу ушли су шеф кадета Миљуков, шеф октобриста Гучков и други истакнути претставници капиталистичке класе, а као претставник „демократије“ ушао је есер Керенски.

Испало је тако да су есеровско-мењшевички вође Извршног комитета совјета предали власт буржоазији, а Совјет радничких и војничких депутата, пошто је доцније сазнао за то, одобрио је већином гласова поступке есеровско-мењшевичких вођа, упркос протестима большевика.

Тако се формирала нова државна власт у Русији, која је, како је рекао Лењин, била састављена од претставника „буржоазије и буржоазираних спахија“.

Али упоредо с буржоаском владом постојала је друга власт — Совјет радничких и војничких депутата. Војнички депутати у совјету били су углавном сељаци, мобилисани за рат. Совјет радничких и војничких депутата био је орган савеза радника и сељака против царске власти и уједно — орган њихове власти, орган диктатуре радничке класе и сељаштва.

Тако је дошло до оригиналног преплитања двеју власти, двеју диктатура: диктатуре буржоазије, у лицу Привремене владе, и диктатуре пролетаријата и сељаштва, у лицу Совјета радничких и војничких депутата.

Дошло је до двовлашћа.

Чиме се објашњава то да су мењшевици и есери у почетку имали већину у совјетима?

Чиме се објашњава да су радници и сељаци, који су победили, добровољно предали власт претставницима буржоазије?

Лењин је то објашњавао тиме, што су се пробудили и ушли у политички живот милиони људи, неискусни у политици. То су били већином ситни поседници, сељаци, радници који су до недавна били сељаци, људи који су стајали између буржоазије и пролетаријата. Русија је тада била најситнобуржоаскија земља међу свим великим европским земљама. И у тој земљи „диновски ситнобуржоаски талас“ запљуснуо је све, пригушио свесни пролетаријат не

само својим бројем него и идејно, то јест заразио, прожео веома широке кругове радника ситнобуржоаским погледима на политику" (Лењин, књ. XX, стр. 115).

Тај талас ситнобуржоаске стихије изабацио је на површину ситнобуржоаске партије мењшевика и есера.

Лењин је истицао да је други узрок томе промена састава пролетаријата за време рата и недовољна свест и организованост пролетаријата у почетку револуције. За време рата десиле су се знатне промене у саставу самог пролетаријата. Око 40 процената кадровских радника било је мобилисано у војску. У предузећа је за време рата дошло, с циљем да избегне мобилизацију, много ситних сопственика, занатлија, дућанџија, туђих пролетерској психологији.

Ти ситнобуржоаски слојеви радника били су погодан терен за ситнобуржоаске политичаре — мењшевике и есере.

Зато су, ето, широке народне масе, неискусне у политици, залпљуснуте таласом ситнобуржоаске стихије и опијене првим успесима револуције, пале у првим месецима револуције у мреже споразумашких партија и пристале да државну власт уступе буржоазији, наивно мислећи да буржоаска власт неће сметати совјетима у њиховом раду.

Пред бољшевичком партијом стајао је задатак — стрпљивим радом у масама објаснити и открити империјалистички карактер Привремене владе, разголитити издају есера и мењшевика и показати да се мир не може извојевати ако се Привремена влада не замени владом совјета.

И бољшевичка партија прионула је за тај посао свом својом енергијом.

Она обнавља своје легалне органе штампе. Већ пети дан после фебруарске револуције почиње да излази „Правда” у Петрограду, а неколико дана доцније — „Социјал-демократ” у Москви. Партија почиње да предводи масе, које губе поверење у либералну буржоазију, поверење у мењшевике и есере. Она стрпљиво објашњава војницима, сељацима неопходност заједничких акција с радничком класом. Она им објашњава да сељаци неће добити ни мир ни земљу ако се револуција не буде даље развијала, ако се буржоаска Привремена влада не замени владом совјета.

Империјалистички рат је настао услед неравномерности развитка капиталистичких земаља, услед поремећаја равнотеже међу главним државама, услед потребе империјалиста да путем рата поново поделе свет и створе нову равнотежу снага.

Рат не би имао тако разоран карактер и не би се, можда, разгорео с таквом снагом, да партије II Интернационале нису издале ствар радничке класе, да нису погазиле одлуке конгреса II Интернационале против рата, да су се решиле да активно иступе и дигну радничку класу против својих империјалистичких влада, против потпаљивача рата.

Бољшевичка партија била је једина пролетерска партија која је остала верна ствари социјализма и интернационализма и која је организовала грађански рат против своје империјалистичке владе. Све остале партије II Интернационале, повезане преко својих руководећих врхова с буржоазијом, постале су плен империјализма, пребегле су на страну империјалиста.

Као одраз опште кризе капитализма, рат је заоштрио ту кризу и ослабио светски капитализам. Радници Русије и бољшевичка партија били су први на свету који су успешно искористили слабост капитализма, пробили фронт империјализма, збацили цара и створили совјете радничких и војничких депутата.

Широке масе ситне буржоазије, војника, као и радника, опијене првим успесима револуције и умирене уверавањима мењшевика и есера да ће убудуће све бити добро, прожима поверење у Привремену владу, оне јој пружају подршку.

Пред бољшевпчком партијом поставио се задатак — објаснити радничким и војничким масама, опијеним од првих успеха, да је до потпуне победе револуције још далеко, да народ неће добити ни мир, ни земљу, ни хлеб, док се власт налази у рукама буржоаске Привремене владе, а у совјетима господаре споразумаши, — мењшевици и есери, — да је за потпуну победу потребно учинити још корак напред и предати власт совјетима.

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ПРИПРЕМАЊА И ИЗВОЂЕЊА ОКТОБАРСКЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

(април 1917 г. — 1918 г.)

1. Ситуација у земљи после фебруарске револуције. Партија излази из илегалности и прелази на отворен политички рад. Лењинов долазак у Петроград. Лењинове априлске тезе. Оријентација партије на прелаз у социјалистичку револуцију.

Догађаји и држање Привремене владе из дана у дан су потврђивали правилност бољшевичке линије. Они су све јасније показивали да Привремена влада није за народ, него против народа, није за мир, него за рат, да она неће и не може дати ни мир, ни земљу, ни хлеб. Објашњивачки рад бољшевика наилазио је на погодно тло.

Док су радници и војници обарали царску владу и уништавали корене монархије, Привремена влада јасно је тежила за тим да очува монархију. Она је 2 марта 1917 године тајно послала цару Гучкова и Шуљгина. Буржоазија је хтела да преда власт брату Николе Романова — Михаилу. Али када је на митингу железничара Гучков завршио свој говор узвиком „Живео цар Михаилу“, радници су затражили да се Гучков сместа ухапси и стави под истрагу, говорећи гневно: „Хрен није слађи од роткве“.

Било је јасно да радници неће дозволити да се успостави монархија.

Док су радници и сељаци, остварујући револуцију и лијући крв, чекали да се обустави рат, борили се за хлеб и земљу, тражили одлучне мере у борби против расула у привреди, Привремена влада није хтела да чује за те жи-

вотне захтеве народа. Тој влади, која је била састављена од најистакнутијих претставника капиталиста и спахија, није било ни на крај памети да удовољи захтевима сељака да им се да земља. Она радном народу није могла дати ни хлеба, јер да се дође до хлеба морало се ударити по интересима крупних житарских трговаца, морало се свим мерама одузети жито спахијама и кулацима, што се влада није усуђивала урадити, пошто је и сама била повезана с интересима тих класа. Она исто тако није могла дати ни мир. Повезана с енглеским и француским империјалистима, Привремена влада не само што није намеравала прекинути рат, него је, напротив, покушавала да искористи револуцију за активније учешће Русије у империјалистичком рату, за остварење својих империјалистичких замисли о освајању Цариграда и мореуза, о освајању Галиције.

Било је јасно да поверењу које су народне масе гајиле према политици Привремене владе мора ускоро доћи крај.

Постајало је јасно да се двовлашће, које је настало после фебруарске револуције, не може више дуго одржати, јер је ток догађаја тражио да се власт концентрише на једном од два места: међу зидовима Привремене владе или у рукама Совјета.

Истина, народне масе још увек су подупирале споразумашку политику мењшевика и есера. Било је још доста радника, а још више војника и сељака, који су веровали да ће се „ускоро састати Уставотворна скупштина и све лепо удесити“, који су мислили да се рат не води због освајања, него из нужности, — ради одбране државе. Такве људе Лењин је називао добронамерно-заблуделим одбранашима. Сви ти људи су још увек сматрали да је есеровско-мењшевичка политика обећавања и уверавања правилна политика. Али је било јасно да обећања и уверавања неће дуго палити, јер су ток догађаја и држање Привремене владе из дана у дан откривали и показивали да је споразумашка политика есера и мењшевика — политика одуговлачења и варања лаковерних људи.

Привремена влада није се увек ограничавала на политику потајне борбе против револуционарног покрета маса, на политику закулиских комбинација против револуције.

Она је понекад покушавала да пређе у отворен напад на демократске слободе, покушавала је да „устпостави дисциплину“, особито међу војницима, покушавала је да „заведе ред“, то јест да сведе револуцију у границе потребне буржоазији. Али колико год се она у том погледу трудила, није јој то полазило за руком, и народне масе су ревносно остваривале демократске слободе — слободу говора, штампе, удруживања, збора, демонстрација. Радници и војници настојали су да потпуно искористе демократска права која су први пут извојевали, да би активно учествовали у политичком животу земље, да би схватили и разумели створену ситуацију и донели одлуку — како да раде даље.

После фебруарске револуције организације бољшевичке партије, које су радиле илегално под најтежим условима царизма, изишле су из илегалности и почеле су развијати јавну политичку и организациону делатност. Број чланова бољшевичких организација у то време није износио више од 40—45 хиљада. Али то су били кадрови прекаљени у борби. Партиски комитети били су реорганизовани на начелима демократског централизма. Била је уведена изборност свих партиских органа одоздо до горе.

Прелаз партије на легалност показао је да у партији постоје разплажења. Каменев и неки функционери московске организације, на пример Риков, Бубнов, Ногин, стајали су на полумењшевичком становишту условног помагања Привремене владе и политике одбранаша. Стаљин, који се тек вратио из прогонства, Молотов и други, заједно с већином партије, бранили су политику неповерења према Привременој влади, устајали су против одбранаштва и позивали су у активну борбу за мир, у борбу против империјалистичког рата. Један део партиских функционера се колебао, показујући своју политичку заосталост услед дугог боравка у тамници или у прогонству.

Осећала се отсућност вође партије — Лењина.

Трећег (16) априла 1917 године, после дугог изгнанства, Лењин се вратио у Русију.

Лењинов долазак био је од огромног значаја за партију, за револуцију.

Још из Швајцарске, чим је примио прве вести о револуцији, Лењин је писао партији и радничкој класи Русије у „Писмима из далека“:

„Радници! Ви сте показали чуда пролетерског, народног хероизма у грађанском рату против царизма. Ви треба да покажете чуда пролетерске и општенародне организације, да бисте припремили своју победу у другој етапи револуције” (Лењин, књ. XX, стр. 19).

Лењин је допутовао у Петроград ноћу 3 априла. На финској железничкој станици и на тргу пред станицом скупиле су се хиљаде радника, војника и морнара да дочекају Лењина. Неописиво одушевљење обузело је масе када је Лењин изишао из вагона. Оне су прихватиле Лењина на руке и унеле свог вођу у велику дворану станице, где су мењшевици Чхеидзе и Скобељев у име Петроградског совјета почели држати „поздравне говоре”, у којима су „изражавали наду” да ће Лењин наћи с њима „заједнички језик”. Али Лењин их није слушао, него је пошао поред њих к маси радника и војника и са оклопљеног аутомобила одржао свој чувени говор, у коме је позвао масе у борбу за победу социјалистичке револуције. „Живела социјалистичка револуција!” — завршио је Лењин тај свој први говор после дугих година изгнанства.

Дошавши у Русију, Лењин се свом својом енергијом предао револуционарном раду. Сутрадан по доласку, Лењин је на састанку бољшевика одржао реферат о рату и револуцији, а затим је на састанку на коме су осим бољшевика присуствовали и мењшевици поновио тезе свога реферата.

То су биле чувене Лењинове Априлске тезе које су дале партији и пролетаријату јасну револуционарну линију прелаза од буржоаске револуције на социјалистичку револуцију.

Лењинове тезе биле су од огромног значаја за револуцију, за даљи рад партије. Револуција је значила највећу прекретницу у животу земље, и партији је у новим условима борбе, после обарања царизма, била потребна нова оријентација, да би смело и сигурно пошла новим путем. Ту оријентацију давале су партији Лењинове тезе.

Лењинове Априлске тезе давале су генијалан план борбе партије за прелаз од буржоаско-демократске револуције на револуцију социјалистичку, за прелаз од прве етапе револуције на другу етапу — на етапу социјалистичке револуције. Партија је целом својом дотадашњом историјом била припремљена за тај велики задатак. Још 1905 године Лењин је писао у својој брошури „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији” да ће пролетаријат после обарања царизма прећи на остваривање социјалистичке револуције. Ново у тезама састојало се у томе што су оне давале теориски образложен, конкретан план приступања прелазу на социјалистичку револуцију.

У области економској прелазне мере сводиле су се: на национализацију све земље у држави уз конфискацију спалих земље, стапање свих банака у једну националну банку и увођење контроле Совјета радничких депутата над њом, на увођење контроле над друштвеном производњом и расподелом производа.

У области политичкој Лењин је предлагао да се пређе од парламентарне републике на републику совјета. То је био велики корак напред у области теорије и праксе марксизма. Дотада су марксистички теоретичари сматрали парламентарну републику најбољим политичким обликом прелаза у социјализам. Сада је Лењин предлагао да се парламентарна република замени републиком совјета, као најцелисходнијим обликом политичке организације друштва у прелазном периоду од капитализма к социјализму.

„Оригиналноост садашњег момента у Русији, речено је у тезама, састоји се у прелазу од прве етапе револуције, која је због недовољне свесности и организованоости пролетаријата дала власт буржоазији, — на другу њену етапу, која мора дати власт у руке пролетаријату и најсиромашнијим слојевима сељаштва” (исто, стр. 88).

И даље:

„Не парламентарна република, — враћање на њу од Совјета радничких депутата било би корак натраг, — него република Совјета радничких, надничарских и сељачких депутата у читавој земљи, одоздо до горе” (Лењин, књ. XX, стр. 88).

Рат, говорио је Лењин, остаје и под новом, Привременом владом разбојнички, империјалистички рат. Задатак је партије да то протумачи масама и да им покаже да се рат може свршити не насилничким, него правим демократским миром само ако се обори буржоазија.

Што се тиче Привремене владе, Лењин је истакао парола: „Никакве потпоре Привременој влади!“.

Лењин је, даље, истицао у тезама да је наша партија у совјетима још у мањини, да у њима господари блок мењшевика и есера, који је проводник буржоаског утицаја на пролетаријат. Зато је задатак партије бис:

„Објашњавање масама да је Совјет радничких депутата једино могући облик револуционарне владе и да зато наш задатак, док та влада подлеже утицају буржоазије, може да буде само стрпљиво, систематско, упорно, практичним потребама маса нарочито прилагођено објашњавање погрешака њихове тактике. Док смо у мањини, ми критикујемо и објашњавамо погрешке, проповедајући у исто време потребу да целокупна државна власт пређе на совјете радничких депутата...“ (исто, стр. 88).

То је значило да Лењин није позивао на устанак против Привремене владе, која је у том моменту уживала поверење совјета, није тражио да се она обори, него је ишао за тим да се путем објашњавања и придобијања постигне већина у совјетима, измени политика совјета, а преко совјета — измени састав и политика владе.

То је била оријентација на миран развитак револуције.

Лењин је даље тражио да се збаци „прљаво рубље“ — да се напусти име социјал-демократска партија. Социјал-демократима су се звале партије II Интернационале, и руски мењшевици. Тај су назив опоганили, оскрамотили опортунисти, издајници социјализма. Лењин је предложио да се бољшевичка партија назове *комунистичка партија*, како су своју партију звали Маркс и Енгелс. Такав назив је научно правилан, зато што је крајњи циљ бољшевичке партије — остварење комунизма. Од капитализма човечанство може непосредно прећи само у социјализам, то јест на заједнички посед средстава за производњу и распо-

делу производа према Раду сваког појединца. Лењин је рекао да наша партија гледа даље. Социјализам неизбежно мора постепено прерасти у комунизам, на чијој је застави написано: „Од свакога — према његовим способностима, свакоме — према његовим потребама”.

Најзад, Лењин је у својим тезама тражио да се створи нова Интернационала, да се створи III, Комунистичка интернационала, чиста од опортунизма, од социјал-шовинизма.

Лењинове тезе изазвале су дивљу вику код буржоазије, мењшевика, есера.

Мењшевици су упутили радницима проглас који је почињао упозоравањем да је „револуција у опасности”. По мишљењу мењшевика, опасност је била у томе што су болшевици истакли захтев да власт пређе на совјете радничких и војничких депутата.

Плеханов је у свом листу „Јединство” штампао чланак, у коме је Лењинов говор назвао „говором у бунилу”. Плеханов се позивао на речи мењшевика Чхеидзеа, који је изјавио: „Ван револуције остаће сам Лењин, а ми ћемо поћи својим путем”.

Четрнаестог априла одржана је Петроградска месна конференција болшевика. Она је одобрила Лењинове тезе и узела их за основ свога рада.

После извесног времена све месне партиске организације такође су одобриле Лењинове тезе.

Читава партија, осим неколико појединаца типа Камењева, Рикова, Пјатакова, усвојила је Лењинове тезе с огромним задовољством.

2. Почетак кризе Привремене владе. Априлска конференција болшевичке партије.

Док су се болшевици спремали за даље развијање револуције, Привремена влада настављала је своју противнародну радњу. Осамнаестог априла министар спољних послова Привремене владе Миљуков дао је савезницима изјаву о „свенародној тежњи да се светски рат води до одлучне победе и намери Привремене владе да у свему поштује обавезе према нашим савезницима”.

Тако се Привремена влада клела на верност царским уговорима и обећала да ће пролити још толико народне крви, колико буде требало империјалистима да постигну „потпуну победу“.

За ту изјаву („Миљуковљеву ноту“) сазнали су радници и војници 19 априла. 20 априла Централни комитет болшевичке партије позвао је масе да протестују против империјалистичке политике Привремене владе. 20—21 априла (3—4 маја) 1917 године радничке и војничке масе, преко 100 хиљада људи, огорчене „Миљуковљевој нотом“, изишле су на демонстрацију. На заставама су се шарениле пароле: „Обелоданите тајне уговоре!“, „Доле рат!“, „Сва власт совјетима!“. Радници и војници ишли су с периферије према центру, к седишту Привремене владе. На Невском проспекту и на другим местима дошло је до сукоба с појединим групама буржоазије.

Најотворенији контрареволуционари, као генерал Корнилов, тражили су да се пуца у демонстранте и чак су издавали такве заповести. Међутим, војне јединице, добивши такве заповести, одбиле су да их изврше.

Мала група чланова Петроградског партиског комитета (Багдатјев и други) истакла је за време демонстрације парољу неодложног обарања Привремене владе. ЦК болшевичке партије оштро је осудио држање тих „левих“ авантюриста, сматрајући да је таква парола преурањена и неправилна, да смета партији да придобије за се већину у совјетима и да противречи оријентацији партије на миран развитак револуције.

Догађаји 20—21 априла значили су почетак кризе Привремене владе.

То је била прва озбиљна пукотина у споразумашкој политици мењшевика и есера.

Другог маја 1917 године, под притиском маса, из Привремене владе испали су Миљукот и Гучков.

Образована је прва коалициона Привремена влада, у коју су поред претставника буржоазије ушли мењшевици (Скобељев, Церетели) и есери (Чернов, Керенски и др.).

Тако су мењшевици, који су 1905 године тврдили да претставници социјал-демократије не смеју учествовати у привременој *револуционарној* влади, сада пронашли да њихови претставници смеју учествовати у привременој *контрареволуционарној* влади.

То је био прелаз мењшевика и есера у табор контрареволюционарне буржоазије.

Двадесетчетвртог априла 1917 године отпочела је VII (Априлска) конференција бољшевика. Први пут од постанка партије састала се јавно конференција бољшевика, која по свом значају у историји партије заузима исто такво место као партиски конгрес.

Сверуска Априлска конференција показала је нагли пораст партије. На конференцији су присуствовала 133 делегата с одлучујућим и 18 са саветодавним гласом. Они су представљали 80 хиљада организованих чланова партије.

Конференција је претресла и израдила линију партије по свим главним питањима рата и револуције: о текућем моменту, о рату, о Привременој влади, о совјетима, о аграрном питању, о националном питању итд.

У свом реферату Лењин је развио поставке које је већ био изнео у Априлским тезама. Задатак партије састојао се у томе да оствари прелаз од прве етапе револуције, „која је дала власт буржоазији... на *другу* њену етапу, која мора дати власт у руке пролетаријату и најсиромашнијим слојевима сељаштва” (Лењин). Партија мора узети курс на припремање социјалистичке револуције. Као непосредни задатак партије Лењин је истакао парола: „Сва власт совјетима!”

Парола „Сва власт совјетима” значила је да треба свршити с двовлашћем, тј. с поделом власти између Привремене владе и совјета, да треба предати *сву* власт совјетима, а претставнике спахија и капиталиста — најурити из органа власти.

Конференција је утврдила да је један од најважнијих задатака партије — неуморно објашњавање масама истине да је „Привремена влада по свом карактеру орган *владавине* спахија и буржоазије”, као и демаскирање кобне споразумашке политике есера и мењшевика, који варају народ

лажним обећањима и гурају га под ударце империјалистичког рата и контрареволуције.

На конференцији су против Лењина устали Камењев и Риков. Они су понављали за мењшевицима да Русија није зрела за социјалистичку револуцију, да је у Русији могућна само буржоаска република. Они су предлагали партији и радничкој класи да се ограничи на „контролисање“ Привремене владе. Уствари, они су, једнако као и мењшевици, стајали на гледишту одржања капитализма, одржања буржоаске власти.

И Зиновјев је на конференцији устао против Лењина у питању треба ли бољшевичка партија да остане у Цимервалдској групи или да прекине с том организацијом и да створи нову Интернационалу. Како су ратне године показале, та организација, ма да је водила пропаганду за мир, ипак није стварно прекидала с буржоаским одбранашима. Зато је Лењин инсистирао да се одмах иступи из те организације и да се организује нова, Комунистичка интернационала. Зиновјев је предложио да се остане с цимервалдовцима. Лењин је одлучно осудио тај иступ Зиновјева, назвавши његову тактику „архиопортунистичком и штетном“.

Априлска конференција претресала је такође аграрно и национално питање.

На основу Лењиновог реферата о аграрном питању конференција је донела одлуку о конфискацији спахиске земље, с тим да се земља да на располагање сељачким комитетима, и одлуку о национализацији све земље у држави. Бољшевици су позивали сељаштво у борбу за земљу и доказивали су сељачким масама да је бољшевичка партија једина револуционарна партија која на делу помаже сељацима да збаце спахије.

Велики значај имао је реферат друга Стаљина по националном питању. Лењин и Стаљин су још пре револуције, уочи империјалистичког рата, разрадили основе политике бољшевичке партије у националном питању. Лењин и Стаљин су говорили да пролетерска партија мора подупирати национално-ослободилачки покрет угњетених народа, упорен против империјализма. С тим у вези бољшевичка партија

бранила је право нација на самоопредељење све до отцепљења и стварања самосталних држава. То гледиште бранио је на конференцији референт ЦК друг Стаљин.

Против Лењина и Стаљина иступао је Пјатаков, који је заједно с Бухарином још за време рата у националном питању заступао национал-шовинистичко гледиште. Пјатаков и Бухарин били су против права нација на самоопредељење.

Одлучан и доследан став партије у националном питању, борба партије за потпуну равноправност нација и за уништење свих облика националног угњетавања и националне неравноправности обезбедили су јој симпатије и потпору угњетених нација.

Ево текста резолуције о националном питању који је примљен на Априлској конференцији:

„Политику националног угњетавања, као наслеђе самодржавља и монархије, потпомажу спахије, капиталисти и ситна буржоазија у интересу чувања својих класних повластица и раздвајања радника разних народности. Савремени империјализам, појачавајући тежњу за потчињавањем слабих народа, нови је фактор заоштравања националног угњетавања.

Уколико је у капиталистичком друштву могућно уклонити национално угњетавање, то се може постићи само у доследно демократском републиканском уређењу и управљању државом, које обезбеђује потпуну равноправност свих нација и језика.

Свим нацијама које улазе у састав Русије мора се признати право на слободно отцепљење и на стварање самосталне државе. Порицање тог права и непредузимање мера које јамче његову практичну остварљивост исто је што и потпомагање политике освајања или анексија. Само признање од стране пролетаријата права нација на отцепљење обезбеђује потпуну солидарност радника разних нација и стварно помаже демократском зближавању нација...

Питање права нација на слободно отцепљење не сме се бркати с питањем целисходности отцепљења ове или оне нације у овом или оном моменту. Ово последње питање партија пролетаријата мора решавати у сваком

поједином случају потпуно самостално, с гледишта интереса читавог друштвеног развитка и интереса класне борбе пролетаријата за социјализам.

Партија тражи широку обласну аутономију, укидање надзора одозго, укидање обавезног државног језика и одређивање граница самоуправних и аутономних области онако како само месно становништво сматра за најбоље, с обзиром на привредне и животне услове, на национални састав становништва итд.

Партија пролетаријата одлучно одбацује такозвану „културно-националну аутономију“, тј. изузимање школских послова и сл. из надлежности државе и њихово предавање у руке неке врсте националних сабора. Културно-национална аутономија вештачки дели раднике који живе у истом месту и чак раде у истим предузећима према припадности овој или оној „националној култури“, тј. појачава везу радника с буржоаском културом појединих нација, док је задатак социјал-демократије да јача интернационалну културу светског пролетаријата.

Партија тражи да се у устав унесе основни закон који поништава све повластице једне од нација, свако кршење права националних мањина.

Интереси радничке класе траже да се радници свих нација у Русији слију у јединствене пролетерске организације, политичке, синдикалне, задружно-просветне итд. Само такво сливање у јединствене организације радника разних нација омогућиће пролетаријату да води победоносну борбу против међународног капитала и буржоаског национализма” (СКП(б) у резолуцијама, део I, стр. 239—240).

Тако је на Априлској конференцији демаскирана опортунистичка, антилењинска линија Камењева, Зиновјева, Пјатакова, Бухарина, Рикова и њихових малобројних истомишљеника.

Конференција је једнодушно пошла за Лењином, заузевши јасан став у свим најважнијим питањима и оријентисала се на победу социјалистичке револуције.

3. Успеси бољшевичке партије у престоници. Неуспела офанзива трупа Привремене владе на фронту. Угушење јулске демонстрације радника и војника.

Партија је на основу одлука Априлске конференције развила огромну делатност за придобијање маса, за њихово борбено васпитање и организовање. У том периоду линија партије састојала се у томе да се стрпљивим објашњавањем бољшевичке политике и демаскирањем споразумаштва мењшевика и есера те партије изолују од маса, задобије већина у совјетима.

Поред делатности у совјетима, бољшевици су развили огромну делатност у синдикатима и у фабричким комитетима.

Особито велику делатност развили су бољшевици у војсци. На све стране су се почеле стварати војне организације. На фронтовима и у позадини бољшевици су неуморно радили на организовању војника и морнара. Нарочито велику улогу у револуционисању војника одиграле су бољшевичке фронтовске новине „Рововска правда”.

Захваљујући тој пропагандистичко-агитационој делатности бољшевика, радници су у многим градовима већ у првим месецима револуције изабрали нове совјете, нарочито реонске, изгонећи мењшевике и есере и бирајући место њих присталице бољшевичке партије.

Делатност бољшевика давала је сјајне резултате, особито у Петрограду.

30 маја — 3 јуна 1917 године одржана је Петроградска конференција фабричких комитета. На тој конференцији на страни бољшевика биле су већ три четвртине делегата. Готово сав петроградски пролетаријат ишао је за бољшевичком паролом — „Сва власт совјетима!”

Трећег (16) јуна 1917 године састао се I Сверуски конгрес совјета. Бољшевици су још били у мањини у совјетима, — на конгресу су имали нешто више од 100 делегата према 700—800 мењшевика, есера и других.

Бољшевици су на I конгресу совјета упорно демаскирали убитачност споразумаштва с буржоазијом, откривали су империјалистички карактер рата. Лењин је на конгресу одржао говор, у коме је доказивао правилност бољшевичке

линије, тврдећи да само совјетска власт може дати хлеб радном народу, земљу сељацима, извојевати мир, спасити земљу од расула.

У то време у петроградским радничким реонима вођена је масовна кампања за организовање демонстрације и подношење захтева конгресу совјета. Желећи да предухитри самовласну демонстрацију радника и рачунајући да ће искористити револуционарно расположење маса у своје сврхе, извршни одбор Петроградског совјета одлучио је да закаже демонстрацију у Петрограду за 18 јуна (1 јула). Мењшевици и есери су рачунали да ће демонстрација проћи под антибољшевичким паролама. Бољшевичка партија се почела енергично спремати за ту демонстрацију. Друг Стаљин писао је тада у „Правди” „...наш је задатак — постићи да 18 јуна демонстрација у Петрограду прође под нашим револуционарним паролама”.

Демонстрација 18 јуна 1917 године, која је одржавана код гробнице жртава револуције, била је права смотра снага бољшевичке партије. Она је показала да револуционарност маса и њихово поверење према бољшевичкој партији све више расту. Пароле мењшевика и есера о поверењу Привременој влади, о потреби настављања рата, губиле су се у мору бољшевичких паролa. 400 хиљада демонстраната пролазило је с паролама на заставама: „Доле рат!”, „Доле десет министара-капиталиста!”, „Сва власт совјетима!”

То је био потпун неуспех мењшевика и есера, неуспех Привремене владе у престоници.

Међутим, Привремена влада, добивши потпору од I конгреса совјета, одлучила је да настави империјалистичку политику. Баш на дан 18 јуна Привремена влада, извршујући вољу енглеско-француских империјалиста, натерала је војнике на фронту у офанзиву. У тој офанзиви буржоазија је видела једину могућност да сврши с револуцијом. Буржоазија се надала да ће у случају успеха офанзиве узети сву власт у своје руке, потиснути совјете и сатрти бољшевице. У случају неуспеха могла се сва кривица свалити на те исте бољшевице, окривљујући их због деморалисања војске.

Могло се сигурно очекивати да ће офанзива пропасти. И она је заиста пропала. Замореност војника, њихово не-

схватање циља офанзиве, неповерење према командном кадру који је војницима био туђ, несташица граната и артиљерије — све је то условило слом офанзиве на фронту.

Глас о офанзиви на фронту, а затим о сломену офанзиве — заталасао је престоницу. Револту радника и војника није било краја. Показало се да је Привремена влада, проглашавајући политику мира, варала народ. Показало се да Привремена влада хоће да продужи империјалистички рат. Показало се да ВЦИК¹⁾ совјета и Петроградски совјет нису хтели или се нису могли супротставити злочиначким поступцима Привремене владе и сами су каскали за њом.

Револуционарно огорчење петроградских радника и војника дошло је до крајњих граница. 3 (16) јула у Петрограду, у Виборшком реону, спонтано су отпочеле демонстрације. Оне су трајале читав дан. Поједине демонстрације слиле су се у општу величанствену оружану демонстрацију, под паролом прелаза власти совјетима. Бољшевичка партија била је против оружане акције у том моменту, јер је сматрала да револуционарна криза још није сазрела, да војска и провинција још нису спремне да подупру устанак у престоници, да изолован и преураћен устанак у престоници може само олакшати контрареволуцији да порази авангарду револуције. Али када је постало очигледно да је немогуће задржати масе од демонстрације, партија је одлучила да учествује у демонстрацији, да би јој дала мирни и организован карактер. Бољшевичкој партији је то пошло за руком, и стотине хиљада демонстраната упутиле су се Петроградском совјету и ВЦИК-у совјета, где су тражиле од совјета да они узму власт у своје руке, да прекину с империјалистичком буржоазијом и да поведу активну политику мира.

Иако је демонстрација била мирног карактера, против демонстраната су послане реакционарне јединице — јункерски и официрски одреди. Петроградске улице биле су обилно натопљене крвљу радника и војника. С фронта су биле позване најнесвесније контрареволуционарне војничке јединице да разбију раднике.

¹⁾ Сверуски централни извршни комитет. — Пр. прев.

Угушивши радничку и војничку демонстрацију, мењшевици и есери, у савезу с буржоазијом и белогардејским генералима, окупили су се на бољшевичку партију. Просторије редакције „Правде” биле су демолиране. „Правда”, „Војничка Правда” и низ других бољшевичких листова били су обустављени. Јункери су убили на улици радника Воинова само зато што је продавао „Лист Правде”. Отпочело је разоружавање црвеногардејаца. Револуционарне јединице Петроградског гарнизона повучене су из престонице и упућене на фронт. Извршена су хапшења у позадини и на фронтовима. Седмог јула издат је налог за хапшење Лењина. Ухапшен је низ истакнутих функционера бољшевичке партије. Демолирана је штампарија „Рад”, у којој су се штампала бољшевичка издања. У саопштењу тужиоца при петроградском Апелационом суду говорило се да су Лењин и низ других бољшевика оптужени за „велеиздају” и организовање оружаног устанка. Оптужба против Лењина била је исфабрикована у штабу генерала Дењкина на основу исказа шпијуна и провокатора.

На тај начин коалициона Привремена влада, у којој су седели истакнути претставници мењшевика и есера као Церстели и Скобељев, Керенски и Чернов, — срозала се у блато отвореног империјализма и контрареволуције. Место политике мира она је почела да проводи политику настављања рата. Место чувања демократских права народа, она је почела проводити политику ликвидације тих права и оружјем се обрачунавала с радницима и војницима.

Оно што се нису усуђивали да раде претставници буржоазије — Гучков и Миљуков, усудили су се да ураде „социјалисти” — Керенски и Цертели, Чернов и Скобељев.

Свршило се двовлашће.

Свршило се у корист буржоазије, јер је сва власт прешла у руке Привремене владе, а совјети са својим есеровско-мењшевичким руководством претворили су се у привесак Привремене владе.

Свршио се мирни период револуције, јер је на дневни ред био стављен бајонет.

Због промене ситуације бољшевичка партија одлучила је да промени своју тактику. Она је прешла у илегал-

ност, сакрила свог вођу Лењина у дубоку илегалност и почела с припремама за устанак, да би снагом оружја оборила власт буржоазије и успоставила совјетску власт.

4. Курс болшевичке партије на припремање оружаног устанка. VI конгрес партије.

У условима невероватне хајке буржоаске и ситно-буржоаске штампе састао се у Петрограду VI конгрес болшевичке партије. Састао се десет година после V Лондонског конгреса и пет година после Прашке конференције болшевика. Конгрес је трајао од 26 јула до 3 августа 1917 године и одржавао се илегално. У штампи је био објављен само сазив конгреса, а место конгреса није било наведено. Прве седнице одржане су у Виборшком крају. Последње седнице одржане су у школској згради код Нарвских врата, где је сада подигнут Дом културе. Буржоаска штампа тражила је да се похапсе учесници конгреса. Полицијски агенти пали су с ногу тражећи место где се одржава конгрес, али га ипак нису нашли.

Тако су пет месеци после обарања царизма болшевици били принуђени да се састају тајно, а вођа пролетерске партије Лењин морао је у то време да се крије у колиби недалеко од станице Разлив.

Прогоњен од жбирâ Привремене владе, Лењин није могао присуствовати конгресу, али он је њиме руководио из илегалности, преко својих сарадника и ученика у Петрограду: Стаљина, Свердловца, Молотова, Орцоникидзеа.

На конгресу је присуствовало 157 делегата са одлучујућим и 128 са саветодавним гласом. Партија је у то време бројала око 240 хиљада чланова. До 3 јула, то јест до разбијања радничке демонстрације, док су болшевици још радили легално, партија је имала 41 гласило, од којих 29 на руском и 12 на другим језицима.

Прогони болшевика, радничке класе, у јулским данима не само да нису смањили утицај наше партије него су га, напротив, још више повећали. Делегати с терена наводили су мноштво факата о томе да су радници и војници почели напуштати мењшевике и есере, називајући их презриво „со-

цијал-тамничари". Радници и војници, чланови мењшевичке и есеровске партије цепали су своје чланске књижице и, проклињући мењшевице и есере, иступали су из њихових партија, молећи бољшевице да их приме у своју партију.

Главна питања на конгресу била су политички извештај Централног комитета и питање политичке ситуације. У рефератима по тим питањима друг Стаљин је јасно доказивао да револуција, и поред свих напора буржоазије да је угуши, расте и развија се. Он је доказивао да револуција поставља питање остварења радничке контроле над производњом и расподелом производа, о предаји земље сељацима, о предаји власти из руку буржоазије у руке радничке класе и сељачке сиротиње. Он је говорио да револуција по свом карактеру постаје — социјалистичка.

Политички положај у земљи после јулских дана нагло се променио. Нестало је двовлашћа. Совјети, са својим есеровско-мењшевичким руководством, нису хтели да узму сву власт. Зато су совјети остали без власти. Власт се концентрисала у рукама буржоаске Привремене владе, а ова је наставила да разоружава револуцију, да уништава њене организације и да уништава бољшевичку партију. Нестало је могућности за миран развитак револуције. Преостаје, говорио је друг Стаљин, само једно — узети власт силом, оборивши Привремену владу. Али узети власт силом, пролетаријат може само у савезу са сеоском сиротињом.

Совјети, којима су још увек руководили мењшевици и есери, срзали су се у табор буржоазије и могли су, у датој ситуацији, иступити само као помагачи Привремене владе. Парола „Сва власт совјетима", рекао је друг Стаљин, после јулских дана мора се напустити. Међутим, привремено напуштање те пароле никако не значи одрицање од борбе за власт совјета. Не ради се о совјетима уопште, као о органима револуционарне борбе, него само о датим совјетима којима руководе мењшевици и есери.

„Мирни период револуције завршен је, — рекао је друг Стаљин, — наступио је период не-мирни, период окршаја и експлозија..." (Протоколи VI конгреса РСДРП(б), стр. 111).

Партија је ишла к оружаном устанку.

На конгресу се нашло људи који су, одражавајући буржоаски утицај, устали против курса на социјалистичку револуцију.

Троцкист Преображенски предлагао је да се у резолуцији о освајању власти истакне да ће се земља моћи усмерити социјалистичким путем само ако дође до пролетерске револуције на Западу.

Против тог троцкистичког предлога устао је друг Стаљин.

„Није искључена могућност, — казао је друг Стаљин, — да ће баш Русија бити земља која крчи пут к социјализму... Треба одбацити преживелу претставу о томе да нам само Европа може показати пут. Постоји марксизам догматски и марксизам стваралачки. Ја стојим на позицијама овог последњег” (исто, стр. 233—234).

Бухарин, стојећи на троцкистичким позицијама, тврдио је да су сељаци расположени одбранашки, да су они у блоку с буржоазијом и да неће поћи за радничком класом.

Побијајући Бухарина, друг Стаљин је доказивао да има разних сељака: постоје богати сељаци који подупиру империјалистичку буржоазију, и постоји сеоска сиротиња која тражи савез с радничком класом и која ће је подупрети у борби за победу револуције.

Конгрес је одбацио исправке Преображенског и Бухарина и одобрио нацрт резолуције друга Стаљина.

Конгрес је претресао економску платформу бољшевика и одобрио је. Њене основне тачке биле су: конфискација спахиске земље и национализација све земље у држави, национализација банака, национализација крупне индустрије, радничка контрола над производњом и расподелом.

Конгрес је истакао значај борбе за радничку контролу над производњом, контролу која је одиграла велику улогу при прелазу на национализацију крупне индустрије.

VI конгрес је у свим својим одлукама нарочито снажно истакао Лењинову поставку о савезу пролетаријата и најсиромашнијег сељаштва, као услову победе социјалистичке револуције.

Конгрес је осудио мењшевичку теорију неутралности синдиката. Конгрес је истакао да се озбиљни задаци који

стоје пред радничком класом Русије могу извршити само у том случају ако синдикати остану и даље борбене класне организације које признају политичко руководство бољшевичке партије.

Конгрес је примио резолуцију „О савезима омладине“, који су у то време често ницали спонтано. Доцнијим радом партији је пошло за руком да те младе организације веже за партију, као партиску резерву.

На конгресу се претресало питање о Лењиновом јављању суду. Камењев, Риков, Троцки и други сматрали су још пре конгреса да Лењин треба да се јави суду контрареволуционара. Друг Стаљин је одлучно устајао против тога да се Лењин јави суду. VI конгрес партије такође се изјаснио против тога да се Лењин јави суду, сматрајући да то не би био суд него обрачун. Конгрес није сумњао у то да буржоазија хоће само једно — физички обрачун с Лењином, као са својим најопаснијим непријатељем. Конгрес је протествовао против буржоаско-полициске хајке на вође револуционарног пролетаријата и послао је поздрав Лењину.

VI конгрес је примио нови партиски статут. У партиском статуту истакнуто је да се све партиске организације морају изграђивати на начелима демократског централизма.

То је значило:

1) изборност свих руководећих органа партије одозго до доле;

2) периодично полагање рачуна партиских органа својим партиским организацијама;

3) строгу партиску дисциплину и потчињавање мањине већини;

4) безусловну обавезност одлука виших органа за ниже и за све чланове партије.

У статуту партије речено је да примање нових чланова у партију врше месне организације на препоруку два члана партије и после одобрења од стране општег састанка чланова партиске организације.

VI конгрес је примио у партију „међуреонце“ заједно с њиховим вођом Троцким. То је била мала група која је постојала у Петрограду од 1913 године и која се састојала од троцкиста-мењшевика и једног дела бивших бољшевика

који су се отцепили од партије. „Међуреонци“ су за време рата били центрумашка организација. Борили су се против бољшевика, али у много чему нису били сагласни ни с мењшевицима, стојећи на тај начин по средини, заузимајући центрумашки, колебљив положај. За време VI конгреса партије „међуреонци“ су изјавили да се у свему слажу с бољшевицима и молили су да буду примљени у партију. Конгрес је изишао у сусрет њиховој молби, рачунајући да они временом могу постати прави бољшевици. Неки од „међуреонаца“, на пример Володарски, Урицки и други, доцније су заиста постали бољшевици. Што се тиче Троцког и неких његових блиских пријатеља, они су, како се касније показало, ушли у партију не да раде у корист партије, него зато да је разлабаве и минирају изнутра.

Све одлуке VI конгреса биле су управљене на припремање пролетаријата и најсиромашнијег сељаштва за оружани устанак. VI конгрес је усмерио партију на оружани устанак, на социјалистичку револуцију. Манифест партије, који је издао конгрес, позивао је раднике, војнике и сељаке да спремају снаге за одлучну борбу против буржоазије. Манифест се завршавао овим речима:

„Спремајте се за нове битке, наши ратни другови! Непоколебиво, мушки и хладнокрвно, не наседајући провокацијама, прикупљајте снаге, врстајте се у бојне редове! Под заставу партије, пролетери и војници! Под нашу заставу, угњетени села!“

5. Завера генерала Корнилова против револуције. Пораз завере. Прелаз совјета у Петрограду и Москви на страну бољшевика.

Приграбивши сву власт, буржоазија се почела спремати да уништи ослабеле совјете и да успостави отворену контра-револуционарну диктатуру. Милионар Рјабушински дрско је изјавио да излаз из ситуације види у томе што ће „коштуњава рука глади, народна беда, шчепати за гушу назови пријатеље народа — демократске совјете и комитете“. На фронту су беснели ратни судови и смртна казна за војнике. Трећег августа 1917 године врховни командант генерал Корнилов затражио је да се уведе смртна казна и у позадини.

Дванаестог августа у Москви, у Великом позоришту, отворено је Државно саветовање, које је сазвала Привремена влада ради мобилизације буржоаских и спахиских снага. Саветовању су присуствовали, углавном, претставници спахија, буржоазије, генералитета, официра, козака. Совјете су на саветовању претстављали мењшевици и есери.

На дан отварања Државног саветовања бољшевици су у знак протеста организовали у Москви генерални штрајк, који је обухватио већину радника. Истовремено дошло је до штрајкова у низу других градова.

У своме говору на саветовању есер Керенски разметљиво је претио да ће „гвожђем и крвљу“ угушити сваки покушај револуционарног покрета, па и покушај сељака да самовољно узму спахиску земљу.

Контрареволуционарни генерал Корнилов директно је тражио „да се укину комитети и совјети“.

У Главни стан, како се тада називао штаб врховног команданта, генералу Корнилову нагннули су банкари, трговци, фабриканти, обећавајући новац и потпору.

Генералу Корнилову дошли су и претставници „савезника“, то јест Енглеске и Француске, тражећи да без одлагања удари на револуцију.

Завера генерала Корнилова против револуције била је на помолу.

Корниловљева завера спрема се отворено. Да би скренули пажњу с ње, завереници су пронели глас да бољшевици у Петрограду спремају устанак на дан полугодишњице револуције — 27 августа. Привремена влада на челу с Керенским окомила се на бољшевикуе, појачала је терор против пролетерске партије. У исто време генерал Корнилов скупљао је војску да је крене на Петроград, да ликвидира совјете и створи владу војне диктатуре.

О својој контрареволуционарној акцији Корнилов се претходно договарао с Керенским. Али у самом часу Корниловљеве акције, Керенски је нагло изменио држање, оградио се од свога савезника. Керенски се бојао да ће народне масе, пошто се дигну против корниловштине и униште је, збрисати уједно и буржоаску владу Керенског, ако се она одмах не огради од корниловштине.

Двадесетпетог августа Корнилов је кренуо на Петроград 3 коњички корпус под командом генерала Кримова, објављујући да жели „спасити домовину”. Као одговор на Корниловљеву побуну, ЦК бољшевичке партије позвао је раднике и војнике на активни оружани отпор контра-револуцији. Радници су се брзо почели наоружавати и спремати за отпор. Црвеногардејски одреди повећали су се у тим данима за неколико пута. Синдикати су мобилисали своје чланове. Револуционарне војне јединице Петрограда биле су такође стављене у ратну приправност. Око Петрограда копали су се ровови, постављале бодљикаве жице, разваљивали прилазни путеви. Неколико хиљада наоружаних кронштатских морнара дошло је да брани Петроград. У „дивљу дивизију”, која је наступала на Петроград, послани су делегати који су објаснили војницима с Кавказа смисао Корниловљеве акције, и „дивља дивизија” је одбила да наступа на Петроград. Агитатори су били послани и у друге Корниловљеве јединице. Свуда где је била опасност, стварали су се револуционарни комитети и штабови за борбу против корниловштине.

Смртно уплашени есеровско-мењшевички вође, међу њима и Керенски, тражили су у тим данима заштиту бољшевика, јер су се убедили да су бољшевици једина реална снага у престоници, кадра да разбије Корнилова.

Али, мобилишући масе за уништење корниловштине, бољшевици нису обуставили борбу ни против владе Керенског. Бољшевици су пред масама разголићавали владу Керенског, мењшевики и есере, који су целом својом политиком објективно помагали Корниловљеву контрареволуционарну заверу.

Свим тим мерама корниловштина је била поражена. Генерал Кримов се убио. Корнилов и његови помоћници — Дењикин и Лукомски били су ухапшени (Керенски их је међутим брзо ослободио).

Пораз корниловштине открио је и расветлио једним ударцем однос снага револуције и контрареволуције. Он је показао да је сав контрареволуционарни табор, од генерала и кадетске партије па до мењшевика и есера, који су се заплели у мреже буржоазије, осуђен на пропаст.

Постало је очевидно да је политика отезања неподношљивог рата и привредно расуло, изазвано дуготрајним ратом, коначно поткопало њихов утицај у народним масама.

Пораз корниловштине показао је, даље, да се болшевичка партија претворила у одлучујућу снагу револуције, кадру да разбије све интриге контрареволуције. Наша партија није још била владајућа партија, али је у данима корниловштине дејствовала као права владајућа сила, јер су радници и војници извршавали њене директиве без колебања.

Најзад, пораз корниловштине показао је да совјети, који су изгледали мртви, уствари крију у себи огромну снагу револуционарног отпора. Није било никакве сумње да су баш совјети и њихови револуционарни комитети препречили пут Корниловљевим трупама и поткопали њихове снаге.

Борба против корниловштине оживела је већ учмале совјете радничких и војничких депутата, ослободила их из мрежа споразумашке политике, извела их на широк пут револуционарне борбе и окренула на страну болшевичке партије.

Утицај болшевика у совјетима порастао је као никад пре.

Утицај болшевика почео је брзо расти и на селу.

Корниловљева побуна показала је широким масама сељаштва да би се спахије и генерали, кад би уништили болшевикс и совјете, окомили на сељаштво. Зато су се широке масе сељачке сиротиње почеле све тешње збијати око болшевика. Што се тиче средњака, чија су колебања кочила развитак револуције у периоду од априла до августа 1917 године, они су, после пораза Корнилова, почели отворено заокретати на страну болшевичке партије, придружујући се маси сиромашних сељака. Широке масе сељаштва почеле су схватати да их из рата може избавити само болшевичка партија, да је само она кадра да уништи спахије и да је спремна да да земљу сељацима. У септембру и октобру 1917 године број случајева узимања спажиске земље од стране сељака огромно се повећао. Самовласно обрађивање спажиске земље добило је општи карактер. Ни наговарања, ни казни одреди нису могли зауставити сељаке који су се дигли у револуцију.

Полет револуције бивао је све моћнији.

Почео је период оживљавања и обнављања совјета, период *бољшевизације* совјета. Фабрике, заводи, војне јединице, вршећи нове изборе депутата, шаљу у совјете, место мењшевика и есера, претставнике бољшевичке партије. Сутрадан после победе над корниловштином, 31 августа, Петроградски совјет изјашњава се за политику бољшевика. Старо мењшевичко-есеровско претседништво Петроградског совјета, на челу са Чхеидзеом, подноси оставку, уступајући место бољшевицима. Петог септембра Московски совјет радничких депутата прелази на страну бољшевика. Есеровско-мењшевичко претседништво Московског совјета такође подноси оставку, склањајући се бољшевицима с пута.

То је значило да су основни предуслови, потребни за успешан устанак, већ сазрели.

Поново је дошла на дневни ред парола: „Сва власт совјетима!”

Али то више није била стара парола прелаза власти у руке мењшевичко-есеровских совјета. Не, — то је била парола устанка совјета против Привремене владе, с циљем да сва власт у земљи пређе у руке совјета којима руководе бољшевици.

У споразумашким партијама наступило је расуло.

Код есера се, под притиском револуционарно расположених сељака, издвојило лево крило — „леви” есери, који су почели да изражавају незадовољство политиком споразумаштва с буржоазијом.

Код мењшевика се такође појавила група „левих”, такозваних „интернационалиста”, који су нагињали бољшевицима.

Што се тиче анархиста, они су се сада, пошто су и онако, по свом утицају, били ништавна група, коначно распали на ситне групице, од којих су се неке помешале с криминално-лоповским и провокаторским елементима друштвеног талоба, друге отишле у „идејне” експропријаторе који су плачкали сељаке и ситни градски свет и отимали просторије радничких клубова, њихову уштећевину, а треће отворено ускочиле у табор контрареволуционара, удешавајући свој лични живот у запаћку код буржоазије. Сви су они били против сваке власти, а нарочито — против рево-

луционарне власти радника и сељака, јер су били уверени да им револуционарна власт неће дозволити да пљачкају народ и разносе народну имовину.

После пораза корниловштине мењшевици и есери покушали су још једанпут да ослабе револуционарни полет који је све више растао. У ту сврху они су 12 септембра 1917 године сазвали Сверуско демократско саветовање претставника социјалистичких партија, споразумашких совјета, синдиката, земстава, трговачко-индустриских кругова и војних јединица. Саветовање је из својих редова формирало Претпарламенат (Привремени совјет републике). Споразумаши су мислили да ће помоћу Претпарламента зауставити револуцију и превести земљу с пута совјетске револуције на пут буржоаско-уставног развјетка, на пут буржоаског парламентаризма. Али је то био безнадежан покушај банкротираних политичара да окрену назад точак револуције. Он је морао доживети слом и зајста га је доживео. Радници су се ругали парламентарним вежбама споразумаша. Они су, за потсмех, Претпарламенат крстили „предбаником“¹⁾.

ЦК бољшевичке партије одлучио је да бојкотује Претпарламенат. Додуше, бољшевичка фракција Претпарламента, у којој су седели људи као Каменев, Теодоровић, није хтела да напусти просторије Претпарламента. Али ЦК партије натерао их је да оду из Претпарламента.

Каменев и Зиновјев су упорно бранили учествовање у Претпарламенту, настојећи да тиме скрену партију од припремања устанка. У бољшевичкој фракцији Сверуског демократског саветовања против учествовања у Претпарламенту одлучно је устао друг Стаљин. Он је називао Претпарламенат „недоношчетом корниловштине“.

Лењин и Стаљин сматрали су за озбиљну погрешку чак и краткотрајно учешће у Претпарламенту, јер би оно у ма сама могло посејати варљиве наде, да Претпарламенат зајста може нешто учинити за радни народ.

Истовремено бољшевици су упорно спремали сазивање II конгреса совјета, рачунајући да ће на њему добити ве-

¹⁾ Предбаник је просторија пред руским купатилом у којој се свлачи и таре спопијама од брезових гранчица. — Пр. Прев.

нину. И поред свих смицалица мењшевика и есера, који су седели у ВЦИК-у, II Сверуски конгрес совјета био је, под притиском бољшевичких совјета, заказан за другу половину октобра 1917 године.

6. Октобарски устанак у Петрограду и хапшење Привремене владе. II конгрес совјета и стварање Совјетске владе. Декрети II конгреса совјета о миру, о земљи. Победа социјалистичке револуције. Узроци победе социјалистичке револуције.

Бољшевици су се енергично почели припремати за устанак. Лењин је говорио да бољшевици могу и морају, пошто су добили већину у оба престоничка Совјета радничких и војничких депутата — Московском и Петроградском, — узети државну власт у своје руке. Сумирајући резултате пређеног пута Лењин је подвлачио: „Већина народа је за нас”. У својим чланцима и писмима Централном комитету и бољшевичким организацијама Лењин је давао конкретан план устанка: како користити војне јединице, морнарицу и црвеногардејце; које одлучујуће тачке у Петрограду треба безусловно заузети да би се обезбедио устанак итд.

Седмог октобра Лењин је илегално допутовао из Финске у Петроград. Десетог октобра 1917 године одржана је историска седница ЦК партије, на којој је одлучено да се наредних дана почне оружани устанак. У историској резолуцији ЦК партије, коју је написао Лењин, стајало је:

„ЦК сматра да, како међународни положај руске револуције (побуна у немачкој ратној морнарици као најоштрија манифестација пораста светске социјалистичке револуције у читавој Европи, затим опасност од измирења империјалиста ради угушивања револуције у Русији), тако и војни положај (несумњива одлука руске буржоазије и Керенског и Ко да преда Петроград Немцима), тако и чињеница да је пролетерска партија добила већину у совјетима, — све то у вези са сељачким устанком и закретом народног поверења ка нашој партији (избори у Москви), најзад отворено припремање друге корниловштине (извођење војске из Петрограда, довођење козака у Петроград, опкољавање Минска ко-

зацима и др.), — све то ставља на дневни ред оружани устанак.

Сматрајући тако да је оружани устанак неизбежан и потпуно сазрео, ЦК налаже свим организацијама партије да се тиме руководе и да с тог гледишта просуђују и решавају сва практична питања (конгрес совјета Северне области, извођење трупа из Петрограда, акције у Москви и Минску итд.)" (Лењин, књ. XXI, стр. 330).

Против те историске одлуке иступила су и гласала два члана ЦК — Камењев и Зиновјев. Они су, као и мењшевици, маштали о буржоаској парламентарној републици и клеветали радничку класу, тврдећи да она нема снаге за остварење социјалистичке револуције, да она још није дорасла за узимање власти.

Иако Троцки на тој седници није директно гласао против резолуције, ипак је предложио да се у резолуцију унесе таква исправка која би устанак поништила и упропастила. Он је предложио да се устанак не започиње пре отварања II конгреса совјета, што је значило отезати с устанком, унапред открити дан устанка, упозорити на њ Привремену владу.

ЦК болшевичке партије послао је пуномоћнике у Донбас, на Урал, у Хелсингфорс, у Кронштат, на југозападни фронт итд. ради организовања устанка на терену. Другови Ворошилов, Молотов, Ђержински, Орцоникидзе, Киров, Кагановић, Кујбишев, Фрунзе, Ярославски и други, добили су специјалне партиске задатке у погледу руковођења устанком на терену. На Уралу, у Шадринску, радио је међу војницима друг Жданов. На западном фронту пуномоћници ЦК упознавали су руководиоце месних болшевичких организација с планом устанка и доводили их у мобилизациону приправност ради указивања помоћи устанку у Петрограду.

По директиви Централног комитета партије створен је *Војно-револуционарни комитет* при Петроградском совјету који је постао легални штаб устанка.

У међувремену је и контрареволуција убрзано прикупљала своје снаге. Официри су се организовали у контрареволуционарни „савез официра”. Контрареволуционари су

свуда стварали штабове за формирање ударних батаљона. Крајем октобра контрареволуција је располагала са 43 ударна батаљона. Посебно су били организовани батаљони кавалера Георгијевског ордена.

Влада Керенскога поставила је питање о прелазу владе из Петрограда у Москву. Из тога се јасно видело да је она спремала предају Петрограда Немцима, да би предухитрила устанак у Петрограду. Протест петроградских радника и војника приморао је Привремену владу да остане у Петрограду.

Шеснаестог октобра одржана је проширена седница ЦК партије. На њој је изабран *Партиски центар* за руковођење устанком, на челу с другом Стаљином. Тај партиски центар био је руководеће језгро Војно-револуционарног комитета при Петроградском совјету и практично је руководио читавим устанком.

На седници ЦК капитуланти Зиновјев и Каменев поново су иступили против устанка. Наишавши на отпор, они су се решили да у штампи отворено иступе против устанка, против партије. Осамнаестог октобра у мењшевичким новинама „Нови живот” штампана је изјава Каменева и Зиновјева о томе да бољшевици припремају устанак, а да они сматрају устанак авантуром. На тај начин су Каменев и Зиновјев открили непријатељима одлуку ЦК о устанку, о организацији устанка у најскорије време. То је била издаја. У вези с тим Лењин је писао: „Каменев и Зиновјев издали су Родзјанку и Керенском одлуку ЦК своје партије о оружаном устанку”. Лењин је поставио пред ЦК питање о искључењу Зиновјева и Каменева из партије.

Упозорени од издајника, непријатељи револуције одмах су почели предузимати мере да би претекли устанак и уништили руководећи штаб револуције — бољшевичку партију. Привремена влада одржала је тајну седницу на којој је било решено какве мере треба предузети за борбу против бољшевика. Деветнаестог октобра Привремена влада је хитно позвала у Петроград трупе с фронта. По улицама су почеле крстарити појачане патроле. Нарочито јаке снаге контрареволуција је успела да скупи у Москви. Привремена влада је израдила план: дан пре отварања II конгреса со-

вјета напасти и заузети Смолњи, седиште ЦК большевика, и уништити руководећи центар большевика. У ту сврху у Петроград су доведене трупе у чију верност влада није сумњала.

Па ипак, дани и часови Привремене владе били су већ избројани. Никаква сила није више могла зауставити победнички ход социјалистичке револуције.

Двадесетпрвог октобра большевици су послали у све револуционарне војне јединице комесаре Војно-револуционарног комитета. У данима пре устанка, у војним јединицама, у фабрикама и заводима стално се вршила енергична ратна обука. Одређене задатке добили су и ратни бродови — крстарица „Аурора” и „Зора слободе”.

На седници Петроградског совјета Троцки је, размећући се, избрбљао непријатељу рок устанка, дан који су большевици одредили за почетак оружаног устанка. Да влади Керенскога не би дао могућности да спречи оружани устанак, ЦК партије је одлучио да започне и изведе устанак пре одређеног рока и то дан пре отварања II конгреса совјета.

Керенски је отпочео своју акцију рано ујутру 24 октобра (6 новембра) издавањем наредбе о обустављању централног органа большевичке партије „Раднички пут” и слањем оклопних аутомобила пред просторије редакције „Радничког пута” и большевичке штампарије. Али су у 10 часова ујутру по директиви друга Стаљина црвеногардејци и револуционарни војници потиснули оклопне аутомобиле и поставили појачану одбрану код штампарије и редакције „Радничког пута”. У 11 часова ујутру изишао је „Раднички пут” с позивом — оборити Привремену владу. У исто време, по директиви Партиског центра устанка, к Смолњом су хитно привучени одреди револуционарних војника и црвеногардејаца.

Устанак је отпочео.

Ноћу 24 октобра у Смолњи је стигао Лењин и узео непосредно у своје руке руковођење устанком. Сву ноћ су ка Смолњом придлазиле револуционарне војне јединице и одреди Црвене гарде. Њих су большевици слали у центар престонице — да опколе Зимски дворца где се ушанчила Привремена влада.

Двадесетпетог октобра (7 новембра) Црвена гарда и револуционарне трупе заузеле су станице, пошту, телеграф, министарства, државну банку.

Претпарламенат је био распуштен.

Смољни, где се налазио Петроградски совјет и ЦК бољшевика, постао је оперативни штаб револуције, одакле су издаване војне заповести.

Петроградски радници показали су у тим данима да су под руководством бољшевичке партије прошли добру школу. Револуционарне јединице војске, делатношћу бољшевика припремљене за устанак, тачно су извршавале војне заповести и бориле се раме уз раме с Црвеном гардом. Ратна морнарица није заостајала за војском. Кронштат је био тврђава бољшевичке партије, где већ одавно није признавана власт Привремене владе. Крстарица „Аурора”, грмљавином својих топова, уперених на Зимски дворцац, објавила је 25 октобра почетак нове ере — ере Велике социјалистичке револуције.

Двадесетпетог октобра (7 новембра) објављен је проглас бољшевика „Грађанима Русије”. У том прогласу говорило се да је буржоаска Привремена влада збачена, да је државна власт прешла у руке совјета.

Привремена влада скрила се у Зимском дворцу — под заштитом јункера и ударних батаљона. Ноћу између 25 и 26 октобра револуционарни радници, војници и морнари на јуриш су заузели Зимски дворцац и ухапсили Привремену владу.

Оружани устанак у Петрограду победио је.

II Сверуски конгрес совјета отворен је у Смољном 25 октобра (7 новембра) 1917 године, у 10 часова и 45 минута увече, када је победоносни устанак у Петрограду већ био у пуном јеку и када се власт у престоници фактички налазила у рукама Петроградског совјета.

Бољшевици су на конгресу добили огромну већину. Мењшевици, бундовци и десни есери, видећи да је њиховој песми крај, напустили су конгрес, изјавивши да не желе учествовати у његовом раду. У изјави прочитаној на конгресу совјета они су Октобарску револуцију назвали „војном завером”. Конгрес је жигосао мењшевике и есере, исти-

чући да не само што не жали што су отишли, него поздравља њихов одлазак, јер је, захваљујући одласку издајника, конгрес постао доиста револуционарни конгрес радничких и војничких депутата.

У име конгреса објављено је да је сва власт прешла у руке совјета.

„Ослањајући се на вољу огромне већине радника, војника и сељака, ослањајући се на победоносни устанак радника и гарнизона извршен у Петрограду, Конгрес узима власт у своје руке”, — речено је у прогласу II конгреса совјета.

Ноћу 26 октобра (8 новембра) 1917 године II конгрес совјета донео је *декрет о миру*. Конгрес је предлагао зараћеним земљама да неодложно склопе примирје бар на 3 месеца ради вођења мировних преговора. Обраћајући се владама и народима свих зараћених земаља, конгрес се истовремено обраћао „свесним радницима трију најразвијенијих нација човечанства и најкрупнијих држава, учесница у садашњем рату: Енглеске, Француске и Немачке”. Он је позивао те раднике да помогну да се „успешно приведе крају ствар мира, а тиме и ствар ослобођења радних и експлоатисаних маса становништва од сваког ропства и сваке експлоатације”.

Исте ноћи II конгрес совјета донео је *декрет о земљи*, по коме се „спахиска својина земље укида одмах без икаквог откупа”. За основу тог земљишног закона примљена је општеселачка порука, састављена на основу 242 месне сељачке поруке. По тој поруци приватна својина над земљом укидала се заувек и замењивала свенародном, државном својином земље. Спахиска, царска и манастирска земља предавала се на бесплатно уживање читавом радном народу.

Тим декретом сељаштво је од Октобарске социјалистичке револуције добило преко 150 милиона десетина нове земље, која се раније налазила у рукама спахија, буржоазије, царске породице, манастира, црква.

Сељаци су били ослобођени плаћања закупнине спахијама, која је годишње износила око 500 милиона рубаља у злату.

Сва рудна богатства (нафта, угаљ, руде, итд.), шуме, воде, прелазила су у својину народа.

Најзад, на II Сверуском конгресу совјета формирана је прва совјетска влада — Совјет народних комесара. Совјет народних комесара био је састављен искључиво од большевика. За претседника првог Совнаркома изабран је Лењин.

Тако се завршио историски II конгрес совјета.

Делегати конгреса су се разишли кућама да разнесу глас о победи совјета у Петрограду и обезбеде ширење совјетске власти по читавој земљи.

Власт у свим местима није одмах прешла у руке совјета. Док је у Петрограду већ постојала совјетска власт, у Москви су се још неколико дана водиле упорне и огорчене борбе на улицама. Да спрече прелаз власти у руке Московског совјета, контрареволуционарне партије мењшевика и есера заједно с белогардејцима и јункерима отпочеле су оружану борбу против радника и војника. Тек после неколико дана побуњеници су били разбијени и у Москви је установљена власт совјета.

У самом Петрограду и у неким његовим реонима, већ првих дана после победе револуције, контрареволуционари су покушали да оборе совјетску власт. Десетог новембра 1917 године Керенски, који је за време устанка био побегао из Петрограда у подручје северног фронта, скупио је неке козачке јединице и бацрио их под командом генерала Краснова на Петроград. Једанаестог новембра 1917 године контрареволуционарна организација — „Комитет за спас отаџбине и револуције” — с есерима на челу, дигла је јункерску побуну у Петрограду. Али побуњеници су били разбијени без нарочите муке. Црвеноармејци и морнари ликвидирали су јункерску побуну у току једног дана, предвече 11 новембра, а 13 новембра на Пулковским Брежуљцима потучен је генерал Краснов. Као и за време Октобарског устанка, Лењин је лично руководио разбијањем антисовјетске побуне. Његова несаломива чврстоћа и мирна вера у победу надањивала је и збијала масе. Непријатељ је био потучен. Краснов је био заробљен и дао је „часну реч” да ће обуставити борбу против совјетске власти. На ту „часну реч” био је пуштен, али како се доцније показало, Краснов је

погазио своју генералску реч. Што се тиче Керенског, њему је, преобученом у женске хаљине, пошло за руком да се изгуби „у непознатом правцу”.

У Могилеву, у Главном стану врховног команданта трупа, генерал Духоњин такође је покушао да организује побуну. Кад је совјетска влада наложила Духоњину да с немачком командом одмах отпочне преговоре о примирју, он је одбио да изврши налог владе. Тада је, наредбом совјетске власти, Духоњин био смењен. Контрареволуционарни Главни стан био је разјурен, а при томе су Духоњина убили војници који су се побунили против њега.

Препад на совјетску власт покушали су да изврше и познати опортунисти у партији: Камењев, Зиновјев, Риков, Шљапников и други. Они су почели захтевати да се створи „хомогено-социјалистичка влада” с мењшевицима и есерима, које тек што је Октобарска револуција била збацила. 15 новембра 1917 године ЦК болшевичке партије донео је резолуцију која је одбацила споразум с тим контрареволуционарним партијама, а Камењева и Зиновјева проглашавала за штрајкбрехере револуције. Камењев, Зиновјев, Риков, Миљутин, који се нису слагали с политиком партије, изјавили су 17 новембра да иступају из ЦК. Истог дана, 17 новембра, у своје име и у име Рикова, В. Миљутина, Теодоровића, А. Шљапникова, Д. Рјазанова, Јурењева и Ларина, који су били чланови Совјета народних комесара, Ногин је изјавио да се именовани не слажу с политиком ЦК партије и да иступају из Совјета народних комесара. Бекство шачице кукавица изазвало је ликовање код непријатеља Октобарске револуције. Сва буржоазија и њени помагачи злурадо су викали да се болшевизам распада, проричали су пропаст болшевичке партије. Али шачица дезертера није ни за тренутак поколебала партију. ЦК партије их је с презиром жигосао као дезертере револуције и помагаче буржоазије, и прешао је на текуће послове.

Што се тиче „левих” есера, они су, желећи да сачувају утицај на сељачке масе, које су отворено симпатисале болшевицима, одлучили да се не свађају с болшевицима и да с њима на неко време сачувају јединствени фронт. Конгрес сељачких совјета, одржан у новембру 1917 године, признао је

све тековине Октобарске социјалистичке револуције и декрете совјетске власти. Био је склопљен споразум с „левым“ есерима и неколико „левих“ есера ушло је у Совјет народних комесара (Колегајев, Спиридонова, Прошјан и Штајнберг). Међутим, тај споразум потрајао је само до потписа Брестског мира и стварања комитета сеоске сиротиње, кад се у сељаштву извршило дубоко раслојавање и кад су „леви“ есери, одражавајући све више интересе кулака, дигли побуну против бољшевика и били уништени од совјетске власти.

Од октобра 1917 године до јануара-фебруара 1918 године совјетска револуција успела је да се прошири по целој земљи. Совјетска власт ширила се по територији огромне државе таквом брзином да је Лењин назвао то ширење „триумфалним маршем“ совјетске власти.

Велика октобарска социјалистичка револуција победила је.

Из низа узрока који су условили такву, релативно лаку, победу социјалистичке револуције у Русији, треба истаћи следеће главне узроке.

1. Октобарска револуција имала је пред собом таквог релативно слабог, рђаво организованог, политички мало искусног непријатеља као што је била руска буржоазија. Руска буржоазија, која још није била ојачала економски и која је потпуно зависила од владиних поруџбина, није имала ни политичке самосталности, ни довољно иницијативе, потребне да нађе излаз из ситуације. Она није имала ни искуства у политичким комбинацијама и политичким подвалама великог стила, које, на пример, има француска буржоазија, нити школе лоповских компромиса великог опсега, коју, на пример, има енглеска буржоазија. Колико јуче она је тражила споразум с царем, кога је збацила фебруарска револуција, и, кад је после тога дошла на власт, није умела да смисли ништа боље него да у свим главним питањима настави политику омраженог цара. Она је, као и цар, била за „рат до победоносног завршетка“, упркос томе што је рат за земљу постао неподношљив и што је до крајњих граница изнурио народ и војску. Она је, као и цар, била за то да се у основи очува спахиска својина земље, иако је сељаштво умирало од оскудице у земљи и спахиског

угњетавања. Што се тиче политике према радничкој класи, руска буржоазија је у својој мржњи према радничкој класи ишла даље него цар, јер је настојала не само да очува и учврсти јарам фабриканата него и да га, примењивањем масовних локаута, учини неподношљивим.

Није чудо што народ није видео никакву битну разлику између политике цара и политике буржоазије и што је мржњу према цару пренео на буржоаску Привремену владу.

Док су споразумашке партије есера и мењшевика имале извештај утицаја у народу, буржоазија се могла заклањати иза њих и држати власт. Али, пошто су се мењшевици и есери демаскирали као агенти империјалистичке буржоазије, и тиме изгубили утицај у народу, буржоазија и њена Привремена влада остале су без тла под ногама.

2. На челу Октобарске револуције стајала је таква револуционарна класа, као што је радничка класа Русије, класа прекаљена у борбама, која је за кратко време прошла кроз две револуције и уочи треће револуције стекла ауторитет вође народа у борби за мир, за земљу, за слободу, за социјализам. Да није било таквог вође револуције, као што је радничка класа Русије, који је заслужио поверење народа, не би било ни савеза радника и сељака, а без таквог савеза Октобарска револуција не би могла да победи.

3. Радничка класа Русије имала је таквог озбиљног савезника у револуцији, као што је сељачка сиротиња, која је сачињавала огромну већину сељачког становништва. Искуство стечено за осам месеци револуције, које се смело може упоредити с искуством неколико десетина година „нормалног развитка“, није било узалудно за радне масе сељаштва. За то време оне су имале могућности да на делу провере све партије у Русији и да се убеде да се ни кадети, ни есери и мењшевици неће озбиљно свађати са спахијама и проливати крв ради сељака, да у Русији постоји само једна партија која није повезана са спахијама и која је спремна да сатре спахије да би задовољила сељачке потребе, — а то је бољшевичка партија. Та околност послужила је као реална основица савеза пролетаријата и сељачке сиротиње. Постојање савеза радничке класе и сељачке сиротиње усло-

вило је и држање средњака, који су се дуго колебали и који су се тек уочи Октобарског устанка окренули како ваља, к револуцији, придруживши се сељачкој сиротињи.

Не треба ни доказивати да без тог савеза Октобарска револуција не би могла победити.

4. На челу радничке класе стајала је таква у политичким борбама опробана партија, као што је бољшевичка партија. Само партија као што је бољшевичка партија, довољно смела да поведе народ на одлучан јуриш и довољно опрезна да заобиђе све могућне подводне гребене на путу ка циљу, — само таква партија могла је тако вешто спојити у једну општу револуционарну бујицу такве различите револуционарне покрете као што је општедемократски покрет за мир, сељачко-демократски покрет за одузимање спакиске земље, национално-ослободилачки покрет угњетених народа за националну равноправност и социјалистички покрет пролетаријата за обарање буржоазије, за успостављање диктатуре пролетаријата.

Нема сумње да је сливање таквих разноликих револуционарних бујица у једну општу моћну револуционарну бујицу одлучило судбину капитализма у Русији.

5. Октобарска револуција почела је у тренутку кад је империјалистички рат још био у пуном јеку, кад су главне буржоаске државе биле поцепане на два непријатељска тabora, када оне, заузете међусобним ратом и слабећи једна другу, нису имале могућности да се озбиљно умешају у „руске ствари” и да активно иступе против Октобарске револуције.

Нема сумње да је та околност знатно олакшала победу Октобарске социјалистичке револуције.

7. Борба бољшевичке партије за учвршћивање совјетске власти. Брестски мир. VII конгрес партије.

Да би се учврстила совјетска власт, било је потребно да се разори, сломи стари, буржоаски државни апарат и да се на његовом месту створи нови апарат совјетске државе. Потребно је било, даље, уништити остатке сталешког поретка и режим националног угњетавања, укинути повластице цркве, ликвидирати контрареволуционарну штампу и раз-

новрсне контрареволуционарне организације, легалне и илегалне, распустити буржоаску Уставотворну скупштину. Најзад, одмах после национализације земље било је потребно национализирати и сву крупну индустрију и затим — изићи из рата, учинити крај рату који је највише ометао учвршћивање совјетске власти.

Све те мере биле су извршене у току неколико месеци од краја 1917 године до средине 1918 године.

Саботажа чиновника старих министарстава, коју су организовали есери и мењшевици, била је сломљена и ликвидрана. Министарства су била укинута и место њих је створен совјетски управни апарат и одговарајући народни комесаријати. Створен је Врховни совјет народне привреде за управљање индустријом земље. Организована је Сверуска ванредна комисија (ВЧК), на челу са Ф. Ђержинским, за борбу против контрареволуције и саботаже. Донесен је декрет о стварању Црвене армије и ратне морнарице. Уставотворна скупштина, за коју су избори извршени углавном пре Октобарске револуције, и која је одбила да потврди декрете II конгреса совјета о миру, о земљи, о прелазу власти у руке совјета, — била је распуштена.

Да би се коначно ликвидирали остаци феудализма, сталеза и неравноправности у свима областима друштвеног живота, издани су декрети о укидању сталеза, о укидању националних и верских ограничења, о одвајању цркве од државе и школе од цркве, о равноправности жена, о равноправности нација Русије.

У посебној одлуци совјетске владе, познатој под именом „Декларација права народа Русије“, констатовало се да је слободан развитак народа Русије и њихова потпуна равноправност неприкосновен закон.

Ради сламања економске моћи буржоазије и ради организовања нове совјетске народне привреде, у првом реду ради организовања нове, совјетске индустрије — национализоване су банке, железнице, спољна трговина, трговачка морнарица и сва крупна индустрија у свим њеним гранама: индустрија угља, металургија, индустрија нафте, хемиска, машинска, текстилна, шећерна индустрија итд.

Да би се наша земља ослободила финансијске зависности и експлоатације од страних капиталиста, анулирани су (поништени) страни зајмови Русије, које су склопили цар и Привремена влада. Народи наше земље нису хтели да плаћају дугове који су учињени ради настављања пљачкашког рата и који су нашу земљу довели у ропску зависност од страног капитала.

Све те и сличне мере у корену су поткопале снагу буржоазије, спахија, реакционарног чиновништва, контрареволуционарних партија и знатно учврстиле совјетску власт у земљи.

Али док се Русија налазила у рату с Немачком и Аустријом, положај совјетске власти није се могао сматрати потпуно учвршћеним. Да би се совјетска власт коначно учврстила, било је потребно учинити крај рату. Зато је партија већ од првих дана победе Октобарске револуције развила борбу за мир.

Совјетска влада предложила је „свим зараћеним народима и њиховим владама да одмах почну преговоре о праведном демократском миру“. Међутим, „савезници“ — Енглеска и Француска — одбили су предлог совјетске владе. Пошто су Француска и Енглеска одбиле да преговарају о миру, совјетска влада је, извршујући вољу совјета, одлучила да почне преговоре с Немачком и Аустријом.

Преговори су почели 3 децембра у Брест-Литовску. Петог децембра потписан је споразум о примирју, о привременом обустављању ратних операција.

Преговори су вођени у ситуацији расула народне приреде, у ситуацији опште заморености од рата и напуштања фронта од стране наших војних јединица, у ситуацији распадања фронта. За време преговора показало се да немачки империјалисти настоје да приграбе огромне делове територије бивше царске империје, а Пољску, Украјину и прибалтичке земље желе да претворе у државе зависне од Немачке.

Наставити рат у тим условима — значило је ставити на коцку опстанак Совјетске Републике која се тек родила. Било је потребно да радничка класа и сељаштво пристају на тешке услове мира, да отступе пред тада најопаснијим грабљивцем — немачким империјализмом, да би могли

предахнути, учврстити совјетску власт и створити нову, Црвену армију, способну да брани земљу од напада непријатеља.

Сви контрареволуционари, од мењшевика и есера до најокорелијих белогардејаца, водили су бесну агитацију против потписивања мира. Њихова линија била је јасна: хтели су да осујете преговоре о миру, да испровоцирају офанзиву Немаца и да изложе ударцу још неојачалу совјетску власт, да изложе опасности тековине радника и сељака.

Њихови савезници у том прљавом послу били су Троцки и његова десна рука Бухарин, који је с Радеком и Пјатаковом стајао на челу партији непријатељске групе која се ради камуфлаже прозвала групом „левих комуниста“. Троцки и група „левих комуниста“ повели су у партији огорчену борбу против Лењина, тражећи да се рат настави. Ти људи су отворено ишли на руку немачким империјалистима и контрареволуционарима у земљи, јер су ствар водили томе да младу Совјетску Републику, која још није имала армију, изложе ударцу немачког империјализма.

Била је то нека провокаторска политика, вешто камуфлирана левим фразама.

Десетог фебруара 1918 године мировни преговори у Брест-Литовску били су прекинути. Упркос томе што су Лењин и Стаљин у име ЦК партије инсистирали да се потпише мир, Троцки је, као претседник совјетске делегације у Бресту, издајнички прекршио јасне директиве бољшевичке партије. Он је изјавио да Совјетска Република одбија да потпише мир под условима које је предложила Немачка и истовремено је известио Немце да Совјетска Република неће ратовати и да наставља демобилизацију војске.

То је било чудовишно. Немачки империјалисти нису ни тражили више од издајника интереса совјетске земље.

Немачка влада је прекинула примирје и прешла у офанзиву. Остаци наше старе армије нису издржали притисак немачких трупа и почели су се растурати. Немци су брзо напредовали, заузимајући огромну територију и угрожавајући Петроград. Немачки империјализам, проваливши у совјетску земљу, поставио је себи за циљ да обори сов-

јетску власт и да нашу домовину претвори у своју колонију. Стара, царска војска, која се налазила у расулу, није могла одолети оружаним хордама немачког империјализма. Она је узмицала под ударцима немачке војске.

Али је оружана интервенција немачких империјалиста изазвала у земљи моћни револуционарни полет. Као одговор на поклич партије и совјетске владе: „Социјалистичка домовина је у опасности“, — радничка класа одговорила је појачаним формирањем јединица Црвене армије. Млади одреди нове армије — армије револуционарног народа — јуначки су одбијали навалу до зуба наоружаног немачког разбојника. Код Нарве и Пскова дат је одлучан отпор немачким окупаторима. Њихово напредовање к Петрограду било је заустављено. Дан отпора трупима немачког империјализма — 23 фебруар — постао је дан рођења младе Црвене армије.

Још 18 фебруара 1918 године ЦК партије усвојио је Лењинов предлог да се пошаље телеграм немачкој влади за хитно склапање мира. Да би себи обезбедили повољније услове мира, Немци су настављали офанзиву, и тек 22 фебруара немачка влада је изјавила да пристаје да потпише мир, али су услови мира били кудикамо тежи од првих.

Лењин, Стаљин и Свердлов морали су издржати најупорнију борбу у ЦК против Троцког, Бухарина и других троцкиста, да би се донела одлука о миру. Лењин је говорио да су Бухарин и Троцки „уствари помогли немачким империјалистима и омели пораст и развој револуције у Немачкој“ (Лењин, књ. XXII, стр. 307).

Двадесетитрећег фебруара ЦК је одлучио да прими услове немачке команде и да потпише уговор о миру. Издаја Троцког и Бухарина скупом је стала Совјетску Републику. Летонија, Естонија, о Пољској да и не говоримо, припале су Немачкој, Украјина се одвајала од Совјетске Републике и претварала у вазалну (зависну) немачку државу. Совјетска Република се обавезала да ће платити Немцима контрибуцију.

Међутим, „леви комунисти“, настављајући борбу против Лењина, срозавали су се све дубље и дубље у мочвару издаје.

Московски обласни биро партије, који су привремено били заузели „леви комунисти“ (Бухарин, Осински, Јаковлева, Стуков, Манцев) примио је цепачку резолуцију неповерења ЦК, и изјавио да сматра да ће се „тешко моћи избећи расцеп партије у најскорије време“. Они су у тој резолуцији отишли тако далеко, да су примили антисовјетску одлуку: „У интересу међународне револуције, — писали су „леви комунисти“ у тој одлуци, — сматрамо целисходним да се оријентишемо на могућност губитка совјетске власти, која сада постаје чисто формална“.

Лењин је ту одлуку назвао „чудном и чудовишном“.

У то време партији још није био јасан стварни узрок таквог антипартиског држања Троцког и „левих комуниста“. Али — како је то недавно (почетком 1938 године) утврђено на процесу антисовјетског „десничарско-троцкистичког блока“ — Бухарин и група „левих комуниста“, којој је он био на челу, заједно са Троцким и „левым“ есерима, били су тада, како се показало, у тајној завери против совјетске владе. Бухарин, Троцки и њихови помагачи у завери, како се показало, поставили су себи за циљ — осујетити Врестски мировни уговор, ухапсити В. И. Лењина, Ј. В. Стаљина, Ј. М. Свердлову, убити их и формирати нову владу од бухарица, троцкиста и „левих“ есера.

Организујући тајну контрареволуционарну заверу, група „левих комуниста“, уз помоћ Троцког, истовремено је вршила отворени напад на бољшевичку партију, настојећи да поцепа партију и да дезорганизује редове партије. Али се партија у том тешком тренутку збила око Лењина, Стаљина, Свердлову, и потпомогла је Централни комитет по питању мира, као и по свим другим питањима.

Група „левих комуниста“ била је изолована и разбијена.

Ради коначног решења питања мира сазван је VII конгрес партије.

VII конгрес партије отпочео је 6 марта 1918 године. То је био први конгрес који је наша партија сазвала после освајања власти. На конгресу је било 46 делегата с одлучујућим гласом и 58 са саветодавним. На конгресу је било заступљено 145 хиљада чланова партије. Уствари, партија

је у то време имала више од 270 хиљада чланова. Та разлика објашњава се тиме што, услед изузетног карактера конгреса, знатан део организације није стигао да пошаље делегате, а организације оне територије коју су Немци привремено окупирали нису имале могућности да пошаљу делегате.

Реферишући о Брестском миру, Лењин је на том конгресу рекао да је „...ова тешка криза коју преживљава наша партија, у вези с тим што се у њој формирала лева опозиција, једна од највећих криза коју преживљава руска револуција” (Лењин, књ. XXII, стр. 321).

Са 30 гласова према 12 и 4 која су се уздржала примљена је Лењинова резолуција по питању Брестског мира.

Сутрадан по примању резолуције Лењин је у чланку „Несрећни мир” писао:

„Услови мира су неподношљиво тешки. Па ипак, историја неће никоме остати дужна... На посао за организацију, организацију и организацију! Будућност — и поред свих искушења — припада нама” (исто, стр. 288).

У резолуцији конгреса истакнуто је да су војне акције империјалистичких држава против Совјетске Републике и убудуће неизбежне, да зато конгрес сматра основним задатком партије доношење најенергичнијих и најодлучнијих мера за подизање самодисциплине и дисциплине радника и сељака, за припремање маса за самопрегорну одбрану социјалистичке отаџбине, за организовање Црвене армије, за општу војну обуку становништва.

Конгрес је, потврдивши правилност Лењинове линије по питању Брестског мира, осудио став Троцког и Бухарина и жигосао покушај поражених „левих комуниста” да на самом конгресу продуже цепачку работу.

Склапање Брестског мира омогућило је партији да добије времена за учвршћивање совјетске власти, за сређивање привреде у земљи.

Склапање мира је омогућило да се искористе сукоби у табору империјализма (рат Аустро-Угарске и Немачке против Антанте), да се деморалишу противничке снаге, да се организује совјетска привреда и да се створи Црвена армија.

Склапање мира омогућило је пролетаријату да задржи на својој страни сељаштво и прикупи снаге за разбијање белогардејских генерала у време грађанског рата.

У периоду Октобарске револуције Лењин је учио болшевичку партију како треба неустрашиво и одлучно наступати, кад за то постоје потребни услови. У периоду Брестскога мира Лењин је учио партију како треба у реду отступати у моменту када снаге противника очигледно превазилазе наше снаге, да би се с највећом енергијом припремила нова офанзива против непријатеља.

Историја је показала да је Лењинова линија била потпуно правилна.

На VII конгресу примљена је одлука о промени имена партије, као и измени програма партије. Партија се прозвала Комунистичка партија Русије (болшевика) — РКП (б). Лењин је предложио да се наша партија зове комунистичка, јер то име тачно одговара циљу који наша партија себи поставља — остварење комунизма.

Ради састављања новог програма партије изабрана је посебна комисија у коју су ушли Лењин, Стаљин и други; за основу програма узет је нацрт који је израдио Лењин.

Тако је VII конгрес извршио огроман историски посао: разбио је притајене непријатеље у партији, „леве комунисте“ и троцкисте, извео је земљу из империјалистичког рата, постигао мир, предах, омогућио је партији да добије времена за организовање Црвене армије, и обавезао партију да заведе социјалистички поредак у народној привреди.

8. Лењинов план приступања социјалистичкој изградњи. Комбеди и обуздавање кулака. Побуна „левих“ есера и њено угушење. V конгрес совјета и доношење Устава РСФСР.

Пошто је склопила мир и добила предаха совјетска власт је приступила развијању социјалистичке изградње. Период од новембра 1917 године до фебруара 1918 године Лењин је назвао периодом „дрвеногардејског јуриша на ка-

пигал". Совјетској влади пошло је за руком да у првој половини 1918 године сломи привредну моћ буржоазије, да концентрише у својим рукама командне врхове народне привреде (фабрике, заводе, банке, железнице, спољну трговину, трговачку морнарицу и сл.), да сломи буржоаски апарат државне власти и победоносно ликвидира прве покушаје контрареволуције да обори совјетску власт.

Али све то још ни из далека није било довољно. Да би се пошло напред, требало је прећи од разарања старог на изградњу новог. Зато у пролеће 1918 године почиње прелаз на нову етапу социјалистичке изградње — „од експропријације експропријатора“ на организационо учвршћивање извојеваних победа, на изградњу совјетске народне привреде. Лењин је сматрао да предах треба максимално искористити за приступање изградњи темеља социјалистичке економије. Бољшевици су морали научити да организују производњу и да управљају њоме на нов начин. Лењин је писао да је бољшевичка партија убедила Русију, да је бољшевичка партија освојила Русију од богаташа за народ, а сада, рекао је Лењин, бољшевичка партија мора да научи управљати Русијом.

У тој етапи Лењин је сматрао да су главни задаци вођење евиденције о томе шта се производи у народној привреди и контрола над трошењем свега што је произведено. У земљи су преовлађивали ситнобуржоаски елементи у привреди. Милиони ситних сопственика у граду и на селу били су тло на коме је капитализам могао да расте. Ти ситни сопственици нису признавали ни радну ни општедржавну дисциплину, нису се потчињавали ни евиденцији ни контроли. У том тешком тренутку нарочиту опасност претстављала је ситнобуржоаска стихија шпекулације и трговања и покушаји ситних сопственика и трговаца да се богате на народној невољи.

Партија је повела енергичну борбу против јавашлука у производњи, против отсуства радне дисциплине у индустрији. Масе су споро усвајале нове радне навике. Зато је у том периоду борба за радну дисциплину постала централни задатак.

Лењин је указивао на потребу да се у индустрији развија социјалистичко такмичење, да се уведе плаћање по комаду, поведе борба против изједначавања плата, да се поред васпитних мера убеђивања примене и методи принуде према онима који хоће да што више откину од државе, који ленствују и баве се шпекулацијом. Он је сматрао да нову дисциплину — радну дисциплину, дисциплину другарске повезаности, совјетску дисциплину, — изграђују милиони трудбеника у свакодневном практичном раду. Он је истицао да ће „тај посао испунити читаву историску епоху” (Лењин, књ. XXIII, стр. 44).

Сва та питања социјалистичке изградње, питања стварања нових, социјалистичких продукционих односа осветлио је Лењин у свом чувеном раду „Наредни задаци совјетске власти”.

„Леви комунисти”, иступајући заједно с есерима и мењшевицима, повели су и по тим питањима борбу против Лењина. Бухарин, Осински и други устали су против увођења дисциплине, против индивидуалне управе у предузећима, против искоришћавања специјалиста у индустрији, против провођења принципа рентабилитета. Они су клеветали Лењина, тврдећи да таква политика значи враћање на буржоаски поредак. У исто време „леви комунисти” проповедали су троцкистичка схватања да су социјалистичка изградња и победа социјализма немогућне у Русији.

Иза „левих” фраза „левих комуниста” крила се заштита кулака, ленштина, шпекуланата који су били против дисциплине и непријатељски се односили према државном регулисању привредног живота, према евиденцији и контроли.

Решивши питање организације нове совјетске индустрије, партија је прешла на питање села. У селу је у то време кључала борба сиротиње против кулака. Кулаци су све више узимали маха и запоседали земљу одузету од спахија. Сиротињи је била потребна помоћ. Кулаци, борећи се против пролетерске државе, одбијали су да продају држави жито по утврђеним ценама. Они су хтели да помоћу глади натерају совјетску државу да се одрекне провођења социјалистичких мера. Партија је поставила задатак — разбити

контрареволуционарне кулаке. Ради организације сиротиње и ради успешне борбе против кулака, који су располагали вишковима жита, организован је поход радника на село.

„Другови радници! — писао је Лењин — Имајте на уму да је положај револуције критичан. Имајте на уму да револуцију можете спасти само ви, — и нико други. Десетине хиљада пробраних, напредних, социјализму оданих радника, неспособних за мито и пљачку, способних да створе гвоздену силу против кулака, шпекуланата, мародера, подмитљиваца, дезорганизатора, — ето шта нам је потребно” (Лењин, књ. XXIII, стр. 25).

„Борба за жито — то је борба за социјализам”, — рекао је Лењин, и под том паролом вршило се организовање радника за поход на село. Донет је низ декрета којима се уводила диктатура у области снабдевања храном и који су Народном комесаријату исхране давали ванредне пуномоћи за набавку жита по утврђеним ценама.

Декретом од 11 јуна 1918 године створени су комитети сиротиње (комбеди). Комбеди су одиграли велику улогу у борби против кулака, при поновној расподели конфисковане земље и расподели привредног инвентара, при набавкама вишкова хране од кулака, при снабдевању храном радничких центара и Црвене армије. Педесет милиона хектара кулачке земље прешло је у руке сеоске сиротиње и средњака. Кулацима је конфискован велики део средстава за производњу у корист сиротиње.

Организовање комитета сеоске сиротиње била је даља етапа у развијању социјалистичке револуције на селу. Комбеди су били упоришта диктатуре пролетаријата на селу. Преко комбеда у великој мери се вршило формирање кадрова Црвене армије од сељачког становништва.

Поход пролетера на село и организовање комитета сеоске сиротиње учврстили су совјетску власт на селу и имали су огроман политички значај за придобијање сељака-средњака на страну совјетске власти.

Крајем 1918 године, пошто су извршили свој задатак, комбеди су престали да постоје, спојивши се са сеоским совјетима.

Четвртог јула 1918 године отпочео је V конгрес со-вјета. На конгресу су „леви“ есери повели огорчену борбу против Лењина, у одбрану кулака. Они су тражили да се обустави борба против кулака и да се више не шаљу на село раднички одреди за набавку хране. Кад су се „леви“ есери уверили да њихова линија наилази на чврст отпор већине конгреса, организовали су побуну у Москви, заузе-ли Трјохсвјатитељску улицу и отуда отворили артиљериску ватру на Кремљ. Али большевици су, у току неколико сати, угушили ту „лево“-есеровску авантуру. У низу места у земљи месне организације „левих“ есера такође су покушале да дигну побуну, али је свуда та авантура била брзо лик-видирана.

Као што је утврђено сада, на процесу антисовјетског „десничарско-троцкистичког блока“, „леви“ есери дигли су побуну са знањем и пристанком Бухарина и Троцког и она је била део општег плана контрареволуционарне завере буха-ринаца, троцкиста и „левих“ есера против совјетске власти.

У исто време „леви“ есер Ђумкин, касније агент Троц-ког, увукао се у немачку амбасаду и, да би испровоцирао рат с Немачком, убио немачког посланика у Москви — Мир-баха. Али је совјетској влади пошло за руком да избегне рат и да осујети провокацију контрареволуционара.

На V конгресу совјета донесен је Устав РСФСР — први совјетски устав.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

У току осам месеци од фебруара до октобра 1917 године большевичка партија изршује један од најтежих задатака: задобија већину у радничкој класи, у совјетима, привлачи милионе сељака на страну социјалистичке револуције. Она истрже те масе испод утицаја ситнобуржоаских партија (есера, мењшевика, анархиста), корак по корак демаскира политику тих партија, уперену против интереса радног на-рода. Большевичка партија развија огроман политички рад на фронту и у позадини, припремајући масе за Октобарску социјалистичку револуцију.

Одлучни моменти у историји партије у том периоду јесу: долазак Лењина из емиграције, Лењинове Априлске тезе,

Априлска конференција партије и VI конгрес партије. У партиским одлукама радничка класа црпи снагу и уверење у победу, налази одговор на најважнија питања револуције. Априлска конференција усмерује партију на борбу за прелаз од буржоаско-демократске револуције на револуцију социјалистичку. VI конгрес оријентише партију на оружани устанак против буржоазије и њене Привремене владе.

Споразумашке партије есера и мењшевика, анархисти и друге некомунистичке партије, завршавају свој развитак: све оне још пре Октобарске револуције постају буржоаске партије које бране неприкосновеност капиталистичког поретка. Једино бољшевичка партија руководи борбом маса за обарање буржоазије и успостављање власти совјета.

У исто време бољшевици разбијају покушаје капитуланата у партији — Зиновјева, Каменева, Рикова, Бухарина, Троцког, Пјатакова, да скрену партију с пута социјалистичке револуције.

Радничка класа, с бољшевичком партијом на челу, у савезу са сељачком сиротињом, уз помоћ војника и морнара, обара власт буржоазије, успоставља власт совјета, оснива нов тип државе — социјалистичку совјетску државу, — укида спахиску својину земље, предаје земљу на уживање сељаштву, национализује сву земљу у држави, експроприше капиталисте, постиже излаз из рата, — мир, добија потребни предах и, на тај начин, ствара услове за развитак социјалистичке изградње.

Октобарска социјалистичка револуција разбила је капитализам, одузела буржоазији средства за производњу и претворила фабрике, заводе, земљу, железнице, банке — у својину целог народа, у друштвену својину.

Она је успоставила диктатуру пролетаријата и предала руковођење огромном државом радничкој класи, учинивши је, на тај начин, владајућом класом.

Тиме је Октобарска социјалистичка револуција отпочела нову еру у историји човечанства, еру пролетерских револуција.

ГЛАВА VIII

БОЛШЕВИЧКА ПАРТИЈА

У ПЕРИОДУ ИНОСТРАНЕ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И ГРАЂАНСКОГ РАТА

(1918—1920 године)

1. Почетак иностране војне интервенције. Први период грађанског рата.

Склапање Брестског мира и учвршћивање совјетске власти после низа њених револуционарно-економских мера у моменту кад је рат на Западу још био у пуном јеку — изазвали су највећи немир међу империјалистима Запада, особито међу империјалистима Антанте.

Империјалисти Антанте су се бојали да ће склапање мира између Немачке и Русије олакшати војну ситуацију Немачке, и према томе отежати ситуацију Антантиних трупа на фронту. Они су се, даље, бојали да ће успостављање мира између Русије и Немачке појачати тежњу за миром у свим земљама, на свим фронтовима, и тиме поткопати ствар рата, ствар империјалиста. Они су се, најзад, бојали да ће постојање совјетске власти на територији једне тако велике земље, и њени унутрашњи успеси, који су уследили после обарања власти буржоазије, послужити као заразан пример за раднике и војнике Запада, који су били дубоко незадовољни одуговлачењем рата и који би могли — по примеру Руса — окренути бајонете против своје господе и угњетача. Зато су владе Антанте одлучиле да започну војну интервенцију (мешање) у Русији, да би обориле совјетску власт и поставиле буржоаску власт која би у земљи обновила буржоаски поредак, поништила мировни уговор с Немцима и васпоставила ратни фронт против Немачке и Аустрије.

Империјалисти Антанте утолико су се радије прихватили тог мрачног посла, што су били убеђени у нестабил-

ност совјетске власти и што нису сумњали да ће та власт, ако њени непријатељи уложи извесне напоре, морати брзо да пропадне.

Успеси совјетске власти и њено учвршћивање унели су још већи немир у редове свргнутих класа — спахија и капиталиста, у редове разбијених партија — кадета, мењшевика, есера, анархиста, разноврсних буржоаских националиста, у редове белогардејских генерала, козачких официра и сл.

Још од првих дана победе Октобарске револуције сви ти непријатељски елементи викали су по свим ћошковима да совјетска власт нема подлоге у Русији, да је осуђена на пропаст и да ће безусловно пропасти за једну или две недеље, за месец или највише — за два-три месеца. Али пошто је совјетска власт и даље постојала и јачала, упркос врацбинама њених непријатеља, непријатељи совјетске власти у Русији били су приморани да признају да је совјетска власт много јача него што су они пре мислили, да су за обарање совјетске власти потребни озбиљни напори и огорчена борба свих снага контрареволуције. Зато су одлучили да развију широки, контрареволуционарно-побуњенички рад на прикупљању снага контрареволуције, на пабирчењу војних кадрова, на организовању побуне, пре свега, у козачким и кулачким крајевима.

Тако су се, већ у првој половини 1918 године, формирале две одређене снаге, спремне да се подухвате обарања совјетске власти: страни империјалисти Антанте и контрареволуција у Русији.

Ни једна од тих снага није имала довољно услова да се самостално подухвати обарања совјетске власти. Контрареволуција у Русији имала је извесне војне кадрове, као и изванредан број људских снага, углавном у козачким врховима и међу кулацима, неопходних за дизање побуне против совјетске власти. Али она није имала ни новаца ни оружја. Страни империјалисти су, напротив, имали новаца и оружја, али нису могли „одвојити“ за интервенцију довољан број војних снага, не само зато што су им те снаге биле потребне за рат против Немачке и Аустрије, него и

зато што су се могле показати као недовољно поуздане за борбу против совјетске власти.

Услови борбе против совјетске власти диктирали су уједињење обеју антисовјетских снага, спољне и унутрашње. И до тог уједињења дошло је у првој половини 1918 године.

Тако је настала инострана војна интервенција против совјетске власти, потпомогнута контрареволуционарним побунама непријатеља совјетске власти у самој Русији.

Тако се завршио предах и отпочео у Русији грађански рат, то јест рат радника и сељака народâ Русије против спољних и унутрашњих непријатеља совјетске власти.

Империјалисти Енглеске, Француске, Јапана, Америке отпочели су војну интервенцију без објаве рата, ма да је интервенција била рат против Русије, и то рат најгоре врсте. Потајно, лоповски, дошуњали су се ти „цивилизовани” разбојници и искрцали своје трупе на територију Русије.

Енглези и Французи искрцали су трупе на северу Русије, заузели Архангелск и Мурманск, где су потпомогли белогардејску побуну, оборили власт совјета и створили белогардејску „владу севера Русије”.

Јапанци су искрцали трупе у Владивостоку, заузели Приморје, растерали совјете и потпомогли белогардејске побуњенике, који су затим обновили буржоаски поредак.

На северном Кавказу генерали Корнилов, Алексејев и Дењикин, уз помоћ Енглеза и Француза, организовали су белогардејску „добровољачку армију”, побунили козачке врхове и кренули у поход против совјета.

На Дону су генерали Краснов и Мамонтов, потајно помагани од немачких империјалиста (Немци се нису усуђивали да их отворено помажу, пошто су с Русијом имали уговор о миру), побунили донске козаке, заузели Донску област и започели рат против совјета.

На средњој Волги и у Сибиру, помоћу интрига Енглеза и Француза, организована је побуна чехословачког корпуса. Том корпусу, који је био састављен од ратних заробљеника, совјетска власт је била дозволила да се преко Сибира и Далеког Истока врати у своју домовину. Али њега су на путу искористили есери и Енглези и Французи за побуну против

совјетске власти. Побуна овог корпуса послужила је као сигнал за побуну кулака на Волги и у Сибиру и есеровски расположених радника у Воткинском и Ижевском заводу. На Волги је створена Самарска белогардејско-есеровска влада. У Омску — Сибирска белогардејска влада.

Немачка није учествовала и није могла учествовати у тој интервенцији енглеско-француско-јапанско-америчког блока већ и зато што је била у рату с тим блоком. Али, без обзира на ту околност и на постојање уговора о миру између Русије и Немачке, нико од бољшевика није сумњао у то да је немачка влада цара Виљема исто тако љути непријатељ совјетске земље као и енглеско-француско-јапанско-амерички интервенционисти. И заиста, немачки империјалисти чинили су све могућно и немогућно да би изоловали, ослабили и упропастили совјетску земљу. Они су додуше према „уговору” с Украјинском Радом откинули од Совјетске Русије Украјину, увели су, на молбу белогардејске Украјинске Раде, своје трупе у Украјину и почели немилосрдно пљачкати и тлачити украјински народ, забрањујући му да одржава било какву везу са Совјетском Русијом. Они су отргли од Совјетске Русије Закавказје, као су, на молбу грузинских и азербејџанских националиста, увели немачке и турске трупе, и почели су газдовати у Тифлису и Баку-у. Они су на све могуће начине, истина кришом, потпомагали оружјем и храном побуну генерала Краснова на Дону, против совјетске власти.

На тај начин Совјетска Русија била је отсечена од главних области у којима су се налазили њени извори хране, сировина и горива.

Тешко је било тада у Совјетској Русији. Није било хлеба. Није било меса. Глад је морила раднике. Радници у Москви и Петрограду добијали су осмину хлеба на два дана. Било је дана када се хлеб уопште није издавао. Фабрике нису радиле, или готово нису радиле: није било сировина, горива. Али радничка класа није клонула духом. Није клонула духом бољшевичка партија. Невероватне тешкоће тог периода и очајничка борба да се оне савладају показале су каква се неисцрпна енергија крије у радничкој

класи и како је велика, неизмерна моћ ауторитета бољшевичке партије.

Партија је прогласила земљу ратним логором и преуде¹сила привредни и културно-политички живот сходно ратним приликама. Совјетска влада је објавила да је „социјалистичка отаџбина у опасности“ и позвала народ на отпор. Лењин је дао паролу — „све за фронт“, и стотине хиљада радника и сељака пошли су добровољно у Црвену армију, на фронт. Око половину чланова партије и комсомола пошло је на фронт. Партија је дигла народ у *отаџбински рат* против најезде трупа иностране интервенције, против побуна експлоататорских класа које је револуција оборила. Совјет радничке и сељачке одбране, који је организовао Лењин, руководио је снабдевањем фронта људством, храном, војном опремом, наоружањем. Прелаз од принципа добровољности на општу војну обавезу дао је Црвеној армији стотине хиљада нових бораца и она је за кратко време постала милионска војска.

Упркос тешком положају земље и младости Црвене армије, која још није била ојачала, одбранбене мере довеле су до првих успеха. Генерал Краснов био је потиснут од Царицина, чије је освајање он сматрао осигураним, и одбачен преко Дона. Операције генерала Дењикина биле су локализоване на малу област у северном Кавказу, а генерал Корнилов погинуо је у борбама с Црвеном армијом. Чехословаци и есеровско-белогардејске банде истеране су из Казана, Симбирска, Самаре и потиснуте према Уралу. Побуна белогардејца Савинкова у Јарослављу, коју је организовао шеф енглеске мисије у Москви, Локарт, била је угушена, а Локарт ухапшен. Есери, који су убили другове Урицког и Володарског и извршили злочиначки атентат на Лењина, били су, због белог терора против бољшевика, подвргнути црвеном терору и уништени у свима поље важнијим местима централне Русије.

У борбама против непријатеља прекаљивала се и снажила млада Црвена армија.

Комунисти-комесари, који су тада радили у Црвеној армији, одиграли су одлучујућу улогу у учвршћивању вој-

ске, у њеном политичком просвећивању, у повећању њене борбене способности, њене дисциплине.

Бољшевичка партија је схватала да ови успеси Црвене армије не решавају ствар и да су то само њени први успеси. Она је схватала да претстоје нови, још озбиљнији бојеви, да земља може повратити изгубљене области, у којима су се налазили њени извори хране, сировина и горива, само по цену дуготрајних и озбиљних борби против непријатеља. Зато су се бољшевици почели енергично спремати за дуготрајан рат, одлучивши да сву позадину ставе у службу фронта. Совјетска влада је увела *ратни комунизам*. Совјетска власт ставила је под своју контролу, осим крупне индустрије — средњу и ситну индустрију, како би накупила робу која служи масовној потрошњи и снабдевала војску и село. Она је увела житни монопол, забранила приватну трговину житом и увела продрозвјорстку, да би имала евиденцију над свим вишковима хране код сељака, накупила резерве жита и снабдевала војску и раднике храном. Најзад, она је увела општу радну обавезу за све класе. Привлачећи буржоазију на обавезан физички рад и ослобођавајући, на тај начин, раднике за други рад важнији за фронт, партија је остварила принцип: „ко не ради, не треба ни да једе”.

Сав тај систем мера, које су биле изазване искључиво тешким условима одбране земље, и које су имале привремен карактер, називао се ратним комунизмом.

Држава се спремала за дуготрајан и озбиљан грађански рат против спољних и унутрашњих непријатеља совјетске власти. Она је крајем 1918 године морала утростручити број војске. Морала је накупити средства за снабдевање те војске.

Лењин је у тим данима говорио:

„Били смо одлучили да у пролеће имамо армију од 1,000.000 људи, сада нам је потребна армија од три милиона људи. Ми је можемо имати. И ми ћемо је имати”.

2. Војни пораз Немачке. Револуција у Немачкој. Стварање III Интернационале. VIII конгрес партије.

Док се совјетска земља спремала за нове битке против иностране интервенције, на Западу, у позадини и на фронто-

вима зараћених земаља, одигравали су се одлучујући догађаји. Немачка и Аустрија гушиле су се под теретом рата и прехранбене кризе. Док су Енглеска, Француска и Северна Америка покретале све нове и нове резерве, у Немачкој и Аустрији пресушивале су и последње оскудне резерве. Ствари су се развијале тако да су Немачка и Аустрија, крајње исцрпене, морале у најскорије време претрпети пораз.

Упоредо с тим у Немачкој и Аустрији кипело је огорчење народа против бесконачног и убиственог рата, против империјалистичких влада тих земаља које су довеле народ до исцрпљења, до глади. У томе се огледао и огромни револуционарни утицај Октобарске револуције, братимљење совјетских војника са аустро-немачким војницима на фронту још пре Брестског мира и, затим, утицај самог престанка рата против Совјетске Русије и склапање мира с њом. Пример Русије, у којој је народ обарањем своје империјалистичке владе извојевао обустављање омраженог рата, морао је послужити као поука аустро-немачким радницима. А немачки војници, који су били на источном фронту, и затим, после Брестског мира, пребачени на западни фронт, морали су тамо деморалисати немачку војску својим причањем о братимљењу са совјетским војницима и о томе како су се совјетски војници избавили од рата. Што се тиче аустриске војске, она се из истих узрока почела распадати још раније.

Услед свих тих околности у немачкој војсци расла је тежња за миром, нестало је њене раније борбене способности, и она је почела отступати пред навалом Антантине војске, а у самој Немачкој у новембру 1918 године букнула је револуција која је збацила Вилема и његову владу.

Немачка је била приморана да призна да је побеђена и затражила је мир од Антанте.

Тако је Немачка, држава првог реда, једним ударцем бачена у положај државе другог реда.

С обзиром на ситуацију совјетске власти, та околност је имала извештајан негативан значај, јер је државе Антанте, које су организовале интервенцију против совјетске власти, претварала у доминирајућу снагу у Европи и Азији, омогућавала им да појачају интервенцију и организују блокаду совјетске земље, стежући све јаче омчу око совјетске власти.

Тако се, као што ћемо даље видети, баш и догодило. Али, с друге стране, она је имала још већи позитивни значај, који је из основа олакшао положај совјетске земље. Прво, совјетска власт је добијала могућност да поништи разбојнички Брестски мир, да обустави плаћања контрибуције и да поведе отворену борбу, војну и политичку, за ослобођење Естоније, Летоније, Белорусије, Литве, Украјине и Закавказја од јарма немачког империјализма. Друго, — а то је главно — постојање републиканског режима и совјета радничких и војничких депутата у центру Европе, у Немачкој, морало је револуционисати и доиста је револуционисало европске земље, што је морало учврстити ситуацију совјетске власти у Русији. Истина, револуција у Немачкој била је буржоаска, а не социјалистичка, а совјети су били послушно оруђе буржоаског парламента, јер су у совјетима господарили социјал-демократи, споразумаши попут руских мењшевика, чиме се заправо и објашњава њена слабост. Колико је тамо револуција била слаба, види се чак и по томе, што је она допустила да немачки белогардејци некажњено убију тако истакнуте револуционаре као што су били Р. Луксембург и К. Либкнехт. Али, то је ипак била револуција, Виљем је био збачен, радници су се истргли из окова, и већ сама та чињеница морала је дати маха револуцији на Западу, морала је изазвати полет револуције у европским земљама.

У Европи је почео револуционарни полет. У Аустрији се развијао револуционарни покрет. У Мађарској је никла совјетска република. Револуционарни талас изнео је на површину комунистичке партије Европе.

Створена је реална база за уједињење комунистичких партија у III Комунистичку интернационалу.

У марту 1919 године у Москви, на I конгресу комунистичких партија разних земаља, на иницијативу Лењина и болшевика, основана је Комунистичка интернационала. Иако су блокада и прогањања од стране империјалиста многим делегатима спречили да дођу у Москву, ипак су на I конгресу присуствовали делегати најважнијих земаља Европе и Америке. Конгресом је руководио Лењин.

У реферату о буржоаској демократији и диктатури пролетаријата Лењин је показао значај совјетске власти као праве демократије за радни народ. Конгрес је донео Манифест међународном пролетаријату у ком је позивао на одлучну борбу за пролетерску диктатуру, за победу совјета у свим земљама.

Конгрес је формирао Извршни комитет Коминтерне (ИККИ), извршни орган III, Комунистичке интернационале.

Тако је била створена међународна револуционарна пролетерска организација новог типа — Комунистичка интернационала, марксистичко-лењинистичка Интернационала.

У тим противречним околностима, — у условима јачања реакционарног блока држава Антанте против совјетске власти, с једне стране, и у условима револуционарног полета у Европи, — углавном у земљама које су у рату претпеле војни пораз, полета који је веома олакшао положај совјетске земље, с друге стране, — састао се у марту 1919 године VIII конгрес наше партије.

На конгресу је присуствовао 301 делегат с одлучујућим гласом, који су претстављали 313.766 чланова партије. Делегата са саветодавним гласом било је 102.

Отварајући конгрес, Лењин је прве своје речи посветио успомени Ј. М. Свердлова, једног од најбољих организатора болшевичке партије, који је умро уочи почетка конгреса.

На конгресу је примљен нови програм партије. У програму се даје карактеристика капитализма и његовог највишег стадија — империјализма. У програму се упоређују два државна система — буржоаско-демократски и совјетски систем. У програму су потанко наведени конкретни задаци партије у борби за социјализам: довршавање експропријације буржоазије, вођење привреде у земљи по јединственом социјалистичком плану, учешће синдиката у организацији народне привреде, социјалистичка радна дисциплина, искоришћавање специјалиста у народној привреди под контролом совјетских органа, постепено и планско увлачење средњег сељаштва у социјалистичку изградњу.

Конгрес је примио Лењинов предлог да се у програм, поред дефиниције империјализма као највишег стадија капитализма, унесе опис индустриског капитализма и про-

сте робне привреде, који се налазио у старом програму, примљеном још на II конгресу партије. Лењин је сматрао потребним да се у програму узме у обзир компликованост наше економике и укаже на то да у земљи постоје различите привредне формације, међу којима и ситна робна привреда, чији је носилац сељак-средњак. Зато је Лењин приликом претреса програма одлучно иступио против антибољшевичких схватања Бухарина, који је предложио да се из програма избаце тачке о капитализму, о ситној робној производњи, о привреди средњака. Бухаринова схватања значила су мењшевичко-троцкистичко одрицање улоге средњака у совјетској изградњи. Бухарин је уједно забашуривао чињеницу да кулачки елементи настају и расту из ситне робне сељачке привреде.

Лењин се одлучно одупро и антибољшевичким схватањима Бухарина и Пјатакова у националном питању. Они су се изјашњавали против тога да се у програм унесе тачка о праву нација на самоопредељење, против равноправности нација — под изговором да та парола тобоже смета победи пролетерске револуције, смета уједињењу пролетера разних нација. Лењин је побио та веома штетна великодржавна, шовинистичка схватања Бухарина и Пјатакова.

Важно место у раду VIII партиског конгреса заузимало је питање о односу према средњаку. Последица познатог декрета о земљи била је та да је село све више постајало средњачко. Средњак је сада сачињавао већину сељачког становништва. Расположење и држање средњег сељаштва, које се колебало између буржоазије и пролетаријата, имало је огроман значај за судбину грађанског рата и социјалистичке изградње. Исход грађанског рата зависио је у многоме од тога куда ће се приклонити средњак, којој ће класи поћи за руком да привуче к себи средње сељаштво — пролетаријату или буржоазији. Чехословацима, белогардејцима, кулацима, есерима и мењшевицима пошло је за руком да у лето 1918 године оборе совјетску власт у Поволжју, зато што их је подупро знатан део средњег сељаштва. Исто то десило се за време побуна које су организовали кулаци у централној Русији. Али, у јесен 1918 године, у расположењу масе средњег сељаштва дошло је до преокрета у корист со-

вјетске власти. Сељаштво је увидело да победа белих по-влачи за собом успостављање власти спахија, одузимање земље од сељака, плачку, батинање и мучење сељака. Промени у расположењу сељаштва допринела је и делатност комитета сеоске сиротиње, који су разбили кулаке. С тим у вези Лењин је у новембру 1918 године дао паролу:

„Умети постизати споразум са средњим сељаком — не одричући се ни за тренутак борбе против кулака и чврсто се ослањајући само на сеоску сиротињу” (Лењин, књ. XXIII, стр. 294).

Истина, средње сељаштво није сасвим престало да се колеба, али се оно приближило совјетској власти, почело ју је чвршће подупирати. Томе је много допринела политика према средњем сељаштву, коју је обележио VIII конгрес партије.

VIII конгрес био је прекретница у политици партије према средњем сељаштву. Лењинов реферат и одлуке конгреса одредили су нову линију партије у том питању. Конгрес је тражио да партиске организације и сви комунисти строго разликују и одвајају средње сељаштво од кулака, да га привлаче на страну радничке класе пажљивим односом према његовим потребама. Против заосталости средњака требало се борити убеђивањем, а нипошто принудним, насилним мерама. Зато је конгрес дао директиву да се социјалистичке мере на селу (стварање комуна, пољопривредних артеља) проводи без приморавања. У свим случајевима где се дирало у животне интересе средњака требало је поћи путем практичног споразумевања с њиме, путем уступака средњаку при одређивању начина провођења социјалистичког преображаја. Конгрес је наложио да се проводи политика чврстог савеза са средњаком, али да се у том савезу очува *руководећа* улога пролетаријата.

Нова политика према средњем сељаштву, коју је Лењин прокламовао на VIII конгресу, тражила је од пролетаријата да се ослања на сеоску сиротињу, да одржава чврст савез са средњаком и води борбу против кулака. До VIII конгреса партија је проводила углавном политику *неутрализовања* средњака. То значи да је она *настојала* да

средњак не пређе на страну кулака, на страну буржоазије уопште. Али сада то више није било довољно. VIII конгрес прешао је од политике неутрализовања средњака на чврст савез с њиме, ради борбе против белогардејштине и иностране интервенције, као и у циљу успешне социјалистичке изградње.

Линија коју је конгрес усвојио у погледу основних маса сељаштва, у погледу средњака, одиграла је одлучујућу улогу у успешном исходу грађанског рата против иностране интервенције и њених белогардејских лакеја. У јесен 1919 године, када је требало бирати између совјетске власти и Дењикина, сељаштво је потпомогло совјете и пролетерска диктатура је победила свог најопаснијег непријатеља.

Посебно место на конгресу заузимао је питање о организовању Црвене армије. На конгресу је иступала такозвана „војна опозиција“. Она је уједињавала приличан број бивших „левих комуниста“. Али, заједно с претставницима разбијеног „левог комунизма“, у редовима „војне опозиције“ налазили су се и руководиоци који нису никада учествовали ни у каквој опозицији, али су били незадовољни руководством Троцког у армији. Већина војних делегата била је оштро против Троцког, против његовог метанисања пред војним специјалистима из старе царске војске, од којих нас је један део директно издавао за време грађанског рата, против надуведеног и непријатељског односа Троцког према старим бољшевичким кадровима у војсци. На конгресу су навођени примери „из праксе“, када је Троцки покушао да стрелја читав низ њему непоћудних одговорних комуниста-фронтаца, идући тиме на руку непријатељу, и само интервенција ЦК и протести војних руководиоца спречили су погибију тих других.

Борећи се против Троцкијевог извртања партиске војне политике, „војна опозиција“ бранила је, међутим, неправилна схватања по низу питања војне изградње. Лењин и Стаљин су одлучно устали против „војне опозиције“, која је бранила остатке партизанштине у армији и борила се против стварања регуларне Црвене армије, против искоришћавања војних стручњака, против оне гвоздене дисципли-

плине, без које нема праве армије. Одговарајући „војној опозицији” друг Стаљин је тражио да се створи регуларна војска, прожета духом најстроже дисциплине.

„Или ћемо, — рекао је друг Стаљин, — створити праву радничко-сељачку, претежно сељачку, строго дисциплиновану армију и одбрани републику, или ћемо пропасти”.

Одбацивши низ предлога „војне опозиције”, конгрес је истовремено ударио и по Троцком, захтевајући да се побољша рад централних војних установа и да се појача улога комуниста у војсци.

Захваљујући раду војне комисије, изабране на конгресу, постигнута је једнодушна одлука конгреса по војном питању.

Одлуке конгреса по војном питању довеле су до јачања Црвене армије и до њеног даљег зближавања с партијом.

На конгресу је, даље, расправљено питање партиске и совјетске изградње, руководеће улоге партије у раду совјета. При расправљању тог питања конгрес се одупро опортунистичкој групи Сапронова—Осинског, која је порицала руководећу улогу партије у раду совјета.

Најзад, у вези с огромним приливом нових чланова партије, конгрес је донео одлуку да се побољша социјални састав партије и да се изврши поновна регистрација.

То је био почетак првог чишћења партиских редова.

3. Појачавање интервенције. Блокада совјетске земље. Поход Колчака и његов пораз. Поход Дењикина и његов пораз. Тромесечни предах. IX конгрес партије.

Победивши Немачку и Аустрију, државе Антанте одлучиле су да баце велике војне снаге против совјетске земље. После пораза Немачке и одласка њених трупа из Украјине и Закавказја, Енглези и Французи су заменили Немачку, увели своју флоту у Црно Море и искрцали своје трупе у Одеси и у Закавказју. Газдовање Антантиних интервенциониста у окупираним областима било је до те мере зверско, да они нису презали ни од оружаног обрачунавања с читавим групама радника и сељака. Најзад је, после окупације Туркестана, дрскост интервенциониста

дошла дотле, да су они одвели у Закасписки Крај 26 бакинских водећих большевика, другове Шумјана, Фиолетова, Цапаридзеа, Малигина, Азизбекова, Корганова и друге, и помоћу есера зверски их пострелјали.

После неког времена интервенционисти су објавили блокаду Русије. Биле су прекинуте све морске и друге комуникације са спољним светом.

На тај начин совјетска земља била је опкољена готово са свих страна.

Антанта је тада највећу наду полагала на адмирала Колчака, експонента Антанте у Сибиру, у Омску. Он је био проглашен „врховним поглаваром Русије”. Њему се покравала сва контрареволуција у Русији.

Тако је источни фронт постао главни фронт.

У пролеће 1919 године Колчак је, скупивши огромну војску, дошао готово до Волге. Против Колчака су биле бачене најбоље снаге большевика, мобилисани комсомолци, радници. У априлу 1919 године Црвена армија задала је Колчаку тежак пораз. Ускоро је почело отступање Колчакове војске на читавом фронту.

У жеку офанзивних операција Црвене армије на источном фронту Троцки је предложио сумњив план: зауставити се пред Уралом, обуставити гоњење колчаковаца и пребацити трупе с источног фронта на јужни фронт. ЦК партије, схватајући врло добро да се у рукама Колчака не сме оставити Урал и Сибир, где се он помоћу Јапанаца и Енглезе може опоравити и поново стати на ноге, — одбио је тај план и дао је директиву да се офанзива настави. Троцки се није слагао с таквом директивом, па је поднео оставку. ЦК је одбио оставку Троцког, обавезујући га истовремено да одмах престане учествовати у руковођењу операцијама на источном фронту. Офанзива Црвене армије против Колчака почела се развијати с новом снагом. Црвена армија нанела је Колчаку низ нових пораза и ослободила од белих Урал и Сибир, где је Црвену армију подупро моћан партизански покрет, који је никао у позадини белих.

У лето 1919 године империјалисти су ставили у задатак генералу Јуденићу, који је стајао на челу контрареволуције на северозападу (у Прибалтику, код Петрограда), да напа-

дом на Петроград одврати пажњу Црвене армије од источног фронта. Гарнизон двеју тврђава код Петрограда, под утицајем контрареволуционарне агитације бивших официра, побунио се против совјетске власти, а у штабу фронта је откривена контрареволуционарна завера. Непријатељ је угрожавао Петроград. Али, мерама које је предузела совјетска власт уз потпору радника и морнара, побуњене тврђаве биле су ослобођене од белих, Јуденићеве трупе поражене, а Јуденић одбачен у Естонију.

Пораз Јуденића код Петрограда олакшао је борбу против Колчака. Крајем 1919 године Колчакова војска је коначно потучена. Сам Колчак је ухапшен и стрељан у Иркутску, по пресуди ревкома.¹⁾

С Колчаком је на тај начин било свршено.

О Колчаку је народ у Сибиру певао песмицу:

„Мундир енглески,
Еполете француске,
Дуван јапански,
Поглавар омски.
Мундир пропао,
Еполете отпале,
Дуван престао,
Поглавар нестао“.

Видећи да Колчак није оправдао наде које су у њега полагане, интервенционисти су променили свој план напада на Совјетску Републику. Десант искрцао у Одеси морали су вратити натраг, јер су се интервенционистичке трупе од додира с трупама Совјетске Републике заражавале револуционарним духом и почеле бунити против своје империјалистичке господе. Тако су се у Одеси побунили француски морнари под руководством Андре Марти-а. Због тога је сада, после Колчакова пораза, главна пажња Антанте била посвећена генералу Дењикину, десној руци Корнилова и организатору „добровољачке војске“. Дењикин је у то време оперисао против совјетске власти на југу, у области Кубана. Антанта је снабдела његову војску великом количином оружја и муниције и послала је на север против совјетске власти.

¹⁾ Ревком — револуционарни комитет. — Пр. прев.

На тај начин јужни фронт је сада постао главни фронт.

Дењикин је свој главни поход против совјетске власти почео у лето 1919 године. Троцки је дезорганизовао рад на јужном фронту, и наше трупе трпеле су пораз за поразом. Половином октобра бели су заузели целу Украјину, освојили Орел и приближавали се Тули, која је нашу армију снабдевала метцима, пушкама и митраљезима. Бели су се приближавали Москви. Положај Совјетске Републике био је више него озбиљан. Партија је дала знак за узбуну и позвала народ на отпор. Лењин је дао паролу: „Сви у борбу против Дењикина“. Радници и сељаци, које су надахнули бољшевици, напрегли су све снаге да поразе непријатеља.

ЦК је, ради организације пораза Дењикина, послао на јужни фронт другове Стаљина, Ворошилова, Орцоникидзеа, Буђонија. Троцки је био отстрањен од руковођења операцијама Црвене армије на југу. Пре доласка друга Стаљина команда јужног фронта заједно с Троцким израдила је план по коме би се главни ударац Дењикину имао задати од Царицина према Новоросијску, преко донских степа, где би Црвена армија наишла на потпуно беспуће и морала пролазити кроз крајеве с козачким становништвом, чији се знатан део налазио тада под утицајем белогардејаца. Друг Стаљин је подвргао оштрој критици тај план и предложио ЦК свој план пораза Дењикина: управити главни ударац преко Харкова—Донбаса—Ростова. Тај план је, с обзиром на отворене симпатије становништва на путу напредовања наше армије кроз радничке и сељачке крајеве, обезбеђивао брзи покрет наших трупа против Дењикина. Осим тога развијена железничка мрежа у том крају обезбеђивала је нашим трупама регуларно снабдевање свим што је потребно. Најзад, тај план је омогућавао да се ослободи Донбас и наша земља снабде горивом.

Централни комитет партије усвојио је план друга Стаљина. У другој половини октобра 1919 године, после огорченог отпора, Црвена армија разбила је Дењикина у одлучним биткама код Орела и код Вороњежа. Дењикин је почео брзо отступати, а затим се брзо откотрљао к југу, гоњен од наших трупа. Почетком 1920 године цела Украјина и северни Кавказ били су ослобођени од белих.

За време одлучних бојева на јужном фронту империјалисти су поново бацили на Петроград Јуденићев корпус, да би наше снаге одвукли с југа и олакшали положај Дењикинове војске. Бели су дошли до самог града, — до Петрограда. Херојски пролетаријат Петрограда устао је да грудима брани први град револуције. Комунисти су, као и увек, били у првим редовима. После огорчених борби бели су били потучени и поново бачени преко границе наше земље — у Естонију.

Тако је било свршено и с Дењикином.

После пораза Колчака и Дењикина наступио је кратак предах.

Кад су империјалисти видели да је белогардејска војска потучена, да интервенција не успева и да се совјетска власт учвршћује у целој земљи, а да у западној Европи расте огорчење радника због интервенционистичког рата против Совјетске Републике, — они су почели мењати свој однос према совјетској држави. У јануару 1920 године Енглеска, Француска и Италија одлучиле су да обуставе блокаду Совјетске Русије.

То је била озбиљна бреша, пробијена у зиду интервенције.

То, разуме се, није значило да је совјетска држава већ била готова с интервенцијом и грађанским ратом. Још је постојала опасност напада од стране империјалистичке Пољске. Још нису били коначно протерани интервенционисти на Далеком Истоку, у Закавказју и на Криму. Али је земља совјета добила привремени предах и могла је упутити више снага на привредну изградњу. Партија је добила могућност да се позабави привредним питањима.

За време грађанског рата многи су квалификовани радници напустили производњу, пошто су фабрике и заводи били затворени. Сада је партија враћала квалификоване раднике у производњу да раде у својој струци. Неколико хиљада комуниста било је послано да ради на обнови саобраћаја, који се налазио у тешком стању. Пре обнове саобраћаја није се могло озбиљно латити рада на обнови главних индустријских грана. Појачан је и побољшан рад на снабдевању храном. Отпочела је изградња плана за електрификацију Русије. Под оружјем се налазило око 5 милиона црве-

ноармејаца, који се нису могли демобилисати због ратне опасности. Зато су неке јединице Црвене армије преведене у стање радних армија, да би се искористиле у области привредне изградње. Совјет радничке и сељачке одбране био је претворен у Совјет рада и одбране (СТО). Њему на помоћ створена је Државна планска комисија (Госплан).

У таквој ситуацији почео је крајем марта 1920 године IX конгрес партије.

На конгресу је присуствовало 554 делегата с одлучујућим гласом, који су претстављали 611.978 чланова партије. Делегата са саветодавним гласом било је 162.

Конгрес је одредио непосредне привредне задатке земље у области саобраћаја, индустрије и посебно указао на потребу да синдикати учествују у привредној изградњи.

На конгресу је обрађена нарочита пажња питању јединственог привредног плана, који је у првом реду предвиђао подизање саобраћаја, индустрије горива, металургије. Главно место заузимало је у том плану питање електрификације читаве народне привреде, коју је Лењин истицао као „велики програм за 10—20 година”. На тој основи доцније је изграђен познати план ГОЕЛРО, који је данас већ превазиђен.

Конгрес се одупро антипартиској групи „демократског централизма”, која је иступала против индивидуалне управе и личне одговорности директора у индустрији и заступала неограничену „колегијалност” и неодговорност у руковођењу индустријом. Главну улогу у тој антипартиској групи играли су Сапронов, Осински, В. Смирнов. Њих су на конгресу подупирали Риков и Томски.

4. Напад пољских панова на совјетску земљу. Препад генерала Врангела. Неуспех пољског плана. Пораз Врангела. Крај интервенције.

Иако су Колчак и Дењикин били поражени, иако је совјетска земља све више ширила своју територију, ослобађајући од белих и интервенциониста Северни крај, Туркестан, Сибир, Дон, Украјину итд., иако је Антанта била приморана да укине блокаду Русије, ипак се државе Антанте нису хтеле помирити с мишљу да је совјетска власт несаломива, да је изишла као победник.

Зато су оне одлучиле да још једном покушају с интервенцијом против совјетске земље. Овог су пута интервенционисти одлучили да искористе, с једне стране, Пилсудског, буржоаског контрареволуционарног националисту, фактичког шефа пољске државе, и, с друге стране, генерала Врангела, који је скупио на Криму остатке Дењикинове војске и отуда угрожавао Донбас и Украјину.

По Лењиновим речима, панска Пољска и Врангел — то су биле две руке међународног империјализма који је покушавао да угуши совјетску земљу.

План Пољака био је: заузети Украјину до Дњепра, заузети Совјетску Белорусију, успоставити у тим областима власт пољских панова, раширити границе пољске државе „од мора до мора“, од Данцига до Одесе, и за помоћ коју им пружа Врангел, — помоћи Врангелу да потуче Црвену армију и да успостави у Совјетској Русији власт спахија и капиталиста.

Тај су план одобриле државе Антанте.

Покушаји совјетске владе да поведе преговоре с Пољском ради одржања мира и спречавања рата нису дали никаквих резултата. Пилсудски није хтео разговарати о миру. Пилсудски је хтео да ратује. Он је рачунао да црвене трупе, заморене у бојевима с Колчаком и Дењикином, неће издржати напад пољских трупа.

Краткотрајном предању дошао је крај.

У априлу 1920 године пољска војска је упала у области Совјетске Украјине и заузела Кијев. Истовремено је Врангел прешао у офанзиву и почео угрожавати Донбас.

Као одговор на напад пољске војске црвене трупе су развиле контраофанзиву на целом фронту. Ослободивши Кијев и истеравши пољске панове из Украјине и Белорусије, црвене трупе јужног фронта, у свом офанзивном налету, дошле су до капија Лавова у Галицији, а трупе западног фронта приближавале се Варшави. Ствари су се развијале у правцу потпуног пораза војске пољских панова.

Али сумњиви поступци Троцкога и његових присталица у Главном штабу Црвене армије поткопали су успехе црвене војске. Офанзива црвене војске на западном фронту, у правцу Варшаве, вршила се — кривицом Троцког и Туха-

чевског — потпуно неорганизовано: трупамa није било дозвољено да учвршћују освојене позиције, претходнице су биле истурене сувише напред, резерве и муниција биле су остављене одвише далеко у позадини, претходнице су, на тај начин, биле остављене без муниције, без резерви, линија фронта била је продужена до бесконачности и, према томе, олакшан пробој фронта. Услед свега тога, кад је мала група пољске војске пробила наш западни фронт на једној од његових тачака, наше трупе, које су остале без муниције, биле су приморане да отступе. Што се тиче трупа јужног фронта, које су стајале пред капијама Лавова и тамо потискивале Пољаке, њима је „предреввојенсовјета”¹⁾ Троцки забранио да заузму Лавов и заповедио им да пребаце коњичку армију, то јест главну снагу јужног фронта, далеко на североисток, тобоже у помоћ западном фронту, иако није било тешко схватити да би заузимање Лавова била једино могућна и најбоља помоћ западном фронту. А извлачење коњичке армије из састава јужног фронта и њен одлазак од Лавова значили су уствари отступање наших трупа и на јужном фронту. Тако је, штећинском заповешћу Троцког, нашим трупамa на јужном фронту било наметнуто непојмљиво и ничим не образложено отступање, — на радост пољских панова.

То је била директна помоћ, али не нашем западном фронту, него пољским пановима и Антанти.

После неколико дана офанзива пољских трупа била је заустављена и наше трупе почеле су се спремати за нов контранапад против Пољака. Али Пољска, немајући снаге да продужи рат и са зебњом очекујући противнапад црвених, била је принуђена да се одрекне својих претензија на освајање Украјине до Дњепра и Белорусије и више је волела да склопи мир с Русијом. Двадесетог октобра 1920 године у Риги је склопљен мировни уговор с Пољском по коме је Пољска задржала Галицију и део Белорусије.

Склопивши мир с Пољском, Совјетска Република је одлучила да сврши с Врангелом. Врангел је добио од Енглеза и Француза најновије оружје, оклопне аутомобиле, тенкове,

1) Претседник Револуционарног војног совјета. — Пр. прев.

авионе, муницију. Он је имао ударне белогардејске јединице, углавном официрске. Али Врангелу није пошло за руком да скупиполе знатније снаге сељака и козака око десанта који је искрцао на Кубану и на Дону. Па ипак, Врангел се сасвим примакао Донбасу и угрозио наш реон каменог угља. Положај совјетске власти компликовао се још и тиме што је Црвена армија у то време била јако заморена. Црвеноармејци су морали да се крећу под нечувено тешким условима, водећи офанзиву против Врангелових трупа и уништавајући у исто време банде анархиста-махноваца, које су помагале Врангела. Али упркос томе што је преимућство у техници било на страни Врангела, упркос томе што Црвена армија није имала тенкова, Црвена армија је набацила Врангела на Кримско Полуострво. У новембру 1920 године црвене трупе заузеле су утврђене положаје Перекопа, продрле на Крим, разбиле Врангелову војску и ослободиле Крим од белогардејаца и интервенциониста. Крим је постао совјетски.

Сломом пољских великодржавних планова и поразом Врангела завршава се период интервенције.

Крајем 1920 године започело је ослобађање Закавказја од јарма буржоаских националиста-мусаватиста у Азербејџану, национал-мењшевика у Грузији, дашнака у Јерменији. Совјетска власт је победила у Азербејџану, Јерменији и Грузији.

То још није значило потпун престанак интервенције. Јапанска интервенција на Далеком Истоку трајала је све до 1922 године. Осим тога било је нових покушаја да се организује интервенција (атаман Семјонов и барон Унгерн на Истоку, белофинска интервенција у Карелији 1921 године). Али су главни непријатељи совјетске земље, основне снаге интервенције, крајем 1920 године биле поражене.

Рат иностраних интервенциониста и руских белогардејаца против совјета свршио се победом совјета.

Совјетска је република одбранила своју државну независност, свој слободни опстанак.

То је био крај иностране војне интервенције и грађанског рата.

То је била историска победа совјетске власти.

5. Како и зашто је победила совјетска земља удружене снаге енглеско-француско-јапанско-пољске интервенције и буржоаско-спакхиско-белогардејске контрареволуције у Русији?

Ако узмемо велику европску и америчку штампу из доба интервенције, можемо без муке установити да ни један истакнути писац, војни или грађански, ни један познавалац војне вештине није веровао у победу совјетске власти. Напротив, сви угледни писци, познаваоци војне вештине, историчари револуција свих земаља и народа, такозвани људи од науке — сви су они у један глас викали да су дани совјетске власти избројани, да је пораз совјетске власти неминован.

У својој вери у победу интервенције они су полазили од тога да совјетска земља још нема формирану Црвену армију, да је мора стварати, тако рећи, у маршу, док интервенционисти и белогардејци имају мање више готову војску.

Они су, даље, полазили од тога да Црвена армија нема искусних војних кадрова, јер је већина таквих кадрова отишла у контрареволуцију, док интервенционисти и белогардејци имају такве кадрове.

Они су, даље, полазили од тога да Црвена армија пати од недостатка и лошег квалитета оружја, муниције, због заосталости ратне индустрије у Русији, а из других земаља не може добити оружје, јер је Русија, захваљујући интервенцији, затворена са свих страна, док се војска интервенциониста и белогардејаца богато снабдева и снабдеваће се првокласним наоружањем, муницијом, опремом.

Они су, најзад, полазили од тога да је војска интервенциониста и белогардејаца тада држала храном најбогатије крајеве Русије, док је Црвена армија била лишена тих крајева и патила од несташице хране.

И доиста, свих тих недостатака и несташица стварно је и било у јединицама Црвене армије.

У том погледу, — али само у том погледу, — господа интервенционисти били су потпуно у праву.

Па чиме онда да се објасни што је Црвена армија, која је имала толико озбиљних недостатака, победила војску ин-

тервенциониста и белогардејаца, која није имала тих недостатака?

1. Црвена армија победила је зато што је политика совјетске власти, у чије је име ратовала Црвена армија, била правилна политика, политика која одговара интересима народа, што је народ разумео и схватио ту политику као правилну, као своју властиту политику и у целости је потпомогао.

Бољшевици су знали да војска која се бори у име неправилне политике, коју народ не потпомаже, не може победити. Баш таква војска била је војска интервенциониста и белогардејаца. Војска интервенциониста и белогардејаца имала је све: и старе искусне команданте, и првокласно оружје, и муницију, и опрему, и храну. Недостајало јој је једно — потпора и симпатије народа Русије, јер народи Русије нису хтели и нису могли подупирати противнародну политику интервенциониста и белогардејских „поглавара”. И војска интервенциониста и белогардејаца претрпела је пораз.

2. Црвена армија победила је зато што је била верна и до краја одана своме народу, због чега ју је народ волео и помагао као своју рођену армију. Црвена армија је чедо народа, и док је она верна свом народу као верни син својој мајци, она ће имати потпору народа, она мора победити. А војска која иде против свога народа, мора претрпети пораз.

3. Црвена армија победила је зато што је совјетској власти пошло за руком да дигне сву позадину, сву земљу на службу интересима фронта. Војска која нема чврсте позадине, позадине која енергично помаже фронт, осуђена је на пораз. Бољшевици су то знали, и баш зато су и претворили земљу у војни логор, који је снабдевао фронт оружјем, муницијом, опремом, храном, резервама.

4. Црвена армија победила је зато што су: а) црвеноармејци схватали циљеве и задатке рата и што су били свесни њихове правилности; б) свест о правилности циљева и задатака рата јачала је код њих дух дисциплине и борбену способност; в) услед тога су црвеноармејске масе показивале на сваком кораку у борби с непријатељима беспримерно пожртвовање и невиђени масовни хероизам.

5. Црвена армија победила је зато што је руководеће језгро позадине и фронта Црвене армије била бољшевичка партија, сједињена својом збијеношћу и дисциплином, моћна својим револуционарним духом и спремношћу на сваку жртву ради успеха опште ствари, ненадмашива у својој вештини да организује милионске масе и да њима правилно руководи у замршеној ситуацији.

„Само захваљујући томе, — рекао је Лењин, — што је партија била на стражи, што је партија била најстроже дисциплинована и што је ауторитет партије уједињавао сва надлештва и установе, а за паролом коју је дао ЦК ишле, као један човек, десетине, стотине, хиљаде и на крају крајева милиони људи, и само зато што су поднесене нечувене жртве, — само зато је могло да се догоди чудо које се догодило. Само зато смо, и поред тога што су империјалисти Антанте и империјалисти целог света ударили на нас два, три, и четири пута, могли да победимо” (Лењин, књ. XXV, стр. 96).

6. Црвена армија победила је зато: а) што је умела да у својим редовима искује такве војне руководиоце новог типа као што су Фрунзе, Ворошилов, Буђони и други; б) што су се у њеним редовима борили такви самоникли хероји као Котовски, Чапајев, Лазо, Шчорс, Пархоменко и многи други; в) што су се политичким просвећивањем Црвене армије бавили такви радници као Лењин, Стаљин, Молотов, Калињин, Свердлов, Кагановић, Орцоникидзе, Киров, Кузбишев, Микојан, Жданов, Андрејев, Петровски, Јарославски, Ђержински, Шчаденко, Мехлис, Хрушчев, Шверник, Шкирјатов и други; г) што је Црвена армија имала у свом саставу такве извршне организаторе и агитаторе као што су били војни комесари, који су својим радом цементирали редове црвеноармејаца, уливали им дух дисциплине и неустрашивости у боју, енергично пресекали — брзо и немилосрдно — издајничке поступке појединих лица старешинског кадра, и, обрнуто, смело и одлучно подупирали ауторитет и славу команданата партијаца и непартијаца, који су доказали своју оданост совјетској власти и били способни да чврстом руком руководе јединицама Црвене армије.

„Без војних комесара ми не бисмо имали Црвену армију”, — рекао је Лењин.

7. Црвена армија победила је зато што су у позадини белогардејске војске, у позадини Колчака, Дењикина, Краснова, Врангела, делали илегално одлични бољшевици, партијци и непартијци, који су подизали на устанак раднике и сељаке против интервенциониста, против белогардејаца, поткопавали позадину непријатеља совјетске власти и тиме олакшали напредовање Црвене армије. Свима је познато да су партизани Украјине, Сибира, Далеког Истока, Урала, Белорусије, Поволжја, поткопавајући позадину белогардејаца и интервенциониста, учинили Црвеној армији непроцењиве услуге.

8. Црвена армија победила је зато што совјетска земља није била усамљена у својој борби против белогардејске контрареволуције и иностране интервенције, што је борба совјетске власти и што су њени успеси изазвали симпатије и помоћ пролетера целог света. Док су империјалисти покушавали да угуше совјетску републику интервенцијом и блокадом, радници тих империјалистичких земаља били су на страни совјета и помагали су им. Њихова борба против капиталиста, у земљама које су биле непријатељи Совјетске Републике, допринела је томе да су се империјалисти морали одрећи интервенције. Радници Енглеске, Француске и других земаља које су учествовале у интервенцији организовали су штрајкове, одбијали да утоварују ратни материјал за интервенционисте и белогардејске генерале, стварали су „акционе одборе” под паролом — „К себи руке од Русије!”

„Чим међународна буржоазија, — рекао је Лењин, — дигне руку на нас, њени властити радници шчепају је за руку” (исто, стр. 405).

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

Разбијени у Октобарској револуцији, спахије и капиталисти заједно с белогардејским генералима договарају се на рачун интереса своје отаџбине с владама земаља Антанте за заједнички војни напад на совјетску земљу и за обарање

совјетске власти. На тој се основи организује војна интервенција Антанте и белогардејске побуне на периферији Русије, услед чега се Русија нашла отсеченом од крајева богатих храном и сировинама.

Војни пораз Немачке и крај рата између двеју империјалистичких коалиција у Европи доводе до јачања Антанте, до јачања интервенције, стварају нове тешкоће совјетској земљи.

Обрнуто, револуција у Немачкој и револуционарни покрет који је отпочео у европским земљама стварају за совјетску власт повољну међународну ситуацију и олакшавају положај совјетске земље.

Большевичка партија диже раднике и сељаке у *отаџбински* рат против страних освајача и буржоаско-спахиске белогардејштине. Совјетска република и њена Црвена армија разбијају експоненте Антанте једног за другим — Колчака, Јуденића, Дењикина, Краснова, Врангела, избацују из Украјине и Белорусије још једног експонента Антанте — Пилсудског и, на тај начин, одбијају страну војну интервенцију, истерују њене трупе из совјетске земље.

Тако се први напад међународног капитала на земљу социјализма завршио потпуним сломом.

Партије есера, мењшевика, анархиста, националиста, које је револуција разбила, помажу у периоду интервенције белогардејске генерале и интервенционисте, организују контрареволуционарне завере против Совјетске Републике, организују терор против совјетских првака. Те партије, које су пре Октобарске револуције имале неки утицај на радничку класу, у време грађанског рата потпуно се демаскирају у очима народних маса као контрареволуционарне партије.

Период грађанског рата и интервенције био је период политичке пропасти тих партија и коначног триумфа комунистичке партије у совјетској земљи.

ГЛАВА IX

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ПРЕЛАЗА НА МИРАН РАД НА ОБНОВИ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ (1921—1925 године)

1. Совјетска земља после ликвидације интервенције и грађанског рата. Тешкоће периода обнове.

Завршивши рат, совјетска земља почела је да прелази на колосек мирне привредне изградње. Било је нужно залечити ране које је задао рат. Било је нужно обновити разорену народну привреду, довести у ред индустрију, саобраћај, пољопривреду.

Али прелаз на мирну изградњу морао се вршити у ванредно тешкој ситуацији. Победа у грађанском рату није лако постигнута. Земља је била разорена четворогодишњим империјалистичким ратом и трогодишњим ратом против интервенције.

Целокупна производња пољопривреде износила је 1920 године само око *половину* предратне. А предратни ниво — био је ниво сиромашног села царске Русије. Уз то је 1920 године многе губерније захватила неродица. Сељачко газдинство налазило се у тешком положају.

Још у тежем положају била је индустрија, која се налазила у пуном расулу.

Производња крупне индустрије у 1920 години била је готово седам пута мања од предратне. Већи део фабрика и завода није радио, рудници и угљенокопи били су порушени, поплавлени. У особито тешком стању налазила се металургија. У целој 1921 години произведено је свега 116.3 хиљаде тона сировог гвожђа, то јест око 3% предратне производње сировог гвожђа. Оскудевало се у гориву. Саобраћај је био

разорен. Резерве метала и мануфактуре у земљи биле су готово исцрпене. У земљи се осећала јака nestaшица најнеопходнијег: хлеба, масти, меса, обуће, одеће, шибица, соли, петролеја, сапуна.

Док је трајао рат, људи су се мирили с том nestaшицом и оскудицом, а понекад их чак нису ни примећивали. Али сада, када је рат престао, људи су одједном осетили неподношљивост те оскудице и nestaшице и почели су тражити да се оне одмах уклоне.

Појавило се незадовољство међу сељацима. У ватри грађанског рата стварао се и јачао војно-политички савез радничке класе и сељаштва. Тај савез је почивао на познатој основи: сељак је добијао од совјетске власти земљу и заштиту од спахија, од кулака, а радници су од сељаштва добијали храну на основу продразвјорстке.

Сада та основа није више била довољна.

Совјетска држава била је принуђена да од сељака, за потребе одбране земље, узима, на основу продразвјорстке, све вишкове. Победа у грађанском рату била би немогућна без продразвјорстке, без политике ратног комунизма. Политику ратног комунизма наметнуо је рат, интервенција. Док је трајао рат, сељаштво је пристајало на продразвјорстку и није примећивало nestaшицу робе. Али када се рат завршио и опасност од повратка спахија прошла, сељак је почео изражавати незадовољство због одузимања свих вишкова, незадовољство са системом продразвјорстке и почео захтевати да буде снабдевен довољном количином робе.

Читав систем ратног комунизма, како је постицао Лењин, дошао је у сукоб с интересима сељаштва.

Стихија незадовољства дотакла се и радничке класе. Пролетаријат је издржао на својим плећима главни терет грађанског рата, борећи се херојски и самопрегорно против хорди белогардејаца и интервенциониста, против расула и глади. Најбољи, најсвеснији, најпожртвованији и најдисциплинованији радници горели су ватром социјалистичког одушевљења. Али је веома дубоко привредно расуло имало утицаја и на радничку класу. И оно мало фабрика и завода, који су још радили, често су на дуже време пре-

кидали рад. Радници су морали да се баве ситнозанатским пословима, да праве упаљаче, да торбаре. Класна база диктатуре пролетаријата почела је да слаби, радничка класа се мрвила, један део радника одлазио је у село, престајао је да буде радник, декласирао се. Због гладн и заморености избијало је незадовољство код једног дела радника.

Пред партију се поставило питање израде новог става у свим питањима привредног живота земље, који би одговарао новој ситуацији.

И партија је приступила изради новог става по питањима привредне изградње.

Али класни непријатељ није спавао. Он је покушавао да искористи тешки привредни положај, покушавао је да искористи незадовољство сељака. Избиле су кулачке побуне у Сибиру, у Украјини, у Тамбовској губернији (антоновштина), које су организовали белогардејци и есери. Оживела је активност свакојаким контрареволуционарних елемената — мењшевика, есера, анархиста, белогардејаца, буржоаских националиста. Непријатељ је прешао на нове тактичке методе борбе против совјетске власти. Он се почео бојити совјетском бојом и више није истицао стару пропалу паролу: „доле совјети“, већ нову паролу: „за совјете, али без комуниста“.

Нова тактика класног непријатеља јасно се испољила у контрареволуционарној кронштатској побуни. Она је избила недељу дана пре X конгреса партије, у марту 1921 године. Коловође побуне били су белогардејци, повезани с есерима, мењшевицима и претставницима страних држава. Своје тежње да успоставе власт и својину капиталиста и спахија бунтовници су у прво време настојали да маскирају „совјетском“ фирмом. Они су истакли паролу: „совјети без комуниста“. Контрареволуција је покушавала искористити незадовољство ситнобуржоаских маса, да би под тобоже совјетском паролом оборила совјетску власт.

Избијање кронштатске побуне олакшале су две околности: погоршање састава морнара на ратним бродовима и слабост большевичке организације у Кронштату. Стари морнари, који су учествовали у Октобарској револуцији, отишли су готово сви на фронт и херојски се борили у редовима Црвене армије. У морнарицу су дошле нове резерве, које нису

биле прекаљене у револуцији. Те резерве претстављале су још потпуно сирову сељачку масу, која је одражавала незадовољство сељаштва продрозвјорстком. Што се тиче кронштатске бољшевичке организације тога времена, она је била јако ослабљена низом мобилизација за фронт. Те околности омогућиле су есери-мењшевицима и белогардејцима да се увуку у Кронштат и да га заузму.

Побуњеници су заузели прворазредну тврђаву, ратну морнарицу, огромну количину оружја и граната. Међународна контрареволуција славила је победу. Али су непријатељи ликовали сувише рано. Совјетске трупе су брзо угушиле побуну. Партија је против кронштатских побуњеника послала своје најбоље синове — делегате X конгреса на челу с другом Ворошиловом. Црвеноармејци су ишли на Кронштат по танком леду. Лед је пуцао и многи су се утопили. Требало је јуришати на готово неприступачна утврђења Кронштата. Оданост револуцији и храброст, спремност да се да живот за совјетску власт — однеле су победу. Црвене трупе на јуриш су заузеле кронштатску тврђаву. Кронштатска побуна била је ликвидирана.

2. Дискусија у партији о синдикатима. X конгрес партије. Пораз опозиције. Прелаз на нову економску политику (неп).

Централном комитету партије, његовој лењинској већини, било је јасно да после ликвидације рата и прелаза на мирну привредну изградњу нема више разлога да се одржава крути режим ратног комунизма, који је створила ситуација рата и блокаде.

ЦК је схватао да продрозвјорстка није више нужна, да је треба заменити порезом у натури, како би се сељацима дала могућност да већи део вишкова своје производње искористе по свом нахођењу. ЦК је схватао да би таква мера омогућила оживљавање пољопривреде, повећање производње житарица и техничких култура потребних за развитак индустрије, оживљавање робног промета у земљи, побољшање снабдевања градова, стварање нове, привредне базе савеза радника и сељака.

ЦК је такође био начисто с тим да је најпречи задатак оживљавање индустрије, али је сматрао да се индустрија не може оживети ако се на тај посао не привуче радничка класа и њени синдикати, да се радници на тај посао могу привући само ако се убеди да је привредно расуло исто тако опасан непријатељ народа као интервенција и блокада, да ће партија и синдикати безусловно моћи да изврше тај посао ако се у односу према радничкој класи буду служили убеђивањем, методом убеђивања, а не путем војничких заповести, као што је то било на фронту, где су заповести стварно потребне.

Али сви чланови партије нису мислили као ЦК. Опозиционе групе — троцкисти, „радничка опозиција“, „леви комунисти“, „демократски централисти“ и сл. — биле су у пометњи, колебале су се пред тешкоћама прелаза на пут мирне привредне изградње. У партији је било доста мењшевика, бивших есера, бивших бундоваца, бивших боротбиста и свакојаким полунационалиста с периферије Русије. Они су већином припадали овој или оној опозиционој групици. Пошто нису били прави марксисти, пошто нису познавали законе економског развитка, пошто нису имали партиско-лењинистичке прекаљености, ти људи су само појачавали пометњу и колебања у опозиционим групицама. Једни од њих су мислили да не треба слабити тврди режим ратног комунизма, да је, напротив, — потребно „даље притезати штрафове“. Други су мислили да партија и држава треба да дигну руке од обнове народне привреде, да ту ствар треба потпуно предати у руке радничких синдиката.

Било је јасно да ће се у таквој збрци у неким слојевима партије наћи људи, љубитељи дискусија, разни опозициони „лидери“, који ће се постарати да партији наметну дискусију.

Тако је и било.

Дискусија је почела с питањем о улози синдиката, иако питање синдиката није тада било главно питање партиске политике.

Коловођа у дискусији и борби против Лењина, против лењинске већине ЦК, био је Троцки. Желећи да заоштри ситуацију, он је на седници комуниста — делегата V Сверуске

синдикалне конференције почетком новембра 1920 године иступио са сумњивом паролом „притезања штрафов“ и „протресања синдиката“. Троцки је истакао захтев хитног „подржављивања синдиката“. Он је био против метода убеђивања радничких маса. Он је био за преношење војних метода у синдикате. Троцки је био против развијања демократије у синдикатима, против изборности синдикалних органа.

Место метода убеђивања, без којег се не може замислити рад радничких организација, троцкисти су предлагали метод голог принуђавања, голог командовања. Тамо где су се дочепали руковођења синдикалним радом, троцкисти су својом политиком уносили у синдикате сукобе, расцеп и расуло. Својом политиком троцкисти су подјаривали ванпартиску масу радника против партије, цепаили радничку класу.

Дискусија о синдикатима имала је уствари кудикамо шири значај него питање синдиката. Као што је доцније истакнуто у резолуцији пленума ЦК РКП (б) (17 јануара 1925 године) спор се уствари водио „о односу према сељаштву које се дизало против ратног комунизма, о односу према ванпартиској маси радника, уопште о томе како да партија приђе маси у периоду када је грађански рат већ завршен“ (СКП (б) у резолуцијама, део I, стр. 651).

У стопу за Троцким иступиле су и друге антипартиске групе: „радничка опозиција“ (Шљалников, Медведев, Колонтај и други), „демократски централисти“ (Сапронов, Дробнис, Богуславски, Осински, В. Смирнов и други), „леви комунисти“ (Бухарин, Преображенски).

„Радничка опозиција“ истакла је паролу да се управа над целом народном привредом преда „Сверуском конгресу произвођача“. Она је потпуно брисала улогу партије, одрицала значај диктатуре пролетаријата у привредној изградњи. „Радничка опозиција“ супротстављала је синдикате совјетској држави и комунистичкој партији. Она је сматрала да су синдикати, а не партија, највиши облик организације радничке класе. „Радничка опозиција“ била је у суштини анархо-синдикалистичка антипартиска група.

Група „демократског централизма“ (децисти) тражила је пуну слободу фракција и група. Децисти, исто тако као и троцкисти, настојали су да поткопају руководећу улогу партије у совјетима и синдикатима. Лењин је назвао децисте фракцијом „најгрлатијих букача“, а платформу дециста — есеровско-мењшевичком.

Троцкоме је у његовој борби против Лењина и партије помогао Бухарин. Бухарин је заједно с Преображенским, Серебрјаковом и Сокољниковом створио „буферску“ групу. Та група је бранила и заштићавала најгоре фракционаше — троцкисте. Бухариново понашање Лењин је назвао „врхунцем идејног распада“. Бухаринци су се ускоро отворено ујединили с троцкистима против Лењина.

Лењин и лењинци усмерили су главни ударац против троцкиста, као основне снаге антипартијских групација. Они су доказивали да троцкисти бркају синдикате с војним организацијама, истичући да се методи војних организација не смеју преносити у синдикате. Насупрот платформама опозиционих група, Лењин и лењинци саставили су своју платформу. У тој платформи истицало се да су синдикати школа управљања, школа газдовања, школа комунизма. Синдикати морају сав свој рад заснивати на методу убеђивања. Само под тим условом синдикати ће подићи све раднике у борбу против привредног расула, моћи ће да их увуку у социјалистичку изградњу.

У борби против опозиционих група партиске организације збиле су се око Лењина. Нарочито оштар карактер имала је борба у Москви. Ту је опозиција концентрисала своје главне снаге, поставивши себи за циљ освајање престоничке организације. Али су бољшевици Москве дали одлучан отпор тим махинацијама фракционаша. Оштра борба развила се и у украјинским партиским организацијама. Под руководством друга Молотова, који је тада био секретар ЦК КП(б)У, бољшевици Украјине разбили су троцкисте и шљапниковце. Комунистичка партија Украјине остала је сигуран ослонац лењинске партије. Пораз опозиције у Баку-у организован је под руководством друга Орцоникидзеа. У Средњој Азији борбом против антипартијских групација руководио је друг Л. Кагановић.

Све главне месне партиске организације придружиле су се лењинској платформи.

Осмог марта 1921 године отворен је X конгрес партије. На конгресу је присуствовало 694 делегата с одлучујућим гласом, који су претстављали 732.521 члана партије. Делегата са саветодавним гласом било је 296.

Конгрес је резимирао дискусију о синдикатима и с огромном већином гласова одобрио лењинску платформу.

Отварајући конгрес, Лењин је изјавио да је дискусија била недопустива раскош. Он је истакао да су непријатељи полагали наду на унутрашњу борбу и расцеп у комунистичкој партији.

Узимајући у обзир огромну опасност коју су за бољшевичку партију и за диктатуру пролетаријата претстављале постојеће фракционашке групе, X конгрес је обратио нарочиту пажњу питању *јединства партије*. Реферат по том питању држао је Лењин. Конгрес је осудио све опозиционе групације и истакао да оне „уствари помажу класним непријатељима пролетерске револуције”.

Конгрес је решио да се одмах распусте све фракционашке групе и ставио је свим организацијама у дужност да строго пазе да се не дозволе никакви фракционашки иступи, при чему је неизвршавање одлуке конгреса повлачило за собом безусловно и неодложно искључење из партије. Конгрес је опуномоћио ЦК да, у случају кршења дисциплине од стране чланова ЦК и у случају обнављања или допуштања фракционаштва, предузме све мере партиског кажњавања, све до искључења из Централног комитета и из партије.

Све те одлуке биле су унете у посебну резолуцију „О јединству партије” коју је Лењин предложио а конгрес примио.

У тој резолуцији конгрес је скретао пажњу свим члановима партије да је јединство и компактност њених редова, јединство воље авангарде пролетаријата нарочито потребно у моменту кад је низ околности у периоду X конгреса повећао колебања код ситнобуржоаског становништва у земљи.

„Међутим, — истицало се у резолуцији, — још пре општепартиске дискусије о синдикатима, у партији су се испољили неки знаци фракционаштва, то јест појавиле су се групе с посебним платформама и с тежњом да се до извесне мере затворе и створе своју групашку дисциплину. Неопходно је потребно да сви свесни радници јасно увиде штетност и недопустивост ма каквог фракционаштва, које на делу неминовно води до слабења сложеног рада и до појачаних поновних покушаја непријатеља, који се увлаче у владајућу партију, да продубе подвојеност (партије) и искористе ту подвојеност у контрареволуционарне сврхе”.

Даље је конгрес у тој резолуцији говорио:

„Како непријатељи пролетаријата искориставају свако скретање са строго доследне комунистичке линије најочигледније се показало на примеру кронштатске побуне, када су буржоаска контрареволуција и белогардејци у свим земљама света наједанпут показали спремност да прихвате чак и паролe совјетског поретка, само да би оборили диктатуру пролетаријата у Русији; када су есери и уопште буржоаска контрареволуција искористили у Кронштату паролe побуне, тобоже у име совјетске власти, против совјетске владе у Русији. Такве чињенице потпуно доказују да белогардејци теже и да умеју да се префарбају у комунисте, па чак и „левије” од њих, само да би ослабили и срушили бедем пролетерске револуције у Русији. Мењшевички летци у Петрограду уочи кронштатске побуне исто тако показују како су мењшевици искористили разилажења у РКП, да би фактички потстицали и подупирали кронштатске побуњенике, есере и белогардејце, приказујући се на речима противницима побуна и присталицама совјетске власти, само, тобоже, с малим поправкама”.

Резолуција је истицала да партиска пропаганда мора свестрано објашњавати штетност и опасност фракционаштва с гледишта јединства партије и остварења јединства воље авангарде пролетаријата, као основног услова за успех диктатуре пролетаријата.

С друге стране, говорило се у резолуцији конгреса, партиска пропаганда мора објашњавати особеност најновијих тактичких метода непријатеља совјетске власти.

„Ти непријатељи, — истицала је резолуција, — убједивши се у безнадност контрареволуције под отворено белогардејском заставом, напрежу сада све своје снаге да би, искоришћавајући разилажења у РКП, на овај или онај начин покренули контрареволуцију предавањем власти политичким групацијама које су по спољашности најближе признавању совјетске власти” (СКП (б) у резолуцијама, део I, стр. 373—374).

Резолуција је даље истицала да партиска пропаганда „мора објаснити и искуство претходних револуција, када је контрареволуција подупирала ситнобуржоаске групације које су биле најближе крајњој револуционарној партији, да би пољуљала и оборила револуционарну диктатуру, отварајући тиме пут даљој, потпуној победи контрареволуције, капиталиста и спахија”.

С резолуцијом „О јединству партије” била је тесно везана друга резолуција — „О синдикалном и анархистичком скретању у нашој партији”, коју је такође предложио Лењин а конгрес усвојио. У тој резолуцији X конгрес је осудио такозвану „радничку опозицију”. Конгрес је прогласио да је пропаганда идеја анархо-синдикалистичког скретања неспојива с чланством у комунистичкој партији и позвао је партију на одлучну борбу против тог скретања.

X конгрес је донео врло важну одлуку о прелазу од продразвјорстке на порез у натури, о прелазу на нову економску политику (неп).

У том заокрету од ратног комунизма к непу огледала се сва мудрост и далековидост лењинске политике.

У одлуци конгреса говорило се о замени продразвјорстке порезом у натури. Порез у натури био је мањи од продразвјорстке. Износ пореза морао се објавити пре пролећне сетве. Рокови предаје пореза били су тачно одређени. Свим оним што је остајало преко пореза сељак је могао потпуно слободно располагати, њему је дата слобода трговине тим вишком. Лењин је у свом реферату наглашавао да ће слобода трговине довести у почетку до извесног оживљавања ка-

питализма у земљи. Мораће се допустити приватна трговина и дозволити приватним индустријалцима да отварају ситна предузећа. Али тога се не треба бојати. Лењин је сматрао да ће извесна слобода робног промета створити привредну заинтересованост код сељака, повећати производност његовог рада и довести до брзог уздицања пољопривреде, да ће се на тој бази обнављати државна индустрија а потискивати приватни капитал, да се, пошто се прикупе снаге и средства, може створити моћна индустрија — економска основа социјализма, — а затим прећи у одлучну офанзиву, да би се уништили остаци капитализма у земљи.

Ратни комунизам био је покушај да се тврђава капиталистичких елемената у граду и на селу заузме на јуриш, фронталним нападом. У тој офанзиви партија се затрчала далеко напред, излажући се опасности да изгуби везу са својом базом. Сада је Лењин предлагао да се пође мало назад, да се привремено отступи нешто ближе својој позадини, да се од јуриша пређе на дужу опсаду тврђаве да би се, пошто се прикупе снаге, поново отпочела офанзива.

Троцкисти и други опозиционари сматрали су да је неп само отступање. Такво тумачење било им је погодно, јер су они имали линију рестаурације капитализма. То је било веома штетно, антилењинско тумачење непа. Уствари, већ годину дана после увођења непа, на XI конгресу партије, Лењин је изјавио да је отступање завршено и истакао паролу: „Припремање офанзиве на приватни капитал” (Лењин, књ. XXVII, стр. 213).

Опозиционари, као лоши марксисти и потпуне незналице у питањима бољшевичке политике, нису схватили ни суштину непа, ни карактер отступања предузетог у почетку непа. О суштини непа већ је било речи. Што се тиче карактера отступања, отступања има разних. Има момената кад партија или армија мора отступати зато што је претрпела пораз. У тим случајевима армија или партија отступа зато да сачува себе и своје кадрове за нове борбе. При увођењу непа Лењин није нипошто предлагао такво отступање, јер партија не само што није била поражена и што није била разбијена него је, напротив, она раз-

била интервенционисте и белогардејце за време грађанског рата. Али има и таквих момената кад се победоносна партија или армија у свом наступању затрчи сувише напред, не обезбедивши себи позадинску базу. То ствара озбиљну опасност. У таквим случајевима искусна партија или армија, да не би прекинула везу са својом базом, обично сматра за потребно да отступи мало назад, нешто ближе својој позадини, да би се чвршће повезала са својом позадинском базом, снабдела свим што јој је потребно и затим поново прешла у офанзиву с већом сигурношћу, са зајамченим успехом. Управо такво привремено отступање вршио је Лењин под непом. Реферишући на IV конгресу Коминтерне о узроцима увођења непа, Лењин је отворено говорио да „смо у својој економској офанзиви напредовали сувише далеко, да нисмо себи обезбедили довољну базу“, и да је стога потребно привремено отступити к обезбеђеној позадини.

Невоља опозиције састојала се у томе што она, због свог незнања, није схватала и до краја свога живота није схватила ту особеност отступања за време непа.

Одлука X конгреса о непу обезбеђивала је чврст економски савез радничке класе и сељаштва за изградњу социјализма.

Том основном задатку служила је и друга одлука конгреса — о националном питању. Реферат о националном питању одржао је друг Стаљин. Ми смо ликвидирали национално угњетавање, рекао је друг Стаљин, али то није довољно. Задатак се састоји у томе да се ликвидира тешко наслеђе прошлости — привредна, политичка и културна заосталост раније угњетаваних народа. Њима треба помоћи да у том погледу достигну централну Русију.

Друг Стаљин је даље указивао на два антипартијска скретања у националном питању: великодржавни (великоруски) шовинизам и локални национализам. Конгрес је осудио оба скретања као штетна и опасна по комунизам и пролетерски интернационализам. Истовремено конгрес је свој главни ударац усмерио против великодржавности, као главне опасности, то јест против остатака и трагова онаквог

односа према нацијама какав су према неруским народима имали великоруски шовинисти за време царизма.

3. Први резултати непа. XI конгрес партије. Оснивање Савеза ССР. Лењинова болест. Лењинов кооперативни план. XII конгрес партије.

Провођење непа наилазило је на отпор код колебљивих елемената у партији. Отпор је долазио с двеју страна. С једне стране иступали су „леви“ букачи, политичке наказе типа Ломинадзеа, Шацкина и других, који су „доказивали“ да је неп одрицање од тековина Октобарске револуције, повратак капитализму, пропаст совјетске власти. Ти људи, због незнања у политици и непознавања закона економског развитака, нису схватили политику партије, падали су у панику и сејали око себе декадетска расположења. С друге стране иступали су отворени капитуланци као Троцки, Радек, Зиновјев, Сокољников, Камењев, Шљапников, Бухарин, Риков и други, који нису веровали у могућност социјалистичког развитака наше земље, клањали се пред „снагом“ капитализма и, хотећи да учврсте позиције капитализма у совјетској земљи, тражили велике уступке приватном капиталу, како у земљи, тако и ван ње, тражили да се приватном капиталу преда низ командних положаја совјетске власти у народној привреди — на принципу концесије или мешовитих акционарских друштава уз учешће приватног капитала.

И једни и други били су туђи марксизму, лењинизму.

Партија је демаскирала и изоловала и једне и друге. Партија се одлучно одупрла паничарима и капитулантима.

Такав отпор политици партије још једанпут је потсетио на потребу чистћења партије од колебљивих елемената. У вези с тим ЦК је извршио огроман посао на учвршћивању партије, организовавши чистку партије 1921 године. Чистка је извршена уз учешће нечланова партије, на јавним састанцима. Лењин је саветовао да се партија темељито очисти „... од лупежа, од побирокраћених, од непоштених, од непостојаних комуниста и од мењшевика који су префарбали

„фасаду”, али су у души остали мењшевици” (Лењин, књ. XXVII, стр. 13).

Свега је на основу чистке било искључено из партије око 170 хиљада чланова или око 25 процената читавог састава партије.

Чишћење је знатно ојачало партију, побољшало њен социјални састав, појачало поверење маса према партији, повећало њен ауторитет. Повећала се компактност и дисциплинованост партије.

Већ прва година нове економске политике показала је њену правилност. Прелаз на неп знатно је учврстио савез радника и сељака на новој основи. Порасла је снага и моћ диктатуре пролетаријата. Кулачки бандитизам био је готово потпуно ликвидираи. Сељаци-средњаци су, после укидања продразвјорстке, помагали совјетској власти у борби против кулачких банди. Совјетска власт је очувала у својим рукама све командне позиције у народној привреди: крупну индустрију, саобраћај, банке, земљу, унутрашњу трговину, спољну трговину. Партија је на привредном фронту извојевала преокрет. Пољопривреда је убрзо кренула напред. Индустрија и саобраћај постигли су прве успехе. Почео је ма да још увек врло спор али сигуран привредни полет. Радници и сељаци осећали су и видели да партија иде правим путем.

У марту 1922 године састао се XI конгрес партије. На конгресу су присуствовала 522 делегата с одлучујућим гласом, који су претстављали 532.000 чланова партије, то јест мање него на прошлом конгресу. Делегата са саветодавним гласом било је 165. Смањење броја чланова партије објашњава се чистком партиских редова која је била започела.

Партија је на конгресу сумирала резултате прве године нове економске политике. На основу тих резултата Лењин је могао да каже на конгресу:

„Годину дана ми смо отступали. Сада у име партије морамо рећи: доста! Циљ који смо хтели постићи отступањем, постигнут је. Тај период се завршава, или се завршио. Сада се поставља други циљ — прегруписавање снага” (Лењин, књ. XXVII, стр. 238).

Лењин је истицао да неп значи огорчену борбу између капитализма и социјализма, борбу на живот и смрт. „Ко ће кога?“ — тако се поставља питање. Да бисмо победили, треба обезбедити савез радничке класе и сељаштва, социјалистичке индустрије и сељачке економије, путем свестраног развијања робног промета између града и села. Зато је потребно да се научимо газдовати, да се научимо културно трговати.

Трговина је у том периоду била основна карика у ланцу задатака који су стајали пред партијом. Пре него би се тај задатак решио, није се могао развити робни промет међу градом и селом, није се могао учврстити економски савез радника и сељака, није се могла подићи пољопривреда, извући индустрија из расула.

У то време совјетска трговина била је још врло слаба. Трговачки апарат био је врло слаб, комунисти још нису били свикли у трговини, још нису били проучили непријатеља-непмана, још нису били научили борити се против њега. Приватни трговци, непмани, искористили су слабост совјетске трговине и приграбили у своје руке трговину мануфактуром и другом робом добре прође. Питање организације државне и кооперативне трговине добијало је огроман значај.

После XI конгреса привредни рад је узаврео новом снагом. Успешно су биле ликвидиране последице неродице која је задесила земљу. Брзо се обнављало сељачко газдинство. Железнице су почеле радити боље. Стално се повећавао број поново покренутих фабрика и завода.

У октобру 1922 године Совјетска Република славила је велику победу. Црвена армија и партизани Далеког Истока ослободили су од јапанских интервенциониста Владивосток, последњи део совјетске земље који је био у рукама интервенциониста.

Сада, кад је сва територија совјетске земље била очишћена од интервенциониста, и кад су задаци изградње социјализма и одбране земље тражили даље учвршћивање савеза народа совјетске земље, поставило се на дневни ред питање о тешњем уједињењу совјетских република у јединствен државни савез. Требало је ујединити све народне снаге

за изградњу социјализма. Требало је организовати снажну одбрану земље. Требало је обезбедити свестрани развитак свих нација наше домовине. Ради тога било је потребно да се сви народи совјетске земље још више зближе.

У децембру 1922 године одржан је I Свесавезни конгрес совјета. На том конгресу, на предлог Лењина и Стаљина, створена је добровољна државна заједница совјетских народа — Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР). Првобитно су у СССР улазиле Руска Совјетска Федеративна Социјалистичка Република (РСФСР), Закав-каска Совјетска Федеративна Социјалистичка Република (ЗСФСР), Украјинска Совјетска Социјалистичка Република (УССР) и Белоруска Совјетска Социјалистичка Република (БССР). Нешто касније у Средњој Азији организоване су три самосталне савезне совјетске републике — Узбешка, Туркменска и Тацишка. Сада су се све те републике ујединиле у јединствен савез совјетских држава — СССР, на основу добровољности и равноправности, с правом да свака од њих може слободно иступити из Совјетског Савеза.

Стварање Савеза Совјетских Социјалистичких Република значило је учвршћивање совјетске власти и велику победу лењинско-стаљинске политике бољшевичке партије у националном питању.

У новембру 1922 године Лењин је говорио на пленуму Московског совјета. Сумирајући резултате петогодишњег постојања совјетске власти, Лењин је изразио чврсту веру да ће од „Русије неповске постати Русија социјалистичка“. То је био последњи Лењинов говор својој земљи. У јесен 1922 године партију је задесила велика несрећа: Лењин се тешко разболео. Читава партија и сав радни народ осећао је Лењинову болест као своју велику несрећу. Сви су живели у стрепњи за живот вољеног Лењина. Ни у време болести Лењин није престао да ради. Иако већ тешко болестан, Лењин је написао низ врло важних чланака. У тим последњим чланцима он је сумирао резултате извршеног рада и обележио план изградње социјализма у нашој земљи путем увлачења сељаштва у социјалистичку изградњу. У том плану Лењин је изнео свој кооперативни план укључења сељаштва у изградњу социјализма.

У кооперацији уопште, у пољопривредној кооперацији посебно, Лењин је видео за милионе сељака приступачан и разумљив пут преласка од ситног инокосног газдинства на крупне задружне произвођачке заједнице — колхозе. Лењин је истицао да развитак пољопривреде у нашој земљи треба да пође путем увлачења сељака у социјалистичку изградњу преко кооперације, путем постепеног укоренивања начела колективизма у пољопривреду, најпре у области продаје, а затим у области производње пољопривредних производа. Кад имамо диктатуру пролетаријата и савез радничке класе са сељаштвом, — истицао је Лењин, — кад је пролетаријату обезбеђено руковођење сељаштвом, кад постоји социјалистичка индустрија — онда је правилно организована произвођачка кооперација, која обухвата милионе сељаштва, оно средство помоћу којег се у нашој земљи може изградити потпуно социјалистичко друштво.

У априлу 1923 године одржан је XII конгрес партије. То је, откако су болшевици освојили власт, био први конгрес на коме Лењин није могао да присуствује. На конгресу је присуствовало 408 делегата са одлучујућим гласом, који су претстављали 386.000 чланова партије, то јест мање него на претходном конгресу. Ту су се показали резултати даљег чишћења партиских редова, које је довело до искључења из партије знатног процента партиских чланова. Делегата са саветодавним гласом било је 417.

XII конгрес партије у својим одлукама узео је у обзир све Лењинове директиве које је дао у последњим чланцима и писмима.

Конгрес се одлучно одупро свима који су схватали неп као отступање од социјалистичких позиција, као предају позиција капитализму, који су предлагали да се упрegnемо у јарам капитализма. Такве предлоге стављали су на конгресу присталице Троцког, Радек и Красин. Они су предлагали да се предамо на милост и немилост страним капиталистима, да им дамо у концесију индустријске гране од животне важности за совјетску државу. Они су предлагали да се плате дугови царске владе које је поништила Октобарска револуција. Те капитулантске предлоге партија је жигосала као издајничке. Она се није одри-

цала тога да искористи политику концесија, али само у таквим грамама и таквим размерама које су биле корисне совјетској држави.

Бухарин и Сокољников предложили су још пре конгреса да се ликвидира монопол спољне трговине. И тај предлог био је резултат схватања непа као предаје својих позиција капитализму. Лењин је тада жигосао Бухарина као браниоца шпекуланата, непмана, кулака. XII конгрес одлучно је одбио насртаје на непоколебивост монопола спољне трговине.

Конгрес се одупро и покушају Троцког да партији наметне убитачну политику према сељаштву. Конгрес је истакао да се не сме заборавити чињеница да у земљи преовлађује ситно сељачко газдинство. Он је подвукао да развитак индустрије, подразумевајући ту и тешку индустрију, не сме да иде у раскорак с интересима сељачких маса, него у складу с њима, на корист читавог радног становништва. Та решења била су уперена против Троцког, који је предлагао да се индустрија изграђује путем експлоатације сељачког газдинства, који уствари није признавао политику савеза пролетаријата и сељаштва.

У исто време Троцки је предлагао да се затворе велики заводи, који су имали важан одбранбени значај, као што је Путиловски, Брјански и други, који, како је он тврдио, не дају профит. Конгрес је с негодовањем одбио предлог Троцког.

По Лењиновом предлогу, који је он послао на конгрес у писменом облику, XII конгрес је створио уједињени орган ЦКК—РКИ¹⁾). Њему су стављени у дужност одговорни задаци: чување јединства наше партије, јачање партиске и државне дисциплине, енергично побољшање апарата совјетске државе.

Конгрес је посветио озбиљну пажњу националном питању. Референт по том питању био је друг Стаљин. Друг Стаљин је истакао међународни значај наше политике у националном питању. Угњетени народи на Западу и Истоку

¹⁾ Централна контролна комисија — Радничко-сељачка инспекција. — Пр. прев.

гледају у Совјетском Савезу узор решења националног питања и ликвидације националног угњетавања. Друг Стаљин је указао на потребу енергичног рада на ликвидацији привредне и културне неједнакости међу народима Совјетског Савеза. Он је позивао целу партију на одлучну борбу против скретања у националном питању, — великоруског шовинизма и локалног буржоаског национализма.

На конгресу су били демаскирани национал-застрањивачи и њихова великодржавна политика у погледу националних мањина. Тада су против партије иступили грузински национал-застрањивачи — Мдивани и други. Национал-застрањивачи су били против стварања закавказске федерације, против јачања пријатељства народа Закавказја. Застрањивачи су се понашали према другим нацијама у Грузији као прави великодржавни шовинисти. Они су иселавали из Тифлиса све не-Грузине, нарочито Јермене, издали су закон по коме Грузинка која се уда за не-Грузина губи грузинско држављанство. Грузинске национал-застрањиваче подупирали су Троцки, Радек, Бухарин, Скрипник, Раковски.

Ускоро после конгреса била је сазвана специјална конференција функционера националних република по националном питању. На њој је демаскирана група татарских буржоаских националиста — Султан-Галијев и други и група узбешких национал-застрањивача — Фајзула Хоџајев и други.

XII конгрес партије сумирао је резултате нове економске политике за две године. Ти су резултати уливали бодрост и увереност у коначну победу.

„Наша партија остала је сливена, компактна, издржала је највећи заокрет, идући напред са широко развијеном заставом”, — рекао је на конгресу друг Стаљин.

4. Борба с тешкоћама при обновл народне привреде. Појачање активности троцкиста у вези с Лењиновом болешћу. Нова дискусија у партији. Пораз троцкиста. Лењинова смрт. Лењински позив. XIII конгрес партије.

Већ прве године борбе за обнову народне привреде довеле су до значајних успеха. Почетком 1924 године опажао се полет у свим областима. Сетвена површина у односу на 1921 годину знатно се повећала, — сељачко газдинство је све

више јачало. Расла је и развијала се социјалистичка индустрија. Знатно је порастао број радничке класе. Повећала се надница. Живот радника и сељака постао је лакши и бољи него 1920—1921 године.

Али још увек су се осећале последице још неликвидраног расула. Индустрија је још заостајала иза предатног нивоа, њен пораст био је знатно спорији од пораста потреба у земљи. Крајем 1923 године било је око милион незапослених, — лагани пораст народне привреде није стварао могућности да се отстрани незапосленост. Трговина је запњала због ванредно високих цена градских производа, које су земљи наметнули непмани и непмански елементи у нашим трговинским организацијама. У вези с тим совјетски рубља постао је јако нестабилан, његова је вредност падала. Све је то кочило побољшање положаја радника и сељака.

Почетком јесени 1923 године привредне тешкоће су се до некле повећале, јер су наши трговински и индустријски органи нарушавали совјетску политику цена. Постојала је оштра несразмера између цена индустријске робе и пољопривредних производа. Цене житиу биле су ниске, а цене индустријске робе — несразмерно високе. Индустрија је имала велике режиске трошкове, а то је поскупљивало робу. Новац који је сељаштво добијало за продано жито брзо је губио на вредности. Поврх свега тога трoцкист Пјатаков, који је тада седео у ВСНХ¹⁾, дао је злочиначку директиву руководиоцима индустрије — да избијају више профита од продаје индустријске робе, да неограничено подижу цене, тобоже ради развитка индустрије. Уствари та непманска парола могла је довести само до сужавања базе индустријске производње и подривања индустрије. У таквим условима сељаштво није имало рачуна да набавља градску робу, и оно је престало да је купује. Избила је криза продаје, која се одразила на индустрију. Појавиле су се тешкоће при исплаћивању надница. То је изазивало незадовољство радника. Најзаосталији радници у неким фабрикама напуштали су рад.

Централни комитет партије обележио је путеве за уклањање тих тешкоћа и недостатака. Предузете су мере за ли-

¹⁾ Врховни совјет народне привреде. — Пр. прев.

квидацију кризе продаје. Сnižене су цене предметима широке потрошње. Било је одлучено да се проведе новчана реформа — да се пређе на чврсту и стабилну валуту, на червонац. Уређено је питање исплате радничких надница. Биле су предвиђене мере за развитак трговине путем совјетских и кооперативних органа и за истискивање из трговине приватних лица и шпекуланата сваке врсте.

Морало се латити посла сложено, засукавши рукаве. Тако су мислили и радили људи одани партији. Али тако нису поступали троцкисти. Искористивши отсућност Лењина, који је био тешко болестан, они су отпочели нов напад на партију и њено руководство. Они су мислили да је наступио повољан моменат за разбијање партије и рушење њеног руководства. У борби против партије они су искористивали све: и пораз револуције у Немачкој и у Бугарској у јесен 1923 године, и привредне тешкоће у земљи, и Лењинову болест. Баш у том тренутку, тешком за совјетску државу, када је вођа партије био везан за постељу, Троцки је отпочео свој напад на бољшевичку партију. Окупивши око себе све антилењинске елементе у партији, он је скрпио платформу опозиције, уперену против партије, против њеног руководства, против њене политике. Платформа се звала — изјава 46 опозиционара. У борби против лењинске партије ујединиле су се све опозиционе групације — троцкисти, децисти, остади „левих комуниста” и „радничке опозиције”. У својој изјави они су прорицали тешку економску кризу и пропаст совјетске власти и тражили су, као једини излаз из ситуације, слободу фракција и група.

То је била борба за обнову фракција које је, на Лењинов предлог, забранио X конгрес партије.

Троцкисти нису постављали никаквих конкретних питања о побољшању индустрије или пољопривреде, о побољшању робног промета у земљи, побољшању положаја радног народа. Њих то није ни интересовало. Њих је интересовало једно: искористити Лењинову отсућност, обновити фракције у партији и уздрмати темеље партије, уздрмати њен ЦК.

Одмах иза платформе 46-торице објављено је писмо Троцког, у коме се он бацао блатом на партиске кадрове и у коме је био изнесен читав низ нових клеветничких оптужби на адресу партије. У том писму Троцки је понављао старе мењшевичке песме, које је партија од њега чула много пута.

Троцкисти су се пре свега оборили на партиски апарат. Они су знали да партија не може живети и радити без јаког партиског апарата. Опозиција је покушала да разлабави, да разори тај апарат, да супротстави чланове партије партиском апарату, а омладину — старим партиским кадровима. У своме писму Троцки је полагао наду на школску омладину, на младе чланове партије који нису познавали историју борбе партије против троцкизма. Да би придобио школску омладину, Троцки јој је ласкао, називајући је „најпоузданијим барометром партије“, и у исто време говорио о изрођавању старе лењинске гарде. Намигујући на вође II Интернационале, који су се изродили, он је правио одвратне алузије да стара бољшевичка гарда иде истим путем. Галомом о изрођавању партије Троцки је покушао да сакрије своје властито изрођавање и своје антипартиске замисли.

Оба документа опозиционара, како платформу 46-торице, тако и писмо Троцкога, троцкисти су разаслали у реоне и ћелије и дали на претрес члановима партије.

Партија је изазивана на дискусију.

На тај начин, као и пре X конгреса партије, за време дискусије о синдикатима, тако су и сада троцкисти наметнули партији општепартиску дискусију.

Иако је партија била заузета важнијим привредним питањима, она је примила изазивање и отворила дискусију.

Дискусија је обухватила читаву партију. Борба је имала огорчен карактер. Нарочито оштра борба водила се у Москви. Троцкисти су настојали да у првом реду освоје престоничку организацију. Али дискусија није помогла троцкистима. Она их је само обрукала. Троцкисти су били до ногу потучени, како у Москви, тако и у целом Совјетском Савезу. За троцкисте је гласао само мали број ћелија у високим школама и установама.

У јануару 1924 године састала се XIII партиска конференција. Она је саслушала реферат друга Стаљина, који је сумирао резултате дискусије. Конференција је осудила троцкистичку опозицију, изјавивши да се ту ради о *ситнобуржоаском скретању* од марксизма. Одлуке конференције одобрио је касније XIII конгрес партије и V конгрес Коминтерне. Међународни комунистички пролетаријат потпомогао је бољшевичку партију у њеној борби против троцкизма.

Али троцкисти нису престали са својим роварењем. У јесен 1924 године Троцки је штампао чланак „Поуке Октобра“, у коме је покушао да лењинизам замени троцкизмом. Тај чланак је био од почетка до краја клеветање наше партије, њеног вође — Лењина. За тај клеветнички памфлет ухватили су се сви непријатељи комунизма и совјетске власти. Партија је с гнушањем одбила ту Троцкијеву клевету херојске историје бољшевизма. Друг Стаљин је демаскирао покушај Троцкога да лењинизам замени троцкизмом. У својим иступањима друг Стаљин је истакао да се „задатак партије састоји у томе да се сахрани троцкизам као идејна струја“.

Велики значај за идејни пораз троцкизма и одбрану лењинизма имао је теоретски рад друга Стаљина „О основима лењинизма“, који је изишао 1924 године. Та брошура је мајсторско излагање и дубоко теориско образложење лењинизма. Она је тада наоружала и сада наоружава бољшевице у целом свету оштрим оруђем марксистичко-лењинистичке теорије.

У борбама против троцкизма друг Стаљин је збио партију око њеног ЦК и мобилисао је у даљу борбу за победу социјализма у нашој земљи. Друг Стаљин је знао да докаже да је идејни пораз троцкизма неопходан услов за обезбеђење даљег победоносног напредовања к социјализму.

Сумирајући резултате тог периода борбе против троцкизма, друг Стаљин је рекао:

„Док се не разбије троцкизам, не може се постићи победа у условима непа, не може се постићи претварање данашње Русије у Русију социјалистичку“.

Али успеси лењинске политике партије били су помрачени највећом несрећом која је задесила партију и радничку

класу. Двадесетпрвог јануара 1924 године умро је у Горкама, код Москве, наш вођа и учитељ, творац бољшевичке партије, Лењин. Радничка класа целог света примила је вест о Лењиновој смрти као најтежи губитак. На дан Лењинове сахране међународни пролетаријат објавио је прекид сваког рада за пет минута. Стале су железнице, стао је рад у заводима и фабрикама. Трудбеници целог света с највећом тугом су пратили до гроба свога оца и учитеља, најбољег пријатеља и заштитника — Лењина.

На Лењинову смрт радничка класа Совјетског Савеза одговорила је још јачим збијањем око лењинске партије. Сваки свесни радник у тим данима жалости размислио је о свом односу према комунистичкој партији која остварује Лењинове завете. У ЦК партије пристизале су хиљаде и хиљаде изјава ванпартиских радника с молбом да буду примљени у партију. ЦК је изишао у сусрет том покрету најсвеснијих радника и објавио масовни пријем најсвеснијих радника у партију, објавио је примање лењинског позива у партију. У партију су ушле нове десетине хиљада радника. Ушли су они који су били спремни дати живот за ствар партије, за ствар Лењина. Преко двестачетрдесет хиљада радника ступило је тада, у кратком року, у редове бољшевичке партије. У партију је ушао напредни део радничке класе, најсвеснији и најреволуционарнији, најсмелији и најдисциплинованији. То је био *лењински позив партије*.

Лењинова смрт показала је како је наша партија блиска радничким масама и како радници високо цене лењинску партију.

У данима жалости за Лењином, на II конгресу совјета СССР, друг Стаљин је у име партије положио велику заклетву. Он је рекао:

„Ми комунисти смо људи нарочита кова. Ми смо скројени од нарочитог материјала. Ми смо они који сачињавају армију великог пролетерског стратега, армију друга Лењина. Нема ничег вишег него што је част припадати тој армији. Нема ничег вишег него називати се чланом партије, чији је оснивач и руководилац друг Лењин...

Одлазећи од нас, друг Лењин нам је завештао да високо држимо и чувамо неокаљано велико име — члан партије. Заклињемо ти се, друже Лењине, да ћемо часно извршити ту твоју заповест!...

Одлазећи од нас, друг Лењин нам је завештао да чувамо јединство наше партије као зеницу ока. Заклињемо ти се, друже Лењине, да ћемо часно извршити и ту твоју заповест!...

Одлазећи од нас, друг Лењин нам је завештао да чувамо и јачамо диктатуру пролетаријата. Заклињемо ти се, друже Лењине, да нећемо жалити својих снага да бисмо часно извршили и ту твоју заповест!...

Одлазећи од нас, друг Лењин нам је завештао да свим силама јачамо савез радника и сељака. Заклињемо ти се, друже Лењине, да ћемо часно извршити и ту твоју заповест!...

Друг Лењин нам је стално говорио о потреби доброволног савеза народа наше земље, о потреби њихове братске сарадње у оквиру Савеза Република. Одлазећи од нас, друг Лењин нам је завештао да јачамо и ширимо Савез Република. Заклињемо ти се, друже Лењине, да ћемо часно извршити и ту твоју заповест!...

Лењин нам је често пута говорио да је јачање Црвене армије и њено усавршавање један од најважнијих задатака наше партије... Закунимо се, другови, да нећемо жалити својих снага да ојачамо нашу Црвену армију, нашу Црвену флоту...

Одлазећи од нас, друг Лењин нам је завештао верност принципима Комунистичке интернационале. Заклињемо ти се, друже Лењине, да нећемо жалити своје животе да ојачамо и проширимо савез трудбеника читавог света — Комунистичку интернационалу!"

То је била заклетва бољшевичке партије своме вођи, Лењину, који ће живети док је света и века.

У мају 1924 године одржан је XIII конгрес партије. На конгресу је присуствовало 748 делегата с одлучујућим гласом, који су претстављали 735.881 члана партије. Нагло повећање броја партиских чланова, у поређењу с претходним конгресом, објашњава се ступањем у редове партије око 250

хиљада нових чланова — лењинског позива. Делегата са саветодавним гласом било је 416.

Конгрес је једногласно осудио платформу троцкистичке опозиције, карактеришући је као ситнобуржоаско скретање од марксизма, као ревизију лењинизма, и потврдио је резолуције XIII партиске конференције „О партиској изградњи” и „О резултатима дискусије”.

Полазећи од задатка јачања тесног савеза између града и села, конгрес је дао директиву о даљем проширењу индустрије, у првом реду лаке индустрије, истичући истовремено потребу брзог развитка металургије.

Конгрес је одобрио стварање Народног комесаријата унутрашње трговине и свим трговинским органима ставио у задатак да овладају тржиштем и да истисну приватни капитал из области трговине.

Конгрес је поставио задатак да се повећа јевтин државни кредит сељаштву и да се зеленаш истисне из села.

Као главни задатак рада у селу конгрес је истакао паролу енергичног кооперирања сељачких маса.

Најзад, конгрес је указао на огроман значај лењинског позива и скренуо пажњу партије на појачање рада око обуке младих чланова партије, пре свега — лењинског позива — у основима лењинизма.

5. Совјетски Савез крајем периода обнове. Питање социјалистичке изградње и победе социјализма у нашој земљи. „Нова опозиција” Зиновјева—Камењева. XIV конгрес партије. Курс на социјалистичку индустријализацију земље.

Прошло је више од четири године упорног рада бољшевичке партије и радничке класе на путу нове економске политике. Приближавао се крају херојски рад на обнови народне привреде. Све више је расла привредна и политичка моћ Совјетског Савеза.

У то време се променила међународна ситуација. Капитализам је издржао прву револуционарну навалу маса после империјалистичког рата. Револуционарни покрет у Немачкој, Италији, Бугарској, Пољској и низу других земаља био је угушен. Буржоазији су у томе помогли вође споразума-

шких социјал-демократских партија. Наступила је привремена осека револуције. Настала је привремена, делимична стабилизација капитализма у Западној Европи, — делимично учвршћење његових позиција. Али стабилизација капитализма није уклонила основне противречности које раздиру капиталистичко друштво. Напротив: делимична стабилизација капитализма заоштравала је противречности између радника и капиталиста, између империјализма и колонијалних народа, између империјалистичких група разних земаља. Стабилизација капитализма припремала је нову експлозију противречности, нове кризе у капиталистичким земљама.

Упоредо са стабилизацијом капитализма вршила се и стабилизација Совјетског Савеза. Међутим, те две стабилизације из основа су се разликовале једна од друге. Капиталистичка стабилизација наговештавала је нову кризу капитализма. Стабилизација Совјетског Савеза значила је нов пораст привредне и политичке моћи земље социјализма.

Иако је револуција на Западу претрпела пораз, ипак се међународни положај Совјетског Савеза и даље учвршћивао, истина, споријим темпом.

Совјетски Савез био је године 1922 позван на међународну економску конференцију у италијански град — Ђенову. На Ђеновској конференцији империјалистичке владе, охрабрене поразом револуције у капиталистичким земљама, покушале су да учине нов притисак на Републику Совјета, овог пута у дипломатском облику. Империјалисти су поставили совјетској земљи дрске захтеве. Они су затражили да се страним капиталистима врате фабрике и заводи које је Октобарска револуција национализовала, затражили су да се плате сви дугови царске владе. Под тим условима империјалистичке државе обећале су совјетској држави незнатне зајмове.

Совјетски Савез одбио је те захтеве.

Ђеновска конференција није донела никаквих резултата.

Претња новом интервенцијом, у виду ултиматума енглеског министра спољних послова Керзона 1923 године, била је одбијена како је заслуживала.

Осетивши чврстину совјетске власти и убедивши се у њену стабилност, капиталистичке државе почеле су да једна за другом обнављају дипломатске односе с нашом земљом. У току 1924 године обновљени су дипломатски односи с Енглеском, Француском, Јапаном, Италијом.

Било је јасно да је совјетској земљи пошло за руком да извојује читав један период мирног предаха.

И у земљи се ситуација изменила. Пожртвован рад радника и сељака, руковођених бољшевичком партијом, донео је своје плодове. Народна привреда брзо је расла. У привредној години 1924—25 пољопривреда се већ приближавала предратним размерама, достигавши 87 процената предратног нивоа. Крупна индустрија СССР давала је 1925 године већ око три четвртине предратне индустријске производње. Године 1924—25 совјетска земља већ је могла да уложи у капиталну изградњу 385 милиона рубаља. Успешно се извршавао план електрификације земље. Учвршћивале су се командне позиције социјализма у народној привреди. Постигнути су озбиљни успеси у борби против приватног капитала у индустрији и трговини.

Привредни полет донео је са собом даље побољшање положаја радника и сељака. Пораст радничке класе напредовао је брзим темпом. Надница је порасла. Повећала се производност рада. Знатно се побољшао материјални положај сељака. Радничко-сељачка држава могла је 1924—25 године одвојити за помоћ неимућном сељаштву око 290 милиона рубаља. На основу побољшања положаја радника и сељака много је порасла политичка активност маса. Учврстила се диктатура пролетаријата. Повећао се ауторитет и утицај бољшевичке партије.

Обнова народне привреде ближила се крају. Али земљи совјета, земљи која гради социјализам, није било довољно да само обнови привреду, да само достигне предратни ниво. Предратни ниво — био је ниво заостале земље. Требало је поћи даље. Дуг предах који је извојевала совјетска држава обезбеђивао је могућност даље изградње.

Али је овде свом снагом искрсло питање перспективе, карактера нашег развитака, наше изградње, питање судбине социјализма у Совјетском Савезу. У ком правцу

треба водити привредну изградњу у Совјетском Савезу, у правцу социјализма или у неком другом правцу? Морамо ли и можемо ли изградити социјалистичку привреду, или нам је суђено да ђубримо земљиште за другу, капиталистичку привреду? Да ли је уопште могућно изградити социјалистичку привреду у СССР, и ако је могућно, може ли се она изградити и уз закашњење револуције у капиталистичким земљама и уз стабилизацију капитализма? Је ли могућна изградња социјалистичке привреде путем нове економске политике, која, свим средствима учвршћујући и развијајући снаге социјализма у земљи, истовремено допушта засада и извештан пораст капитализма? Како треба изграђивати социјалистичку народну привреду, с којег краја треба почети ту изградњу?

Сва та питања поставила су се пред партију при крају периода обнове, али не више као теориска питања, него као питања праксе, као питања свакодневне привредне изградње.

На сва та питања требало је дати директне и јасне одговоре, да би како наши партиско-привредни руководиоци који су изграђивали индустрију и пољопривреду, тако и цео народ знали — куда водити ствар, — к социјализму или ка капитализму?

Без јасних одговора на та питања сав наш практични рад на изградњи био би рад без перспектива, рад насумце, рад у ветар.

На сва та питања партија је дала јасне и одређене одговоре.

Да, одговарала је партија, социјалистичка се привреда може и мора изградити у нашој земљи, јер ми имамо све што је потребно да се изгради социјалистичка привреда, да се изгради потпуно социјалистичко друштво. У октобру 1917 године радничка класа је победила капитализам политички, успоставивши своју политичку диктатуру. Од тога времена совјетска власт предузимала је све мере да разбије привредну моћ капитализма и да створи услове за изградњу социјалистичке народне привреде. Експропријација капиталиста и спахија; претварање земље, фабрика, завода, саобраћаја, банака у општенародну својину; провођење нове економске политике; изградња државне социјалистичке ин-

дустије; провођење Лењиновог кооперативног плана, — то су биле те мере. Сада се главни задатак састоји у томе да се у целој земљи развије изградња нове, социјалистичке привреде, и тиме капитализам дотуче и *економски*. Цео наш практични рад, све наше акције морају бити подређене захтевима извршења тог главног задатка. Радничка класа може то учинити, и она ће то учинити. Тај величанствени задатак треба започети с индустријализацијом земље. Социјалистичка индустријализација земље — то је она главна карика од које треба да почне размах изградње социјалистичке народне привреде. Ни закашњење револуције на Западу, ни делимична стабилизација капитализма у несовјетским земљама, не може зауставити наше напредовање к социјализму. Нова економска политика може само да олакша тај посао, јер ју је партија и увела зато да олакша изградњу социјалистичког темеља наше народне привреде.

То је био одговор партије на питање о победи социјалистичке изградње у нашој земљи.

Али партија је знала да се тиме не исцрпљује проблем победе социјализма у једној земљи. Изградња социјализма у СССР претставља највећи преокрет у историји човечанства и светско-историску победу радничке класе и сељаштва у СССР. Али она је ипак унутрашња ствар СССР и чини само један део проблема победе социјализма. Други део проблема чини његова међународна страна. Образлажући поставку о победи социјализма у једној земљи, друг Стаљин је више пута истицао да треба разликовати две стране тога питања, унутрашњу и међународну. Што се тиче унутрашње стране питања, то јест међусобног односа класа у земљи, то радничка класа и сељаштво у СССР сасвим могу *економски* савладати своју сопствену буржоазију и изградити потпуно социјалистичко друштво. Али постоји и међународна страна питања, то јест област спољних односа, област односа између совјетске земље и капиталистичких земаља, између совјетског народа и међународне буржоазије која мрзи совјетски поредак и вреба прилику да изврши нову оружану интервенцију против совјетске земље, да поново покуша да обнови капитализам у СССР. А пошто је СССР засада једина земља социјализма, а остале земље остају капиталистичке, то и

даље око СССР постоји капиталистичко окружење које рађа опасност капиталистичке интервенције. Док постоји капиталистичко окружење, јасно је да ће постојати и опасност од капиталистичке интервенције. Може ли совјетски народ само својим снагама уништити ту спољну опасност, опасност капиталистичке интервенције против СССР? Не, не може. Не може, јер је за уништење опасности капиталистичке интервенције потребно уништити капиталистичко окружење, а уништити капиталистичко окружење могућно је само победоносном пролетерском револуцијом бар у неколико земаља. А из тога следи да се победа социјализма у СССР, која се огледа у ликвидацији капиталистичког привредног система и у изградњи социјалистичког привредног система, још увек не може сматрати коначном победом, уколико опасност од иностране оружане интервенције и од покушаја рестаурације капитализма постоји и даље, уколико земља социјализма остаје без гаранције против такве опасности. Да би се уништила опасност од иностране капиталистичке интервенције, потребно је уништити капиталистичко окружење.

Разуме се, совјетски народ и његова Црвена армија, при правилној политици совјетске власти, биће кадри да даду достојан одговор новој иностраној капиталистичкој интервенцији, исто онако као што су га дали првој капиталистичкој интервенцији 1918—1920 године. Али то још не значи да ће тим бити уништена опасност нових капиталистичких интервенција. Пораз прве интервенције није уништио опасност од нове интервенције, јер извор опасности од интервенције — капиталистичко окружење — и даље постоји. Ни пораз нове интервенције неће уништити опасност од интервенције, ако капиталистичко окружење буде и даље постојало.

Из тога следи да је победа пролетерске револуције у капиталистичким земљама животни интерес радног народа СССР.

То је био став партије у питању победе социјализма у нашој земљи.

ЦК је тражио да се тај став претресе на претстојећој XIV партиској конференцији, како би био одобрен и при-

мљен као став партије, као закон партије, обавезан за све чланове партије.

Тај став партије ошамутио је опозиционаре. Он их је ошамутио пре свега тим што му је партија дала конкретно-практични карактер, везала га с практичним планом социјалистичке индустријализације земље и тражила да му се да облик партиског закона, облик резолуције XIV партиске конференције, обавезне за све чланове партије.

Троцкисти су устали против става партије, супротставивши му мењшевичку „теорију перманентне револуције“, која се могла назвати марксистичком теоријом само на потсмех марксизму и која је порицала могућност победе социјалистичке изградње у СССР.

Бухаринци се нису усудили да отворено иступе против става партије. Али они су му ипак почели кришом супротстављати своју „теорију“ мирног урастања буржоазије у социјализам, допунивши је „новом“ паролом — „Богатите се!“ Према бухаринцима ствар је излазила на то да победа социјализма не значи ликвидацију буржоазије, него њено гађење и богаћење.

Зиновјев и Камењев већ су се били у један мах помолили с изјавом да је победа социјализма у СССР, због његове техничко-економске заосталости, немогућна, али су затим били приморани да се повуку.

XIV партиска конференција (април 1925 године) осудила је све те капитулантске „теорије“ отворених и прикривених опозиционара и одобрила оријентацију партије на победу социјализма у СССР, примивши одговарајућу резолуцију.

Зиновјев и Камењев, притерани уза зид, решили су да гласају за ту резолуцију. Али партија је знала да су они само одгодили своју борбу против ње, решивши „да се упусте у битку с партијом“ на XIV конгресу партије. Они су окупљали своје присталице у Лењинграду и формирали такозвану „нову опозицију“.

У децембру 1925 године отворен је XIV конгрес партије.

Конгрес је текао у напетој унутарпартиској ситуацији. Откако постоји партија, још се никад није догодило да се чitava делегација једног од најкрупнијих партиских цен-

тара, као лењинградска делегација, спрема да иступи против свога ЦК.

На конгресу је присуствовало 665 делегата с одлучујућим гласом и 641 са саветодавним гласом, који су представљали 643 хиљаде чланова партије и 445 хиљада кандидата, то јест нешто мање него на претходном конгресу. Ту су се показали резултати делимичног чишћења ћелија у високим школама и у установама које су биле загађене антипартиским елементима.

Политички извештај Централног комитета дао је друг Стаљин. Он је изнео веома јасну слику пораста политичке и привредне моћи Совјетског Савеза. И индустрија, и пољопривреда, благодарећи предностима совјетског привредног система, биле су обновљене у релативно кратком року и приближавале су се предатном нивоу. И поред тих успеха друг Стаљин је препоручивао да се ту не почине, јер ти успеси нису могли уништити чињеницу да је наша земља остала и даље — заостала, аграрна. Две трећине целокупне производње давала је пољопривреда, а само једну трећину индустрија. Пред партијом се, говорио је друг Стаљин, у свој својој величини поставља питање претварања наше земље у индустриску земљу, економски независну од капиталистичких земаља. То се може учинити, и то се мора учинити. Борба за социјалистичку индустријализацију земље, борба за победу социјализма, постаје централни задатак партије.

„Претворити нашу земљу из аграрне у индустриску, способну да својим властитим снагама производи потребне машине — то је суштина, темељ наше генералне линије”, — истицао је друг Стаљин.

Индустријализација земље обезбеђивала је привредну самосталност земље, учвршћивала њену одбранбену способност и стварала потребне услове за победу социјализма у СССР.

Против генералне линије партије устали су зиновјевци. Стаљинском плану социјалистичке индустријализације зиновјевац Сокољников супротставио је буржоаски план, који је био популаран код империјалистичких ајкула. По том плану требало је да СССР остане аграрна земља, која производи углавном сировине и храну, извози их у иностранство

и отуда увози машине које сама не производи и које не треба да производи. У условима 1925 године тај план се појављивао као план економског поробљавања СССР од индустријски развијеног иностранства, као план учвршћивања индустријске заосталости СССР, на задовољство империјалистичких ајкула капиталистичких земаља.

Усвојити тај план значило би претворити нашу земљу у беспомоћни аграрни, земљораднички додатак капиталистичког света, оставити је голоруку и слабу пред капиталистичким окружењем, и, у крајњој линији — сахранити у СССР ствар социјализма.

Конгрес је жигосао привредни „план” зиновјеваца као план поробљавања СССР.

„Новој опозицији” нису помогле ни такве дрскости као што је било тврђење (насупротив Лењину!) да наша државна индустрија, тобоже, није социјалистичка индустрија, или изјава (такође насупротив Лењину!) да средњак сељак тобоже не може да буде савезник радничке класе у социјалистичкој изградњи.

Конгрес је жигосао те испаде „нове опозиције” као антилењинистичке.

Друг Стаљин је демаскирао троцкистичко-мењшевичку суштину „нове опозиције”. Он је показао да Зиновјев и Каменев само понављају песме непријатеља партије, против којих је Лењин у своје време водио немилосрдну борбу.

Било је јасно да су зиновјевци лоше маскирани троцкисти.

Друг Стаљин је нагласио да је најважнији задатак партије чврст савез радничке класе са средњаком у изградњи социјализма. Он је указао на два скретања у сељачком питању, која су тада постојала у партији и претстављала опасност за тај савез. Прво скретање — потцењивање и умањивање опасности од кулака, друго — паника, страх од кулака и потцењивање улоге средњака. На питање које је скретање горе, друг Стаљин је одговорио: „Оба су гора, и прво и друго скретање. А ако се та скретања развију, она могу дезорганизовати и упропастити партију. Срећом, у нашој партији постоје снаге које могу пресећи и прво и друго скретање”.

Партија је доиста разбила и пресекла и „лево“ и десно скретање.

Сумирајући резултате дискусије о привредној изградњи, XIV конгрес партије једнодушно је одбадио капитулантске планове опозиционара и записао у својој чувеној одлуци:

„У области економске изградње конгрес полази од тога да наша земља, земља диктатуре пролетаријата, има „све што је потребно за изградњу потпуног социјалистичког друштва“ (Лењин). Конгрес сматра да је борба за победу социјалистичке изградње у СССР главни задатак наше партије”.

XIV конгрес је одобрио нов статут партије.

Од XIV конгреса наша се партија зове Свесавезна комунистичка партија (бољшевика) — СКП(б).

Зиновјевци, потучени на конгресу, нису се покорили партији. Они су повели борбу против одлука XIV конгреса. Одмах после XIV конгреса Зиновјев је организовао састанак Лењинградског губерњског комитета комсомола, чије су врхове Зиновјев, Залудки, Бакајев, Јевдокимов, Куклин, Сафаров и други дволичњаци васпитали у духу мржње према лењинском ЦК партије. На том састанку Лењинградски губерњски комитет комсомола донео је резолуцију, нечувену у историји ВЛКСМ¹⁾, да се не покорава одлукама XIV конгреса партије.

Али зиновјевски врхови лењинградског комсомола ниуколико нису одражавали расположење комсомолских маса Лењинграда. Стога су они били лако поражени, и ускоро је лењинградска комсомолска организација опет заузела место које јој припада у комсомолу.

Пред крај XIV конгреса у Лењинград је упућена група делегата конгреса — другови Молотов, Киров, Ворошилов, Калињин, Андрејев и други. Члановима лењинградске партиске организације требало је објаснити злочиначки, антибољшевички карактер става који је на конгресу заузела лењинградска делегација, која је добила мандате на превару. Састанци с извештајима о конгресу текли су бурно. Била је сазвана нова ванредна лењинградска партиска конферен-

¹⁾ Свесавезни лењински комунистички савез омладине. — Пр. прев.

дија. Огромна маса чланова лењинградске партиске организације (преко 97 процената) потпуно је одобрила одлуке XIV партиског конгреса и осудила антипартиску зиновјевску „нову опозицију”. Ова је већ тада претстављала генерале без војске.

Лењинградски бољшевици остали су у првим редовима партије Лењина—Стаљина.

Сумирајући резултате рада XIV конгреса партије друг Стаљин је писао:

„Историски значај XIV конгреса СКП састоји се у томе, што је успео да потпуно открије погрешке нове опозиције, што је одбацио њену неверицу и јадиковање, јасно и тачно обележио пут даље борбе за социјализам, дао партији перспективу победе и тако наоружао пролетаријат несаломивом вером у победу социјалистичке изградње” (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 150).

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

Године прелаза на миран рад на обнови народне привреде чине један од најважнијих периода у историји бољшевичке партије. У напетој ситуацији партија је умела да изврши тежак заокрет од политике ратног комунизма к новој економској политици. Партија је учврстила савез радника и сељака на новој економској основи. Створен је Савез Совјетских Социјалистичких Република.

На путу нове економске политике постигнути су одлучујући успеси у обнови народне привреде. Совјетска земља успешно је прошла период обнове у развоју народне привреде и почела прелазити на нов период, период индустријализације земље.

Прелаз од грађанског рата на мирну социјалистичку изградњу био је праћен, нарочито у прво време, великим тешкоћама. Непријатељи бољшевизма, антипартиски елементи у редовима СКП(б), у току читавог тог периода водили су огорчену борбу против лењинске партије. На челу тих антипартиских елемената стајао је Троцки. Његови помагачи у тој борби били су Каменев, Зиновјев, Бухарин. Опозиционари су се надали да ће после Лењинове смрти унети дезорганизацију

у редове бољшевичке партије, поцепати партију, заразити је неверицом у победу социјализма у СССР. Уствари, троцкисти су покушавали да у СССР створе политичку организацију нове буржоазије, другу партију, партију капиталистичке рестаурације.

Партија се под лењинском заставом збила око свога лењинског ЦК, око друга Стаљина, и поразила како троцкисте, тако и њихове нове пријатеље у Лењинграду — нову опозицију Зиновјева—Камењева.

Прикупивши снаге и средства, бољшевичка партија привела је земљу новој историској етапи — етапи социјалистичке индустријализације.

Г Л А В А Х

БОЛШЕВИЧКА ПАРТИЈА У БОРБИ ЗА СОЦИЈАЛИСТИЧКУ ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈУ ЗЕМЉЕ

(1926—1929 године)

1. Тешкоће у периоду социјалистичке индустријализације и борба против њих. Формирање троцкистичко-зиновјевског антипартишког блока. Антисовјетске акције блока. Пораз блока.

После XIV конгреса партија је развила борбу за провођење у живот генералног курса совјетске власти на социјалистичку индустријализацију земље.

У периоду обнове задатак је био да се, пре свега, оживи пољопривреда, да се од пољопривреде добију сировине, храна, и да се покрене, обнови индустрија, да се обнове постојећи заводи и фабрике.

Совјетска власт је релативно лако извршила те задатке.

Али је период обнове имао три велика недостатка.

Прво, он је имао посла са старим заводима и фабрикама, чија је техника била стара и заостала, који су ускоро могли да постану неупотребљиви. Задатак се састојао у томе да се оне снабдеју новим машинама на бази нове технике.

Друго, период обнове имао је посла с индустријом чија је база била сувише уска, јер је међу постојећим заводима и фабрикама недостајало десетине и стотине фабрика за израду машина, које су земљи биле апсолутно потребне, којих тада код нас није било, и које је требало подићи, јер се без таквих фабрика индустрија не може сматрати правом индустријом. Задатак се састојао у томе да се створе те фабрике и да се снабдеју савременом техником.

Треће, период обнове имао је првенствено посла с лаком индустријом, коју је он развио и извео на пут. Али, због слабости тешке индустрије почео је у даљем току да запиње и сам развитак лаке индустрије, а да и не говоримо о другим потребама земље, које је могла да задовољи само развијена тешка индустрија. Задатак се састојао у томе да се сада учини заокрет к тешкој индустрији.

Све те нове задатке морала је да реши политика социјалистичке индустријализације.

Било је потребно да се *изнова* подигне цео низ индустријских грана, којих није било у царској Русији, — да се подигну нове фабрике машина, машина-алатљика, аутомобила, хемиске, металургиске фабрике, да се организује сопствена производња мотора и уређаја за електричне централе, да се повећа производња метала и угља, јер је то тражила победа социјализма у СССР.

Било је потребно створити нову одбранбену индустрију, — подићи нове фабрике топова, граната, авиона, тенкова, митраљеза, јер су то тражили интереси одбране СССР, окруженог капиталистичким светом.

Било је потребно подићи фабрике трактора, фабрике модерних пољопривредних машина и снабдети њиховим производима пољопривреду, да би се омогућило милионима ситних инокосних сељачких газдинстава да пређу на крупну колхозну производњу, јер су то тражили интереси победе социјализма на селу.

Све је то морала дати политика индустријализације, јер се у томе и састојала социјалистичка индустријализација земље.

Разумљиво је да се таква велика капитална изградња није могла извршити без милијардских новчаних инвестиција. На спољне зајмове није се могло рачунати, јер су капиталистичке земље одбиле да дају зајмове. Морало се градити својим сопственим средствима, без помоћи споља. А наша земља тада још није била богата.

У томе је сада била једна од главних тешкоћа.

Капиталистичке земље обично су стварале своју тешку индустрију на рачун прилива средстава споља: на рачун пљачкања колонија, на рачун контрибуција од побеђених

народа, на рачун спољних зајмова. Совјетска земља принципно није могла прибећи таквим прљавим изворима добијања средстава за индустријализацију као што је пљачка колонијалних или побеђених народа. Што се тиче спољних зајмова, тај извор је био за СССР затворен, јер су капиталистичке земље одбиле да му дају зајмове. Требало је наћи средства *унутар* земље.

И у СССР су се нашла таква средства. У СССР су се нашли такви извори акумулације, какве не познаје ни једна капиталистичка држава. Совјетска држава имала је на располагању све фабрике и заводе, сву земљу коју је Октобарска социјалистичка револуција одузела капиталистима и спахијама, саобраћај, банке, спољну и унутрашњу трговину. Профит од државних фабрика и завода, од саобраћаја, трговине, банака, није сада трошила паразитска капиталистичка класа, него се употребљавао за даље проширење индустрије.

Совјетска власт поништила је царске дугове, за које је народ само на име камата годишње плаћао стотине милиона рубаља у злату. Уништивши спахиску земљишну својину, совјетска власт је избавила сељаштво од плаћања спахијама годишње око 500 милиона рубаља у злату на име закупнине за земљу. Ослободивши се читавог тог терета, сељаштво је могло помоћи држави у подизању нове, моћне индустрије. Сељаци су били животно заинтересовани у томе да добију тракторе и пољопривредне машине.

Све те изворе прихода имала је совјетска држава на располагању. Они су могли дати стотине милиона и милијарде рубаља за стварање тешке индустрије. Требало је само прићи послу по домаћински и завести најстрожу штедњу у расходовању новца, рационализовати производњу, смањити трошкове производње, ликвидирати непродуктивне расходе и сл.

Совјетска власт је баш тако и поступила.

Захваљујући режиму економисања, почела су се из године у годину прикупљати све знатнија средства за капиталну изградњу. Појавила се могућност да се приступи изградњи таквих циновских предузећа као што су Дњепровска електрична хидроцентрала, Туркестанско-сибирска же-

лезница, Стаљинградски тракторски завод, фабрике машина-алатљика, аутомобилски завод „АМО“ („ЗИС“) итд.

Док је 1926—27 године у индустрију уложено око 1 милијарда рубаља, после три године могло се уложити већ око 5 милијарди рубаља.

Индустријализација је напредовала.

У учвршћивању социјалистичке привреде СССР капиталистичке земље су виделе опасност за капиталистички систем. Зато су империјалистичке владе предузимале све могуће мере да изврше нов притисак на СССР, да створе забуну, да омету или бар закаче индустријализацију СССР.

У мају 1927 године енглески конзервативци („тврдоглави“), који су били на влади, организовали су провокациони препад на „Аркос“ (Совјетско друштво за трговину с Енглеском). 26 маја 1927 године енглеска конзервативна влада објавила је да прекида дипломатске и трговинске односе са СССР.

Седмог јуна 1927 г. руски белогардејац, пољски држављанин, убио је у Варшави амбасадора СССР, друга Војкова.

Истовремено на територији СССР енглески шпијуни и диверзанти бацили су бомбе у партиски клуб у Лењинграду, од чега је рањено око 30 особа, од којих неколико тешко.

У лето 1927 године вршени су скоро истовремено напади на совјетска политичка и трговачка претставништва у Берлину, Пекингу, Шангају, Тјенцину.

То је стварало нове тешкоће совјетској власти.

Али СССР је издржао притисак и лако одбио провокаторске настрaje империјалиста и њихових агената.

Нису мање тешкоће задавали својим роварењем партији и совјетској држави троцкисти и други опозиционари. Није друг Стаљин тада узалуд рекао да се против совјетске власти „ствара нешто налик на јединствени фронт од Чемберлена до Троцког“. Упркос одлукама XIV конгреса партије и лојалности коју је објавила опозиција, опозиционари нису положили оружје. Штавише — они су још појачали свој разорни, цепачки рад.

У лето 1926 године троцкисти и зиновјевци уједињују се у антипартиски блок, окупљају око блока остатке свих потучених опозиционих група и полажу темеље своје антиле-

њинске илегалне партије, самим тим грубо нарушавајући статут партије и одлуке партиских конгреса, које забрањују стварање фракција. ЦК партије опомиње да ће се, ако не буде распуштен тај антипартиски блок, који личи на познати мењшевички Августовски блок, ствар рђаво свршити за његове присталице. Али се присталице блока нису смириле.

У јесен исте године, уочи XV партиске конференције, они врше препад — на партиским састанцима у фабрикама Москве, Лењинграда и других градова — покушавајући да наметну партији нову дискусију. Они при томе износе члановима партије на претресање своју платформу, која је била копија обичне троцкистичко-мењшевичке, антилењинске платформе. Чланови партије дају опозиционарима жесток отпор, а у неким местима — просто их терају са састанака. ЦК поново опомиње присталице блока да партија не може више трпети њихово роварење.

Опозиционари подносе ЦК-у изјаву с потписима Троцког, Зиновјева, Каменева, Сокољникова, у којој осуђују свој фракционашки рад и обећавају да ће убудуће бити лојални. Уза све то блок на делу и даље постоји и његове присталице не престају са својим илегалним антипартиским радом. Они и даље састављају своју антилењинску партију, организују илегалну штампарију, уводе међу своје присталице чланарину, шире своју платформу.

У вези с таквим понашањем троцкиста и зиновјеваца, XV партиска конференција (новембар 1926 г.) и проширени пленум Извршног комитета Комунистичке интернационале (децембар 1926 г.) стављају на претрес питање троцкистичко-зиновјевског блока и у својим одлукама жигошу присталице блока као запаче који су се у својој платформи срозали на мењшевичке позиције.

Али присталице блока ни то није опаметило. Године 1927, у моменту када су енглески конзервативци прекинули дипломатске и трговинске односе са СССР, присталице блока су поново појачали своје нападе на партију. Они су скрпили нову антилењинску платформу, такозвану „платформу 83-це“ и стали је ширити међу члановима партије захтевајући од ЦК нову општепартиску дискусију.

Од свих опозиционих платформи та платформа је била најлажљивија и најфарисејскија.

На речима, тј. у платформи, троцкисти и зиновјевци нису устајали против поштовања партиских одлука и изјашњавали су се за лојалност, а на делу су најгрубље газили партиске одлуке, ругајући се свакој лојалности према партији и њеном ЦК.

На речима, тј. у платформи, они нису устајали против јединства партије и изјашњавали су се против расцепа, а на делу су најгрубље нарушавали јединство партије, радили на расцепу, и већ су имали своју посебну, илегалну, антилењинску партију, која је имала све елементе да прерасте у антисовјетску, контрареволуционарну партију.

На речима, тј. у платформи, они су се изјашњавали за политику индустријализације и чак су оптуживали ЦК да не изводи индустријализацију довољно брзим темпом, а на делу су кудили одлуку партије о победи социјализма у СССР, потсмевали су се политици социјалистичке индустријализације, тражили су да се странцима да у концесију читав низ завода и фабрика, своје главне наде полагали су на стране капиталистичке концесије у СССР.

На речима, тј. у платформи, они су се изјашњавали за колхозни покрет и чак су оптуживали ЦК да не изводи колективизацију довољно брзим темпом, а на делу су се потсмевали политици увлачења сељака у социјалистичку изградњу, проповедали су неизбежност „нерешивих сукоба” међу радничком класом и сељаштвом, и полагали своје наде на „културне закупце” у селу, то јест на кулачка газдинства.

Од свих лажљивих платформи опозиције, то је била најлажљивија.

Она је била срачуната на превару партије.

ЦК је одбио да се одмах отвори дискусија и саопштио је опозиционарима да се дискусија може отворити само у складу с партиским статутом, то јест два месеца пре конгреса партије.

У октобру 1927 године, то јест два месеца пре XV конгреса, Централни комитет партије објавио је општепартиску дискусију. Отпочели су дискусии састанци. За троцки-

стичко-зиновјевски блок резултати дискусије били су више него бедни. За политику ЦК гласало је 724 хиљаде чланова партије. За блок троцкиста и зиновјеваца — 4 хиљаде, то јест мање од једног процента. Антипартиски блок био је до ногу потучен. Огромна већина партије једнодушно је одбила платформу блока.

Таква је била јасно изражена воља партије, на чије су мишљење апеловале саме присталице блока.

Али ни та лекција није опаметила присталице блока. Уместо да се покоре вољи партије, они су одлучили да осујете вољу партије. Још пре завршетка дискусије они су, видећи неизбежност свог срамног слома, одлучили да прибегну оштрим облицима борбе против партије и совјетске владе. Они су одлучили да приреде јавну протестну демонстрацију у Москви и у Лењинграду. Као дан своје демонстрације изабрали су 7 новембар, дан годишњице Октобарске револуције, када трудбеници СССР приређују своју револуционарну свенародну демонстрацију. Троцкисти и зиновјевци намеравали су, на тај начин, да приреде паралелну демонстрацију. Као што се могло и очекивати, присталицама блока успело је да изведу на улицу само бедну шачицу својих малобројних пришипетљи. Свенародна манифестација збрисала је и почистила пришипетље и њихове главешине.

Сада више није било сумње у то да су се троцкисти и зиновјевци срозали у антисовјетску каљугу. Док су у општепартиској дискусији апеловали на партију против ЦК, дотле су овде, на својој бедној демонстрацији, почели да апелују на непријатељске класе против партије и совјетске државе. Поставивши себи за циљ подривање бољшевичке партије, они су се неизбежно морали срозати на пут подривања совјетске државе, јер су у совјетској земљи бољшевичка партија и држава нераздвојне. Самим тим главешине троцкистичко-зиновјевског блока ставиле су себе ван партије, јер је било немогућно да се у редовима бољшевичке партије и даље трпе људи који су се срозали у антисовјетску каљугу.

Четрнаестог новембра 1927 г., на заједничком састанку ЦК и ЦКК, искључени су из партије Троцки и Зиновјев.

2. Успеси социјалистичке индустријализације. Заостајање пољопривреде. XV конгрес партије. Курс на колективизацију пољопривреде. Пораз троцкистичко-зиновјевског блока. Политичко дволичњаштво.

Већ крајем 1927 године испојили су се одлучујући успеси политике социјалистичке индустријализације. Индустријализација је у условима непа успела да за кратко време озбиљно коракне напред. Индустрија и пољопривреда у целини (укључујући шумарство и рибарство) не само што су својом укупном производњом достигле предратни ниво, него су га и надмашиле. Удео индустрије у народној привреди порастао је на 42 процента, достигавши предратни ниво.

Социјалистички сектор индустрије брзо је растао на рачун приватног сектора, попевши се од 81 процента 1924—1925 г. на 86 процената 1926—1927 г., док је удео приватног сектора за исто време пао од 19 на 14 процената.

То је значило да индустријализација у СССР има изразито социјалистички карактер, да се индустрија СССР развија путем победе социјалистичког система производње, да је у области индустрије питање „ко ће кога” већ унапред решено у корист социјализма.

Исто тако брзо је потискиван из трговине приватник, чији је удео у трговини на мало пао од 42 процента 1924—1925 године на 32 процента у 1926—1927 г., а да и не говоримо о трговини на велико, у којој је удео приватника за исто време пао од 9 на 5 процената.

Још бржим темпом расла је крупна социјалистичка индустрија, која је 1927 године, прве године после периода обнове, повећала производњу, у поређењу с претходном годином, за 18 процената. То је била рекордна цифра пораста, недостижна у крупној индустрији најразвијенијих капиталистичких земаља.

Другу слику је давала пољопривреда, нарочито житарство. Ма да је пољопривреда у целини била надмашила предратни ниво, укупна производња њене главне гране — житарства — износила је само 91 проценат предратног нивоа, а робни део производње жита, део намењен продаји у

циљу снабдевања градова, једва је износио око 37 проце ната предратног нивоа, а све је говорило да постоји опа- ност даљег опадања производње жита за продају.

То је значило да цепање крупних робних газдинстава на селу на ситна газдинства, а ситних на сићушна, које је почело у 1918 години, још једнако траје, да ситно и сићушно сељачко газдинство постаје полунатурално газдинство, спо- собно да даје само минимум жита за продају, да житарство у 1927 години, производећи нешто мање жита него житарство пре рата, може, међутим, за снабдевање градова про- дати тек нешто више од трећине оне количине жита коју је могло продати предратно житарство.

Није било никакве сумње да ће при таквом стању жи- тарства војска и градови СССР морати запасти у хроничну глад.

То је била криза житарства, за којом је морала усле- дити криза сточарства.

Да би се изишло из таквог стања, требало је у пољо- привреди прећи на крупну производњу, способну да при- мени тракторе и пољопривредне машине и да производњу жита за продају повећа за неколико пута. Пред земљом су стајале две могућности: или прећи на крупну *капита- листичку* производњу, што би значило упропаштавање сељачких маса, пропаст савеза радничке класе и сељаштва, јачање кулака и пораз социјализма на селу, или стати на пут уједињавања ситних сељачких газдинстава у крупна *соци- јалистичка* газдинства, у колхозе, способне да искористе тракторе и друге савремене машине за брзо подизање жи- тарства и његове робне производње.

Разуме се да су бољшевичка партија и совјетска држава могле поћи само овим другим путем, колхозним путем развитка пољопривреде.

При томе се партија ослањала на следеће Лењинове ди- рективе о нужности прелаза од ситних сељачких газдин- става на крупно, артељно, колективно газдинство у земљорадњи:

а) „Помоћу ситног газдинства не може се изићи из беде” (Лењин, књ. XXIV, стр. 540).

б) „Ако ми по староме останемо на ситним газдинствима, макар и као слободни грађани на слободној земљи. нама ипак прети неминовна пропаст“ (књ. XX, стр. 417).

в) „Ако сељачко газдинство може да се развија даље, потребно му је чврсто обезбедити и даљи прелаз, а даљи прелаз неминовно се састоји у томе да најнеуносније и најзаосталије, ситно, изоловано сељачко газдинство, постепено се уједињујући, организује друштвено, крупно земљорадничко газдинство“ (књ. XXVI, стр. 299).

г) „Само у том случају ако нам пође за руком да на делу покажемо сељацима предности друштвене, колективне, задружне, артељне обраде земље, само ако нам пође за руком да помогнемо сељаку путем задружног, артељног газдинства, само онда ће радничка класа, која држи у својим рукама државну власт, доиста доказати сељаку да она има право, доиста ће чврсто и сигурно привући на своју страну многомиллионску сељачку масу“ (књ. XXIV, стр. 579).

Таква је била ситуација уочи XV конгреса партије.

XV конгрес партије отворен је 2 децембра 1927 године. На конгресу је присуствовало 898 делегата с одлучујућим гласом и 771 са саветодавним гласом, који су претстављали 887.233 члана партије и 348.957 кандидата.

Истичући у свом извештају успехе индустријализације и брзи развитак социјалистичке индустрије, друг Стаљин је пред партију поставио задатак:

„Проширивати и учвршћивати наше социјалистичке командне позиције у свима гранама народне привреде, како у граду, тако и на селу, држећи курс на ликвидацију капиталистичких елемената у народној привреди“.

Упоређујући пољопривреду с индустријом и истичући заосталост пољопривреде, нарочито житарства, која се објашњава расцепканашћу пољопривреде, расцепканашћу која не допушта примену модерне технике, — друг Стаљин је истицао да такво незавидно стање пољопривреде ствара опасну ситуацију за читаву народну привреду.

„Па где је излаз?“ — питао је друг Стаљин.

„Излаз је, — одговарао је друг Стаљин, — у прелазу ситних и расцепканих сељачких газдинстава у крупна и уједињена газдинства заснована на друштвеној обради земље, у прелазу на колективну обраду земље на бази нове, више технике. Излаз је у томе да се ситна и сићушна сељачка газдинства постепено, али неотступно, не путем присиљавања, него путем примера и убеђивања, уједине у крупна газдинства на бази друштвене, задружне, колективне обраде земље, уз употребу пољопривредних машина и трактора, уз употребу научних метода интензификације земљорадње. Другог излаза нема“.

XV конгрес донео је одлуку о енергичном развоју колективизације пољопривреде. Конгрес је израдио план ширења и учвршћивања мреже колхоза и совхоза и дао је јасне директиве о начинима борбе за колективизацију пољопривреде.

Конгрес је истовремено дао директиву:

„Даље развијати офанзиву против кулака и предузети низ нових мера које ограничавају развој капитализма на селу и воде сељачко газдинство у правцу социјализма“ (СКП(б) у резолуцијама, део II, стр. 260).

Најзад, узимајући за основ учвршћивање планског начела у народној привреди и имајући у виду организовање планске офанзиве социјализма против капиталистичких елемената на читавом фронту народне привреде, конгрес је дао одговарајућим органима директиву да израде први петогодишњи план народне привреде.

Завршивши с питањима социјалистичке изградње, XV конгрес партије прешао је на питање ликвидације троцкистичко-зиновјевског блока.

Конгрес је констатовао да је „опозиција идејно прекинула с лењинизмом, изродила се у мењшевичку групу, пошла путем капитулације пред снагама међународне и домаће буржоазије и објективно се претворила у оруђе треће силе против режима пролетерске диктатуре“ (СКП(б) у резолуцијама, део II, стр. 232).

Конгрес је нашао да су разилажења између партије и опозиције прешла у програмска разилажења, да је троцкистичка опозиција пошла путем антисовјетске борбе. Стога је XV конгрес прогласио да су припадање троцкистичкој опозицији и пропаганда њених схватања неспојиви с чланством у редовима бољшевичке партије.

Конгрес је одобрио одлуку заједничког састанка ЦК и ЦКК о искључењу Троцког и Зиновјева из партије и донео одлуку да се искључе из партије сви активни поборници троцкистичко-зиновјевског блока, као што су Радек, Преображенски, Раковски, Пјатаков, Серебрјаков, И. Смирнов, Каменев, Саркис, Сафаров, Лифшиц, Мдивани, Смилга и читава група „демократског централизма“ (Сапронов, В. Смирнов, Богуславски, Дробнис и др.).

Потучени идејно и уништени организационо, присталице троцкистичко-зиновјевског блока изгубили су последње остатке свога утицаја у народу.

Искључени антилењинци почели су после XV конгреса партије давати изјаве да раскидају с троцкизмом и да моле да буду враћени у партију. Разуме се, партија тада још није могла знати да су Троцки, Раковски, Радек, Крестински, Сокољников и други већ одавно непријатељи народа, шпијуни које је уврбовала страна шпијунажа, да Каменев, Зиновјев, Пјатаков и други већ успостављају везе с непријатељима СССР у капиталистичким земљама ради „сарадње“ против совјетског народа. Али она је била довољно поучена искуством да од тих људи, који су толико пута у најодговорнијим моментима иступали против Лењина и лењинске партије, може очекивати свакојаке гадости. Зато се партија неповерљиво односила према изјавама искључених. Ради првог проверавања искрености молилаца, она је за поновни пријем у партију поставила ове услове:

а) отворено осудити троцкизам као антибољшевичку и антисовјетску идеологију;

б) отворено признати да је политика партије једино правилна;

в) безусловно се потчинити одлукама партије и њених органа;

г) проћи време пробе, у ком ће их партија проверити и после чијег истека ће, према резултатима проверавања, партија поставити питање о поновном пријему у партију за сваког искљученог понаособ.

Партија је при томе рачунала да ће отворено признање тих тачака од стране искључених морати у сваком случају да има позитиван значај за партију, јер ће разбити јединство троцкистичко-зиновјевских редова, унети међу њих дезорганизацију, још једном показати исправност гледишта и снагу партије и омогућити партији да се, у случају искрености подносилаца изјаве, — врате партији њени бивши радници, а у случају њихове неискрености, — да их наочиглед свих демаскира, не више као људе који су у заблуди, већ као безидејне каријеристе, варалице радничке класе и околеле дволичњаке.

Већина искључених примила је услове пријема у партију које је партија поставила и објавила је у штампи одговарајуће изјаве.

Жалећи их и не желећи да им одузме могућност да опет постану људи партије и радничке класе, партија им је вратила права чланова партије.

Међутим, у току времена показало се да су изјаве „активних поборника“ троцкистичко-зиновјевског блока, с малим изузетком, — биле кроз лажљиве, дволичне изјаве.

Показало се да су та господа, још пре него што су поднели своје изјаве, престали бити политичка струја, спремна да своја схватања брани пред народом, и претворили се у безидејну каријеристичку клику, спремну да наочиглед свих погази остатке својих схватања, спремну да наочиглед свих велича туђа јој партиска схватања, спремну да мења све могуће боје, — као камелеон, — само да би се одржала у партији, у радничкој класи, да би могла напакостити и радничкој класи и њеној партији.

Троцкистичко-зиновјевски „активни поборници“ испуљили су се као политички лупежи, политички дволичњаци.

Политички дволичњаци обично почињу с преваром и врше свој прљави посао помоћу преваре народа, радничке класе, партије радничке класе. Али политичке дволичњаке не смемо сматрати само варалицама. Политички дволичњаци

претстављају безидејну клику политичких каријериста, која је већ давно изгубила поверење народа и која се труди да поново стекне поверење путем обмане, путем камелеонства, путем лоповлука, — каквим било путем, — само да би сачувала име политичара. Политички дволичњаци претстављају беспринципну клику политичких каријериста, спремних да се ослоне на било кога, макар и на криминалне елементе, макар на заклете непријатеље народа, — да би у „згодном моменту“ опет изишли на политичку позорницу и засели на грбачу народа као његови „управљачи“.

Управо такви политички дволичњаци били су троцкистичко-зиновјевски „активни поборници“.

3. Офанзива против кулака. Бухаринско-риковска антипартистска група. Усвајање прве пјатиљетке. Социјалистичко такмичење. Почетак масовног колхозног покрета.

Агитација троцкистичко-зиновјевског блока против политике партије, против изградње социјализма, против колективизације, као и агитација бухаринаца да ствар с колхозима неће успети, да не треба дирати у кулаке, јер ће они сами „урасти“ у социјализам, да богаћење буржоазије не претставља опасност за социјализам, — сва та агитација имала је велики одјек код капиталистичких елемената у земљи и, у првом реду, код кулака. Кулаци су сада знали, по одјеку у штампи, да они нису сами, да имају заштитнике и адвокате у лицу Троцкога, Зиновјева, Каменева, Бухарина, Рикова и других. Разумљиво је да је та околност морала подићи дух отпора код кулака против политике совјетске владе. И допста, кулаци су почели да пружају све јачи и јачи отпор. Кулаци су у масама почели одбијати да продају совјетској држави вишкове жита, којих се код њих било много накупило. Они су почели да врше терор над колхозницима, над партиско-совјетским радницима на селу, почели да потпаљују колхозе и државне амбаре.

Партија је схватала да ће радничка класа и Црвена армија оскудевати у хлебу, да колхозни покрет сељака неће имати масовни карактер док не буде сломљен отпор кулака, док кулаци не буду, наочиглед сељаштва, потучени у створеној борби.

Придржавајући се директива XV партиског конгреса, партија је прешла у одлучну офанзиву против кулака. У својој офанзиви партија је остваривала парола: ослањајући се чврсто на сеоску сиротињу и учвршћујући савез са средњаком, повести одлучну борбу против кулака. Као одговор на одбијање кулака да продају држави вишкове жита по утврђеним ценама, партија и влада су предузеле низ ванредних мера против кулака, примениле члан 107 кривичног законика о судској конфискацији вишкова жита од кулака и шпекуланата, у случају њиховог одбијања да те вишкове продају држави по утврђеним ценама, и дале су сеоској сиротињи низ олакшица, на основу којих је сиротиња добијала за себе 25 процената конфискованог кулачког жита.

Ванредне мере учиниле су своје: сеоска сиротиња и средњаци укључили су се у одлучну борбу против кулака, кулаци су били изоловани, отпор кулака и шпекуланата био је сломљен. Крајем 1928 године совјетска држава већ је имала на располагању довољне резерве жита, а колхозни покрет коракнуо је напред сигурнијим кораком.

Исте године откривена је велика штеточинска организација буржоаских специјалиста у Шахтинском реону Донбаса. Шахтинске штеточине су биле тесно повезане с бившим власницима предузећа — руским и страним капиталистима, са страном војном шпијунажом. Они су били поставили себи за циљ да осујете развитак социјалистичке индустрије и олакшају обнову капитализма у СССР. Штеточине су неправилно водиле експлоатацију рудника, да би смањили производњу угља. Они су кварили машине, вентилацију, организовали затрпавања, експлозије и пожаре у угљенокопима, фабрикама, електричним централама. Штеточине су свесно успоравали побољшање материјалног положаја радника, кршили совјетске законе за заштиту рада.

Штеточине су били позвани на одговорност. Они су на суду добили заслужену казну.

Централни комитет партије наложио је свим партиским организацијама да извуку поуке из шахтинског процеса. Друг Стаљин је истицао да бољшевици-привредници морају сами постати познаваоци технике производње, да их штеточине из редова старих буржоаских стручњака не би убудуће

могли варати, да треба убрзати спремање нових техничких кадрова од људи радничке класе.

Одлуком ЦК побољшано је спремање младих стручњака на вишим техничким школама. За школовање су биле мобилисане хиљаде партијаца, комсомолаца и непартијаца ода-них ствари радничке класе.

Пре него што је партија прешла у офанзиву на кулаке, док је партија била заузета ликвидацијом троцкистичко-зиновјевског блока, бухаринско-риковска група владала се мање више мирно, остајала је као резерва антипартистских снага, није се усуђивала да отворено потпомогне троцкисте, а понекад је чак заједно с партијом иступала против троцкиста. Али кад је партија прешла у офанзиву на кулаке, кад је применила ванредне мере против кулака, бухаринско-риковска група скинула је маску и почела отворено иступати против политике партије. Кулачка душа бухаринско-риковске групе није могла да отрпи, и присталице те групе почеле су да већ отворено устају у одбрану кулака. Они су тражили да се укину ванредне мере, плашећи највчине да у противном случају може наступити „деградација” (кретање на доле, опадање, расуло) пољопривреде, тврдећи да је деградација већ почела. Не примећујући напредак колхоза и совхоза, тих виших облика пољопривреде, а видећи назадовање кулачког газдинства, они су деградацију кулачког газдинства приказивали као деградацију пољопривреде. Да би имали теориски ослонац, они су скрпили смешну „теорију гашења класне борбе”, тврдећи на основу те теорије да ће се класна борба утолико више ублажавати, уколико социјализам у борби против капиталистичких елемената буде имао више успеха, да ће се класна борба ускоро сасвим угасити, а класни непријатељ предати без отпора све своје позиције, да услед тога нема разлога предузимати офанзиву на кулаке. Тиме су они обнављали своју отрпану буржоаску теорију мирног урастања кулака у социјализам и газили познату поставку лењинизма, која каже да ће отпор класног непријатеља узимати утолико оштрије облике, уколико он буде више губио тло под ногама, уколико социјализам буде имао више успеха, — да се класна борба може „угасити” тек кад класни непријатељ буде уништен.

Није било тешко схватити да у лицу бухаринско-риковске групе пред партијом стоји десноопортунистичка група, која се од троцкистичко-зиновјевског блока разликује само по форми, само тиме што су троцкисти и зиновјевци имали какву такву могућност да маскирају своју капитулантску суштину левим, бучно-револуционарним фразама о „перманентној револуцији”, док бухаринско-риковска група, која је иступила против партије у вези с прелазом партије у офанзиву против кулака, није више имала могућности да маскира своје капитулантско лице и била је приморана да брани реакционарне снаге наше земље, а у првом реду кулаке — отворено, без улепшавања, без маске.

Партија је знала да ће бухаринско-риковска група пре или после морати да пружи руку остацима троцкистичко-зиновјевског блока за заједничку борбу против партије.

Група Бухарин-Риков, упоредо са својим политичким иступањем, вршила је организациони „рад” на прикупљању својих присталица. Преко Бухарина она је прибирала буржоаску омладину врсте Сљепкова, Марецког, Ајхенвалда, Голденберга и других, преко Томског — побирокраћене синдикалне врхове (Мељничански, Догадов и др.), преко Рикова — деморалисане совјетске врхове (А. Смирнов, Ајсмонт, В. Шмит и др.). У групу су радо улазили људи који су се политички деморалисали и који нису скривали своја капитулантска расположења.

У то време група Бухарин—Риков добила је подршку врхова московске партиске организације (Угланов, Котов, Уханов, Рјутин, Јагода, Полонски и др.). Том приликом један део десничара остао је маскиран, не иступајући отворено против партиске линије. На страницама московске партиске штампе и на партиским састанцима проповедало се да је нужно чинити уступке кулацима да није целисходно порески оптерећивати кулаке, да је индустријализација тежак терет за народ, да је изграђивање тешке индустрије преурањено. Угланов је устао против подизања Дњепростроја и тражио да се средства из тешке индустрије пребаце у лаку индустрију. Угланов и други десни капитуланти убеђивали су да је Москва била и да ће остати цицана, да у њој не треба подизати фабрике машина.

Московска партиска организација демаскирала је Угланава и његове присталице, дала им је последњу опомену и још чвршће се збила око Централног комитета партије. Друг Стаљин је на пленуму МК СКП(б) 1928 године указивао на потребу вођења борбе на два фронта, концентришући ватру против десног скретања. Десничари, рекао је друг Стаљин, претстављају кулачку агентуру у партији.

„Победа десног скретања у нашој партији ослободила би снаге капитализма, поткопала би револуционарне позиције пролетаријата и повећала би изгледе за обнову капитализма у нашој земљи“, — рекао је друг Стаљин (Питања лењинизма, стр. 234).

У почетку 1929 године излази на видело да се Бухарин, по овлашћењу групе десних капитуланата, повезао с троцкистима преко Камењева и да с њима израђује споразум за заједничку борбу против партије. ЦК демаскира ту злочиначку делатност десних капитуланата и упозорава да се та ствар по Бухарина, Рикова, Томског и друге може жалосно свршити. Али десни капитуланти се не смирују. Они иступају у ЦК с новом антипартиском платформом — декларацијом, коју ЦК осуђује. ЦК их поново опомиње, потсећајући их на судбину троцкистичко-зиновјевског блока. Упркос томе група Бухарин-Риков наставља са својим антипартиским радом. Риков, Томски и Бухарин подносе ЦК оставку, мислећи да ће тиме заплашити партију. ЦК осуђује ову саботерску политику оставки. Најзад, новембарски пленум ЦК 1929 године налази да је пропаганда схватања десних опортуниста неспојива с чланством у партији и предлаже да се из политбироа ЦК искључи Бухарин, као коловођа и руководилац десних капитуланата, а Рикову, Томском и другим члановима десне опозиције даје строги укор.

Главешине десних капитуланата, видећи да ствар добија жалостан обрт, дају изјаву у којој признају своје грешке и правилност политичке линије партије.

Десни капитуланти одлучили су да привремено отступе, да би сачували своје кадрове од уништења.

На томе се завршава прва етапа борбе партије против десних капитуланата.

Нова разилажења у партији нису остала непримењена од спољних непријатеља СССР. Држећи да су „нови раздори“ у партији знак слабљења партије, они поново покушавају да СССР увуку у рат и да омету још неучвршћену индустријализацију земље. У лето 1929 године империјалисти организују сукоб Кине са СССР, запоседање Кинеско-источне железнице (која је припадала СССР) од стране кинеских милитариста и напад белокинеских трупа на далекоисточне границе наше домовине. Али насртај кинеских милитариста био је ликвидираан у кратком року, милитаристи су, потучени од Црвене армије, отступили и сукоб је завршен мировним споразумом с манџурским властима.

Политика мира СССР још једном је триумфовала, триумфовала упркос свему, упркос сплеткама спољних непријатеља и „раздорима“ у партији.

Ускоро су били обновљени дипломатски и трговински односи између СССР и Енглеске, које су у своје време прекинули енглески конзервативци.

Успешно одбијајући нападе спољних и унутрашњих непријатеља, партија је истовремено много радила на развијању изградње тешке индустрије, на организовању социјалистичког такмичења, на изградњи совхоза и колхоза, најзад — на припремању неопходних услова за доношење и остваривање првог петогодишњег плана народне привреде.

У априлу 1929 године састала се XVI партиска конференција. Главно питање конференције била је прва пјатилетка. Конференција је одбила „минималну“ варијанту петогодишњег плана, коју су заступали десни капитуланци, и примила „оптималну“ варијанту пјатилетке као обавезну у свим условима.

Тако је партија усвојила знамениту прву пјатилетку у изградњи социјализма.

Према петогодишњем плану висина капиталних инвестиција у народну привреду за године 1928—1933 утврђена је на 64,6 милијарди рубаља. Било је предвиђено да се од тога у индустрију, заједно с електрификацијом, уложи 19 и по милијарди рубаља, у саобраћај — 10 милијарди, у пољопривреду — 23,2 милијарде рубаља.

То је био величанствени план опремања индустрије и пољопривреде СССР савременом техником.

„Основни задатак пјатиљетке, — истицао је друг Стаљин, — састојао се у томе да се у нашој земљи створи таква индустрија, која ће бити кадра да наново опреми и реорганизује не само индустрију у целини, него и саобраћај, него и пољопривреду — на бази социјализма” (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 485).

Тај план, и поред све своје грандиозности, ипак за бољшевику није био нешто неочекивано, нешто од чега се добија вртоглавица. Он је био припремљен читавим током развојка индустријализације и колективизације. Он је био припремљен оним радним полетом који је пре тога био обузео раднике и сељаке и који је нашао свој израз у социјалистичком такмичењу.

XVI партиска конференција усвојила је проглас свим трудбеницима о развијању социјалистичког такмичења.

Социјалистичко такмичење показало је дивне примере рада и новог односа према раду. Радници и колхозници су у многим предузећима, у колхозима и у совхозима поставили сусретне планове. Они су показали примере херојског рада. Они не само што су извршавали планове социјалистичке изградње, које су поставиле партија и влада, него су их превршавали. Изменили су се погледи људи на рад. Од принудне и робијашке обавезе, какав је био под капитализмом, рад се почео претварати у „ствар части, у ствар славе, у ствар врлине и херојства” (Стаљин).

По читавој земљи била је у току нова џиновска индустријска изградња. Пуним замахом градио се Дњепрогес. У Донбасу је почело грађење Краматорског и Горловског завода, реконструкција Луганског завода за изградњу локомотива. Отворени су нови угљенокопи и подигнуте нове високе пећи. На Уралу су се градили Уралмашстрој, Березниковски и Соликамски хемиски комбинат. Почело је грађење Магнитогорског металургиског завода. Силним замахом градили су се велике фабрике аутомобила у Москви и Горком. Подизали су се џиновски тракторски заводи, заводи за изградњу комбајни, џиновски завод пољопривредних машина у

Ростову на Дону. Проширивала се друга угљена база Совјетског Савеза — Кузбас. У степи, у Стаљинграду, никао је огромни тракторски завод за 11 месеци. На изградњи Дњепрогеса и Стаљинградског тракторског завода радници су надмашили светске рекорде производности рада.

Историја још није знала за такав џиновски опсег нове индустриске изградње, за такав ентузијазам нове изградње, такав радни хероизам милионских маса радничке класе.

Био је то прави радни полет радничке класе, који се развио на бази социјалистичког такмичења.

Овога пута сељаци нису заостајали за радницима. И на селу је отпочео радни полет сељачких маса, које су градиле колхозе. Сељачке масе почеле су се сасвим јасно окретати ка колхозима. Ту су велику улогу одиграли совхози и машинско-тракторске станице, снабдевене тракторима и другим машинама. Сељаци су у масама долазили у совхозе, у МТС, посматрали како раде трактори, пољопривредне машине, давали израза своме одушевљењу и ту одмах доносили одлуку — „поћи у колхозе”. Разбијени на ситна и сићушна инокосна газдинства, без иоле подесних оруђа и теглеће стоке, без могућности да узору огромна још неорана земљишта, без изгледа на побољшање газдинства, утучени немаштином и усамљени, препуштени сами себи, — сељаци су, најзад, нашли излаз, пут у бољи живот — у уједињавању ситних газдинстава у колективе, у колхозе, — у тракторима који могу да узору сваку „тврду земљу”, сваку ледину, — у државној помоћи у машинама, новцу, људима, саветима, — у могућности да се ослободе од робовања кулацима, које је совјетска влада пре кратког времена разбила и бацила на земљу, на радост милионских маса сељаштва.

На тој основи започео је и доцније се размахом масовни колхозни покрет, који се нарочито појачао крајем 1929 године и донео такав невиђени темпо пораста колхоза, какав још није познавала чак ни наша, социјалистичка индустрија.

Године 1928 колхозна сетвена површина износила је 1.390 хиљада хектара, године 1929 — 4.262 хиљаде хектара, а године 1930 колхози су већ имали могућност да поставе план узоравања 15 милиона хектара.

„Треба признати, — рекао је друг Стаљин о темпу пораста колхоза у свом чланку „Година великог преокрета” (1929), — да такав буран темпо развита не познаје ни наша социјализирана крупна индустрија, чији се темпо развита уопште одликује великим размахом”.

То је био преокрет у развиту колхозног покрета.
То је био почетак масовног колхозног покрета.

„У чему се састоји ново у данашњем колхозном покрету?” питао је друг Стаљин у свом чланку „Година великог преокрета”. И одговарао је:

„Ново и одлучујуће у данашњем колхозном покрету састоји се у томе, што сељаци не улазе у колхозе у појединачним групама, како је то било раније, већ читавим селима, општинама, реонима, па чак и окрузима. А шта то значи? То значи да је у колхозе пошао средњак. У томе је основица оног коренитог преокрета у развиту пољопривреде, који чини највећи успех совјетске власти...”

То је значило да сазрева, или је већ сазрео, задатак ликвидације кулака, као класе, на основу потпуне колективизације.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

У борби за социјалистичку индустријализацију земље партија је 1926—1929 године савладала огромне унутрашње и међународне тешкоће. Напори партије и радничке класе довели су политику социјалистичке индустријализације земље до победе.

Решен је у основи један од најтежих задатака индустријализације — задатак акумулације средстава за изградњу тешке индустрије. Положени су темељи тешке индустрије, способне да наново опреми читаву народну привреду.

Усвојен је први петогодишњи план социјалистичке изградње. Развила се огромна изградња нових завода, совхоза, колхоза.

То напредовање на путу социјализма било је праћено заостравањем класне борбе у земљи и заостравањем унутарпартиске борбе. Најважнији резултат те борбе био је: угушивање отпора кулака, демаскирање троцкистичко-зиновјевског капитулантског блока, као антисовјетског блока, демаскирање десних капитуланата, као кулачке агентуре, истеривање троцкиста из партије, проглашавање да су троцкистичка и десно-опортунистичка схватања неспојива с припадношћу СКП(б).

Потучени идеолошки од бољшевичке партије, изгубивши сваку подлогу у радничкој класи, троцкисти су престали да буду политичка струја и претворили су се у безначелну каријеристичку клику политичких лупежа, у банду политичких дволичњака.

Положивши темеље тешке индустрије, партија мобилише радничку класу и сељаштво за извршење првог петогодишњег плана социјалистичког преуређења СССР. У земљи се развија социјалистичко такмичење милиона трудбеника, рађа се моћан радни полет, изграђује се нова радна дисциплина.

Тај период завршава се годином великог преокрета, који је значао веома крупне успехе социјализма у индустрији, прве озбиљне успехе у пољопривреди, заокрет средњака у правцу колхоза, почетак масовног колхозног покрета.

ГЛАВА XI

БОЛШЕВИЧКА ПАРТИЈА У БОРБИ ЗА КОЛЕКТИВИЗАЦИЈУ ПОЉОПРИВРЕДЕ (1930—1934 године)

1. Међународна ситуација 1930—1934 године. Економска криза у капиталистичким земљама. Јапан осваја Манџурију. Долазак фашиста на власт у Немачкој. Два жариста рата.

Док је СССР постигао велике успехе у социјалистичкој индустријализацији земље и брзим темпом развијао индустрију, у капиталистичким земљама је крајем 1929 букнула по својој разорној снази још невиђена светска економска криза, која се у току три следеће године све више продубљивала. Индустриска криза преплела се с пољопривредном, аграрном кризом, и то је још више погоршавало положај капиталистичких земаља.

Док је индустрија у СССР за три године кризе (1930—1933) порасла више него двоструко и 1933 године износила 201 проценат у поређењу с нивоом од 1929 године, индустрија САД пала је крајем 1933 на 65 процената нивоа од 1929 године, индустрија Енглеске — на 86 процената, индустрија Немачке — на 66 процената, индустрија Француске — на 77 процената.

Та околност је још једном показала предност социјалистичког привредног система над капиталистичким системом. Она је показивала да је социјалистичка земља једина земља на свету у којој нема економских криза.

Услед светске економске кризе било је осуђено на глад, беду и патње 24 милиона незапослених радника. Од аграрне кризе трпеле су десетине милиона сељака.

Светска економска криза још више је заострила противречности међу империјалистичким државама, међу земљама победницама и побеђеним земљама, међу империјалистичким државама и колонијалним и зависним земљама, међу радницима и капиталистима, међу сељацима и велепоседницима.

У свом извештају на XVI конгресу партије друг Стаљин је рекао да ће буржоазија тражити излаз из економске кризе, с једне стране, — у гушењу радничке класе путем увођења фашистичке диктатуре, то јест диктатуре најреакционарних, најшовинистичкијих, најимперијалистичкијих елемената капитализма, с друге стране, — у распиривању рата за поновну поделу колонија и утицајних сфера на рачун интереса слабо заштићених земаља.

Тако се и догодило.

Године 1932 повећала се опасност рата од стране Јапана. Јапански империјалисти, видећи да су европске државе и САД потпуно заузеле својим унутрашњим пословима у вези с економском кризом, одлучили су да искористе прилику и изврше притисак на слабо заштићену Кину, да је подјарме и да тамо постану господари ситуације. Не објављујући рат Кини и лоповски искоришћавајући „локалне инциденте“, које су сами створили, јапански империјалисти су крпомце увели своје трупе у Манџурију. Јапанске трупе потпуно су заузеле Манџурију, припремајући погодне положаје за освајање Северне Кине и за напад на СССР. Да би имао одрешене руке, Јапан је иступио из Друштва народа и почео се грозничаво наоружавати.

Та околност потстакла је САД, Енглеску и Француску да појачају своје поморско наоружање на Далеком Истоку. Јапан је отворено ишао за циљем да подјарми Кину и да из ње истисне европско-америчке империјалистичке државе. Ове су на то одговориле појачаним наоружавањем.

Али Јапан је поставио себи и други циљ — освајање совјетског Далеког Истока. Разумљиво је да СССР није могао да ћутке пређе преко те опасности и почео је још више учвршћивати одбранбену способност Далекоисточног краја.

Тако се, захваљујући јапанским фашизираним империјалистима, на Далеком Истоку створило прво жариште рата.

Економска криза није заострила противречности капитализма само на Далеком Истоку. Она их је заострила и у Европи. Дуготрајна криза индустрије и пољопривреде, огромна незапосленост и све већа необезбеђеност сиромашних класа појачале су незадовољство радника и сељака. Незадовољство је прерасло у револуционарни револт радничке класе. Незадовољство се нарочито повећало у Немачкој, — у земљи коју су рат, контрибуције у корист енглеско-француских победника и економска криза економски исцрпили, у којој је радничка класа грцала под јармом своје и стране, енглеско-француске буржоазије. О томе је речито говорило 6 милиона гласова које је немачка комунистичка партија добила на последњим изборима за рајхстаг пре доласка фашиста на власт. Немачка буржоазија видела је да јој се буржоаско-демократске слободе, које су се сачувале у Немачкој, могу љуто осветити, да радничка класа може искористити те слободе за развијање револуционарног покрета. Стога је дошла до закључка да за одржање власти буржоазије у Немачкој постоји само једно средство — уништити буржоаске слободе, свести парламенат (рајхстаг) на ништа и увести терористичку буржоаско-националистичку диктатуру, кадру да угуши радничку класу и да себи нађе базу у реваншистички расположеним ситнобуржоаским масама. И она је позвала на власт фашистичку партију која се, ради варања народа, називала национал-социјалистичком партијом, знајући добро да је фашистичка партија, прво, најреакционарнији и радничкој класи најнепријатељскији део империјалистичке буржоазије, и друго, — најреваншистичкија партија, која може повући за собом милионске масе националистички расположене ситне буржоазије. У томе су јој помогли издајници радничке класе — вође немачке социјал-демократије, који су својом споразумашком политиком прокрчили пут фашизму.

То су били услови који су одредили долазак немачких фашиста на власт 1933 године.

Анализирајући догађаје у Немачкој, друг Стаљин је у свом извештају на XVII конгресу партије рекао:

„Победу фашизма у Немачкој треба сматрати не само као знак слабости радничке класе и резултат из-

даја извршених над радничком класом од стране социјал-демократије, која је прокрчила пут фашизму. Њу треба сматрати као знак слабости буржоазије, као знак тога да буржоазија не може више да влада старим методима парламентаризма и буржоаске демократије, услед чега је приморана да у унутрашњој политици прибегне терористичким методама управљања..." (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 545).

Своју унутрашњу политику немачки фашисти обележили су потпаљивањем рајхстага, зверским гушењем радничке класе, уништавањем организација радничке класе, уништењем буржоаско-демократских слобода. Своју спољну политику — иступањем из Друштва народа и отвореним спремањем за насилну ревизију граница европских држава у корист Немачке.

Тако се, захваљујући немачким фашистима, у центру Европе створило друго жариште рата.

Разумљиво је да СССР није могао previdети тако озбиљну чињеницу. И он је почео будним оком пратити догађаје на Западу, учвршћујући одбранбену способност земље на западним границама.

2. Од политике ограничавања кулачких елемената к политици ликвидације кулака, као класе. Борба против извртања партиске политике у колхозном покрету. Офанзива против капиталистичких елемената на читавом фронту. XVI конгрес партије.

Масовно ступање сељака у колхозе, које је узело маха 1929—30 године, било је резултат читавог претходног рада партије и владе. Пораст социјалистичке индустрије, која је почела масовно производити тракторе и машине за пољопривреду; одлучна борба против кулака за време кампање за набавку жита 1928 и 1929 године; пораст пољопривредне кооперације, која је постепено привикавала сељака на колективно газдинство; добро искуство првих колхоза и совхоза, — све је то припремило прелаз на потпуну колективизацију, улазак сељака у колхозе, и то читавих села, региона и округа.

Прелаз на потпуну колективизацију није текао путем једноставног и мирног ступања основних сељачких маса у колхозе, него путем масовне борбе сељака против кулака. Потпуна колективизација значила је прелаз читаве земље у атару села у руке колхоза, међутим знатан део те земље био је у рукама кулака, — зато су сељаци протеривали кулаке са земље, раскулачивали их, одузимали им стоку, машине, и тражили од совјетске власти да похпси и исели кулаке.

Потпуна колективизација значила је, према томе, ликвидацију кулака.

То је била политика ликвидације кулака, као класе, на основу потпуне колективизације.

У то време постојала је у СССР довољна материјална база за то да се сврши с кулацима, да се сломи њихов отпор, да се они ликвидирају, као класа, и да се њихова производња замени производњом колхоза и совхоза.

Још у 1927 години кулаци су производили преко 600 милиона пуди жита, од чега око 130 милиона пуди жита за продају. Међутим, колхози и совхози могли су године 1927 дати само 35 милиона пуди жита за продају. У 1929 години, захваљујући чврстом курсу бољшевичке партије на развитак совхоза и колхоза и успесима социјалистичке индустрије, која је село снабдевала тракторима и пољопривредним машинама, колхози и совхози израсли су у озбиљну снагу. Већ у тој години колхози и совхози производили су више од 400 милиона пуди жита, од чега за продају преко 130 милиона пуди, то јест више него кулаци у 1927 години. А 1930 године требало је да колхози и совхози даду, и одиста су дали, преко 400 милиона пуди жита за продају, то јест неупоредиво више него што су дали кулаци у 1927 години.

На тај начин, померање класних снага у економици земље и постојање материјалне базе, потребне да би се кулачка производња жита заменила производњом колхоза и совхоза, омогућили су бољшевичкој партији да, на основу потпуне колективизације, пређе од политике ограничавања кулака на нову политику, политику ликвидације кулака, као класе.

До 1929 године совјетска власт је проводила политику ограничавања кулака. Совјетска власт је оптерећивала ку-

лака повећаним порезом, захтевала од њега да држави продаје жито по утврђеним ценама, до извесног степена ограничавала кулачко искоришћавање земље законом о закупу земље, ограничавала опсег кулачког газдинства законом о примени најамног рада у инокосном сељачком газдинству. Али она још није проводила политику ликвидације кулака, јер су закони о закупу земље и о најму радне снаге дозвољавали постојање кулака, а забрана раскулачивања пружала је у том погледу извесну гаранцију. Таква политика водила је успоравању пораста кулака, потискивању и пропадању појединих слојева кулака, који нису могли издржати та ограничења. Али она није уништавала привредне основе кулака, као класе, она није водила ликвидацији кулака. То је била политика ограничавања, а не ликвидације кулака. Она је била потребна до одређеног времена, док су колхозни и совхозни још били слаби и док нису могли заменити кулачку производњу жита својом властитом производњом.

Крајем 1929 године, у вези с порастом колхоза и совхоза, совјетска власт је нагло изменила ту политику. Она је прешла на политику ликвидације, на политику уништавања кулака, као класе. Она је укинула законе о закупу земље и о најму радне снаге, лишивши тако кулаке и земље и најамних радника. Она је укинула забрану раскулачивања. Она је дозволила сељацима да конфискују кулацима стоку, машине и други инвентар у корист колхоза. Кулаци су били експроприсани. Они су били експроприсани исто онако као што су 1918 године били експроприсани капиталисти у области индустрије, но с том разликом што кулачка средства за производњу нису овог пута прешла у руке државе, него у руке удружених сељака, у руке колхоза.

То је био најдубљи револуционарни преокрет, скск из старог квалитативног стања друштва у ново квалитативно стање, по својим последицама раван револуционарном преокрету у октобру 1917 године.

Особеност те револуције састојала се у томе што је била извршена одозго, на иницијативу државне власти, уз непосредну потпору одоздо, од стране милионских маса сељака који су се борили против робовања кулацима, за слободан колхозни живот.

Она је, та револуција, једним ударцем решила три основна питања социјалистичке изградње:

а) Она је ликвидирала најбројнију експлоататорску класу у нашој земљи, класу кулака, бедем рестаурације капитализма;

б) Она је превела с пута инокосног газдинства, које рађа капитализам, најбројнију радну класу у нашој земљи, класу сељака, на пут друштвеног, колхозног, социјалистичког газдинства;

в) Она је дала совјетској власти социјалистичку базу у најпространијој и за живот најнеопходнијој, али и најзаосталијој области народне привреде — у пољопривреди.

Тиме су у земљи били уништени последњи извори рестаурације капитализма и уједно створени нови, одлучујући услови, потребни за изградњу социјалистичке народне привреде.

Образлажући политику ликвидације кулака, као класе, и истичући резултате масовног покрета сељака за потпуну колективизацију, друг Стаљин је 1929 године писао:

„Руши се и претвара у прах последња нада капиталиста свих земаља, који сањају о обнови капитализма у СССР, — „свети принцип приватне својине“. Сељаци, на које они гледају као на материјал који ђубри тло за капитализам, у масама напуштају хваљену заставу „приватне својине“ и прелазе на пут колективизма, на пут социјализма. Руши се последња нада да ће се обновити капитализам“ (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 296).

Политика ликвидације кулака, као класе, утврђена је у историској одлуци ЦК СКП(б) од 5 јануара 1930 године „О темпу колективизације и мерама државне помоћи колхозној изградњи“. У одлуци се у пуној мери водило рачуна о разноврсности услова у различитим областима СССР, о неједнаком степену припремљености за колективизацију у различитим областима СССР.

Утврђен је различит темпо колективизације. ЦК СКП(б) поделио је области СССР, с обзиром на темпо колективизације, на три групе.

У прву групу ушле су најважније житарске области, најприпремљеније за колективизацију, које су имале више трактора, више совхоза, више искуства у борби против кулака у прошлим кампањама за набавку жита, — северни Кавказ (Кубан, Дон, Терек), средња Волга, доња Волга. За ту групу житарских области ЦК је одређивао да се колективизација у основним линијама заврши у пролеће 1931 године.

Друга група житарских области, у коју су улазиле Украјина, Централна-Црноземна област, Сибир, Урал, Казахстан и друге житарске области, могла је у основним линијама завршити колективизацију у пролеће 1932 године.

Остале области, покрајине и републике (Московска област, Закавказје, Средњоазијске републике итд.) могле су продужити рок колективизације до краја пјатилетке, то јест до 1933 године.

ЦК партије сматрао је за потребно да, у вези с појачаним темпом колективизације, још више убрза изградњу завода који производе тракторе, комбајне, справе које се вуку трактором, итд. Истовремено ЦК је тражио да се пружи „одлучан отпор тенденцијама потцењивања улоге коњске запреге на датом стадију колхозног покрета, тенденцијама које воде расипању и распродаји коња”.

Кредити колхозима за 1929—30 годину били су двоструко повећани (на 500 милиона рубаља).

Било је решено да се колхозима обезбеди провођење комасације земљишта на рачун државе.

У одлуци је дата врло важна директива да је главни облик колхозног покрета у датој етапи пољопривредни артељ, у коме се колективизирају само основна средства за производњу.

ЦК је са свом озбиљношћу упозоравао партиске организације „да се чувају сваког „декретирања” одозго у колхозном покрету, које може створити опасност да се стварно социјалистичко такмичење у организовању колхоза замени игра-

псм колективизације" (СКП(б) у резолуцијама, део II, стр. 662).

Та одлука ЦК унела је јасноћу при провођењу у живот нове партиске политике на селу.

На основу политике ликвидације кулака и остварења потпуне колективизације развио се моћан колхозни покрет. Сељаци су читавим селима и реонима улазили у колхозе и уклањали с пута кулаке, ослобађајући се од кулачког јарма.

Али, упоредо с огромним успесима колективизације, ускоро су се почели показивати и недостаци у пракси партиских радника, искривљавања партиске политике у колхозној изградњи. Упркос упозоравању ЦК на прекомерно занашење успесима колективизације, многи партиски радници почели су вештачки форсирати колективизацију, не водећи рачуна о условима места и времена, не водећи рачуна о степену припремљености сељака за улазак у колхозе.

Показало се да се кршио принцип добровољности у колхозној изградњи. У низу реона добровољност је била замењена приморавањем на ступање у колхозе под претњом „раскулачивања“, одузимања бирачких права итд.

Припремни рад и стрпљиво објашњавање основа партиске политике у области колективизације замењивани су у низу реона бирократским, чиновничким декретирањем надуваних бројчаних података о тобоже створеним колхозима. вештачким надувавањем процента колективизације.

Упркос директивама ЦК да је основна карика колхозног покрета пољоприведни артељ, у коме се колективизирају само основна средства за производњу, у низу места вршило се будаласто прескакање преко артеља у комуну, проводило се колективизирање зграда за становање, стоке за мужу и ситне стоке, намењених домаћој употреби, пернате живине итд.

Руководећи радници неких области, опијени првим успесима колективизације, прекршили су јасне директиве ЦК о темпу и року колективизације. Московска област, у жагми за претерано високим цифрама, почела је оријентисати своје активисте на довршавање колективизације у пролеће 1930 године, премда је имала пред собом више од три

године (крај 1932). Још грубље кршење директива почињено је у Закавказју и Средњој Азији.

Кулаци и њихове пришипетље, искоришћавајући та претеривања у провокативне сврхе, предлагали су да се место пољопривредних артеља организују комуне, да се сместа колективизирају зграде за становање, ситна стока, перната живина. У исто време кулаци су водили агитацију за клање стоке пре ступања у колхозе, уверавајући сељаке да ће им у колхозу стоку „и онако одузети”. Класни непријатељ је рачунао да ће протеривања и погрешке које су месне организације учиниле приликом колективизације озлоједити сељаштво, изазвати побуне против совјетске власти.

Услед погрешака које су учиниле партиске организације и директних провокативних акција класног непријатеља, у другој половини фебруара 1930 године, кад су се у низу области одртавали општи, несумњиви успеси колективизације, појавили су се код сељаштва знаци озбиљног незадовољства. Ту и тамо кулацима и њиховим агентима пошло је за руком да наведу сељаке чак на директне анти-совјетске акције.

Централни комитет партије, примивши низ сигнала за узбуну о искривљавањима партиске линије, која су претила да осујете колективизацију, одмах је почео да поправља ситуацију, почео је да враћа партиске кадрове на пут најжитијег исправљања учињених погрешака. Другог марта 1930 године, по одлуци ЦК, објављен је чланак друга Стаљина „Вртоглавица од успеха”. У том чланку опоменути су сви они који су, заносећи се успесима колективизације, учинили грубе погрешке и отступили од партиске линије, сви они који су покушавали да мерама административног притиска преводе сељаке на колхозни пут. У чланку је свом снагом наглашен принцип добровољности колхозне изградње и указано на потребу да се приликом одређивања темпа и метода колективизације узима у обзир разноликост услова у различитим областима СССР. Друг Стаљин је упозоравао да је главна карика колхозног покрета пољопривредни артељ, у коме се колективизирају само основна средства за производњу, углавном за житарство, а не колективизирају

се поткућница, станбене зграде, део стоке за мужу, ситна стока, перната живина итд.

Чланак друга Стаљина био је од највећег политичког значаја. Тај чланак је помогао партиским организацијама да поправе своје погрешке и задао најјачи ударац непријатељима совјетске власти, који су се надали да ће им на бази претеривања поћи за руком да окрену сељаштво против совјетске власти. Широке масе сељаштва убедили су се да линија болшевичке партије нема ништа заједничко с будаластим „левым” претеривањима којих је било на терену. Чланак је умирио сељачке масе.

Да би привео крају исправљање претеривања и погрешака, започето чланком друга Стаљина, ЦК СКП(б) одлучио је да још једном удари по тим грешкама, објавивши 15 марта 1930 године одлуку „О борби против искривљавања партиске линије у колхозном покрету”.

У тој одлуци подробно су анализиране учињене грешке, које су биле резултат отступања од лењинско-стаљинске линије партије, резултат директног кршења партиских директива.

ЦК је истицао да је пракса „левих” претеривања директна помоћ класном непријатељу.

ЦК је налагао: „руководиоце који не знају или не желе да поведу одлучну борбу против искривљавања партиске линије *сменити* с положаја и *заменити* другима” (СКП(б) у резолуцијама, део II, стр. 663).

ЦК је сменио руководства неких обласних и покрајинских партиских организација (Московска област, Закавказје), која су починила политичке грешке, а нису их знала исправити.

Трећег априла 1930 године објављен је чланак друга Стаљина „Одговор друговима колхозницима”. У њему су показани *корени* погрешака у сељачком питању и главне грешке у колхозном покрету: неправилно прилажење средњаку, кршење лењинског принципа добровољности при изградњи колхоза, кршење лењинског принципа вођења рачуна о разноликости услова у разним областима СССР, прескакање преко артеља у комуну.

Свим тим мерама партија је успела да ликвидира претеривања која су у низу области починили месни активисти.

Била је потребна највећа чврстина Централног комитета, његова способност да пође *против струје*, да би на време вратио на правилан пут знатан део партиских кадрова који се, заневши се успесима, нагло удаљивао од партиске линије.

Партија је постигла да су искривљавања партиске линије у колхозном покрету била ликвидирана.

На тој бази учвршћени су успеси колхозног покрета.

На тој бази створена је подлога за нов снажан пораст колхозног покрета.

Пре него што је партија прешла на политику ликвидације кулака, као класе, озбиљна офанзива против капиталистичких елемената, која је имала за циљ да их ликвидира, водила се, углавном, по линији града, по линији индустрије. Пољопривреда, село, још је заостајало за индустријом, за градом. Услед тога је офанзива имала једностран, непотпун, делимичан карактер. Али сада, кад је заосталост села постајала ствар прошлости, борба сељаштва за ликвидацију кулака потпуно се јасно оцртала и партија је прешла на политику ликвидације кулака, — офанзива на капиталистичке елементе добила је општи карактер, једнострана офанзива претворила се у офанзиву на читавом фронту. У моменту сазивања XVI конгреса партије општа офанзива против капиталистичких елемената развијала се већ на читавој линији.

XVI конгрес партије састао се 26 јуна 1930 године. На конгресу је присуствовало 1.268 делегата с одлучујућим гласом и 891 са саветодавним гласом, који су претстављали 1,260.874 члана партије и 711.609 кандидата.

XVI партиски конгрес ушао је у историју партије као „конгрес размаха офанзиве социјализма на целом фронту, ликвидације кулака, као класе, и провођења у живот потпуне колективизације” (Стаљин).

У политичком извештају ЦК друг Стаљин је показао какве је крупне победе извојевала бољшевичка партија развијајући социјалистичку офанзиву.

У области социјалистичке индустријализације удео индустрије у укупној производњи народне привреде превазишао је удео пољопривреде. У 1929—30 привредној години удео индустрије износио је већ преко 53 процента укупне производње читаве народне привреде, а удео пољопривреде — око 47 процената.

У време XV конгреса, 1926—27 године, укупна производња *цел* индустрије износила је свега 102,5 процента предратног нивоа, а у време XVI конгреса, то јест 1929—30 године, — око 180 процената предратног нивоа.

Све је више јачала тешка индустрија, — производња средстава за производњу, производња машина.

„... Ми се налазимо уочи тога да се из земље аграрне претворимо у земљу индустријску“, — рекао је друг Стаљин уз бурно одобравање читавог конгреса.

Међутим, високи темпо развита индустрије, објашњавао је друг Стаљин, не сме се бркати с нивоом развита индустрије. Упркос невиђеном темпу развита социјалистичке индустрије, ми смо, по нивоу развита индустрије, још *много* заостали за развијеним капиталистичким земљама. Тако је било с производњом електричне енергије, упркос колосалним успесима електрификације у СССР. Тако је бил с производњом метала. Производња сировог гвожђа у СССР требало је да по плану износи крајем 1929—30 године 5,5 милиона тона, док је у Немачкој 1929 године производња сировог гвожђа износила 13,4 милиона тона, у Француској — 10,45 милиона тона. Да би се у најкраће време ликвидирала наша техничко-економска заосталост, било је потребно даље убрзање темпа развита наше индустрије, била је потребна најодлучнија борба против опортуниста, који су настојали да успоре темпо развита социјалистичке индустрије.

„... Људи који брбљају о потреби успоравања темпа развита наше индустрије непријатељи су социјализма, агенти наших класних непријатеља“, — истицао је друг Стаљин (Питања лењинизма, стр. 369).

После успешног извршења и превршења плана прве године прве пјатилетке у масама се родила парола — „извршити пјатилетку за четири године“. У низу најнапреднијих индустријских грана (индустрија нафте, тресета, општа про-

изводња машина, пољопривредних машина, електротехничка индустрија) извршавање плана ишло је тако успешно, да се програм пјатиљетке у тим гранама могао остварити чак за 2½—3 године. То је потврђивало потпуну реалност пароле „пјатиљетка за четири године” и демаскирало опортунизам малодушних, који су сумњали у могућност њеног остварења.

XVI конгрес ставио је у дужност ЦК партије да „и убудуће осигура борбени бољшевички темпо социјалистичке изградње, да постигне стварно извршење пјатиљетке за четири године”.

У време XVI конгреса партије постигнут је велики преокрет у развоју пољопривреде у СССР. Широке масе сељаштва окренуле су се к социјализму. У главним житарским реонима оних области које производе преко својих потреба колективизација је 1 маја 1930 године обухватала 40—50 процената сељачких газдинстава (уместо 2—3 процента у пролеће 1928). Сетвена површина колхоза износила је 36 милиона хектара.

На тај начин био је превршен онај повишени програм који је одређен у одлуци ЦК од 5 јануара 1930 године (30 милиона хектара). А петогодишњи програм колхозне изградње био је у току две године већ превршен више него за један и по пута.

У року од три године робна производња колхоза повећала се за више од 40 пута. Већ 1930 године држава је добила од колхоза, не рачунајући совхозе, више од половину читаве робне производње жита у земљи.

То је значило да судбину пољопривреде неће више одређивати индивидуална сељачка газдинства, него колхози и совхози.

Док се пре масовног уласка сељаштва у колхозе совјетска власт углавном ослањала на социјалистичку индустрију, отада се почела ослањати и на социјалистички сектор пољопривреде који се брзо повећавао, на колхозе и совхозе.

Колхозно сељаштво постало је, како је истицао XVI конгрес партије у једној од својих одлука, „стварни и чврсти ослонац совјетске власти”.

3. Курс на реконструкцију свих грана народне привреде. Улога технике. Даљи пораст колхозног покрета. Полит-одели при машинско-тракторским станицама. Резултати извршења пјатилетке за четири године. Победа социјализма на целом фронту. XVII конгрес партије.

Пошто је постало јасно да је тешка индустрија, а нарочито машинска индустрија, не само створена и учвршћена, него да се и даље развија доста брзим темпом, пред партијом се појавио наредни задатак — реконструисати све гране народне привреде на бази нове, модерне технике. Требало је дати нову, модерну технику, нове машине-алатљике, нове машине — индустрији горива, металургији, лакој индустрији, прехранбеној индустрији, шумској индустрији, ратној индустрији, саобраћају, пољопривреди. Услед колосалног пораста потражње пољопривредних и индустријских производа било је потребно удвостручити и утростручити производњу у свим гранама народне привреде. А то се могло постићи само ако се заводи и фабрике, совхози и колхози снабдеју довољном количином нових, модерних машина, јер се са старим машинама није могао постићи такав пораст производње.

Без реконструкције основних грана народне привреде било је немогућно задовољити нове, све веће и веће потребе земље и њене народне привреде.

Без реконструкције било је немогућно довршити офанзиву социјализма на целом фронту, јер је капиталистичке елементе града и села требало тући и дотући не само новом организацијом рада и својине, него и новом техником, надмоћношћу своје технике.

Без реконструкције било је немогућно у техничко-економском погледу стићи и престижи развијене капиталистичке земље, јер док је СССР, с гледишта темпа раз-витка индустрије, превазилазио капиталистичке земље, то је, с гледишта нивоа развита индустрије, с гледишта количине производње, СССР још увек озбиљно заостајао за њима.

Да би се ликвидирала та заосталост, требало је снаб-дети читаву нашу народну привреду новом техником, тре-

бало је реконструисати све гране народне привреде на основу нове, савремене технике.

Техника је, на тај начин, добијала одлучујући значај.

Запрека томе био је не толико недостатак нових машина и машина-алатљика, — јер је машинска индустрија била у могућности да пружи нове машине, — колико неправилан однос наших привредника према техници, потцењивање улоге технике у периоду реконструкције, немаран однос према техници. Наши привредни радници сматрали су да је техника ствар „специјалиста“, ствар споредна, поверена „буржоаским специјалистима“, да привредници-комунисти нису дужни да се мешају у технику производње, да се они не морају бавити техником, него важнијим послом, наиме — „општим“ руковођењем производњом.

На тај начин буржоаским „специјалистима“ препуштало се да управљају производњом, а привредници-комунисти задржавали су за себе „опште“ руковођење, потписивање аката.

Не треба ни доказивати да се при таквом односу према ствари „опште“ руковођење морало изродити у брбљање о руковођењу „уопште“ и празно потписивање аката, у мајање с актима.

Разумљиво је да ми при таквом немарном односу привредника-комуниста према техници никад не бисмо могли не само престићи, него ни стићи технички развијене капиталистичке земље. Такав однос према техници, и то још у периоду реконструкције, осуђивао је нашу земљу на заосталост, а наш темпо развитка на опадање. Такав однос према техници био је уствари прикривање, маскирање жеље једног дела привредника-комуниста да успоре темпо развитка индустрије, да га снизе и себи створе „мирну атмосферу“, пребацивши одговорност за производњу на „специјалисте“.

Било је потребно привреднике-комунисте окренути к техници, усадити им љубав према техници, показати им да је овлађивање новом техником животно питање бољшевика-привредника, да без овлађивања новом техником ри-

зикујемо да осудимо своју домовину на заосталост, на животарење.

То је био задатак, без чијег се решења није могло ићи даље.

Беома важну улогу у том погледу одиграо је говор друга Стаљина на првој конференцији руководиоца индустрије у фебруару 1931 године.

„Понекад нас питају, рекао је друг Стаљин у свом говору, не би ли се темпо могао нешто снизити, кретање успорити. Не, не може се, другови. Не може се смањивати темпо... Кочити темпо — значи заостати. А заостале туку. А ми нећемо да будемо тучени. Не, нећемо!

Историја старе Русије састојала се, између осталог, у томе, што су је непрестано тукли због њене заосталости. Тукли су је монголски канови. Тукли су је турски бегови. Тукли су је шведски феудалци. Тукли су је пољско-литвански панови. Тукли су је енглеско-француски капиталисти. Тукли су је јапански барони. Тукли сви — због заосталости...

Ми смо заостали за развијеним земљама за 50—100 година. Ми морамо претрчати то растојање за десет година. Или ћемо то учинити, или ће нас прегазити...

Највише за десет година ми морамо прећи то растојање за које смо заостали за развијеним капиталистичким земљама. За то имамо све „објективне” могућности. Недостаје нам само знања да те могућности искористимо како ваља. А то зависи од нас. Само од нас! Време је да се научимо искоришћавати те могућности. Време је да свршимо с трулим ставом немешања у производњу. Време је да усвојимо други, нов став, који одговара данашњем периоду: мешати се у све. Ако си директор фабрике, мешај се у све послове, уђи у све, ништа не пропуштај, учи и још једанпут учи. Бољшевици морају овладати техником. Време је да сами бољшевици постану специјалисти. *Техника у периоду реконструкције решава све*” (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 444—446).

Историски значај говора друга Стаљина састојао се у томе што је учинио крај немарном односу привредника-

комуниста према техници, окренуо привреднике-комунисте к техници, отворио нову еру борбе за овлађивање техником снагом самих болшевика, и тиме олакшао развијање реконструкције народне привреде.

Отада се техника од монопола буржоаских „специјалиста” претворила у животно питање самих болшевика-привредника, а подругливи назив „специјалист” — у почасно звање болшевика који је овладао техником.

Отада је требало да се појаве — и одиста су се затим појавили — читави одреди, хиљаде и десетине хиљада црвених специјалиста који су овладали техником и оспособили се за руковођење производњом.

То је била нова, совјетска, продукционо-техничка интелигенција радничке класе и сељаштва, која је сада претстављала главну снагу нашег привредног руководства.

Све је то требало да олакша, — и стварно је олакшало, — развитак реконструкције народне привреде.

Реконструкција се није развијала само у индустрији и саобраћају. Она се још бржим темпом ширила у пољопривреди. То је и разумљиво: пољопривреда је била мање засићена машинама него друге гране и њој су нове машине биле најпотребније. А појачано снабдевање пољопривреде новим машинама било је нарочито потребно сада кад је сваки месец, свака недеља доносила нов пораст колхозне изградње и, према томе, нове захтеве за хиљадама и хиљадама трактора и пољопривредних машина.

Година 1931 донела је нов пораст колхозног покрета. У главним житарским областима било је удружено у колхозима већ преко 80 процената укупног броја сељачких газдинстава. Потпуна колективизација била је овде већ у основи завршена. У мање важним житарским областима и у областима техничких култура у колхозе је било удружено преко 50 процената газдинстава. 200 хиљада колхоза и 4 хиљаде совхоза засејавали су већ две трећине целокупне сетвене површине, а инокосници — само једну трећину.

То је била огромна победа социјализма на селу.

Али колхозна изградња још се није развијала у дубину, него у ширину, не линијом побољшања квалитета рада колхоза и њихових кадрова, него линијом повећавања

броја колхоза и обухватања све нових и нових области у колхозе. Та околност објашњавала се тиме што пораст колхозног актива, пораст колхозних кадрова, није ишао у корак с бројним порастом самих колхоза. Услед тога се рад у новим колхозима није увек вршио како треба, а сами колхози били су још слаби, неојачали. Учвршћивање колхоза кочиле су и такве чињенице као недостатак писмених људи у селу, потребних колхозу (рачуновође, управитељи, секретари) и мањкање искуства код сељака у вођењу крупног, колхозног газдинства. У колхозима су се налазили дојучерашњи инокосни сељаци. Они су имали искуства у вођењу газдинства на малим комадима земље. Али они још нису имали искуства у руковођењу крупним, колхозним газдинством. Треба-ло је времена да се то искуство стекне.

Услед тих околности појавили су се у прво време озбиљни недостаци у колхозном раду. Показало се да је рад у колхозима још увек рђаво организован, да је радна дисциплина слаба. У многим колхозима приходи се нису делили по трудоданима¹⁾, већ по броју чељади. Често се дешавало да је дембел добијао више жита него неки марљив, честит колхозник. У вези с тим недостацима колхозног руковођења опадало је интересовање колхозника за рад, било је много случајева изостајања од рада чак у највећем жеку послова, део колхозних усева остајао је напољу до снега, а сама жетва вршила се немарно, пропадало је много жита. Непостојање личне одговорности за машине и коње, личне одговорности у раду, слабило је колхозе, смањивало приходе колхоза.

Нарочито је рђаво било у оним областима, у којима су се бивши кулаци и кулачке пришипетље успели увући на ове или оне дужности у колхозима. Често су раскулачени прелазили у другу област, где их нису познавали, и тамо су се увлачили у колхоз како би наносили зло и штету. Понекад су се кулаци, услед недостатка будности партиских и совјетских радника, увлачили и у колхозе своје области. Увлачење бивших кулака у колхозе било је олакшано околностју што су они у борби против колхоза нагло изменили

¹⁾ Трудодан — јединица за мерење количине и каквоће рада у колхозима, на основу које се одређује удео сваког колхозника при подели колхозног прихода. — Пр. прев.

своју тактику. Пре су кулаци отворено иступали против колхоза, водили су животињску борбу против колхозних активиста, против напредних колхозника, убијали их из заседе, спаљивали њихове куће, амбаре итд. Тиме су кулаци хтели да заплаше сељачку масу, спрече њен улазак у колхозе. Сада, кад је отворена борба против колхоза доживела неуспех, они су променили своју тактику. Они више нису пуцали из прекраћених пушака, него су се правили тихим, мирним, питомим, потпуно совјетским људима. Увукавши се у колхозе, они су из потаје наносили штету колхозима. Они су свуда настојали да дезорганизују колхозе изнутра, да разбију колхозну радну дисциплину, да помрсе евиденцију летине, евиденцију рада. Кулаци су наумили да истребе коње у колхозима и упропастили су много коња. Кулаци су намерно заражавали коње сакагијом, кугом и другим болестима, остављали их без икаквог тимарења итд. Кулаци су кварили тракторе и машине.

Кулацима је полазило за руком да варају колхознике и да некажњиво врше штеточинство, јер су колхози били још слаби и неискусни, а колхозни кадрови нису још били ојачали.

Да се учини крај кулачком штеточинству у колхозима и убрза ојачавање колхоза, било је потребно да се колхозима пружи хитна и озбиљна помоћ у људима, саветима, руководству.

Ту помоћ пружила је колхозима бољшевичка партија.

У јануару 1933 године ЦК партије донео је одлуку о организацији политичких одељења при машинско-тракторским станицама, које су послуживале колхозе. У помоћ колхозима послано је на село 17 хиљада партиских радника за рад у политоделима.

То је била озбиљна помоћ.

Политодели МТС успели су да за две године (1933 и 1934) изврше велик посао на отстрањивању недостатака у раду колхоза, на одгајивању колхозног актива, на учвршћивању колхоза, на чишћењу колхоза од непријатељских, кулачких, штеточинских елемената.

Политодели су часно извршили свој задатак: они су учврстили колхозе у организационо-привредном погледу, од-

гајили нове колхозне кадрове, довели у ред привредно руководство колхоза и подигли политички ниво колхозних маса.

За подизање активности колхозних маса у борби за јачање колхоза огроман значај имали су I Свесавезни конгрес колхозника-ударника (фебруара 1933 г.) и говор друга Стаљина на конгресу.

Упоређујући у свом говору стари, претколхозни поредак на селу с новим, колхозним поретком, друг Стаљин је рекао:

„У старом поретку сељаци су радили сваки за себе, радили су на стари прадедовски начин, старим оруђима. радили су за спахије и капиталисте, за кулаке и шпекуланте, радили таворећи и богатећи друге. У новом колхозном покрету, сељаци раде заједнички, задружно, раде новим оруђима — тракторима и пољопривредним машинама, раде за себе и за своје колхозе, живе без капиталиста и спахија, без кулака и шпекуланата, раде за то да би из дана у дан побољшавали свој материјални и културни положај” (Питања лењинизма, стр. 528).

Друг Стаљин је у свом говору показао шта је уствари сељаштво постигло ступивши на колхозни пут. Бољшевичка партија помогла је милионским масама сиромашних сељака да уђу у колхозе, да се ослободе кулачког јарма. Ушавши у колхозе и користећи се ту најбољом земљом и најбољим оруђима за производњу, милионске масе сиромашних сељака, које су раније једва тавориле, подигле су се сада у колхозима на ниво средњака, постале су обезбеђени људи.

То је био први корак, први успех на путу колхозне изградње.

Други корак, рекао је друг Стаљин, биће у томе да се колхозници — и бивши сиромашни сељаци, и бивши средњаци — подигну још више и да се сви колхозници учине имућнима, а сви колхози — бољшевичкима.

„Да би колхозници постали имућни, рекао је друг Стаљин, потребно је сада само једно — радити у колхозу поштено, правилно искоришћавати тракторе и машине, правилно искоришћавати теглећу стоку, правилно обрађивати земљу, чувати колхозну својину” (Питања лењинизма, стр. 532—533).

Говор друга Стаљина чврсто се урезао у свест милиона колхозника, постао је практични, борбени програм колхоза.

Крајем 1934 године колхози су постали чврста, непобедива снага. Они су у то време обухватили већ око три четвртине свих сељачких газдинстава у целом СССР и око 90 процената укупне сетвене површине.

Године 1934 у пољопривреди СССР радило је већ 281 хиљада трактора и 32 хиљаде комбајни. Пролећна сетва 1934 године извршена је за 15—20 дана брже него 1933, и за 30—40 дана брже него 1932 године, а план предавања жита држави био је извршен за 3 месеца раније него 1932 године.

Тако су се, услед огромне помоћи коју им је пружила партија и радничко-сељачка држава, колхози учврстили у року од две године.

Чврста победа колхозног покрета и с њом повезани полет пољопривреде омогућили су совјетској власти да укине систем карата за хлеб и друге намирнице и уведе слободну трговину животних намирница.

Пошто су политодели МТС, створени као привремени политички органи, извршили своје задатке, ЦК је донео одлуку да се политодели МТС претворе у обичне партиске органе, да се политодели споје с постојећим реонским комитетима партије.

Сви ти успеси, како у области пољопривреде, тако и у области индустрије, били су извојевани захваљујући успешном извршењу петогодишњег плана.

У почетку 1933 године било је јасно да је прва пјатиљетка већ извршена, извршена пре рока, извршена за четири године и три месеца.

То је била огромна, светско-историска победа радничке класе и сељаштва СССР.

У свом реферату на јануарском пленуму ЦК и ЦКК партије 1933 године друг Стаљин је сумирао резултате прве пјатиљетке. Како се видело из реферата, партија и совјетска власт постигле су у минулом периоду, у периоду у коме је извршена прва пјатиљетка, ове основне резултате:

а) СССР се од аграрне земље претворио у индустриску земљу, — јер је удео индустриске производње у укупној производњи народне привреде порастао на 70 процената.

б) Социјалистички привредни систем ликвидирао је капиталистичке елементе у области индустрије и постао јединим привредним системом у индустрији.

в) Социјалистички привредни систем ликвидирао је кулаке, као класу, у области пољопривреде и постао доминантна снага у пољопривреди.

г) Колхозни поредак уништио је беду, сиромаштво на селу, — десетине милиона сиромашних сељака уздигло се до положаја обезбеђених људи.

д) Социјалистички систем у индустрији уништио је незапосленост, задржао 8-часовни радни дан у неким грамама производње, прешао на 7-часовни радни дан у огромној већини предузећа, увео 6-часовни радни дан у предузећима штетним по здравље.

ђ) Победа социјализма у свим областима народне привреде уништила је експлоатацију човека човеком.

Значај тих тековина прве пјатилетке састојао се пре свега у томе што су оне коначно ослободиле раднике и сељаке од јарма експлоатације и отвориле СВИМ трудбеницима СССР пут к обезбеђењу имућног и културног живота.

У јануару 1934 године састао се XVII конгрес партије. На конгресу је присуствовало 1.225 делегата с одлучујућим гласом и 736 делегата са саветодавним гласом, који су представљали 1,874.488 чланова партије и 935.298 кандидата.

Конгрес је сумирао резултате партиског рада за протекли период, истакао одлучујуће успехе социјализма у свим гранама привреде и културе и констатовао да је генерална линија партије победила на целој линији.

XVII конгрес партије ушао је у историју као „конгрес победилаца”.

У свом извештају друг Стаљин је истакао оне битне промене које су извршене у СССР у току извештајног периода.

„СССР се у том периоду из основа изменио, збацивши са себе лик заосталости и средњовековља. Од аграрне земље он је постао индустриска земља. Од земље са ситном инокосном пољопривредом он је постао земља са колективном, крупном, механизованом пољопривредом. Од непросвећене, неписмене и некултурне земље он је постао — тачније, постаје — писмена и

културна земља, прекривена огромном мрежом високих, средњих и нижих школа, које раде на језицима нација СССР" (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 553).

Социјалистичка индустрија сачињавала је у то време већ 99 процената читаве индустрије у земљи. Социјалистичка пољопривреда — колхози и совхози заузимали су око 90 процената укупне сетвене површине у земљи. Што се тиче робног промета, капиталистички елементи били су потпуно потиснути из трговине.

Приликом увођења нове економске политике Лењин је говорио да у нашој земљи постоје елементи пет друштвено-економских формација. Прва формација је патријархална привреда, у знатној мери натурална привреда, то јест привреда у којој нема готово никакве трговине. Друга формација је ситна робна производња, већина сељачких газдинстава која се бави продајом пољопривредних производа, и занатлије. Та привредна формација обухватала је у првим годинама непа већину становништва. Трећа формација је приватни капитализам, који је почео оживљавати у почетку непа. Четврта формација је државни капитализам, углавном концесије, које се нису знатније развиле. Пета формација је социјализам, социјалистичка индустрија, која је тада била још слаба, совхози и колхози, који су у почетку непа заузимали ништавно место у народној привреди, државна трговина и кооперација, које су такође у почетку непа биле слабе.

Лењин је истицао да од свих тих формација мора превладати социјалистичка формација.

Нова економска политика била је срачуната на потпуну победу социјалистичких облика привреде.

И тај циљ био је остварен већ до XVII конгреса партије.

„Сада можемо казати, рекао је тим поводом друг Стаљин, да прва, трећа и четврта друштвено-економска формација више не постоје, да је друга друштвено-економска формација потиснута на споредно место, а да пета друштвено-економска формација — социјалистичка формација — јесте снага која неограничено влада и једино командује у читавој народној привреди" (исто, стр. 555).

Питања идејно-политичког руковођења заузимала су важно место у реферату друга Стаљина. Он је упозоравао

партију да, иако су непријатељи партије, опортунисти свих боја, свакојаки национал-застрањивачи потучени, остаци њихове идеологије ипак још живе у главама појединих чланова партије и често се испољавају. Остаци капитализма у економици, а нарочито у свести људи, повољно су тло за оживљавање идеологије потучених антилењинских група. Свест људи заостаје у свом развоју за њиховим економским положајем. Зато остаци буржоаских схватања у главама људи живе и још ће живети, ма да је капитализам у економици већ ликвидан. Притом треба имати на уму да ће капиталистичко окружење, против којег треба увек држати пушку запетом, настојати да оживи и потпомогне те остатке.

Друг Стаљин се задржао, између осталог, на остацима капитализма у свести људи у области националног питања, где су ти остаци нарочито жилави. Болшевичка партија се борила на два фронта — како против скретања у великоруски шовинизам, тако и против скретања у локални национализам. У низу република (Украјина, Белорусија и др.) партиске организације ослабиле су борбу против локалног национализма, допустиле су му да порасте дотле, да се спрегао с непријатељским снагама, спрегао с интервенционистима, постао опасност по државу. Одговарајући на питање које скретање у националном питању претставља главну опасност, друг Стаљин је рекао:

„Главну опасност претставља оно скретање, против којег смо се престали борити и коме смо, на тај начин, допустили да се развије до опасности по државу” (исто, стр. 587).

Друг Стаљин је позвао партију да појача идејно-политички рад, да систематски демаскира идеологију и остатке идеологије непријатељских класа и струја непријатељских лењинизму.

Друг Стаљин је у свом реферату истакао даље да доношење правилних одлука само по себи још не обезбеђује успех ствари. Да би се обезбедио успех ствари, потребно је правилно распоредити људе способне да проведу у живот одлуке руководећих органа и да организују проверавање извршења тих одлука. Без тих организационих мера постоји опасност да одлуке остану папирната решења, отргнута од

живота. Ту се друг Стаљин позвао на познату Лењинову поставку, да је у организационом раду главно — *избор људи и проверавање извршења*. При томе је друг Стаљин истакао да је главно зло у нашем практичном раду јаз између донесених одлука и организационог рада на извршењу одлука, на проверавању извршења тих одлука.

Да би се побољшало проверавање извршавања одлука партије и владе, XVII конгрес партије је место ЦКК—РКИ, која је од XII конгреса партије већ успела да изврши своје задатке, створио Комисију партиске контроле при ЦК СКП(б) и Комисију совјетске контроле при Совнаркому СССР.

Друг Стаљин је овако формулисао организационе задатке партије у новој етапи:

- 1) Прилагодити наш организациони рад захтевима политичке линије партије;

- 2) Подићи организационо руковођење до нивоа политичког руковођења;

- 3) Постићи да организационо руковођење потпуно обезбеђује провођење у живот политичких парола и партиских одлука.

Завршавајући реферат, друг Стаљин је упозоравао да се, иако су успеси социјализма велики и изазивају осећање оправданог поноса, ипак не треба заносити постигнутим успесима, да се не треба „понети” и уљуљкивати.

„... Партију не треба уљуљкивати, него у њој развијати будност, не треба је успављивати, него је држати у стању борбене приправности, не треба је разоружавати, него наоружавати, не треба је демобилисати, него држати у стању мобилизације ради остварења друге пјатиљетке”, — истицао је друг Стаљин (Питања лењинизма, стр. 596).

XVII конгрес саслушао је реферате друга Молотова и Кујбишева о другом петогодишњем плану развитка народне привреде. Задаци другог петогодишњег плана били су још величанственији него задаци прве пјатиљетке. Крајем друге пјатиљетке, 1937 године, индустриска производња морала је износити отприлике осам пута толико колико је износила пре рата. Опсег капиталних радова у читавој народној привреди за друго петогодиште био је предвиђен у висини од

133 милијарде рубаља према нешто више од 64 милијарде рубаља у првој пјатиљетки.

Такав огроман размах капиталних радова потпуно је обезбеђивао снабдевање свих грана народне привреде новом техником.

У другом петогодишту у основи се довршавала механизација пољопривреде. Капацитет тракторског парка морао се повећати од 2 и четврт милиона коњских снага у 1932 години на више од 8 милиона коњских снага у 1937 години. Било је предвиђено да се у широким размерама примени систем агротехничких мера (правилан плодород, засејавање селекционираним семењем, јесењи угар итд.).

Били су предвиђени огромни радови на техничкој реконструкцији саобраћаја и везе.

Био је предвиђен опсежан програм даљег подизања материјалног и културног нивоа радника и сељака.

XVII конгрес обратио је велику пажњу на организациона питања и донео специјалне одлуке по питањима партиске и совјетске изградње на основу реферата друга Кагановића. Организационо питање добило је још већи значај пошто је победила генерална линија партије, пошто је политика партије била проверена животом, искуством милиона радника и сељака. Нови сложени задаци друге пјатиљетке тражили су да се квалитет рада повиси у свим гранама.

„Основни задаци друге пјатиљетке — коначна ликвидација капиталистичких елемената, савлађивање остатка капитализма у економици и свести људи, завршавање реконструкције читаве народне привреде на најновијој техничкој бази, овлађивање новом техником и новим предузећима, машинизација пољопривреде и подизање њене производности — постављају са свом оштрином питање повишења квалитета рада у свим гранама, у првом реду квалитета организационо-практичног руковођења“, — говорило се у одлукама конгреса по организационим питањима (СКП(б) у резолуцијама, део II, стр. 591).

На XVII конгресу усвојен је нов статут партије, која се разликује од старог статута партије пре свега тиме што је у статут унесен уводни део. У уводном делу статута дата је кратка дефиниција комунистичке партије, форму-

лисан је њен значај за борбу пролетаријата и одређено њено место у систему органа пролетерске диктатуре. Нови статут подробно набраја дужности члана партије. У њ су унесена строга правила за пријем у партију и тачка о симпатизерским групама. У статуту је подробније разрађено питање организационе структуре партије, друкчије су формулисане тачке о ранијим партиским ћелијама — основним организацијама, како су се оне почеле називати од XVII конгреса партије. У новом статуту друкчије су формулисане и тачке о унутарпартиској демократији и партиској дисциплини.

4. Изрођавање бухаринаца у политичко дволичјаке. Изрођавање троцкистичких дволичјака у белогардејску банду убица и шпијуна. Злочиначко убиство С. М. Кирова. Мере партије за појачање болшевичке будности.

Успеси социјализма у нашој земљи нису веселили само партију, само раднике и колхознике. Они су веселили и сву нашу совјетску интелигенцију, све честите грађане СССР.

Они нису веселили, него су све више раздраживали остатке потучених експлоататорских класа.

Они су доводили до беснила пришипетље потучених класа — бедне остатке бухаринаца и троцкиста.

Та господа нису оцењивала тековине радника и колхозника с гледишта интереса народа, који је поздрављао сваку такву тековину, него с гледишта интереса своје бедне, од живота отргнуте и до сржи труле фракционашке групе. Пошто су успеси социјализма у нашој земљи значили победу партиске политике и коначан слом политике те госпode, они су се, уместо да признају очигледне чињенице и да се укључе у општу ствар, почели светити партији и народу за своје неуспехе, за свој слом, почели чинити пакост и штету ствари радника и колхозника, изазивати експлозије по угљенокопима, потпаљивати фабрике, причињавати штете у колхозима и совхозима — да би онемогућили успехе радника и колхозника и у народу изазвали незадовољство против совјетске власти. А да би при томе сачували своју бедну групу од демаскирања и уништења, они су навукли маску људи оданих партији, почели су се све више и више улагивати

партији, величати је, метанисати пред њом, а на делу су настављали са својим потајним роварењем против радника и сељака.

На XVII конгресу Бухарин, Риков и Томски одржали су покајничке говоре, величајући партију, уздижући њене успехе. Али конгрес је осећао да њихови говори носе печат неискрености и дволичњаштва, јер партија од својих чланова не тражи славопојке и величања својих успеха, већ поштен рад на фронту социјализма, који се, међутим, код бухаринаца већ одавно није примећивао. Партија је видела да уствари та господа у својим лицемерним говорима дају знаке својим присталицама ван конгреса, уче их дволичњаштву и позивају да не полажу оружје.

На XVII конгресу су говорили и троцкисти — Зиновјев и Каменев, шибајући себе преко сваке мере због својих погрешака и величајући партију — такође преко сваке мере — због њених успеха. Али конгресу није промакло да и одвратно самобичевање и сладуњаво величање партије претставља наличје нечисте и немирне савести те госпoде. Међутим партија још није знала, није слутила да та господа, иступајући на конгресу са сладуњавим говорима, истовремено спремају злочиначко убиство С. М. Кирова.

Првог децембра 1934 године у Лењинграду, у Смољном, хитцем из револвера злочиначки је убијен С. М. Киров.

Убица, ухваћен на месту злочина, био је члан илегалне контрареволуционарне групе, која се регрутовала од припадника антисовјетске зиновјевске групе у Лењинграду.

Убиство С. М. Кирова, љубимца партије, љубимца радничке класе, изазвало је силан гнев и дубоку жалост код трудбеника наше земље.

Истрага је утврдила да је 1933—1934 године у Лењинграду од бивших припадника зиновјевске опозиције формирана илегална контрареволуционарна терористичка група на челу с такозваним „лењинградским центром”. Циљ те групе био је убијање руководиоца комунистичке партије. Као прва жртва био је одређен С. М. Киров. Из исказа припадника те контрареволуционарне групе видело се да су они били повезани с претставницима страних капиталистичких држава, да су од њих примали новац.

Војни колегиум Врховног суда СССР осудио је демаскиране припаднике те организације на највишу казну — стрељање.

Ускоро затим утврђено је да постоји илегални контрареволюционарни „московски центар”. Истрага и суђење открили су гнусну улогу Зиновјева, Каменева, Јевдокимова и других руководилаца те организације у гађењу терористичких расположења код својих једномишљеника, у припремању убиства чланова ЦК и совјетске владе.

Дволичњаштво и подлост тих људи дошли су дотле, да је Зиновјев — један од организатора и инспиратора убиства С. М. Кирова, који је потстицао убицу да што пре изврши тај злочин, — написао поводом смрти Кирова некролог, пун хвалоспева, тражећи да се објави.

Претварајући се на суду да се кају, зиновјевци су уствари и у том часу настављали са својим дволичњаштвом. Они су затајили своју везу с Троцким. Они су затајили да су се заједно с троцкистима продали фашистичким шпијунским службама, затајили су своју шпијунско-штеточинску делатност. Зиновјевци су на суђењу затајили своју везу с бухаринцима, затајили да постоји уједињена троцкистичко-бухаринска банда фашистичких најамника.

Убиство друга Кирова, како се доцније показало, извршила је та уједињена троцкистичко-бухаринска банда.

Још тада, 1935 године, постало је јасно да је зиновјевска група маскирана белогардејска организација, која потпуно заслужује да се с њеним члановима поступа као с белогардејцима.

После годину дана несумњиво је утврђено да су прави, директни и стварни организатори убиства Кирова и организатори припрема за убиство других чланова ЦК били Троцки, Зиновјев, Каменев и њихови помагачи. Зиновјев, Каменев, Бакајев, Јевдокимов, Пикел, И. Н. Смирнов, Мрачковски, Тер-Вагањан, Рајнхолд и други били су предани суду. Ухваћени на делу, злочинци су морали признати јавно, на суду, да су организовали не само убиство Кирова, него да су припремали и убиство свих осталих руководилаца партије и владе. Истрага је даље установила да су ти злотвори пошли путем организовања диверзантских

акција, путем шпијунаже. Најстрашнији морални и политички пад тих људи, најнижа подлост и издаја, маскиране дволичњачким изјавама о оданости партији, откривени су на судском процесу, који је вођен у Москви 1936 године.

Главни инспиратор и организатор читаве те банде убица и шпијуна био је јуда Троцки. Помоћници Троцког и извршиоци његових контрареволуционарних директива били су Зиновјев, Каменев и њихов троцкистички олош. Они су припремали пораз СССР у случају напада империјалиста, они су постали дефетисти у односу на радничко-сељачку државу, они су постали презрене слуге и агенти немачко-јапанских фашиста.

Главна поука коју су партиске организације морале извући из судских процеса, вођених поводом злочиначког убиства С. М. Кирова, састојала се у томе да ликвидирају своје властито политичко слепило, да ликвидирају своју политичку безбрижност и повећају своју будност, будност свих чланова партије.

У свом писму партиским организацијама, издатом у вези са злочиначким убиством С. М. Кирова, ЦК партије је истицао:

а) „Треба прекинути с опортунистичком спокојношћу која потиче од погрешне претпоставке да ће непријатељ, уколико наше снаге више расту, постајати тобоже све питомији и безазленији. Таква је претпоставка из основе погрешна. Она је остатак десног скретања, које убеђује све и сваког да ће непријатељи полако упузати у социјализам, да ће на крају крајева постати прави социјалисти. Не доликује бољшевицима да почивају на ловорикама и зазјавају. Нама није потребна спокојност, него будност, права бољшевичка револуционарна будност. Треба имати на уму: уколико је положај непријатеља безнадежнији, утолико ће се они пре лаћати „крајњег средства“, јединог средства којим се у борби против совјетске власти могу служити људи осуђени на пропаст. То треба имати на уму и бити будан”.

б) „Потребно је поставити на достојну висину предавање историје партије члановима партије, проучавање свих могућих антипартиских групација у историји наше партије, њихових метода борбе против партиске линије, њихове тактике, и — тим пре — проучавање тактике и метода борбе наше партије против антипартиских групација, тактике и метода који су нашој партији омогућили да савлада и до ногу потуче те групације. Потребно је да чланови партије буду упознати не само с тиме како се партија борила и како је савлађивала кадете, есере, мењшевице, анархисте, него и с тиме како се партија борила и како је савлађивала троцкисте, „демократске централисте“, „радничку опозицију“, зиновјевце, десне застрањиваче, десничарско-левицарске изроде и сл. Не сме се заборављати да је познавање и схватање историје наше партије најважније средство, потребно да би се потпуно обезбедила револуционарна будност чланова партије”.

У том периоду имала је огроман значај чистка партиских редова од уљеза и страних елемената, започета 1933 године, а нарочито — брижљиво проверавање партиских исправа и замена старих партиских исправа новима, што је предузето после злочиначког убиства С. М. Кирова.

Пре проверавања партиских исправа у многим партиским организацијама владала је самовоља и алчност у руковању с партиским чланским књижицама. У низу месних партиских организација откривен је савршено недопустив хаос у евиденцији комуниста, што су непријатељи искористили за своје гнусне циљеве, искоришћавајући партиске чланске књижице као покриће за шпијунажу, штеточинство и сл. Посао око примања у партију и издавања партиских чланских књижица многи руководиоци партиских организација поверавали су трећестепеним лицима, а често — потпуно непровереним члановима партије.

У специјалном писму свим организацијама о евиденцији, издавању и чувању партиских чланских књижица, од 13 маја 1935 године, ЦК партије је наложио да се у свим организацијама изврши пажљиво проверавање партиских

исправа, „да се уведе бољшевички ред у нашој властитој партиској кући”.

• Проверавање партиских исправа имало је велики политички значај. У резолуцији пленума ЦК партије од 25 децембра 1935 године о резултатима проверавања партиских исправа речено је да је то проверавање било организационо-политичка мера од огромне важности за учвршћивање редова СКП(б).

После извршеног проверавања и замене партиских исправа обновљен је пријем у партију. Том приликом ЦК СКП(б) тражио је да се партија не попуњава ђутуре, него на основу строго индивидуалног пријема „стварно напредних, стварно оданих радничкој класи најбољих људи наше земље, пре свега из редова радника, као и из редова сељака и радне интелигенције, проверених на различитим секторима борбе за социјализам”.

Обнављајући пријем нових чланова у партију, ЦК је тражио од партиских организација да не заборављају да ће непријатељски елементи и убудуће покушавати да продру у редове СКП(б). Услед тога:

„Задатак сваке партиске организације састоји се у томе да, енергично повећавајући бољшевичку будност, високо држи заставу лењинске партије и осигурава партију од увлачења страних непријатељских и случајних елемената” (одлука ЦК СКП(б) од 29 септембра 1936 г. „Правда” бр. 270, 1936 г.).

Чистећи своје редове и учвршћујући их, уништавајући непријатеље партије и борећи се немилосрдно против искривљавања партиске линије, бољшевичка партија се још тешње збијала око ЦК партије, под чијим су руководством партија и совјетска земља прелазиле на нову етапу — на довршење изградње бескласног, социјалистичког друштва.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

У 1930—1934 години бољшевичка партија је решила најтежи историски задатак пролетерске револуције после осва-

јања власти — превођење милиона ситносопственичких сељачких газдинстава на пут колхоза, на пут социјализма.

Ликвидација кулака, као најмногобројније експлоататорске класе, и превођење основних сељачких маса на пут колхоза, довели су до уништења последњих корена капитализма у земљи, до довршења победе социјализма у пољопривреди, до коначног учвршћења совјетске власти на селу.

Савладавши низ тешкоћа организационог карактера, колхози су се коначно учврстили и стали на пут имућног живота.

Као резултат извршења првог петогодишњег плана, изграђен је у нашој земљи непоколебиви темељ социјалистичке економије, првокласна тешка социјалистичка индустрија и колективна машинизирана земљорадња, уништена је незапосленост, уништена експлоатација човека човеком, створени су услови за непрекидно побољшавање материјалног и културног положаја трудбеника наше домовине.

Те циновске успехе постигли су радничка класа, колхозници и сви трудбеници наше земље захваљујући смелој, револуционарној и мудрој политици партије и владе.

Капиталистичко окружење, настојећи да ослаби и поткопа моћ СССР, појачава свој „рад“ на организовању банди убица, штеточина, шпијуна унутар СССР. Непријатељска активност капиталистичког окружења према СССР нарочито се појачава доласком фашиста на власт у Немачкој и у Јапану. У троцкистима и зеновјевцима фашизам је стекао верне слуге, спремне на шпијунажу, штеточинство, терор и диверзије, на пораз СССР — у име обнове капитализма.

Совјетска власт чврстом руком кажњава те изроде људског рода и немилосрдно обрачунава с њима, као с непријатељима народа и издајницима домовине.

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У БОРБИ ЗА ДОВРШЕЊЕ ИЗГРАДЊЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ДРУШТВА И УВОЂЕЊЕ НОВОГ УСТАВА

(1935—1937 године)

1. Међународна ситуација 1935—1937 године. Привремено ублажавање економске кризе. Почетак нове економске кризе. Италија осваја Абисипију. Немачко-италијанска интервенција у Шпанији. Упад Јапана у централну Кину. Почетак другог империјалистичког рата.

Економска криза, која је у капиталистичким земљама отпочела у другој половини 1929 године, трајала је до краја 1933 године. После тога пад индустрије се зауставио, криза је прешла у стагнацију, а затим је наступило извесно оживљење индустрије, изванредан помет. Али то није био онај помет после којег почиње процват индустрије на новој, вишој бази. Светска капиталистичка индустрија се није могла подићи чак ни до нивоа од 1929 године, и постигла је половином 1937 године свега 95—96 процената тога нивоа. А у другој половини 1937 године већ је почела нова економска криза, која је захватила, пре свега, Сједињене Америчке Државе. Крајем 1937 године број незапослених у САД поново се попео на 10 милиона. Нагло је растао број незапослених у Енглеској.

Тако су се капиталистичке земље, не стигавши ни да се опораве од удараца недавне економске кризе, нашле пред новом економском кризом.

Та околност довела је до тога да су се противречности између империјалистичких земаља, као и између буржоазије и пролетаријата — још више појачале. С тим у вези почели су све више и више јачати покушаји агресивних др-

жава да губитке од економске кризе у земљи надокнаде на рачун других, слабо заштићених земаља. При томе се овог пута двома познатим агресивним државама, Немачкој и Јапану, придружила трећа држава — Италија.

Године 1935 фашистичка Италија напала је Абисинију и поробила је. Она је напала Абисинију без икаквог основа или повода с гледишта „међународног права“, напала без објаве рата, мучки, као што је то сада у моди код фашиста. То није био ударац само по Абисинији. Ударац је био уперен и против Енглеске, против енглеских поморских путева из Европе у Индију, у Азију. Покушаји Енглеске да спречи Италију да се угнезди у Абисинији остали су без резултата. Да би добила одрешене руке, Италија је затим иступила из Друштва народа и почела се појачано наоружавати.

Тако се на најкраћем поморском путу из Европе у Азију сплео нов чвор рата.

Фашистичка Немачка раскинула је једностраним актом Версајски уговор о миру и створила план за *насилну* ревизију граница европских држава. Немачки фашисти нису крили да теже да покоре суседне државе или, у најмању руку, да освоје оне њихове територије у којима живе Немци. Тај план је предвиђао: најпре освајање Аустрије, затим ударац по Чехословачкој, затим, вероватно, — по Пољској, у којој такође постоји целовита територија с немачким становништвом која се граничи с Немачком, а онда... онда „ће се видети“.

У лето 1936 године почела је војна интервенција Немачке и Италије против Шпанске Републике. Под изговором помагања шпанских фашиста, Италија и Немачка добиле су могућност да кришом уведу своје војне јединице на шпанску територију, у позадини Француске, а своју ратну морнарицу — у шпанске воде, у подручје Балеарских Острва и Гибралтара на југу, у подручје Атлантског Океана на западу, у подручје Бискајског Залива на северу. Почетком 1938 године немачки фашисти су заузели Аустрију, засели на средњем току Дунава и проширили се на југ Европе, ближе Јадранском Мору.

Развијајући интервенцију против Шпаније, немачко-италијански фашисти уверавали су све и сваког да они воде

борбу против „дрвених” у Шпанији и да немају никаквих других циљева. Али је то било грубо и невешто маскирање, срачунато на глупост наивчина. Уствари, они су задавали ударац Енглеској и Француској, јер су пресећали поморске путеве Енглеске и Француске који воде к њиховим огромним колонијалним поседима у Африци и Азији.

Што се тиче освајања Аустрије, оно се није никако могло ставити у оквир борбе против Версајског уговора, у оквир чувања „националних” интереса Немачке, која је настојала да поврати територије изгубљене у вези с првим империјалистичким ратом. Аустрија није била у саставу Немачке ни пре ни после рата. Насилно присаједињење Аустрије Немачкој значи грубо-империјалистичко освајање туђе територије. Оно несумњиво открива тежњу фашистичке Немачке да заузме доминирајући положај на континенту Западне Европе.

То је, пре свега, био ударац по интересима Француске и Енглеске.

Тако су се, на југу Европе, у подручју Аустрије и Јадрана, као и на крајњем западу Европе, у подручју Шпаније и водама које је заплускују, сплели нови чворови рата.

Године 1937 јапанска фашистичка солдатека заузела је Пекинг, упала у централну Кину и окупирала Шангај. Упад јапанске војске у централну Кину извршен је, као и упад у Манџурију пре неколико година, на јапански начин, то јест мучки, лупешким искоришћавањем разних „локалних инцидената”, које су створили сами Јапанци, путем фактичног кршења свих могућих „међународних прописа”, уговора, споразума и сл. Освајање Тјенцина и Шангаја дало је у руке Јапану кључ трговине с Кином, с њим непрегледним тржиштем. То значи да Јапан, док држи у рукама Шангај и Тјенци, може у свако доба избацити из централне Кине Енглеску и САД, које тамо имају огромне уложене капитале.

Разуме се, јуначка борба кинеског народа и његове војске против јапанских освајача, огромни национални полет у Кини, колосалне резерве људи и територије у Кини, најзад решеност кинеске националне владе да доведе ослободилачку борбу Кине до краја, да потпуно истера освајаче из

Кине, — све то непобитно говори да јапански империјалисти немају и не могу имати будућности у Кини.

Али тачно је и то да Јапан засада држи у својим рукама кључеве трговине с Кином и да је његов рат против Кине уствари најозбиљнији ударац по интересима Енглеске и САД.

Тако се на Тихом Океану, у подручју Кине, сплео још један чвор рата.

Све те чињенице показују да је други империјалистички рат уствари већ отпочео. Почео је потајно, без објаве рата. Државе и народи некако су неприметно ушли у вртлог другог империјалистичког рата. Три агресивне државе — фашистички владајући кругови Немачке, Италије и Јапана — отпочеле су рат у три различита краја света. Рат се води на огромном простору од Гибралтара до Шангаја. Он је већ успео да увуче у свој вртлог преко пола милијарде становништва. Рат се, у крајњој линији, води против капиталистичких интереса Енглеске, Француске и САД, јер има за циљ поновну поделу света и утицајних сфера у корист агресивних земаља а на штету ових такозваних демократских држава.

Карактеристична црта другог империјалистичког рата састоји се засада у томе што га воде и развијају агресивне државе, док се друге државе, „демократске“ државе, против којих се заправо и води рат, праве као да се рат њих и не тиче, перу руке, попуштају, хвале своју мирољубивост, грде фашистичке нападаче и... мало помало предају своје позиције нападачима, уверавајући при томе да се оне спремају за отпор.

Као што се види, овај рат има прилично чудноват и једностран карактер. Али то му не смета да буде суров и грубо-освајачки рат, који бесни на грбачи мало заштићених народа Абисиније, Шпаније, Кине.

Било би неправилно кад бисмо тај једнострани карактер рата објашњавали војном или економском слабошћу „демократских“ држава. „Демократске“ државе су, разуме се, јаче од фашистичких држава. Једнострани карактер све жешћег светског рата објашњава се непостојањем јединственог фронта „демократских“ држава против фашистичких др-

жава. Такозване „демократске“ државе, наравно, не пообравају „крајности“ фашистичких држава и плаше се њиховог појачања. Али се оне још више плаше радничког покрета у Европи и национално-ослободилачког покрета у Азији, трајући да је фашизам „добар противотров“ за све те „опасне“ покрете. Зато се владајући кругови „демократских“ држава, а нарочито владајући конзервативни кругови Енглеске, ограничавају на политику наговарања оснионих фашистичких главешина — да „ствари не терају у крајност“, дајући им истовремено на знање да они „потпуно разумеју“ и у основи симпатишу с њиховом реакционарно-полициском политиком против радничког и национално-ослободилачког покрета. Владајући кругови Енглеске држе се овде отприлике оне исте политике које су се под царизмом држали руски либерално-монархистички буржуји, који су се, бојећи се „крајности“ царске политике, још више бојали народа и због тога прешли на политику наговарања цара, — што значи, на политику договора с царем против народа. Као што је познато, либерално-монархистичка буржоазија Русије скупо је платила ову дволичну политику. Може се очекивати да ће владајући кругови у Енглеској и њихови пријатељи у Француској и САД такође добити од историје оно што су заслужили.

Разумљиво је да СССР, видећи такав обрт међународних ствари, није могао мирно гледати на те страшне догађаје. Сваки, чак и мали рат који отпочну агресори претставља опасност за мирољубиве земље, а други империјалистички рат, који се тако „неприметно“ пришуњао народима и обухватио преко пола милијарде становништва, мора, утолико пре, претстављати најозбиљнију опасност за све народе и, у првом реду, за СССР. О томе речито говори стварање „антикомунистичког блока“ између Немачке, Италије и Јапана. Зато наша земља проводећи своју политику мира истовремено даље појачава одбранбену способност наших граница и борбену спремност Црвене армије и Црвене флоте. Крајем 1934 године СССР је ступио у Друштво народа, знајући да оно, и поред све своје слабости, ипак може послужити као место за демаскирање нападача и као неко, ма да и слабо, оруђе мира које кочи ширење рата. СССР је сматрао да у

такво време не треба занемаривати чак ни тако слабу међународну организацију као што је Друштво народа. У мају 1935 године склопљен је уговор између Француске и СССР о узајамној помоћи против евентуалног напада агресора. Истовремено је такав уговор склопљен с Чехословачком. У марту 1936 године СССР је склопио уговор о узајамној помоћи с Монголском Народном Републиком. У августу 1937 године склопљен је уговор о ненападању између СССР и Кинеске Републике.

2. Даљи полет индустрије и пољопривреде у СССР. Извршење друге пјатилетке пре рока. Реконструкција пољопривреде и завршетак колективизације. Значај кадра. Стахановски покрет. Подизање народног благостања. Подизање народне културе. Спага совјетске револуције.

Док је у капиталистичким земљама три године после економске кризе од 1930—1933 године наступила нова економска криза, у СССР је кроз цео тај период непрестано трајао индустриски полет. Док је целокупна светска капиталистичка индустрија средином 1937 године једва досегла 95—96 процената нивоа од 1929 године, да би у другој половини 1937 године ушла у период нове економске кризе, дотле је индустрија СССР у свом све већем полету крајем 1937 године досегла 428 процената нивоа од 1929 године, а у поређењу с предратним нивоом повећала се за више од седам пута.

Ти су успеси били директна последица политике реконструкције, коју су партија и влада упорно проводиле.

Услед тих успеха други петогодишњи план у индустрији био је извршен пре рока. Друга пјатилетка извршена је до 1 априла 1937 године, то јест за 4 године и 3 месеца.

То је била веома крупна победа социјализма.

Готово исту слику полета давала је пољопривреда. Сетвене површине свих култура порасле су од 105 милиона хектара 1913 године (предратно време) на 135 милиона хектара 1937 године. Производња жита порасла је од 4 мили-

само за „слободу коалиције”, подносите о томе „петиције” царској влади. Бољшевици су тумачили радницима да се та мењшевичка проповед одрицања од револуције, одрицања од савеза са сељаштвом врши у интересу буржоазије, да ће радници сигурно победити царизам ако на своју страну привуку сељаштво као свога савезника, да такве рђаве пастире као што су мењшевици треба одбацити као непријатеље револуције.

О чему је писала „Правда” у рубрици „Сељачки живот”?

Узмимо као пример неколико дописа из 1913 године.

Допис под насловом „О аграру” јављао је из Самаре да је од 45 сељака из села Новохазбулата, Бугуљминског среза, оптужених због противљења геометру при одмеравању и издвајању заједничке земље хуторашима, велики део осуђен на дугогодишњи затвор.

Кратак допис из Псковске губерније јављао је: „Сељаци села Псице (близу железничке станице Заваље) пушили су оружани отпор пандурима. Било је рањених. Узрок сукоба — аграрни спорови. У Псицу су упућени пандури с разних страна; тамо је отпутовао вицегубернатор и државни тужилац”.

Допис из Уфинске губерније јављао је да сељаци продају своје делове земље које су добили из общине, о томе да су глад и закон о изласку из сеоске общине појачали процес обезземљења сељака. Узмимо хутор Борисовку. Ту има 27 домаћинстава која поседују 543 десетине*) зиратне земље. За време глади 5 домаћина продало је заувек 31 десетину по 25—33 рубаља за десетину, а земља вреди око 3 до 4 пута више. У истом месту 7 домаћинстава zaloжило је 177 десетина, добивши по 18—20 рубаља за десетину, на 6 година уз 12% годишње. Ако се узме у обзир осиромашење становништва и велика камата, може се слободно рећи: од 177 десетина, половина мора прећи у руке зеленаша, јер ће такву огромну своту у року од 6 година тешко моћи да плати и половина дужника.

*) Руска јединица за мерење земље — 1,09 хектара. — Прев.

У свом чланку „крупни спахиски и ситни сељачки земљопосед у Русији”, објављеном у „Правди”, Лењин је очигледно показао радницима и сељацима каква се огромна земљишна богатства налазе у рукама паразита-спахија. Само 30 хиљада најкрупнијих спахија имало је око 70 милиона десетина земље. А исто толико земље долазило је на 10 милиона сељачких домаћинстава. На сваког крупног спахију просечно је долазило по 2.300 десетина, на свако сељачко домаћинство, урачунавши и кулачка домаћинства, — просечно 7 десетина, при чему 5 милиона неимућних сељачких домаћинстава, то јест половина свега сељаштва, није имала више од једне до две десетине земље на домаћинство. Те су чињенице очигледно показивале да је корен сељачке беде и гладовања у крупном спахиском земљопоседу, у остацима феудализма, од којих се сељаштво могло избавити само револуцијом, којом руководи радничка класа.

Преко радника, повезаних са селом, „Правда” је продирала у село, потстицала на револуционарну борбу најсвесније сељаке.

У периоду оснивања „Правде”, илегалне социјал-демократске организације налазиле су се потпуно у рукама бољшевика. Међутим, легални облици организације — думска фракција, штампа, болесничке благајне, синдикати — нису још били потпуно преотети од мењшевика. Била је потребна одлучна борба бољшевика да се ликвидатори најури из легалних организација радничке класе. Захваљујући „Правди”, та борба је крунисана успехом.

„Правда” је стајала у средишту борбе за партијност, за успостављање масовне радничке револуционарне партије. „Правда” је окупљала легалне организације око илегалних жаришта бољшевичке партије и усмеривала раднички покрет једном одређеном циљу — припремању револуције.

„Правда” је имала огроман број радничких дописника. Само за једну годину у њој је штампано преко 11 хиљада радничких дописа. Али „Правда” није била везана с радничким масама само преко писама и дописа. Многобројни радници из предузећа свакодневно су долазили у редакцију. У редакцији „Правде” био је концентрисан знатан део организационог партиског рада. Ту су се организовали са-

станци с претставницима месних партиских ћелија, ту су долазили извештаји о партиском раду у фабрикама и заводима, одатле су упућиване директиве Петроградског комитета и Централног комитета партије.

После две и по године упорне борбе против ликвидатора за обнову масовне револуционарне радничке партије, бољшевици су постигли да је у лето 1914 године за бољшевичком партијом, за „правдистичком” тактиком, ишло четири петине активних радника у Русији. О томе је сведочила, на пример, чињеница да је од укупно седам хиљада радничких група, које су 1914 године скупљале прилоге за радничке новине, 5.600 група скупљало новац за бољшевичку штампу, а само 1.400 група — за мењшевичку. Али зато су мењшевици имали много „богатих пријатеља” у редовима либералне буржоазије и буржоаске интелигенције, који су давали преко половину средстава потребних за издржавање мењшевичког листа.

Бољшевици су тада називали „правдистима”. С „Правдом” је расло цело поколење револуционарног пролетаријата које је доцније извршило Октобарску социјалистичку револуцију. За „Правдом” су стајале десетине и стотине хиљада радника. У годинама револуционарног полета (1912—1914) положен је чврст темељ масовне бољшевичке партије, који нису могли разорити никакви прогони царизма у периоду империјалистичког рата.

„»Правда« 1912 године — то је полагање темеља победе бољшевизма у 1917 години” (Стаљин).

Други општеруски легални орган партије била је бољшевичка фракција у IV Државној думи.

Године 1912 влада је расписала изборе за IV думу. Наша партија давала је велики значај учествовању на изборима. Социјал-демократска фракција у думи и лист „Правда” били су главна легална упоришта у општеруском размеру, преко којих је бољшевичка партија вршила свој револуционарни рад у масама.

Бољшевичка партија пошла је на изборе за думу самостално, под својим паролама, ударајући истовремено и по владиним партијама и по либералној буржоазији (кадетима). Изборну кампању бољшевици су водили под па-

ролама демократске републике, 8-часовног радног дана, конфискације спахиске земље.

Избори за IV думу извршени су у јесен 1912 године. Почетком октобра влада је, незадовољна током избора у Петрограду, покушала да окрњи изборна права радника у низу најкрупнијих фабрика. Као одговор на то Петроградски комитет наше партије, на предлог друга Стаљина, позвао је раднике најкрупнијих предузећа на једнодневни штрајк. Доведена у тежак положај, влада је морала да попусти, и радници су добили могућност да на скупштинама бирају кога хоће. Радници су огромном већином гласали за „Поруку” пуномоћницима и посланику, коју је саставио друг Стаљин. „Порука петроградских радника своје радничком посланику” потсећала је на нерешене задатке 1905 године.

„...Ми мислимо, — речено је у „Поруци”, — да се Русија налази уочи масовних покрета, можда дубљих него пете године... Иницијатор тих покрета биће, као и пете године, најнапреднија класа руског друштва, руски пролетаријат. А његов савезник може да буде само напаћено сељаштво, животно заинтересовано да се у Русији ликвидира кметство”.

„Порука” је говорила да будуће народне акције морају узети облик борбе на два фронта — како против царске владе, тако и против либералне буржоазије, која тражи споразум с царизмом.

Лењин је придавао велики значај „Поруци” која је позивала раднике на револуционарну борбу. И радници су се у својим резолуцијама одазивали на тај позив.

Бољшевици су победили на изборима, и петроградски радници изабрали су у думу друга Бадајева.

Радници су учествовали у изборима за думу одвојено од осталих слојева становништва (такозвана радничка курија). Од 9 посланика радничке курије шесторица су били чланови бољшевичке партије: Бадајев, Петровски, Муранов, Самојлов, Шагов и Малиновски (који се доцније испољио као провокатор). Бољшевичке посланике изабрали су најкрупнији индустријски центри, који су имали преко $\frac{1}{3}$ радничке класе. Били су међутим изабрани и неки ликвидатори,

али не од радника, не од радничке курије. Зато се у думи нашло 7 ликвидатора према 6 бољшевика. У почетку су бољшевици и ликвидатори формирали у думи једну заједничку социјал-демократску фракцију. После упорне борбе против ликвидатора, који су ометали револуционарни рад бољшевика, посланици-бољшевици су по директиви ЦК бољшевичке партије иступили у октобру 1913 године из уједињене социјал-демократске фракције и формирали самосталну бољшевичку фракцију.

Бољшевички посланици држали су у думи револуционарне говоре у којима су демаскирали самодржавни поредак, подносили влади интерпелације о насиљима над радницима, о нечовечној експлоатацији радника од капиталиста.

Они су у думи говорили и о аграрном питању. У својим говорима позивали су сељаке у борбу против феудалаца-спахија, демаскирали кадетску партију која је била против конфисковања спахиске земље и предаје те земље сељацима.

Бољшевици су поднели Државној думи пројект закона о 8-часовном радном дану, који, разуме се, црнототинашка дума није примила, али који је одиграо велику агитациону улогу.

Бољшевичка фракција у думи била је у тесној вези с ЦК партије, с Лењином, и од њега је добијала директиве. Њоме је, за време свога боравка у Петрограду, непосредно руководио друг Стаљин.

Не ограничавајући се на рад у думи, посланици-бољшевици су развили велику делатност ван думе. Они су одлазили у фабрике и заводе, обилазили радничке центре у земљи и држали реферате, приређивали тајне зборове на којима су тумачили одлуке партије, стварали нове партиске организације. Посланици су вешто комбиновали легални рад с илегалним, подземним радом.

3. Победа бољшевика у легалним организацијама. Даљи пораст револуционарног покрета. Предвечерје империјалистичког рата.

Бољшевичка партија показала је у том периоду обрасце руковођења свим облицима и појавама класне борбе

пролетаријата. Она је изграђивала илегалне организације. Она је издавала илегалне летке. Она је вршила тајни револуционарни рад у масама. Истовремено она је добијала све више утицаја на разне легалне организације радничке класе. Партија је настојала да задобије синдикате, народне домове, вечерње универзитете, клубове, болесничке благајне. Те су легалне организације одавно служиле као прибежиште ликвидатора. Бољшевици су повели енергичну борбу за претварање легалних удружења у упоришта наше партије. Спајајући вешто илегални рад с легалним, бољшевици су придобили за себе већину синдикалних савеза у обема престоницама. Нарочито сјајну победу извојевали су бољшевици у изборима за управу Савеза металаца у Петрограду 1913 године: на скупштини је од 3 хиљаде људи за ликвидаторе гласало 150.

То исто треба рећи и о једној таквој легалној организацији, као што је била социјал-демократска фракција у IV Државној думи. Иако су мењшевици имали у думи 7 посланика, а бољшевици 6 посланика, мењшевичка седморка, изабрана углавном у не-радничким областима, претстављала је једва $\frac{1}{5}$ радничке класе, док је бољшевичка шесторка, изабрана у главним индустријским центрима земље (Петроград, Москва, Иваново-Вознесенск, Кострома, Јекатеринослав, Харков) претстављала преко $\frac{1}{5}$ радничке класе у земљи. Радници су сматрали својим посланицима шесторку (Бадајев, Петровски и др.), а не седморку.

Бољшевицима је пошло за руком да задобију легалне организације зато што су, и поред свих сурових прогона од стране царизма и хајке ликвидатора и троцкиста, успели да сачувају илегалну партију и чврсту дисциплину у својим редовима, што су упорно бранили интересе радничке класе, били тесно везани с масама и водили непомирљиву борбу против непријатеља радничког покрета.

На тај начин, победа бољшевика и пораз мењшевика у легалним организацијама одвијали су се на читавој линији. Мењшевици су били потиснути у позадину, како у области агитације с думске трибине, тако и у области радничке штампе и других легалних организација. Захваћена револу-

ционарним покретом, радничка класа се одлучно окупљала око болшевика, одбацујући мењшевице.

Поврх свега осталог мењшевици су банкротирали у области националног питања. Револуционарни покрет у периферним областима Русије тражио је јасан програм у националном питању. Али мењшевици нису имали никакав програм, ако се не узме у обзир Бундова „културна аутономија“, која није могла никога задовољити. Једино су болшевици имали марксистички програм у националном питању, изложен у чланку друга Стаљина „Марксизам и национално питање“ и у Лењиновим чланцима „О праву нација на самоопредељење“ и „Критичке примедбе о националном питању“.

Није чудо што је после таквих пораза мењшевизма Августовски блок почео да пуца по свим шавовима. Састављен од разнородних елемената, он није издржао притисак болшевика и почео се распадати на делове. Створен ради борбе против болшевика, Августовски блок убрзо се распао под болшевичким ударцима. Најпре су изишли из блока вперјодовци¹⁾ (Богданов, Луначарски и др.), затим су изишли Летовци, онда су се растурили и остали.

Претрпевши пораз у борби с болшевицима, ликвидатори су се обратили за помоћ II Интернационали. II Интернационала им је притекла у помоћ. Под видом „измирења“ болшевика с ликвидаторима, под видом успостављања „мира у партији“ II Интернационала је затражила од болшевика да обуставе критику споразумашке политике ликвидатора. Али су болшевици били непомирљиви: они су одбили да се покоре одлукама опортунистичке II Интернационале и нису пристали ни на какве уступке.

Победа болшевика у легалним организацијама није била нити је могла бити случајна. Она није била случајна не само због тога што су једино болшевици имали правилну марксистичку теорију, јасан програм и револуционарну пролетерску партију, прекаљену у борбама. Она није била случајна још и због тога што је болшевичка победа одражавала нарастање револуционарног полета.

¹⁾ Вперјодовци — према листу „Вперјод“ („Напред“) — Пр. прев.

Револуционарни раднички покрет све се више ширио, захватајући нове градове и области. С наступањем 1914 године раднички штрајкови не само што се нису почели стишавати, него су се, напротив, почели ширити с новом снагом. Штрајкови су били све упорнији, обухватили су све већи број радника. Деветог јануара штрајковало је 250 хиљада радника, од њих 140 хиљада у Петрограду. Првог маја штрајковало је преко пола милиона, од тога у Петрограду — преко 250 хиљада. У штрајковима су радници показивали необичну издржљивост. У Обуховском заводу у Петрограду штрајк је трајао преко два месеца, у заводу Леснер — око три месеца. Масовна тровања у низу петроградских предузећа изазвала су штрајк 115 хиљада радника и одмах затим демонстрације. Покрет је и даље растао. У првој половини 1914 године (укључујући и почетак јула) штрајковало је свега 1.425 хиљада радника.

У мају је започео генерални штрајк радника у индустрији нафте у Баку-у, који је привукао пажњу читавог пролетаријата Русије. Штрајк је текао организовано. Двадесетог јуна у Баку-у је демонстрирало 20 хиљада радника. Полиција је против бакинских радника предузела свирепе мере. У знак протеста и из солидарности с бакинским радницима почео је штрајк у Москви, који се проширио на друге области.

Трећег јула у Путиловском заводу у Петрограду одржан је митинг поводом штрајка у Баку-у. Полиција је пуцала у раднике. Огромно узбуђење обузело је петроградски пролетаријат. Четвртог јула у Петрограду, на позив Петроградског комитета партије, ступило је у штрајк, у знак протеста, 90 хиљада радника, 7 јула штрајковало је 130 хиљада, 8 јула — 150 хиљада, 11 јула — 200 хиљада.

У свим фабрикама владало је узбуђење, свуда су одржавани митинзи и демонстрације. Дошло је до покушаја подизања барикада. Барикаде су подизане и у Баку-у и Лођу. У низу места полиција је пуцала у раднике. Ради угушивања покрета влада је предузела „ванредне“ мере, престоница је претворена у војни логор, „Правда“ је забрањена.

Али у то време на сцени се појавила нова снага међународног карактера — империјалистички рат — који је мо-

рао да измени ток догађаја. Баш у време јулских револуционарних догађаја у Петроград је допутовао претседник Француске Републике Поенкаре да преговара с царем о почетку претстојећег рата. После неколико дана Немачка је објавила рат Русији. Царска влада је искористила рат да би разбила бољшевичке организације и угушила раднички покрет. Полет револуције био је прекинут светским ратом, у коме је царска влада тражила спаса од револуције.

КРАТКИ ЗАКЉУЧЦИ

У годинама новог револуционарног полета (1912—1914) бољшевичка партија стала је на чело радничког покрета и водила га под бољшевичким паролама ка новој револуцији. Партија је успела да оствари спој илегалног и легалног рада. Кршећи отпор ликвидатора и њихових пријатеља — троцкиста и одзовиста, она је овладава свим облицима легалног покрета и легалне организације учинила упориштем свог револуционарног рада.

Борећи се против непријатеља радничке класе и њихових агената у радничком покрету, партија је учврстила своје редове и проширила своје везе с радничком класом. Искоришћавајући широко трибину думе за револуционарну агитацију и створивши одличан масовни раднички лист „Правду“, партија је васпитала ново поколење револуционарних радника — правдиста. Тај слој радника остао је у годинама империјалистичког рата веран застави интернационализма и пролетерске револуције. Он је касније сачињавао језгро бољшевичке партије у данима Октобарске револуције 1917 године.

Уочи империјалистичког рата партија је руководила револуционарним акцијама радничке класе. То су били авангардни бојеви које је прекинуо империјалистички рат, али који су се, после три године, поновили, да би оборили царизам. У тешки период империјалистичког рата бољшевичка партија улазила је с развијеним заставама пролетерског интернационализма.

ГЛАВА VI

БОЛШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКОГ РАТА. ДРУГА РЕВОЛУЦИЈА У РУСИЈИ

(1914 г. — март 1917 г.)

1. Избијање и узроци империјалистичког рата.

Четрнаестог (27) јула 1914 године царска влада објавила је општу мобилизацију. Деветнаестог јула (1 августа) Немачка је објавила рат Русији.

Русија је ступила у рат.

Много пре почетка рата Лењин, болшевици, предвиђали су његову неизбежност. На међународним социјалистичким конгресима Лењин је иступао са својим предлозима који су имали за циљ да одреде револуционарну линију држања социјалиста у случају избијања рата.

Лењин је истицао да су ратови неизбежан пратилац капитализма. Отимање туђих земаља, освајање и плачка колонија, заузимање нових тржишта често су били узрок освајачких ратова капиталистичких држава. За капиталистичке земље рат је исто тако природно и законито стање као и експлоатација радничке класе.

Ратови су постали нарочито неизбежни када је капитализам крајем XIX и почетком XX века коначно прерастао у највиши и последњи степен свога развитка — империјализам. Одлучујућу улогу у животу капиталистичких држава под империјализмом добили су моћни савези (монополи) капиталиста и банке. Финансиски капитал постао је господар у капиталистичким државама. Финансиски капитал тражио је нова тржишта, освајање нових колонија, нових места за извоз капитала, нових извора сировина.

Али већ крајем XIX века сва територија земаљске кугле била је подељена међу капиталистичким државама. Међутим, развитак капитализма у епоси империјализма врши се крајње неравномерно и скоковито: једне земље, које су пре биле на првом месту, развијају своју индустрију релативно споро, друге, које су пре биле заостале, достижу их и престижу у брзим скоковима. Променио се однос економских и војних снага империјалистичких држава. Појавила се тежња за новом поделом света. Борба за нову поделу света изазивала је неизбежност империјалистичког рата. Рат 1914 године био је рат за поновну поделу света и утицајних сфера. Њега су дуго припремале све империјалистичке државе. Кривци за тај рат су империјалисти свих земаља.

Тај рат су нарочито спремале Немачка и Аустрија — с једне стране, Француска, Енглеска и од њих зависна Русија, — с друге стране. Године 1907 склопљен је Тројни споразум или Антанта, — савез Енглеске, Француске и Русије. Други империјалистички савез сачињавале су Немачка, Аустро-Угарска и Италија. Али је Италија у почетку рата 1914 године иступила из тог савеза, а затим се придружила Антанти. Немачку и Аустро-Угарску подупирале су Бугарска и Турска.

Спремајући се за империјалистички рат, Немачка је настојала да Енглеској и Француској отме колоније, Русији — Украјину, Пољску и Прибалтик. Немачка је угрожавала господство Енглеске на Блиском Истоку, саградивши Багдадску железницу. Енглеска се бојала пораста немачког наоружања на мору.

Царска Русија тежила је за поделом Турске, сањала о освајању мореуза који спајају Црно и Средоземно Море (Дарданели), о освајању Цариграда. У планове царске владе улазило је и освајање Галиције — дела Аустро-Угарске.

Енглеска је настојала да помоћу рата уништи свог опасног конкурента — Немачку, чија је роба пре рата била почела да све више потискује енглеску робу на светском тржишту. Осим тога, Енглеска је намеравала да отме Турској Месопотамију, Палестину и да чврсто заседне у Египту.

Француски капиталисти су тежили да узму од Немачке угљем и гвожђем богати Сарски басен и Елзас-Лотарингију коју је Немачка отела од Француске у рату 1870—1871 године.

Тако су крупне противречности између двеју група капиталистичких држава довеле до империјалистичког рата.

Тај разбојнички рат за поновну поделу света задирао је у интересе свих империјалистичких земаља и зато су се у њему касније нашли Јапан, Сједињене Америчке Државе и низ других држава.

Рат је постао светски.

Буржоазија је припремала империјалистички рат у највећој тајности од својих народа. Када је рат букнуо, свака империјалистичка влада трудила се да докаже да она није напала суседе, него да је била нападнута. Буржоазија је варала народ кријући праве циљеве рата, његов империјалистички, освајачки карактер. Свака империјалистичка влада изјављивала је да се рат води ради одбране домовине.

Опортунисти из II Интернационале помагали су буржоазији да vara народ. Социјал-демократи II Интернационале подло су издали ствар социјализма, ствар међународне солидарности пролетаријата. Они не само што нису устали против рата, него су, напротив, помагали буржоазији да хушка раднике и сељаке зарађених држава једне против других под фирмом одбране домовине.

Русија није случајно ушла у империјалистички рат на страни Антанте — Француске и Енглеске. Треба имати на уму да су се пре 1914 године најважније индустријске гране у Русији налазиле у рукама страног капитала, углавном француског, енглеског и белгиског, то јест земаља Антанте. Најважније металургиске фабрике у Русији налазиле су се у рукама француских капиталиста. Од целокупне металургије готово три четвртине (72%) зависило је од страног капитала. Индустрија каменог угља — у Донбасу — пружала је исту слику. Готово половина производње нафте налазила се у рукама енглеско-француског капитала. Знатан део профита руске индустрије ишао је у стране, претежно енглеско-француске банке. Све те околности, а уз то

и милијардски зајмови које је цар закључио у Француској и Енглеској, приковале су царизам за енглеско-француски империјализам, претвориле Русију у вазала тих земаља, у њихову полуколонију.

Отпочевши рат, руска буржоазија је рачувала да ће поправити своје послове: освојити нова тржишта, обогатити се на војним поруцбинама и лиферацијама и уједно угушити револуционарни покрет, искоришћавајући ратно стање.

Царска Русија ступила је у рат неприпремљена. Индустрија у Русији јако је заостајала за индустријом других капиталистичких земаља. У њој су преовлађивале старе фабрике и заводи са истрошеном машинеријом. Пољопривреда с полуфеудалним земљопоседом и масом осиромашеног, упропашћеног сељаштва није могла служити као чврста економска база за вођење дуготрајног рата.

Цар се у првом реду ослањао на феудалце-великопоседнике. Крупни црностотинашки великопоседници у блоку с крупним капиталистима, газдовали су у земљи и у Државној думи. Они су потпуно подупирали унутрашњу и спољну политику царске владе. Руска империјалистичка буржоазија уздала се у царско самодржавље као у гвоздену песницу која ће јој обезбедити освајање нових тржишта и нових земаља, с једне стране, и гушити револуционарни покрет радника и сељака, с друге стране.

Партија либералне буржоазије — кадети — правила се опозиционом, али је спољну политику царске владе подупирала без икакве оградe.

Маскирајући се социјализмом, ситнобуржоаске партије есера и мењшевика помагале су буржоазији од самог почетка рата да вара народ, да крије империјалистички, разбојнички карактер рата. Оне су проповедале потребу заштите, потребу одбране буржоаске „отаџбине” од „пруских варвара”, подупирале су политику „грађанског мира” и помагале, на тај начин, влади руског цара да води рат, исто онако као што су и немачки социјал-демократи помагали влади немачког цара да води рат против „руских варвара”.

Једино је болшевичка партија остала верна великој застави револуционарног интернационализма, остајући чврсто

на марксистичким позицијама одлучне борбе против царског самодржавља, против спахија и капиталиста, против империјалистичког рата. Бољшевичка партија се од првог дана рата држала става — да рат није отпочео ради одбране отаџбине, него ради освајања туђих земаља, ради пљачкања туђих народа у интересу спахија и капиталиста, да против тога рата радници треба да воде одлучан рат.

Радничка класа подупирала је бољшевичку партију.

Истина, буржоаско-патриотско пијанство, које је у почетку рата обузело интелигенцију и кулачке слојеве сељаштва, захватило је и изванредан део радника. Али то су били претежно чланови бандитског „Савеза руског народа” и део есеровско-мењшевички расположених радника. Међутим, они нису одражавали и нису ни могли одражавати расположење радничке класе. Управо ти елементи били су учесници шовинистичких манифестација буржоазије, које је царска влада организовала у првим данима рата.

2. Прелаз партије II Интернационале на страну својих империјалистичких влада. Распад II Интернационале на поједине социјал-шовинистичке партије.

Лењин је често упозоравао на опортунизам II Интернационале и на колебљивост њених вођа. Он је све време тврдио да су вође II Интернационале само на речима против рата, да они могу, ако рат наступи, променити своју позицију и пребећи на страну империјалистичке буржоазије, да могу постати присталице рата. Већ први дани рата потврдили су Лењиново предвиђање.

Године 1910 на конгресу II Интернационале у Копенхагену била је донесена одлука да социјалисти морају у парламентарима гласати против ратних кредита. За време балканског рата 1912 године Међународни конгрес II Интернационале у Базелу изјавио је да радници свих земаља сматрају злочином да пуцају једни на друге ради повећања профита капиталиста. Тако је било на речима, у резолуцијама.

А кад је букнуо капиталистички рат и кад је те одлуке требало провести у живот, вође II Интернационале показали су се као издајници, они су изневерили пролетаријат,

показали се као слуге буржоазије, — постали су присталице рата.

Четвртог августа 1914 године немачка социјал-демократија гласала је у парламенту за ратне кредите, за помагање империјалистичког рата. То исто је учинила огромна већина социјалиста Француске, Енглеске, Белгије и других земаља.

Друга Интернационала престала је да постоји. Она се уствари распала на поједине социјал-шовинистичке партије, које ратују једна против друге.

Пошто су издали пролетаријат, вође социјалистичких партија прешли су на позицију социјал-шовинизма и одбране империјалистичке буржоазије. Они су помагали империјалистичким владама да обмањују радничку класу и да је трују отровом национализма. Ти социјал-издајници почели су под фирмом одбране отаџбине хушкати немачке раднике на француске, а енглеске и француске раднике — на немачке. Само је незнатна мањина у II Интернационали остала на интернационалистичкој позицији и пошла против струје, додуше не сасвим сигурно и не сасвим одређено, али је ипак пошла против струје. Једино је бољшевичка партија одмах и без колебања подигла заставу одлучне борбе против империјалистичког рата. У тезама о рату, које је Лењин написао у јесен 1914 године, Лењин је истицао да пад II Интернационале није случајан. II Интернационалу су упропастили опортунисти, на које су већ одавно упозоравали најбољи претставници револуционарног пролетаријата.

Партије II Интернационале биле су и пре рата заражене опортунизмом. Опортунисти су отворено проповедали одрицање од револуционарне борбе, проповедали су теорију „мирног урастања капитализма у социјализам”. II Интернационала није хтела да се бори против опортунизма, била је за мир с опортунизмом и допустила му да се учврсти. Придржавајући се политике помирљивости према опортунизму, II Интернационала је и сама постала опортунистичка.

Империјалистичка буржоазија је путем виших надница и друге милостиње за рачун својих профита од колонија, од експлоатације заосталих земаља, систематски поткупљивала горњи слој квалификованих радника, такозвану рад-

ничку аристократију. Из тог слоја радника регрутован је приличан број руководиоца синдиката и задруга, муниципалних и парламентарних посланика, новинара и функционера социјал-демократских организација. Кад је започео рат, ти су људи, из страха да не изгубе своје положаје, постали противници револуције, постали су најбешњи браниоци своје буржоазије, својих империјалистичких влада.

Опортунисти су постали социјал-шовинисти.

Социјал-шовинисти, међу њима и руски мењшевици и есери, проповедали су класни мир радника с буржоазијом у земљи и рат против других народа ван своје земље. Они су обмањивали масе у погледу истинских криваца за рат, говорећи да буржоазија њихове земље није крива за рат. Многи социјал-шовинисти постали су министри империјалистичких влада своје земље.

За ствар пролетаријата нису били ништа мање опасни прикривени социјал-шовинисти, такозвани центрумашки. Центрумашки — Кауцки, Троцки, Мартов и други — оправдавали су и бранили отворене социјал-шовинисте, дакле, издавали су пролетаријат заједно са социјал-шовинистима, прикривајући своју издају „левым“ фразама о борби против рата, срачунатим на превару радничке класе. Уствари, центрумашки су помагали рат, јер је предлог центрумаша да се не гласа против ратних кредита и да се ваља ограничити на уздржавање од гласања за ратне кредите, — значио помагање рата. Они су, као и социјал-шовинисти, тражили да се пролетаријат одрекне класне борбе за време рата, како не би сметао својој империјалистичкој влади да води рат. Центрумаш Троцки био је по свим важнијим питањима рата и социјализма против Лењина, против бољшевичке партије.

Лењин је већ од првих дана рата почео прикупљати снаге за стварање нове, III Интернационале. Већ у манифесту против рата у новембру 1914 године ЦК бољшевичке партије поставио је задатак стварања III Интернационале место II Интернационале, која је срамно крахирала.

На конференцији социјалиста Антантиних земаља фебруара 1915 године у Лондону иступао је, по Лењиновом налогу, друг Литвинов. Литвинов је захтевао да социјалисти (Вандервелде, Самба, Гед) иступе из буржоаских влада

ж) Ликвидирати праксу која постоји у низу основних партиских организација и која значи фактично укидање заједничких састанака и замењивање заједничког састанка састанцима по одељењима и конференцијама”.

Тако је отпочело припремање партије за претстојеће изборе.

Та одлука ЦК имала је огроман политички значај. Њен значај није се састојао само у томе што је обележила почетак кампање партије у изборима за Врховни совјет СССР. Њен значај састојао се пре свега у томе што је помогла партиским организацијама да се реорганизују, да узму курс на унутарпартиску демократију, и да потпуно спремне дочекају изборе за Врховни совјет.

Развијајући изборну кампању, партија је одлучила да своју изборну политику заснује на идеји изборног блока комуниста и непартијаца. Партија је пошла на изборе у блоку с непартијцима, у савезу с непартијцима, одлучивши да скупа с непартијцима постави заједничке кандидатуре по изборним окрузима. То је било нешто невиђено и потпуно немогућно у пракси изборних кампања буржоаских земаља. Међутим, блок комуниста и непартијаца био је сасвим природна појава за нашу земљу, у којој више нема непријатељских класа, и у којој је морално-политичко јединство свих слојева народа неоспорна чињеница.

Седмог децембра 1937 године ЦК партије обратио се прогласом свим бирачима. У том прогласу је речено:

„Дванаестог децембра 1937 године трудбеници Сојетског Савеза, на основу нашег Социјалистичког Устава, бираће депутате за Врховни совјет Савеза ССР. Бољшевичка партија излази на изборе у блоку, у савезу с непартиским радницима, сељацима, намештеницима, интелигенцијом... Бољшевичка партија се не ограђује од непартијаца, већ, напротив, иде на изборе у блоку, у савезу с непартијцима, иде у блоку са синдикатима радника и намештеника, с комсомолом и другим организацијама и удружењима непартијаца. Према томе, кандидати за депутате биће заједнички за комунисте и за непартијце, сваки непартиски депутат биће

уједно и депутат комуниста, као што ће и сваки комунистички депутат бити депутат непартијаца”.

Проглас ЦК завршавао се овим позивом бирачама:

„Централни комитет Свесавезне комунистичке партије (бољшевика) позива све комунисте и симпатизере да гласају за непартиске кандидате с истом оном једнодушношћу с којом ће гласати за кандидате-комунисте.

Централни комитет Свесавезне комунистичке партије (бољшевика) позива све непартиске бираче да гласају за кандидате-комунисте с истом оном једнодушношћу којом ће гласати за непартиске кандидате.

Централни комитет Свесавезне комунистичке партије (бољшевика) позива бираче да сви као један приступе 12 децембра 1937 године изборним кутијама ради избора депутата за Савезни совјет и Совјет нација.

Не треба да буде ни једног бирача који не би искористио своје почасно право да изабере депутате у врховни орган совјетске државе.

Не треба да буде ни једног активног грађанина који не би сматрао својом грађанском дужношћу да допринесе учешћу свих бирача без изузетка у изборима за Врховни совјет.

Дан 12 децембра 1937 године треба да буде дан великог празника уједињења трудбеника свих народа СССР око победничке заставе Лењина—Стаљина”.

Једанаестог децембра 1937 године, уочи избора, друг Стаљин је у свом изборном округу одржао говор, додирнувши у њему питање какви треба да буду избраници народа, депутати Врховног совјета СССР. Друг Стаљин је рекао:

„Бирачи, народ, морају захтевати од својих депутата да буду на висини својих задатака; да се у свом раду не спуштају на ниво политичких ђифта; да остану на позицији политичких радника лењинског типа; да буду исто онако јасни и одређени руководиоци као Лењин; да буду исто онако неустрашиви у боју и немилосрдни према непријатељима народа као што је био Лењин; да не буду подложни никаквој паници, ничему што је налик на панику, кад се ствар почиње компли-

ковати и кад се на обзорју помаља нека опасност, да не буду подложни ничему што би било макар и налик на панику, као што то није био ни Лењин; да буду исто онако мудри и сталожени при решавању сложених питања, где је потребна свестрана оријентација и свестрано оцењивање свих плусова и свих минуса, као што је био Лењин; да исто онако воле свој народ као што га је волео Лењин”.

Дванаестог децембра одржани су избори за Врховни со-вјет СССР. Избори су протекли у огромном одушевљењу. То нису били обични избори, него велики празник, триумф со-вјетског народа, манифестација великог пријатељства на-рода СССР.

Од 94 милиона бирача учествовало је у изборима више од 91 милиона, то јест 96,8 процената. Од тога је за блок ко-муниста и непартијаца гласало 89 милиона 844 хиљаде људи, то јест 98,6 процената. Само 632 хиљаде, то јест мање од једног процента, гласало је против кандидата блока кому-ниста и непартијаца. Сви кандидати блока комуниста и непартијаца били су изабрани.

Тако је 90 милпона људи потврдило својим једнодушним гласањем победу социјализма у СССР.

То је била величанствена победа блока комуниста и непартијаца.

То је био триумф бољшевичке партије.

Морално-политичко јединство совјетског народа, о коме је говорио друг Молотов у свом историском говору о два-десетогодишњици Октобарске револуције, добило је овде сјајну потврду.

ЗАКЉУЧАК

Који су основни резултати историског пута што га је прешла бољшевичка партија?

Чему нас учи историја СКП(б)?

1) Историја партије учи, пре свега, да је победа пролетерске револуције, победа диктатуре пролетаријата, немогућна без револуционарне партије пролетаријата, слободне од опортунизма, непомирљиве према споразумашима и капитулантима, револуционарне према буржоазији и њеној државној власти.

Историја партије учи да оставити пролетаријат без такве партије — значи оставити га без револуционарног руководства, а оставити га без револуционарног руководства — значи упропастити ствар пролетерске револуције.

Историја партије учи да таква партија не може бити обична социјал-демократска партија западноевропског типа, васпитана у условима грађанског мира, која се плете на репу опортуниста, која машта о „социјалним реформама” и која се боји социјалне револуције.

Историја партије учи да таква партија може бити само партија новог типа, марксистичко-лењинистичка партија, партија социјалне револуције, способна да припреми пролетаријат за одлучне битке с буржоазијом и да организује победу пролетерске револуције.

Таква партија у СССР јесте бољшевичка партија.

„У предреволуционарном периоду, каже друг Стаљин, у периоду мање више мирног развика, кад су партије II Интернационале претстављале у радничком покрету владајућу снагу, а парламентарни облици борбе сматрани основним облицима, — у тим условима партија није имала и није могла имати онај озбиљни и

пресудни значај који је стекла касније, у условима отворених револуционарних окршаја. Бранећи II Интернационалу од напада, Кауцки каже да су партије II Интернационале инструменат мира, а не рата, да баш зато нису могле да предузму ма шта озбиљно у време рата, у периоду револуционарних акција пролетаријата. То је потпуно тачно. Али шта то значи? То значи да су партије II Интернационале неподесне за револуционарну борбу пролетаријата, да оне нису борбене партије пролетаријата, које раднике воде к власти, него изборни апарат, прилагођен парламентарним изборима и парламентарној борби. Тиме се уствари и објашњава чињеница да у периоду владавине опортуниста II Интернационале основна политичка организација пролетаријата није била партија, него парламентарна фракција. Познато је да је партија у том периоду била уствари додатак и помоћни елеменат парламентарне фракције. Тешко да је потребно доказивати да у таквим условима и с таквом партијом на челу није могло бити ни говора о припремању пролетаријата за револуцију.

С наступањем новог периода ствар се, међутим, из основа променила. Нови период је период отворених класних сукоба, период револуционарних акција пролетаријата, период пролетерске револуције, период непосредне припреме снага за обарање империјализма, за освајање власти од стране пролетаријата. Тај период ставља пред пролетаријат нове задатке: реорганизацију читавог партиског рада на нов, револуционаран начин, васпитање радника у духу револуционарне борбе за власт, спремање и привлачење резерви, савез с пролетерима суседних земаља, успостављање чврстих веза са ослободилачким покретом колонија и зависних земаља итд. и сл. Мислити да ти нови задаци могу бити решени снагама старих социјал-демократских партија, васпитаних у мирним условима парламентаризма, — значи осудити себе на безнадежно очајање, на неминован пораз. Имати такве задатке на леђима, а старе партије на челу — значи бити потпуно разору-

жан. Тешко да је потребно доказивати да се пролетаријат с таквим стањем ствари није могао помирити.

Отуда потреба за новом партијом, партијом борбеном, партијом револуционарном, довољно смелом да поведе пролетере у борбу за власт, довољно искусном да се снађе у замршеним условима револуционарне ситуације и довољно гипком да обиђе све могуће подводне гребене на путу к циљу.

Без такве партије не може се ни мислити на обаваљање империјализма, на извојевање диктатуре пролетаријата.

Та нова партија јесте партија лењинизма" (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 62—63).

2) Историја партије учи даље да партија радничке класе не може одиграти улогу руководиоца своје класе, не може одиграти улогу организатора и руководиоца пролетерске револуције, ако није овладала напредном теоријом радничког покрета, ако није овладала марксистичко-лењинистичком теоријом.

Снага марксистичко-лењинистичке теорије састоји се у томе, што она омогућава партији да се сналази у ситуацији, да схвати унутрашњу везу догађаја око себе, да предвиди ток догађаја и да утврди не само како и куда се развијају догађаји у садашњости, него и како и у ком правцу они треба да се развијају у будућности.

Само партија која је овладала марксистичко-лењинистичком теоријом може са сигурношћу ићи напред и водити напред радничку класу.

И обрнуто, партија која није овладала марксистичко-лењинистичком теоријом приморана је да лута пипајући, она губи сигурност у својим акцијама, није способна да води напред радничку класу.

Могло би изгледати да овладати марксистичко-лењинистичком теоријом — значи добро научити напамет поједине закључке и поставке из дела Маркса-Енгелса-Лењина, научити цитирати их кад затреба и на томе стати, у нади да ће напамет научени закључци и поставке добро доћи у свакој ситуацији, за све случајеве у животу. Али такво прилажење марксистичко-лењинистичкој теорији потпуно је не-

правилно. Марксистичко-лењинистичка теорија не сме се посматрати као скуп догми, као катихизис, као символ вере, а сами марксисти као — бубалице и књигочатци. Марксистичко-лењинистичка теорија је наука о развоју друштва, наука о радничком покрету, наука о пролетерској револуцији, наука о изградњи комунистичког друштва. Она, као наука, не стоји нити може стајати на једном месту, — она се развија и усавршава. Разумљиво је да се она у свом развоју мора богатити новим искуством, новим знањима, а да се њене поједине поставке и закључци морају током времена изменити, да се морају заменити новим закључцима и поставкама које одговарају новим историским условима.

Овладати марксистичко-лењинистичком теоријом никако не значи научити напамет све њене формуле и закључке и грчевито се држати сваког слова тих формула и закључака. Да бисмо овладали марксистичко-лењинистичком теоријом, потребно је, пре свега, научити разликовати њено слово од њене суштине.

Овладати марксистичко-лењинистичком теоријом — значи усвојити суштину те теорије и научити користити се том теоријом при решавању практичних питања револуционарног покрета у различитим условима класне борбе пролетаријата.

Овладати марксистичко-лењинистичком теоријом — значи умети богатити ту теорију новим искуством револуционарног покрета, умети је богатити новим поставкама и закључцима, умети је развијати и кретати напред, не презајући од тога да се, полазећи од суштине теорије, неке њене поставке и закључци, који су већ застарели, замене новим поставкама и закључцима, који одговарају новој историској ситуацији.

Марксистичко-лењинистичка теорија није догма, него руководство за акцију.

Пре друге руске револуције (фебруар 1917 г.) марксисти свих земаља полазили су од тога да је парламентарна демократска република најцелисходнији облик политичке организације друштва у периоду прелаза од капитализма к социјализму. Истина, Маркс је 70-тих година упозоравао да најцелисходнији облик диктатуре пролетаријата није парламентарна република, него политичка организација типа

Париске комуне. Али, нажалост, ово Марксово упозоравање није у Марксовим делима даље развијано и било је предато забораву. Осим тога, Енгелсова ауторитативна изјава у његовој критици пројекта Ерфуртског програма 1891 године, да је „демократска република... специфични облик за диктатуру пролетаријата“, није допуштала сумњу да марксисти и даље сматрају демократску републику политичким обликом за диктатуру пролетаријата. Та Енгелсова поставка постала је доцније руководеће начело за све марксисте, па и за Лењина. Међутим, руска револуција 1905 године, а нарочито револуција у фебруару 1917 године, изнела је нов облик политичке организације друштва — совјете радничких и сељачких депутата. На основу проучавања искуства двеју револуција у Русији Лењин је, полазећи од теорије марксизма, дошао до закључка да најбољи политички облик диктатуре пролетаријата није парламентарна демократска република, него република совјета. На основу тога Лењин је у априлу 1917 године, у периоду прелаза од буржоаске револуције к социјалистичкој, истакао парољу организације републике совјета, као најбољег политичког облика диктатуре пролетаријата. Опортунисти свих земаља почели су се грчевито хватати за парламентарну републику, оптужујући Лењина да отступа од марксизма, да руши демократију. Међутим, прави марксист који је овладао теоријом марксизма био је, разуме се, Лењин, а не опортунисти, јер Лењин је унапређивао марксистичку теорију богатећи је новим искуством, а опортунисти су је вукли назад, једну од њених поставки претварали у догму.

Шта би било од партије, од наше револуције, од марксизма, да је Лењин устукнуо пред словом марксизма и да се није усудио да замени једну од старих поставки марксизма, коју је формулисао Енгелс, новом поставком о републици совјета, која одговара новој историској ситуацији? Партија би лутала у помрчини, совјети би били дезорганизовани, ми не бисмо имали совјетску власт, марксистичка теорија би претрпела озбиљан губитак. Пролетаријат би изгубио, добили би непријатељи пролетаријата.

Проучавајући предимперијалистички капитализам, Енгелс и Маркс дошли су до закључка да социјалистичка ре-

волуција не може победити у једној, засебно узетој земљи да она може победити само ако истовремено избије у свим или у већини цивилизованих земаља. То је било половином XIX века. Тај закључак постао је доцније руководеће начело за све марксисте. Међутим, у почетку XX века предимперијалистички капитализам прерастао је у империјалистички капитализам, растући капитализам претворио се у умирући капитализам. На основу проучавања империјалистичког капитализма, Лењин је, полазећи од марксистичке теорије, дошао до закључка да стара Енгелсова и Маркова формула не одговара више новој историској ситуацији, да социјалистичка револуција може потпуно победити у једној, засебно узетој земљи. Опортунисти свих земаља почели су се грчевито хватати за стару Енгелсову и Маркову формулу, оптужујући Лењина да отступа од марксизма. Међутим, прави марксист који је овладао теоријом марксизма био је, разуме се, Лењин, а не опортунисти, јер Лењин је унапређивао марксистичку теорију богатећи је новим искуством, а опортунисти су је вукли назад, претварали у мумију.

Шта би било од партије, од наше револуције, од марксизма, да је Лењин устукнуо пред словом марксизма, да није имао теоретске одважности да одбаци један од старих закључака марксизма, заменивши га новим закључком о могућности победе социјализма у једној, засебно узетој земљи, који одговара новој историској ситуацији? Партија би лутала у помрчини, пролетерска револуција остала би без руководства, марксистичка теорија почела би да крхља. Пролетаријат би изгубио, добили би непријатељи пролетаријата.

Опортунизам не значи увек директно одрицање марксистичке теорије или њених појединих поставки и закључака. Опортунизам се понекад испољава у покушајима хватања за поједине поставке марксизма, које су већ застареле, и њиховог претварања у догме, како би се тиме задржао даљи развитак марксизма, како би се, према томе, задржао и развитак револуционарног покрета пролетаријата.

Може се без претеривања рећи да су после Енгелсове смрти највећи теоретичар Лењин, а после Лењина — Ста-

љин и други Лењинови ученици били једини марксисти који су унапређивали марксистичку теорију и богатали је новим искуством у новим условима класне борбе пролетаријата.

И баш зато што су Лењин и лењинисти унапредили марксистичку теорију, лењинизам је даљи развитак марксизма, марксизам у новим условима класне борбе пролетаријата, марксизам епохе империјализма и пролетерских револуција, марксизам епохе победе социјализма на једној шестини земље.

Бољшевичка партија не би могла да победи у Октобру 1917 године, да њени водећи кадрови нису овладали теоријом марксизма, да нису научили да гледају на ту теорију као на руководство за акцију, да нису научили да унапређују марксистичку теорију богатећи је новим искуством класне борбе пролетаријата.

Критикујући немачке марксисте у Америци, који су примили на себе руковођење америчким радничким покретом, Енгелс је писао:

„Немци нису умели да од своје теорије направе плуку која би покренула америчке масе. Они у већини случајева ни сами не разумеју ту теорију и односе се према њој доктринарски и догматски, сматрајући да је треба научити напамет — и да је већ то довољно за све случајеве у животу. За њих је то догма, а не руководство за акцију” (К. Маркс и Ф. Енгелс, књ. XXVII, стр. 606).

Критикујући Камењева и неке старе бољшевице, који су се у априлу 1917 године хватали за стару формулу револуционарне демократске диктатуре пролетаријата и сељаштва, кад је револуционарни покрет већ био одмакао напред, тражећи да се пређе на социјалистичку револуцију, — Лењин је писао:

„Наше учење није догма, већ руководство за акцију — тако су увек говорили Маркс и Енгелс, исмевајући с правом учење напамет и просто понављање „формула”, погодних у најбољем случају само за обележавање *општих* задатака које конкретна економска и политичка ситуација сваке посебне фазе историског процеса нужно мења... Потребно је усвојити ону неоспорну истину, да

марксист мора водити рачуна о живом животу, о тачним чињеницама стварности, а не да се хвата за теорију јучерашњице..." (Лењин, књ. XX, стр. 100—101).

3) Историја партије учи даље да пролетерска револуција не може победити док не уништи ситнобуржоаске партије које делују у редовима радничке класе, које гурају заостале слојеве радничке класе у наручје буржоазије и тако разбијају јединство радничке класе.

Историја наше партије — то је историја борбе и уништења ситнобуржоаских партија: есера, мењшевика, анархиста, националиста. Без савлађивања тих партија и њиховог истеривања из редова радничке класе не би се могло постићи јединство радничке класе, а без јединства радничке класе — не би се могла остварити победа пролетерске револуције.

Да те партије, које су у почетку биле за одржање капитализма, а доцније, после Октобарске револуције — за обнову капитализма, нису биле уништене, не би било могућно очувати диктатуру пролетаријата, победити инострану војну интервенцију, изградити социјализам.

Не може се сматрати случајношћу што су све ситнобуржоаске партије, које су се ради варања народа звале „револуционарним“ и „социјалистичким“ партијама — есери, мењшевици, анархисти, националисти — постале контрареволуционарне већ пре Октобарске социјалистичке револуције, а доцније се претвориле у агенте иностраних буржоаских шпијунских служби, у банду шпијуна, штеточина, диверзаната, убица, издајца домовине.

„Јединство пролетаријата, каже Лењин, у епоси социјалне револуције може да оствари само крајње револуционарна партија марксизма, само немилосрдном борбом против свих осталих партија“ (Лењин, књ. XXVI, стр. 50).

4) Историја партије учи даље да без непомирљиве борбе против опортуниста у својим властитим редовима, без уништења капитуланата у својој властитој средини, партија радничке класе не може сачувати јединство и дисциплину својих редова, не може одиграти своју улогу организатора и руководиоца пролетерске револуције, не може одиграти своју улогу неимара новог, социјалистичког друштва.

Историја развитка унутрашњег живота наше партије — то је историја борбе и уништења опортунистичких група у партији — „економиста“, мењшевика, троцкиста, бухаринаца, национал-застрањивача.

Историја партије учи да су све те капитулантске групе биле устари агенти мењшевизма у нашој партији, његови остаци, његов наставак. Оне су, као и мењшевизам, играле улогу проводника буржоаског утицаја у радничкој класи и у партији. Стога је борба за ликвидацију тих група у партији била наставак борбе за ликвидацију мењшевизма.

Да нисмо разбили „економисте“ и мењшевице, ми не бисмо могли изградити партију и повести радничку класу у пролетерску револуцију.

Да нисмо разбили троцкисте и бухаринце, ми не бисмо могли припремити услове потребне за изградњу социјализма.

Да нисмо разбили национал-застрањиваче свих могућих боја, ми не бисмо могли васпитати народ у духу интернационализма, не бисмо могли одбранити заставу великог пријатељства међу народима СССР, не бисмо могли изградити Савез Совјетских Социјалистичких Република.

Може изгледати да су болшевици сувише много времена посвећивали борби против опортунистичких елемената у партији, да су прецењивали њихов значај. Али то је потпуно нетачно. Опортунизам се у својој средини не сме трпети, као што се не сме трпети ни гнојна рана у здравом организму. Партија је руководећи одред радничке класе, њена гласна тврђава, њен оперативни штаб. Не сме се допуштати да у руководећем штабу седе скептици, опортунисти, капитуланти, издајници. Борити се против буржоазије на живот и смрт, а имати капитуланте и издајнике у свом сопственом штабу, у својој сопственој тврђави — значи доспети у положај људи које обасипају ватром и с фронта и с леђа. Није тешко схватити да се таква борба може свршити само поразом. Тврђаве се најлакше заузимају изнутра. Да би се извојевала победа, потребно је, пре свега, очистити партију радничке класе, њен руководећи штаб, њену главну тврђаву — од капитуланата, од дезертера, од штрајкбрехера, од издајника.

Не може се сматрати случајношћу што су троцкисти, бухаринци, национал-застрањивачи, борећи се против Лењина, борећи се против партије, завршили онако кас што су завршиле партије мењшевика и есера, — постали агенти фашистичких шпијунских служби, постали шпијуни, штеточине, убице, диверзанти, издајике домовине.

„С реформистима, мењшевицима у својим редовима, вели Лењин, *“е може се победити у пролетерској револуцији, не може се она одбранити. То је јасан принцип. То је очигледно потврђено искуством и Русије и Мађарске... У Русији је много пута било тешких ситуација, када би совјетски режим сигурно био оборен да су мењшевици, реформисти, ситнобуржоаски демократи сстали у нашој партији...”* (Лењин, књ. XXV, стр. 462—463).

„Што је нашој партији, каже Лењин, *пошло за руком да створи унутрашње јединство и невиђену збијеност својих редова, — то пре свега долази отуда што је она успела да се на време очисти од опортунистичког шљама, што је успела да најури из партије ликвидаторе, мењшевице. Пут развитака и јачања пролетерских партија води кроз њихово чишћење од опортуниста и реформиста, социјал-империјалиста и социјал-шовиниста, социјал-патриота и социјал-пацифиста. Партија се јача тиме што се чисти од опортунистичких елемената”.* (Стаљин, Питања лењинизма, стр. 72).

5) Историја партије учи даље да партија не може одиграти своју улогу руководиоца радничке класе ако се, заневши се успесима, понесе, ако престане да запажа недостатке у свом раду, ако се боји да призна своје погрешке, ако се боји да их на време исправи отворено и поштено.

Партија је непобедива ако се не боји критике и самокритике, ако не заташкава погрешке и недостатке у свом раду, ако учи и васпитава кадрове на погрешкама партиског рада, ако уме да на врме исправи своје погрешке.

Партија пропада ако прикрива своје погрешке, заташкава болна питања, прикрива своје недостатке лажним парадирањем да све иде добро, ако не трпи критику и самокритику, ако је обузима осећање самозадовољства, ако се

предаје осећању заљубљености у саму себе и ако почиње да се одмара на ловорикама.

„Однос политичке партије према својим погрешкама, каже Лењин, један је од најважнијих и најтачнијих критериума озбиљности партије и њеног *стварног* извршавања својих обавеза према својој *класи* и *радним масама*. Отворено признати погрешку, открити њене узроке, проанализирати ситуацију која ју је изазвала, пажљиво расмотрити средства за исправљање погрешке — то је обележје озбиљне партије, то је њено извршавање својих обавеза, то је — васпитавање и обучавање *класе*, а онда и *масе*“ (Лењин, књ. XXV, стр. 200).

И даље:

„Све револуционарне партије, које су досад пропа-
ле, — пропале су зато што су се *понеле* и нису
умеле да виде у чему је њихова снага, и што су се *бојале*
да *говоре о својим слабостима*. А ми нећемо пропасти,
јер се не бојимо да говоримо о својим слабостима, и на-
учићемо да савлађујемо слабост“ (Лењин, књ. XXVII,
стр. 260—261).

6) Најзад, историја партије учи да без широких веза
с масама, без сталног учвршћивања тих веза, без способно-
сти да се послуша глас маса и да се схвате њихове горуће
потребе, без спремности не само да се уче масе, него и да се
учи од маса, — партија радничке класе не може бити до-
иста масовна партија, способна да води за собом милионе
радничке класе и свих трудбеника.

Партија је непобедива ако зна, како каже Лењин, „да
се повеже, зближи, до извесне мере, ако хоћете, стопи
с најширом масом трудбеника, у првом реду с пролетерском,
али и с непролетерском радном масом“ (Лењин, књ. XXV,
стр. 174).

Партија пропада ако се затвори у своју ускопартиску
љуску, ако се одваја од маса, ако се превуче превлаком би-
рократизма.

„Може се узети као правило, каже друг Стаљин, да
ће бољшевици бити непобедиви све дотле док одржа-
вају везу са широким масама народа. И обрнуто, до-
вољно је само да се бољшевици одвоје од маса и изгубе

везу с њима, довољно је да их попадне бирократска рђа, па да изгубе сваку снагу и да се претворе у ништа.

Код старих Грка у систему њихове митологије био је један чувени херој — Антеј, који је, како прича митологија, био син Посејдона — бога мора, и Геје — богиње земље. Био је јако привржен својој мајци која га је родила, отхранила и васпитала. Није било хероја кога он не би победио — тај Антеј. Сматрали су га непобедивим херојем. У чему је била његова снага? Његова снага била је у томе што се сваки пут, кад год би се у борби с противником нашао у невољи, дотицао земље, своје мајке која га је родила и отхранила, и добијао нову снагу. Али и он је имао своје слабо место — опасност да на неки начи буде одвојен од земље. Непријатељи су знали његову слабост и вребали су на њ. И нашао се непријатељ који је искористио ту његову слабост и победио га. То је био Херкул. А како га је победио? Одвојио га је од земље, дигао у ваздух, одузео му могућност да се дотакне земље и онда га у ваздуху удавио.

Мислим да болшевици потсећају на хероја грчке митологије, Антеја. Они су, као и Антеј, јаки тиме што држе везу са својом мајком, с масама које су их родиле, отхраниле и васпитале. И све дотле док држе везу са својом мајком, с народом, они имају све изгледе да остану непобедиви.

У томе је кључ непобедивости болшевичког руководства" (Стаљин, „О недостацима партиског рада"). То су основне поуке историског пута који је прошла болшевичка партија.

Крај

САДРЖАЈ

	Страна
Увод	5

ГЛАВА I

БОРБА ЗА СТВАРАЊЕ СОЦИЈАЛ-ДЕМОКРАТСКЕ РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ У РУСИЈИ

(1883—1901 године)

1. Укидање кметства и развитак индустриског капитализма у Русији. Појава модерног индустриског пролетаријата. Први кораци радничког покрета	7
2. Народњаштво и марксизам у Русији. Плеханов и његова група „Ослобођење рада“. Борба Плеханова против народњаштва. Ширење марксизма у Русији . . .	13
3. Почетак Лењинове револуционарне делатности. Петроградски „Савез борбе за ослобођење радничке класе“	22
4. Лењинова борба против народњаштва и „легалног марксизма“. Лењинова идеја савеза радничке класе и селаштва. I конгрес Руске социјал-демократске радничке партије	25
5. Лењинова борба против „економизма“. Појава лењинског листа „Искра“	29
Кратки закључци	32

ГЛАВА II

ОСНИВАЊЕ РУСКЕ СОЦИЈАЛ-ДЕМОКРАТСКЕ РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ. ПОЈАВА ФРАКЦИЈА БОЉШЕВИКА И МЕЊШЕВИКА У ПАРТИЈИ

(1901—1904 године)

1. Полет револуционарног покрета у Русији 1901—1904 године	34
--	----

2. Лењинов план изградње марксистичке партије. Опортунизам „економиста“. Борба „Искре“ за Лењинов план. Лењинова књига „Шта да се ради?“ Идеолошки основи марксистичке партије	37
3. II конгрес Руске социјал-демократске радничке партије. Прихватање програма и статута и стварање јединствене партије. Разилажења на конгресу и појава двеју струја у партији — бољшевичке и мењшевичке	48
4. Цепачка делатност мењшевичких вођа и заоштравање борбе у партији после II конгреса. Опортунизам мењшевика. Лењинова књига „Корак напред, два корака на-траг“. Организациони основи марксистичке партије	54
Кратки закључци	63

ГЛАВА III

МЕЊШЕВИЦИ И БОЉШЕВИЦИ У ПЕРИОДУ РУСКО-ЈАПАНСКОГ РАТА И ПРВЕ РУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

(1904—1907 године)

1. Руско-јапански рат. Даљи полет револуционарног покрета у Русији. Штрајкови у Петрограду. Радничка демонстрација пред Зимским дворцем 9 јануара 1905 године. Пуцање на демонстранте. Почетак револуције.	61
2. Политички штрајкови и демонстрације радника. Пораст револуционарног покрета сељака. Побуна на оклопачи „Потемкин“	69
3. Тактичка разилажења између бољшевика и мењшевика. III конгрес партије. Лењинова књига „Две тактике социјал-демократије у демократској револуцији“. Тактички основи марксистичке партије	73
4. Даљи полет револуције. Сверуски политички штрајк у октобру 1905 године. Узмак царизма. Царски манифест. Појава совјета радничких депутата	90
5. Децембарски оружани устанак. Пораз устанка. Узмак револуције. Прва државна дума. IV партиски конгрес (уједињења)	94
6. Растеривање I Државне думе. Сазивање II Државне думе. V конгрес партије. Растеривање II Државне думе. Узроци пораза прве руске револуције	102
Кратки закључци	109

ГЛАВА IV

МЕЊШЕВИЦИ И БОЉШЕВИЦИ У ПЕРИОДУ СТОЛИПИНСКЕ РЕАКЦИЈЕ. БОЉШЕВИЦИ СЕ ФОРМИРАЈУ У САМОСТАЛНУ МАРКСИСТИЧКУ ПАРТИЈУ

(1908—1912 године)

Страна

1. Столипинска реакција. Распадање у опозиционим сло- јевима интелигенције. Декаденција. Прелаз једног дела партиске интелигенције у табор непријатеља марксизма и покушаји ревизије марксистичке теорије. Лењинов одговор ревизионистима у књизи „Материјализам и емпириокритицизам“ и одбрана теориских основа марк- систичке партије	112
2. О дијалектичком и историском материјализму	121
3. Бољшевици и мењшевици у годинама столипинске реак- ције. Борба бољшевика против ликвидатора и одзовиста	153
4. Борба бољшевика против троцкизма. Августовски анти- партиски блок	158
5. Прашка партиска конференција 1912 г. Формирање бољ- шевика у самосталну марксистичку партију	161
Кратки закључци	16

ГЛАВА V

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ГОДИНАМА ПОЛЕТА РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА УОЧН ПРВОГ ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКОГ РАТА

(1912—1914 године)

1. Полет револуционарног покрета 1912—1914 године	169
2. Бољшевички лист „Правда“. Бољшевичка фракција у IV Државној думи	173
3. Победа бољшевика у легалним организацијама. Даљ пораст револуционарног покрета. Предвечерје империја- листичког рата	181
Кратки закључци	185

ГЛАВА VI

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКОГ РАТА. ДРУГА РЕВОЛУЦИЈА У РУСИЈИ

(1914 г. — март 1917 г.)

1. Избијање и узроци империјалистичког рата	186
2. Прелаз партије II Интернационале на страну својих им- перијалистичких влада. Распад II Интернационале на поједине социјал-шовинистичке партије	190

	Страна
3. Теорија и тактика бољшевичке партије по питањима рата, мира и револуције	194
4. Пораз царске војске на фронту. Привредно расуло. Криза царизма	201
5. Фебруарска револуција. Пад царизма. Образовање совјета радничких и војничких депутата. Образовање привремене владе. Двовлашће	203
Кратки закључци	209

ГЛАВА VII

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ПРИПРЕМАЊА И ИЗВОЂЕЊА ОКТОБАРСКЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

(април 1917 г. — 1918 г.)

1. Ситуација у земљи после фебруарске револуције. Партија излази из илегалности и прелази на отворен политички рад. Лењинов долазак у Петроград. Лењинове априлске тезе. Оријентација партије на прелаз у социјалистичку револуцију	210
2. Почетак кризе Привремене владе. Априлска конференција бољшевичке партије	216
3. Успеси бољшевичке партије у престоници. Неуспела офанзива трупа Привремене владе на фронту. Угушење јулске демонстрације радника и војника	222
4. Курс бољшевичке партије на припремање оружаног устанка. VI конгрес партије	226
5. Завера генерала Корнилова против револуције. Пораз завере. Прелаз совјета у Петрограду и Москви на страну бољшевика	230
6. Октобарски устанак у Петрограду и хапшење Привремене владе. II конгрес совјета и стварање Совјетске владе. Декрети II конгреса совјета о миру, о земљи. Победа социјалистичке револуције. Узроци победе социјалистичке револуције	236
7. Борба бољшевичке партије за учвршћивање совјетске власти. Брестски мир. VII конгрес партије	246
8. Лењинов план приступања социјалистичкој изградњи. Комбеди и обуздавање кулака. Побуна „левих“ есера и њено угушење. V конгрес совјета и доношење Устава РСФСР	253
Кратки закључци	257

ГЛАВА VIII

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ИНОСТРАНЕ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И ГРАЂАНСКОГ РАТА

(1918—1920 године)

	Страна
1. Почетак иностране војне интервенције. Први период грађанског рата	250
2. Војни пораз Немачке. Револуција у Немачкој. Стварање III Интернационале. VIII конгрес партије	264
3. Појачавање интервенције. Блокада совјетске земље. Поход Колчака и његов пораз. Поход Дењикина и његов пораз. Тромесечни предах. IX конгрес партије	271
4. Напад пољских панова на совјетску земљу. Препад генерала Врангела. Неуспех пољског плана. Пораз Врангела. Крај интервенције	276
5. Како и зашто је победила совјетска земља удружене снаге енглеско-француско-јапанско-пољске интервенције и буржоаско-спахиско-белогардејске контрареволуције у Русији?	280
Кратки закључци	283

ГЛАВА IX

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У ПЕРИОДУ ПРЕЛАЗА НА МИРАН РАД НА ОБНОВИ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

(1921—1925 године)

1. Совјетска земља после ликвидације интервенције и грађанског рата. Тешкоће периода обнове	285
2. Дискусија у партији о синдикатима. X конгрес партије. Пораз опозиције. Прелаз на нову економску политику (неп)	288
3. Први резултати непа. XI конгрес партије. Оснивање Савеза ССР. Лењинова болест. Лењинов кооперативни план. XII конгрес партије	297
4. Борба с тешкоћама при обнови народне привреде. Појачање активности троцкиста у вези с Лењиновом болешћу. Нова дискусија у партији. Пораз троцкиста. Лењинова смрт. Лењински позив. XIII конгрес партије	303
5. Совјетски Савез крајем периода обнове. Питање социјалистичке изградње и победе социјализма у нашој земљи. „Нова опозиција“ Зиновјева—Каменева. XIV	

	Страна
конгрес партије. Курс на социјалистичку индустријализацију земље	310
Кратки закључци	320

ГЛАВА X

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У БОРБИ ЗА СОЦИЈАЛИСТИЧКУ ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈУ ЗЕМЉЕ (1926—1929 године)

1. Тешкоће у периоду социјалистичке индустријализације и борба против њих. Формирање троцкистичко-зиновјевског антипартиског блока. Антисовјетске акције блока. Пораз блока	322
2. Успеси социјалистичке индустријализације. Заостајање пољопривреде. XV конгрес партије. Курс на колективизацију пољопривреде. Пораз троцкистичко-зиновјевског блока. Политичко дволичњаштво	329
3. Офанзива против кулака. Бухаринско-риковска антипартиска група. Усвајање прве пјатилетке. Социјалистичко такмичење. Почетак масовног колхозног покрета	335
Кратки Закључци	343

ГЛАВА XI

БОЉШЕВИЧКА ПАРТИЈА У БОРБИ ЗА КОЛЕКТИВИЗАЦИЈУ ПОЉОПРИВРЕДЕ (1930—1934 године)

1. Међународна ситуација 1930—1934 године. Економска криза у капиталистичким земљама. Јапан осваја Манџурију. Долазак фашиста на власт у Немачкој. Два жаришта рата	345
2. Од политике ограничавања кулачких елемената к политици ликвидације кулака, као класе. Борба против извртања партиске политике у колхозном покрету. Офанзива против капиталистичких елемената на читавом фронту. XVI конгрес партије	348
3. Курс на реконструкцију свих грана народне привреде. Улога технике. Даљи пораст колхозног покрета. Политодели при машинско-тракторским станицама. Резултати извршења пјатилетке за четири године. Победа социјализма на целом фронту. XVII конгрес партије	359

Изрођавање бухаринаца у политичке дволичњаке. Изрођавање троцкистичких дволичњака у белогардејску банду убица и шпијуна. Злочиначко убиство С. М. Кирова. Мере партије за појачање большевичке будности	372
ратки закључци	377

ГЛАВА XII

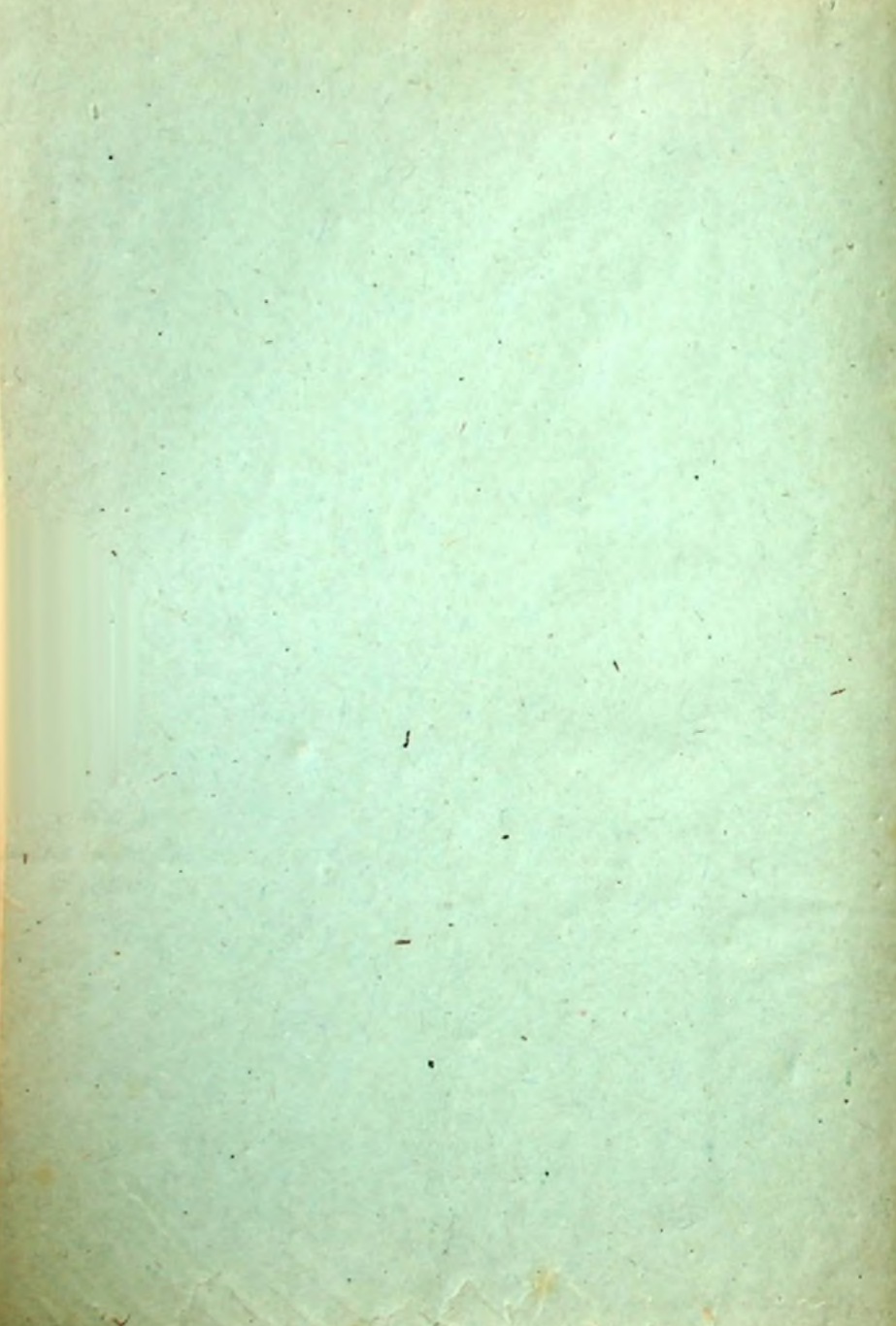
БОЛШЕВИЧКА ПАРТИЈА У БОРБИ ЗА ДОВРШЕЊЕ ИЗГРАДЊЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ДРУШТВА И УВОЂЕЊЕ НОВОГ УСТАВА

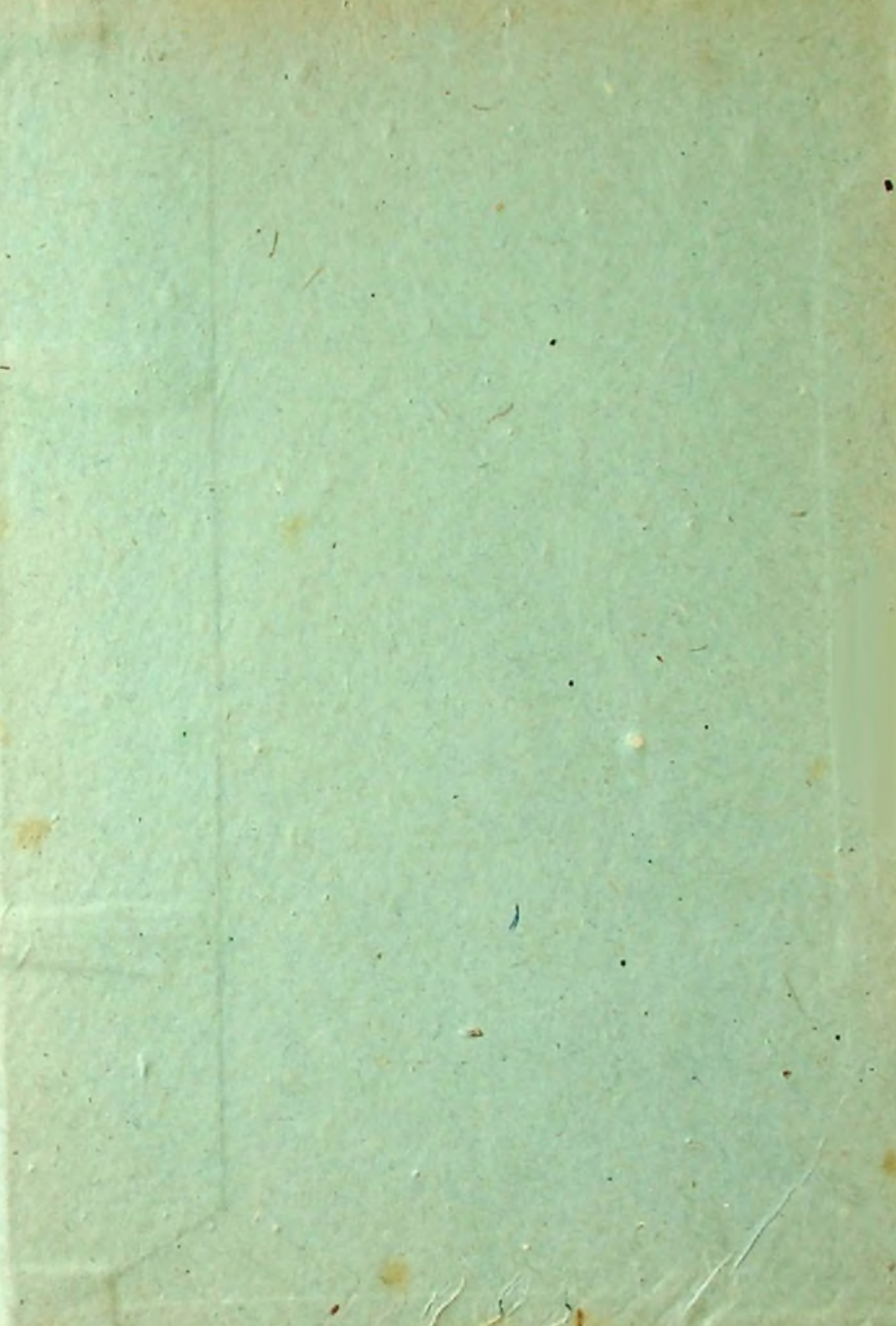
(1935—1937 године)

1. Међународна ситуација 1935—1937 године. Привремено ублажавање економске кризе. Почетак нове економске кризе. Италија осваја Абисинију. Немачко-италијанска интервенција у Шпанији. Упад Јапана у централну Кину. Почетак другог империјалистичког рата . . .	379
2. Даљи полет индустрије и пољопривреде у СССР. Извршење друге пјятилетке пре рока. Реконструкција пољопривреде и завршетак колективизације. Значај кадрова. Стахановски покрет. Подизање народног благостања. Подизање народне културе. Снага совјетске револуције	384
3. VIII конгрес совјета. Доношење новог Устава СССР . .	391
4. Ликвидација остатака бухаринско-троцкистичких шпијуна, штеточина, издајица домовине. Припреме за изборе за Врховни совјет СССР. Курс партије на широку унутарпартиску демократију. Избори за Врховни совјет СССР	397
ЗАКЉУЧАК	404

DO NOT WRITE IN THESE SPACES
AND DO NOT WRITE IN THESE SPACES
(1972-1973)

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 329

ИСТОРИЈА

000011655

Д.О.С.В.И.Ц.

СОВИСС